

MEMORIA

revista gândirii arestate

Editată de **FUNDAȚIA CULTURALĂ MEMORIA**
sub egida **Uniunii Scriitorilor din România**
Fondator BANU RĂDULESCU

Nr. **44-45** (3-4/2003)

*Urează cititorilor, cu prilejul
sfintelor sărbători ale Crăciunului și
Anului Nou 2004, sănătate, belșug,
liniște sufletească și
La mulți ani!*

Calea Victoriei 133 - București 1 - 010071 - România Telefon/ Fax: (40) 21/212.97.72
<http://www.revista.memoria.ro>; <http://bic.romlit.ro/memoria.htm>; E-mail: memoria@k.ro

Mihaela Lidia Zamfirescu, absolventă a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu“ Facultatea de Desen, București – 1972, absolventă a aceluiași Institut Secția Muzeologie, București – 1982.

1975 – 1992 muzeograf restaurator principal la Muzeul Național de Artă, București.

Membră a Fondului Plastic din România.

Activitate expozițională:

1990 – Expoziție de icoane, Muzeul Aman, București

1990 – Expoziție de icoane, Muzeul Colecțiilor de Artă, București

1991 – Expoziție de icoane, Muzeul Colecțiilor de Artă, București

1992 – Expoziție de icoane, Biblioteca Națională a M. Ap.N., București

1992 -1993 – Expoziție itinerantă de pictură pe lemn – Finlanda

1993 – Expoziție de icoane, Biblioteca Națională a M. Ap. N., București

1999 – Smithsonian Folklife Festival – Washington D.C.

1999 – Expoziția cu ocazia eclipsei – Muzeul Țăranului Român, București

2000 – „Mostra d’artigiano religioso“, Pompei

2000 – Expunere de lucrări personale la Muzeul Țăranului Român, Muzeul Național Cotroceni, Muzeul Satului, Galeriile Coleus, Halelor și Pontica, Centrul European Sinaia (Castelul Peleş), Castelul Bran

2001 – Expoziție Medalion „Români la Smithsonian Folklife Festival Washington D.C., S.U.A. 1999“, Sibiu

Expoziție de icoane, Festivalul Bucureștilor

Lucrări în colecții particulare:

România, Italia, Spania, Franța, Suedia, Irlanda, Finlanda, Danemarca, Portugalia, Norvegia, Elveția, Germania, Olanda, Belgia, Japonia, S.U.A., Canada, Uruguay, Columbia.

1 *Jubileul S.S. Papa Ioan Paul al II-lea* pg. 6-11

Sergiu Grossu

2 *Ce-am făcut și ce facem pentru România?* pg. 12-15

3 *Stéphane Courtois*

La ce folosește istoria în post-comunism? pg. 15-22

AMINTIRI DIN LOCURILE MORTII

4 *Dumitru Oniga*

O, brad frumos... pg. 24-26

5 *Ion Ceaușescu*

IN MEMORIAM pg. 27-30

6 *Gheorghe Mazilu*

Din ghearele Securității pg. 32-42

Ovidiu Vasilescu

7 *Rebeliunea de la Gherla* pg. 44-58

8 *Alexandru Mihalcea*

ladul din Baltă pg. 59-64

Anatolie Paniș

9 *Maimuțele oferă flori* pg. 66-75

MEMORIA BISERICII

10 *Beatrice Gheorghe*

O viață închinată religiei pg. 76-80

VICTIMELE

11 *DEPORTĂRIILOR*

Gheorghe Penciu

Vagoanele morții pg. 81-96

AL DOILEA CERC AL

12 *SUFERINȚEI*

Ștefan Zorzor

Munca în uniformă kaki pg. 98-117

MEMORIA VECINILOR NOȘTRI

13 *Noémi Sűmegi*

Casa Terorii pg. 119-122

Ales Kyr

14 *Ura de clasă, după model sovietic, în Cehoslovacia* pg. 123-126

REZISTENȚA ANTICOMUNISTĂ

Theodor Bărbulescu
Liviu Țăranu
Cazul colonelului I. Uță
pg. 127-129
Andrei Ciurunga-un bard al
Basarabiei pg. 131-135
Annie Benteiu
Transformarea interioară
pg. 136-143
Silviu Crăciunaș
Urme pierdute pg. 145-164
Aurel Tinca
Alegerile din 19 noiembrie
1946, văzute de un copil
pg. 165-169
George Pataki
Confesiune pg. 170-173
Liviu Tudoraș
Umor din spațiul
concentraționar românesc
pg. 175-186
Mircea Crăciun
Relicve din perioada
dictaturii comuniste în
județul Argeș pg. 188-193
GEOGRAFIA DETENȚEI
pg. 194-195
DOSARUL PITEȘTI
Nicu Ioniță
Tragedia generației '48
pg. 196-206
Gh. Boldur Lătescu
Filip-Lucian Iorga
Procesele reeducării
pg. 208-219
Mihai Buracu
Pitești după Pitești
pg. 220-239
MEMORIA UNOR MARI
EVENIMENTE
Mariana Sipoș
Cei care nu vor să uite:
Brașov, 15 noiembrie 1987
pg. 240-243
MEMORIA ÎN PREZENT
pg. 244-247
UNDE SUNT CEI CARE
NU MAI SUNT
Litera B pg. 248-254

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

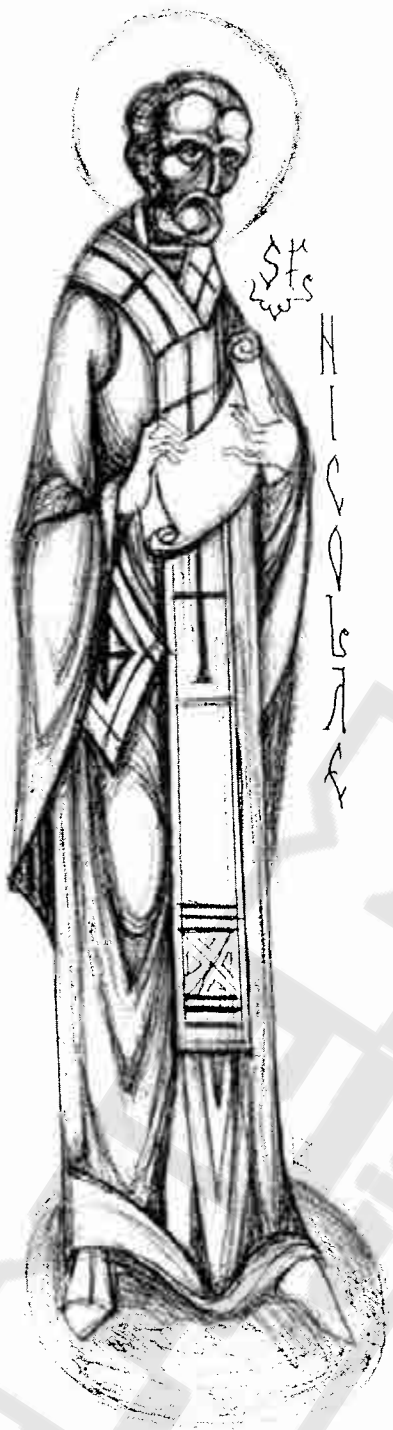
28

29

Ilustrăm acest număr al revistei cu reproduceri ale unor lucrări din opera artistei Mihaela Lidia Zamfirescu, mulțumindu-i și cu acest prilej pentru generozitate.

Legenda copertelor: coperta I - Buna vestire; coperta IV - Nașterea Domnului

Fundația Culturală Memoria
editează de **13 ani**,
sub egida Uniunii Scriitorilor,
„Memoria – revista gândirii arestate“.

De ce „Memoria“?

Deoarece comunismul a urmărit
asasinarea, prin toate mijloacele, a
memoriei neamului românesc.
Dar trecutul nu poate fi uitat; tocmai de
aceea revista noastră încearcă să
reînvie, să reconstituie frânturi din
trecutul neamului, atât de încercat în
anii comunismului; ea caută să salveze
de la uitare oameni și fapte care ajută
la înțelegerea istoriei tragice din ultima
jumătate de veac.

De ce „revista gândirii arestate“?

Pentru că regimul comunist a căutat
(și în parte a reușit!) „să aresteze
gândirea“, îngrădind libertatea de
exprimare, interzicând cărți,
contacte culturale etc.

Inițiată și fondată de regretatul medic-
scriitor **Banu Rădulescu**, fost deținut
politic, revista a continuat, de-a lungul a
13 ani, să-și croiască drum către mințile
și inimile oamenilor, evocând universul
concentraționar și căutând să mențină
trează imaginea ororilor și suferințelor
din anii totalitarismului comunist.

Revista a găzduit în paginile ei
editoriale, eseuri, documente, interviuri,
memorii, dar mai ales mărturii.

Nume prestigioase din țară și
străinătate, personalități de seamă ale
societății civile, precum și studenți,
țărani, muncitori, militari, slujitori ai

Bisericii, dar mai ales foști deținuți politici sau victime ale regimului comunist, foști deportați sau/și prizonieri de război, ne-au onorat cu semnăturile lor.

Totodată, ne-am bucurat de colaborarea unor mari artiști plastici, precum Corneliu Baba, Mircea Spătaru, Camilian Demetrescu, Sorin Ilfoveanu, Horia Bernea, Nicolae David, Theodor Zamfirescu.

Prin materialele publicate, revista a scormonit în adâncurile gulagului românesc, a scrutat bezna din temnițele unde deznădejdea s-a împletit adesea cu credința și speranța.

Stârnind interes în cele mai diferite medii și categorii sociale, revista a ajuns la Paris și New York, la Montreal și Tokio, la Roma și Melbourne, la Madrid și Stockholm, la Londra și Geneva, dar și în cele mai îndepărtate localități din România.

Însă o dată cu scurgerea anilor, sponsorizările și ajutoarele financiare cu care revista a supraviețuit s-au diminuat mereu, astfel că, în prezent, suntem în situația de a nu mai putea edita revista din lipsă de fonduri.

În aceste condiții, facem un **apel** călduros la bunăvoința și generozitatea cititorilor și prietenilor noștri, cu rugămintea de a sprijini financiar – în măsura posibilităților – apariția în continuare a publicației „*Memoria – revista gândirii arestate*“.

Jubileul S. S. Papa Ioan Paul al II-lea

Cuvântul Prea Fericitului Patriarh Teoctist

*În clădirea renovată a Ateneului Român a avut loc marți, 2 septembrie a.c., omagierea Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de pontificat. Redăm mai jos **cuvântul Prea Fericitului Patriarh Teoctist** rostit cu acest prilej.*

Petrecem clipe de adâncă emoție, precum se cuvenea în asemenea momente, când Biserica Mântuitorului Iisus Hristos, prin smeriții ei slujitori, noi, cei de astăzi, caută să-și refacă unitatea pierdută din cauza păcatelor noastre și ale lumii. Iată, la acest început de mileniu, un moment ca cel de astăzi ne dăruiește o bucurie și o emoție care trec dincolo de cele văzute ce se petrec în această, am putea spune, sacră incintă, înnoită acum, Ateneul Român, sub a cărui boltă s-au desfășurat în decursul istoriei noastre naționale, de când există acest așezământ, fapte mărețe, care ar trebui să vorbească mai mult inimilor noastre românești, fapte care ar trebui să fie proclamate mai mult decât sunt ele zugrăvite pe fresca aceasta celebră a marelui pictor Costin Petrescu.

Sunt așadar momente nu create de oameni; sunt momente venite de dincolo de zărilor omenești, de la Dumnezeu, ceea ce am văzut cu toții în filmele proiectate înainte, ceea ce am ascultat chiar acum din compoziția tânărului Ciprian Porumbescu, venit din partea cea mai frumoasă, mai sfântă și mai curată a țării noastre, din sfânta Bucovina. Toate se împletesc cu momente dramatice ale Revoluției, cu rolul acelor tineri din acele clipe care

ne-au făcut să fim în stare să ne arătăm smerita noastră vrednicie în refacerea unității noastre sufletești și a unității de credință.

Am privit cu emoție și mi-am adus aminte de prima întâlnire cu Sanctitatea Sa, din 1989, în condiții când nu era posibil și când chiar în mod dur am fost bruscat să nu mă întâlnesc cu Sfântul Părinte, deși anunțasem din timp această întâlnire, și totuși întâlnirea a avut loc. Și atunci, iată că, peste noi și uneori împotriva aceluia care își manifestă împotrivirea contra binelui, a iubirii și a unității, ne ajută Dumnezeu.

De aceea, văzând programul acesta întocmit cu neîntrecută măiestrie de către cei ce au organizat întâlnirea de astăzi, am prilejul să spun cât de emoționat am rămas când m-am văzut pe coperta invitației și a programului acestei frumoase serbări, alături de cel pe care îl sărbătorim. Mi-am adus aminte iarăși de puterea lucrătoare a mărturiei creștine. Văzând la fiecare număr din programul, atât de bine întocmit, cuvântul „mărturie – testimonium“, m-am dus cu gândul la Domnul nostru Iisus Hristos, care ne numește pe toți creștinii martorii Săi: „Voi sunteți martorii mei“ – martorii Învierii lui Hristos.

De aceea voi spune în continuare ceea ce am văzut și ceea ce am mai auzit mai înainte aici, atât de profund și atât de frumos, încât voi prezenta o mărturie despre acest jubileu care depășește clipa de acum, dacă vrem să-l apreciem cum se cuvine.

Iubiți frați și iubite surori în Domnul,

Cu bucurie și părtășie frățească, specifice marilor sărbători bisericești, împreună cu ierarhii, clericii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, aduc distinsei adunări mărturie și cuvânt de iubire personalității celui care acum 25 de ani a fost ales să părăsească frumoasa Cracovie spre a continua șirul episcopilor martiri ai Romei în jilțul de Arhipăstor, cu numele emblematic de Ioan Paul al II-lea, pentru a sluji Bisericii lui Hristos și prin aceasta omenirii întregi.

Copleșit de însemnătatea responsabilității la care Duhul Sfânt îl chemase, dar și de simțământul de a comunica mulțimii nerăbdătoare primul său cuvânt, după îndeplinirea alegerii, în

acele clipe a rostit, așa după cum s-a amintit aici mai înainte, cu vocea sa pătrunzătoare specifică vârstei de atunci a Sanctității Sale, acele cuvinte pe care Domnul Hristos ni le adresează deseori nouă: „Nu vă temeți!” (Luca 12, 7). Ca aurora dimineții, aceste scumpe cuvinte evanghelice vesteau însă mesajul și cuprinsul celor 25 de ani de arhipăstorire, dorința de a înlătura teama strecurată sub numeroase și neașteptate forme în ființa umană și a

sădi în aceasta pacea – mama tuturor virtuților creștine, cum se exprimă Sfântul Ioan Gură de Aur – încoronată cu iubirea, care niciodată nu cade, pentru că „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 16).

Dar iată că Dumnezeu, cel în Prea Sfânta Treime lăudat, în înțelepciunea și iubirea Sa de oameni a rânduit ca popasul acestei rodnice slujiri de 25 de ani, slujire apostolică a Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, apostol al păcii, al dialogului și al ecumenismului, să aducă pe prim-plan însemnătatea și forța acelorași cuvinte: „Nu vă temeți!” necesare și astăzi. Acest îndemn, reactualizat acum, vine cu însăși autoritatea și puterea Mântuitorului Iisus Hristos, care numai El poate liniști valurile răului din lumea aceasta, întrucât numai regăsirea forței creștinismului primar, aceea de restaurare a omului în Hristos prin energiile necreate și puterea de îndumnezeire a omului, și numai regenerarea civilizației umane prin credința în Evanghelia mai pot salva o lume aflată în derivă și îndreptată cu repeziciune spre imperiul secularizării, egoismului și disprețului față de semen. Împlinindu-și dorul său tainic de a construi prin intermediul acestui mesaj o punte spirituală între Orient și Occident, chiar între Ortodoxie și Biserica pe care o păstorește, și trăind fiorul de a păși pe pământul țării noastre, punte între Orient și Occident, Sanctitatea Sa dă prima mărturie că a descoperit în noi, în țara

noastră, punctul de răscruce între Europa Răsăriteană și cea Apuseană, numindu-ne „Grădina Maicii Domnului“.

Această tradițională metaforă denumeste însuși locul de întâlnire și sinteză al celor două universuri spirituale creștine, aria culturală și civilizația unică a aceluia „Bizanț după Bizanț“, depozitată de secole în țara și în Biserica noastră și exprimată în mărturisirea și doxologia credinței noastre, dar în graiul romanității orientale, în arta construirii și zugrăvirii sfintelor biserici și splendoarea Liturghiei ortodoxe și în strălucirile ei fără de asemănare, amintite adesea de Sanctitatea Sa în călduroasele aprecieri la adresa Bisericii și țării noastre, România. Făcând parte din marele trunchi al romanității continuat de popoarele neolatine din Apus, noi am înțeles Ortodoxia noastră nu ca pe un factor de izolare și de antagonisme între creștini, ci ca pe izvorul principal al bogăției noastre duhovnicești lăuntrice, privită și primită acum cu viu interes de lumea apuseană care are aceleași rădăcini latine ca și noi, românii. De aici socotim că izvorăște și vocația noastră pentru deschiderea ecumenică și dialog rodnic cu întreaga lume creștină de toate confesiunile, cu cultura, cu arta și civilizația lumii.

Vorbind despre noi, Sanctitatea Sa a remarcat cu emoție și prețuire cultura și latinitatea noastră, istoria, vrednicia, evlavia și blândețea românilor, forța lor de creație în domeniile artei, neuitând nici frumusețea străvechii vieți monahale de la noi, care a înflorit aici încă din primele secole creștine. Și-a îndreptat apoi atenția spre domnitorii evlavioși, ctitori de biserici creștine sau martirizați pentru credință. Reține cu admirație o seamă de personalități prestigioase ale culturii noastre românești care i-au încântat sufletul, amintindu-i cu adâncă venerație pe martirii neamului nostru și pe toți cei ce pentru Hristos au murit în închisorile comuniste, precum și pe cei ce au strălucit pe bolta creștinătății întru lumina învierii lui Hristos. Pe smeritul pătimitor, scriitor și grăitor de Dumnezeu, monahul Nicolae Steinhardt, l-a aflat în chilia rugăciunii lui neîncetate de la mănăstirea sa, Rohia, din ținutul Maramureșului.

Rostite în fața mulțimilor din capitala noastră sau de la Roma,

aceste mărturii au fost încununate de precizarea investită cu autoritatea Sanctității Sale, spunând: „Cum e cunoscut, potrivit tradiției, credința creștină a fost purtată în aceste ținuturi de fratele lui Petru, Apostolul Andrei“. Precizare așteptată de secole de noi, prin care ni se recunoaște încreștinarea noastră ca popor de către întâiul chemat la apostolat, Andrei.

Asemenea rostiri și mărturii arată prețuirea față de poporul nostru, arată iubire, prețuire și nădejde vie. Oricare dintre urmașii urmașilor noștri, citind aceste pagini închinat Bisericii noastre și tuturor românilor de către Sanctitatea Sa, le va păstra întru inima lui, ca pe niște cuvinte profetice. Prin puntea sa de iubire, de rugăciune și de cunoaștere în Duhul lui Hristos, punte zidită în sufletele românilor, Sanctitatea Sa ne-a arătat nu numai încredere, ci ne-a și încurajat, pe noi, românii, ca pe niște urmași de sfinți, de eroi și apărători ai credinței lui Hristos. Ca fii și slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, se cuvine să-l cinstim pe acest mare făcător de punți, de obârșie poloneză, din vecinătatea noastră imediată, mai ales a Moldovei, pentru sensibilitatea sa impresionantă față de noi, atât de cordial exprimată în cuvântul pe care mi l-a adresat la plecarea din Roma, zicând: „Întorcându-vă acum în patrie, fiți siguri că România este în inima episcopului Romei, care se roagă în fiecare zi pentru iubitul popor român“.

Dar, onorată asistență, culmea de pe care privim noi acum, cu ochii minții, strădania și pastorația atât de cuprinzătoare ale Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, în cele două decenii și jumătate de pontificat, mărturiile pe care le-a făcut cu privire la Biserica și țara noastră se întregesc cu obolul său de suflet, de inimă pe care ni l-a oferit pentru construirea viitoare Catedrale a Mântuirii Neamului ca împlinire a testamentului primului patriarh al României, Miron Cristea. Împărtășindu-vă această bucurie, onorată asistență, acum, în această zi a bucuriei, a iubirii și a nădejzii, vă aduc la cunoștință faptul că în acest moment putem păși la construirea catedralei din Parcul Carol. Vă rog, drept urmare, să înălțăm un gând către Bunul Dumnezeu să binecuvânteze începerea lucrărilor și să ajute la terminarea acestui

locaș al slavei Sale și al vredniciei binecredinciosului popor român de pretutindeni.

Așadar, cele două decenii și jumătate de pontificat ne apar, iubiții mei, în același timp ca o deschidere a „unei ere de curaj și entuziasm” acum, la începutul acestui mileniu, eră legată de speranța și începutul unității creștine. Ne trebuie pentru aceasta rugăciune stăruitoare, ne trebuie răbdare, ne trebuie înțelepciune. Se cuvine nouă, mai ales slujitorilor Bisericilor din România, surori de credință și de neam, să însoțim dialogul nostru cu iubire, sinceritate, bună credință, spre a-l face rodnic în viața credincioșilor.

În această încercare a binelui în confruntarea lui cu dușmanii săi și ai lui Dumnezeu, să nu uităm că **„misiunea ce caracterizează al treilea mileniu este aceea de a conlucra pentru a reda Europei etosul său cel mai profund și chipul său autentic”**. Sunt cuvintele din declarația comună semnată de Sanctitatea Sa și de smerenia mea la Roma, anul trecut.

Cu aceste gânduri, rugăm pe Bunul Dumnezeu să dăruiască Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea mulți ani și binecuvântată lucrare în slujirea păcii, a unității Bisericii și a lumii întregi.

SERGIU GROSSU

Ce-am făcut și ce facem pentru România?

De la întoarcerea mea în țară, după 27 ani de exil (însoțind sicriul soției mele, care mă ruga plângând: „Vreau să fiu îngropată la București, în cimitirul unde zac părinții și străbunii mei“), n-am încetat să-mi plec privirile sufletului și ale minții asupra situației politice, sociale, culturale și bisericești din România post-ceaușistă, care – din nefericire – n-a reușit să se ridice din țărâna și cenușa strivirii, pe care i le-a lăsat jumătatea de secol trăită sub apăsarea totalitarismului comunist. Și, în calitatea de cetățean român (fiindcă, din vara anului 1996, mi-am recăpătat cetățenia, având buletin de identitate și locuință în București), mi-am permis să întreb, într-un articol publicat în cotidianul *România liberă*, da, să-i întreb pe cei ce ne guvernează, precum și pe toate vârfurile culturii și științei românești: Ce-au făcut pentru România în anii care s-au scurs de la Revoluția din decembrie 1989? Și-au respectat angajamentele și promisiunile dinaintea alegerilor legislative și prezidențiale? Ori, mai degrabă, s-au obișnuit cu întunericul și minciuna celor 45 de ani de dictatură marxist-leninistă, uitând abuzurile și nedreptățile sociale, teroarea și lupta de clasă, deposedarea de bunuri și legiferarea hoțiilor de tot felul, temnițele și lagărele de exterminare, prin care dușmanii creștinismului și ai libertății – rămași nepedepsiți sau chiar huzurind pe spatele unui popor buimăcit de talmeș-balmeșul vieții parlamentare actuale – se sileau să „lumineze“ societatea unei Românie în descompunere morală.

Totuși, de vreme ce în Evanghelie scrie: „De ce vezi tu paiul din ochiul fratelui tău și nu te uiți cu băgare de seamă la bârna din ochiul tău?“ (Matei, 7.3), stringența acestui adevăr axiomatic mă îndeamnă să mă ocup nu numai de paie sau bărnele mai sus arătate (paie și bărne reale, vizibile, de necontestat), ci și de propriile noastre bărne, respectiv de „bârna“ celor ce ne numim „foști deținuți politici“, care n-am cochetat cu regimul comunist impus de tancurile sovietice de ocupație, ci am rezistat presiunilor Securității și, datorită acestei rezistențe anti-comuniste, ne-a fost dat să cunoaștem pușcăriile și lagărele de muncă forțată... În loc să constituim un front al solidarității românești, o regrupare a tuturor elitelor victimelor de ieri, devenind o inimă și un suflet în lupta pentru ridicarea și transformarea patriei noastre, iată-ne dezbinați, făcând parte din două asociații ale foștilor deținuți, împuținându-ne omenia și fărâmițându-ne plenitudinea, împărțiți

în tarabe și bisericuțe politice, care ne diminuează elanurile slujirii, prin otrava discordiilor și a învrăjbirilor; iată-ne ignorând hegemonia valorilor transcendenței creștine și imperativul împăcării cu Dumnezeu.

Încă de la apariția revistei *Iisus Biruitorul*, în primăvara anului 1976, deci în perioada refugiului nostru în Franța, mi-am dat silința să scot în evidență lacunele spirituale ale Exilului românesc și culpabilitatea personalităților sale politice sau culturale în ce privește înstrăinarea lor de Dumnezeu. Ce propuneam atunci rămâne valabil și astăzi. „După ce am bătătorit cărări întortocheate și-am răscolit văgăuni de tăgadă, după ce-am așezat omenescul deasupra divinului, după ce L-am neglijat pe Iisus, să ne întoarcem la El. Din fundul gropii în care ne aflăm, din fundul eșecurilor și al neputinței, din moarte, să ne întoarcem la cuminența Învierii. Ca unii care ne-am născut din Adevăr și care apărăm Adevărul“.

Am visat și-am așteptat prăbușirea regimurilor comuniste din Europa răsăriteană, deci și din România. Dar nu ne-am gândit să ne strângem în jurul aceluiași steag de luptă, să găsim formula ideală de unificare a tuturor cărturarilor, scriitorilor, universitarilor care au suferit sub comunism și de care poporul român avea cu prisosință nevoie. Și știți de ce? Pentru că Dumnezeu era absent în preocupările noastre politice sau în orgolioasele tentații de afirmare individuală. Egoismul, agnosticismul, superficialitatea, toate tarele care zac într-un suflet indiferent la problemele spiritualității creștine, s-au opus îngemănării sufletești a celor care aveau obligația morală să participe la lupta apocaliptică împotriva răului lăsat moștenire de crâncenii ani de dictatură marxist-leninistă.

De aceea mă întreb și vă întreb: suntem noi vrednici să mărturisim, aidoma Apostolului Neamurilor: „M-am luptat lupta cea bună, mi-am isprăvit alergarea, am păzit credința?“ (2 Timotei, 4.7). „Lupta cea bună“, pe care o recomandă Sfântul Pavel ucenicului Timotei, este lupta credinței și nu lupta politică; lupta cu forțele Răului din noi și din afara noastră, nu lupta egoistă a afirmării personalității noastre, a exacerbării eului în detrimentul datoriei față de societatea în care trăim, când privilegiații nomenclaturii comuniste – foștii securiști, foștii colaboratori ai Partidului și chiar foștii miniștri comuniști – se lăfăie ca deputați și senatori în parlamentul post-revoluționar; când lingăii de ieri ai lui Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu sunt membri ai Academiei Române, de parcă nimic nu s-a schimbat de la asasinarea dictatorului megaloman de la Scornicești.

Turmentați de ambiția înălțării și a tămâierii mult râvnite sau dezamăgiți de realitatea vieții politice în total dezacord cu așteptările noastre, nu ne-a mai interesat lupta lăuntrică, „lupta cea bună“ a credinței, lupta stăpânirii de sine, indispensabila luptă cu noi înșine, despre care vorbește Biblia: „Cine este stăpân pe sine, prețuiește mai mult decât cine cucerește cetăți“ (Proverbe, 16.32). Căci numai ieșind biruitori în această luptă interioară, vom putea cuceri „cetățile“ egoismului, ale indiferenței, ale unei spoieli de patriotism. Dacă ne iubim țara doar cu vorba - și nu „cu fapta și cu adevărul“, precum ne cere Evanghelia (1 Ioan, 3.18) – suntem niște fățarnici în dragostea noastră de țară, pentru că am

trecut și mai trecem „înainte de alături“ de problemele vitale ale Neamului, ca și cei doi reprezentanți ai Legii din parabola Samariteanului milostiv.

Să spunem că am luptat „lupta cea bună“, în calitatea de creștini ortodocși ce suntem și care mergem cu regularitate la biserică, postind și împărțându-ne cu regularitate. Dar această așa-zisă trăire creștină a fost totală, desăvârșită? Ne-am isprăvit „alergarea“ și ne-am luptat „până la capăt“, conform indicației Ap. Pavel? Evanghelistul Ioan notează că Domnul Iisus i-a iubit pe ai Săi „până la capăt“ (Ioan, 13.1). Nu cumva, în iureșul unei pseudo-iubiri de țară, am luptat „până la o vreme“ numai, după exemplul celor închipuiți în „sămânța căzută pe stâncă“ (Luca, 8.13)? Adică până la Revoluția din Decembrie și, apoi, am încetat lupta, lipsindu-ne „rădăcina“ legăturii cu pământul românesc, ori, dezamăgiți de profilul negativ al guvernanților pe care i-am ales, nu ne-am mai isprăvit „alergarea“.

Ne-am obișnuit să privim cu ochi critici situația politică, economică, socială, culturală sau religioasă din România de azi, nu-i așa? Suntem nemulțumiți că reformele promise nu s-au realizat, că nimic bun nu se zărește la orizontul dorințelor noastre. Dar noi, ce-am făcut și ce facem pentru România? Să ne aplecăm pe paginile Sfintei Scripturi și vom recunoaște, atunci, că muștrările biblice ne privesc și pe noi: „Privește-ți urma pașilor în vale și vezi ce-ai făcut?“ (Ieremia, 2.23). Da, ce-am făcut în perioadele tragice ale inundațiilor, ale cutremurului, ale permanentei mizerii? Noi, foștii deținuți politici, cum i-am iubit pe camarazii noștri cu care am suferit împreună violența și lanțurile comuniste, și cum îi iubim de când am scăpat de supravegherea zilnică a organelor Securității și ne bucurăm de comoditatea libertății? Cum ne-am arătat dragostea, și cum ne-o mai arătăm, față de acești frați de suferință, săraci și bolnavi: cu vorba sau cu fapta?

Să ne privim „cu băgare de seamă“ urma pașilor din valea stropită cu lacrimi a patriei noastre convalescente, ca să putem aprecia dacă lupta cu care ne mândrim a fost „lupta cea bună“ a credinței, câtă vreme nu ne-am schimbat ființa și n-am ajuns să ne reformăm, prin Duhul Sfânt, structurile vechi, putregăite; câtă vreme nu-L simțim pe Iisus prezent în viața noastră, în preocupările noastre, și n-am făcut din El idealul nostru de împlinire și unicul sens al existenței.

Petre Țuțea, incomparabilul gânditor român familiarizat cu pușcăriile comuniste, îi scria agnosticului Emil Cioran, în vara anului 1986: „Eu mă mișc între Dumnezeu și Neamul din care fac parte. În afară de acești termeni, nu văd nimic semnificativ între cer și pământ“. Dacă soluțiile Cuvântului sfânt nu ne satisfac și socotim depășite comandamentele divine, să dăm crezare, cel puțin, cuvintelor înțelepte, mai sus amintite, verificându-ne străfundurile sufletești vătămate. Ca să ne dăm seama cum și cât ne-am mișcat și noi, fostele victime ale regimului comunist, „între cer și pământ“, între Dumnezeu și Neamul din care facem parte, în vederea reconstruirii României și pentru saltul ei din moarte la viață...

STÉPHANE COURTOIS

La ce folosește istoria în post-comunism?

*Rolul Memorialului de la Sighet și al Școlii de vară**

Aș vrea, întâi de toate, să fac o introducere în această problemă. Și deoarece ne întrebăm la ce poate folosi istoria, ar trebui să ne întrebăm, la început, ce este istoria pur și simplu. Adesea, în această problemă, sunt confuzii. Istoria este, până la urmă, un demers foarte simplu care constă, de mai bine de 2000 de ani, în încercarea de a stabili o relație cât mai exact posibilă a evenimentelor trecutului. Teoretic, pare de o simplitate biblică, dar practic este ceva de o mare complexitate. În orice caz, istoria este o muncă de cunoaștere, o muncă științifică, dar care prezintă particularitatea de a nu fi doar o știință așa-zis „dură” – nu este nici fizică, nici chimie, nici matematică. Este un alt tip de muncă științifică, ce are caracteristica de a fi supusă permanent, în special istoria contemporană, presiunilor exterioare. Aceste presiuni sunt mai întâi ale pasiunii politice și ideologice, ceea ce, de altfel, este inevitabil, din moment ce trăim într-o lume ușor agitată, mai ales în secolul XX, și unde puterea, mișcările politice, pasiunile politice dezlănțuite vor cântări greu în munca pe care istoricii – ca profesioniști – vor încerca să o facă. Să adăugăm la aceasta că puterea, oricare ar fi ea de altfel, fie democratică, fie dictatorială, fie chiar totalitară, n-a prea apreciat niciodată o relație adevărată a evenimentelor apropiate în care a putut fi implicată într-un moment sau altul. În aceasta constă una dintre primele mari dificultăți ale istoricului contemporan.

Al doilea obstacol este acela că această istorie este contemporană. Istoricul contemporanității este confruntat cu actorii care au trăit această istorie, cei care au făcut această istorie. Dacă te ocupi de Evul Mediu nu sunt atâtea probleme, dacă povestești nu contează ce, poate că unii colegii te vor critica, pe bună dreptate, dar nu va fi nici un călugăr medieval care să se trezească și să te tragă de picior noaptea zicând: „Nu, nu, Courtois, spui prostii.” În timp ce în istoria contemporană nu sunt doar colegii istorici care îți spun: „Ah, nu, nu așa s-au petrecut lucrurile!” (aceasta este dezbaterea istoricilor), dar, în plus, vor interveni și actorii. Ei vor interveni adesea nu în numele istoriei – pentru că ei nu sunt

---

*Conferință ținută la 6 iulie 2003, la sediul Fundației Academia Civică din București

istorici —, ci în numele memoriei. Or, memoria nu funcționează deloc ca istoria. Și ea este un mijloc de a accede la cunoașterea trecutului, dar nu conform unui proces de cunoaștere științifică, ci conform procesului memoriei, care este foarte deosebit, pentru că memoria este un element esențial al identității individului, al identității unui grup social, al unui grup politic etc., al identității chiar a unei națiuni, și deci se înțelege imediat că aici este o încărcătură pasională infinit mai puternică decât atunci când faci doar o muncă de istoric, examinând calm un document, o mărturie etc., și trebuie spus clar că, mai ales în istoria comunismului,

pasiunea memoriei intervine foarte puternic și în toate sensurile. Există, evident, memoria victimelor comunismului, dar și memoria actorilor comunismului. Prima pare a fi destul de puternică, destul de prezentă încă în România. Dar într-o țară ca Franța, cu un partid comunist foarte puternic, care și-a construit un fel de legendă în jurul Rezistenței, în jurul apărării muncitorilor etc., există o puternică memorie pozitivă a comunismului. Astfel eu, ca istoric al comunismului în Franța, sunt zilnic confruntat cu această memorie a comunismului în universități și în cercetare. Aud în permanență: „Noi suntem cei din Rezistență, noi suntem antifasciștii, noi suntem de partea muncitorilor” etc. Mereu acest discurs obositor. Deci, în acest caz, istoricul este obligat să fie foarte atent dacă vrea să se elibereze de greutatea acestei pasiuni a memoriei. Totuși, adesea asistăm la un soi de convergență între munca istoricului și munca memoriei, adică actorii care au trăit evenimentele pot povesti, și este foarte important că există aici foarte mulți dintre acești actori care pot zice: „Iată, în cutare zi, la cutare oră, am fost arestat de cutare grup, pentru cutare motiv, am fost condamnat în cutare moment” etc. Aceasta este foarte important.

Invers, există momente când munca istoricului diferă complet de cea a purtătorilor de memorie, a martorilor. În Franța este foarte clar acest lucru. În ceea ce mă privește, eu sunt în opoziție constantă cu cea mai mare parte a martorilor comuniști, membri ai partidului comunist care povestesc, de exemplu, despre Rezistență, despre anii războiului rece, având un discurs stereotip, pentru că memoria lor a fost totalmente prelucrată de către partidul comunist. Au ajuns să transforme o memorie personală, individuală, într-un fel de memorie colectivă, un fel de poveste mitologică pe care toată lumea o repetă cu regularitate și care devine, până la urmă, un soi de memorie oficială a unui anumit grup, a unui anumit tip de persoană. Și astfel am fost obligați să intrăm într-un conflict violent, pentru că martorii îmi spun: „Iată, s-a petrecut asta, și asta, și asta, am văzut asta, și

asta, și asta”. Eu le spun: „Regret, dar am văzut documente care spun foarte clar că voi nu erați acolo, că voi n-ați putut vedea aceasta, și povestiți pentru că ați auzit povestindu-se aceste lucruri.” Deci, vedeți, în permanență este o muncă foarte dificilă a acestei relații între istorie și memorie în istoria contemporană, și este o muncă foarte delicată în perioada post-comunistă, mai ales dacă ne ocupăm de perioada comunistă. Nu pe dumneavoastră trebuie să vă învăț eu că perioada comunistă a fost o perioadă dramatică, pasionantă, cu regimuri totalitare care s-au instalat în diverse țări. În aceste țări post-comuniste pasiunea actorilor este și mai exacerbată față de cea a actorilor care trăiesc în țări pe care le-aș numi „obișnuite”, țări unde n-a fost revoluție, n-a fost război civil. Este destul de greu să te ocupi de istoria contemporană în aceste țări, dar în țări unde a fost revoluție, război civil, război, regim totalitar, este cu mult mai greu! Este mult mai greu deoarece totul a fost mult mai tragic și, deci, există o încărcătură pasională mult mai puternică, care perturbă foarte tare munca istoricului, care ar trebui să se desfășoare într-un climat relativ senin, pentru că nu poți face o muncă științifică într-un climat debordând de pasiune.

În sfârșit, aș spune că nu ajunge ca specialiștii – după toate aceste dificultăți – să stabilească un discurs istoric cât mai apropiat de realitate, trebuie ca munca lor să fie cunoscută de un cât mai mare număr de persoane, dacă vrem ca ea să servească la ceva. Pentru că dacă istoricii fac o muncă excelentă și apoi ea rămâne într-un sertar închis cu cheia și nimeni nu vorbește despre ea, nu servește aproape la nimic; sigur, ne putem servi de ea; dar dacă nu este difuzată, la ce folosește? La nimic. Nu folosește la nimic să stabilești adevărul și să-l pui sub lacăt fără să vorbești despre el. Suntem confrunțați cu o problemă foarte delicată, aceea a difuzării cercetării istorice. Acum vreo zece ani, în Franța în orice caz, era ceva obișnuit ca istorici, academicieni, universitari, cercetători, să considere că nu este atât de folositor să difuzezi rezultatele cercetării. Se muncea pentru sine, se stabileau adevăruri pentru sine. Ca istoric, considerai că ai făcut o treabă foarte bună, dar nu voiai să te compromiți cu ziariști, cu oameni de televiziune, cu media care, prin definiție, nu înțelege nimic, deoarece, pentru un istoric foarte savant, ceilalți nu sunt decât niște ignoranți! Deci să nu mai vorbim despre asta, să nu facem publice cercetările noastre, să rămânem într-un mic cerc de specialiști.

Trebuie să vă spun că eu am avut, de foarte mult timp, reflexul invers. La sfârșitul anilor '70, când vorbeam cu colegii mei despre asta, ei îmi spuneau: „Dar ziariștii povestesc despre orice!” Le răspundeam: „Dacă ei povestesc nimicuri, asta se datorează faptului că nu le-ați explicat ceea ce trebuie într-adevăr să povestească!” Părea logic. Un ziarist nu este un istoric, nu și-a consacrat ani întregi studierii foarte exacte a unei anumite mici probleme. Aceasta este munca istoricului. Treaba jurnalistului este să transmită aceste informații publicului larg. Jurnalistul nu poate fi specialist, dar, în același timp, ziaristul nu e mai prost

decât un altul: dacă i se explică clar despre ce este vorba, poate, evident, transmite aceste informații și aceste reflecții. Deci, istoricul contemporaneist este confruntat cu această problemă suplimentară a difuzării cercetărilor sale nu doar în cercul specialiștilor și al erudiților, așa cum se întâmplă dintotdeauna, ci într-o societate de masă, având o comunicare de masă, așa cum este societatea noastră de astăzi, și aceasta mi se pare foarte important pentru tema pe care ne-am propus-o astăzi.

Evident, nu sunt atât de naiv încât să cred că oamenii sunt atât de rezonabili încât să tragă învățăminte din istorie. Dar, în același timp, sigur că dacă nimeni nu stabilește această istorie, atunci tot atât de sigur este că nimeni nu va putea să tragă învățăminte dintr-o istorie care nu a fost stabilită. De aceea cred că este foarte important să facem această istorie. Cred că este datoria și onoarea țărilor democratice să permită dezvoltarea unei istorii științifice, pentru ca nu numai discursul puterii să fie auzit, ci și pentru a fi posibilă informarea cetățenilor asupra realităților trecutului, ca astfel să se ajungă la o clarificare a opiniei publice, pentru a-și putea lua singură deciziile.

Rămâne, în sfârșit, o ultimă problemă și care nu este, cred, mai puțin importantă: care este forma cea mai eficientă pentru a difuza acest discurs istoric?

După ce am menționat foarte rapid aceste probleme foarte generale, aș vrea să revin asupra lor dintr-un punct de vedere practic și să mă întreb despre felul în care Academia Civică a putut – sau nu a putut – răspunde acestor chestiuni de principiu în problema istoriei.

Mai întâi, să vorbim despre stabilirea discursului istoric. Trebuie să spun că am fost foarte surprins să descopăr, în urmă cu câțiva ani, că Academia Civică organiza la Sighet, în fiecare an, un mare simpozion internațional unde veneau istorici nu numai din România, ci din toate țările, începând cu Dennis Deletant și mulți alții, germani, ruși, ucraineni, americani. Dar mai puțini francezi, o spun cu regret, și aceasta arată că studiile asupra comunismului est-european în Franța nu sunt foarte avansate. Am fost foarte surprins să descopăr ce se petrece într-un loc atât de neobișnuit, la Sighet, care nu e o mare capitală mondială, nici măcar una națională, sau măcar regională, ci doar un mic orașel de provincie, uitat de lume. Ajuns la Sighet am găsit reuniți mai mulți specialiști foarte competenți care au dezbătut timp de două-trei zile probleme foarte precise, pregătite dinainte. Apoi am aflat de colocvii, de conferințe, de dezbateri, de publicații. „Analele Sighet” sunt foarte importante pentru că nu cuprind doar comunicările specialiștilor, ele conțin și tot ceea ce s-a vorbit acolo și astfel se vor păstra în bibliotecile din întreaga lume. Deci, în ceea ce privește stabilirea istoriei comunismului, și în particular a represiunii comuniste – în România, bineînțeles, dar și în celelalte țări est-europene – Memorialul Sighet și Academia Civică au făcut o muncă remarcabilă, și care nu este ceva obișnuit, mai ales că nu este organizată într-un

cadru universitar tradițional. E un cadru diferit într-un loc total neobișnuit.

Și acesta este al doilea punct asupra căruia aș vrea să insist, problema locului. Pentru că dacă toate acestea se petrec la Sighet, evident nu este întâmplător. Și nu e pentru plăcerea de a face 15 ore cu trenul de noapte de la București la Sighet – plăcere pe care fiecare a putut-o experimenta (și pot fi chiar 21 de ore dacă sunt inundații!). Există o rațiune clară pentru care oamenii vin în acest loc și aceasta a fost, trebuie să spun, a doua mea mare surpriză când am ajuns prima oară la Sighet: este locul, este ideea de a recupera această închisoare care are o semnificație istorică pentru România contemporană, pentru că o parte a elitei românești a fost asasinată aici. Trebuie să spun că a fost o idee extrem de importantă de a crea un muzeu în această închisoare. De ce îmi pare atât de importantă? Pentru că ieșim din cadrul academic, din cadrul universitar, din cadrul abstract. Desigur, putem citi în cărți sau în ziare numeroase relatări despre represiune. Putem citi cărți de istorie, putem citi cărțile lui Marius Oprea sau ale lui Dennis Deletant, putem citi cărțile martorilor, ale actorilor, ale celor care au fost închiși, torturați, supuși la muncă forțată. Dar totul rămâne abstract, rămâne o poveste. Când ești în închisoare, într-o celulă transformată în muzeu, ai o senzație cu totul specială. Îmi amintesc că anul trecut am asistat chiar în celularul închisorii la proiecția unui film despre Canal. Acolo lucrurile capătă un alt sens, ai înțelegerea concretă, directă, aș spune aproape afectivă a ceea ce s-a putut petrece acolo. Pentru că aceasta este marea problemă a acestei istorii. Aceeași problemă a fost și după război, în ceea ce privește exterminarea evreilor de către nașiți... Crimele care s-au produs aici sunt atât de inimaginabile încât un om normal sigur nu reușește să și le poată închipui. Cei care le-au trăit le știu, le-au văzut, știu că au existat. Dar oamenii generației mele, care n-au trăit niciodată așa ceva, ce pot ei ști?

Vreau să vă amintesc o frază pe care o citez destul de des pentru că este, cred, foarte semnificativă. Îi aparține lui Raymond Aron, acest filosof politic francez foarte cunoscut. Raymond Aron era evreu, în timpul războiului a fost în Rezistență, apoi a fost la Londra, conducând un ziar gaullist. A fost una din cele mai mari inteligențe istorice și politice ale timpului său. Deci, îți zici, iată un om care – normal – a înțeles tot. Deloc! Întors în Paris, în 1944, Raymond Aron descoperă, în primăvară lui 1945, întreg adevărul despre lagărele naziste și mai ales despre suprimarea evreilor, și scrie: „Bineînțeles, știam că există lagăre, bineînțeles, știam că evreii erau duși în lagăre, bineînțeles, știam că aceste lagăre erau cu adevărat teribile; dar neputându-ne imagina – acesta este cuvântul cel mai important –, neputându-ne imagina ceea ce se petrecea cu adevărat în acele lagăre, noi de fapt nu știam!” „Genocidul – ce știam noi despre el la Londra? La nivelul conștiinței clare, percepția mea era cam următoarea: lagărele de concentrare erau crunte, conduse de paznici ocași, recrutați nu dintre deținuții politici ci dintre criminalii de drept comun; mortalitatea era mare; dar camerele de gazare,

asasinatul industrial al ființelor umane, nu, mărturisesc, nu mi le-am imaginat, și pentru că nu mi le-am putut imagina, nu le-am știut.”

Cuvântul cel mai important din această frază este „a-și imagina”, „a nu-și imagina”. De aceea cred că acest loc – închisoarea Sighet – este foarte important. Îți permite o cunoaștere care nu e doar abstractă. Te ajută să faci un efort considerabil pentru a încerca să-ți apropii într-un mod conștient ceea ce s-a petrecut cu adevărat. De aceea acest loc îmi pare atât de important, pentru că, dacă atunci când ești aici nu începi să înțelegi ce s-a petrecut, înseamnă că nu vei înțelege niciodată sau că nu vrei să înțelegi. Aici ai contact direct cu realitatea presiunii acestor regimuri totalitare.

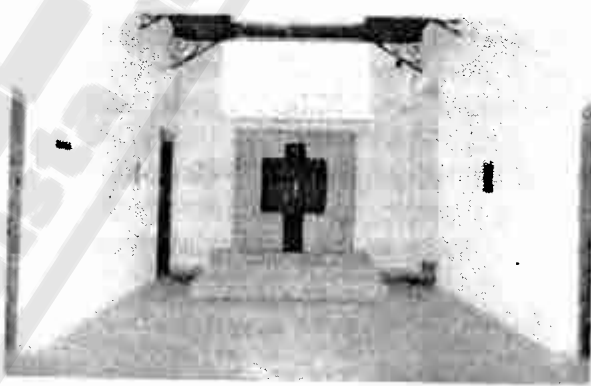
Vreau să subliniez că acest muzeu, primul din Est, a fost precursorul unui fenomen general, răspândit acum, treptat, cam peste tot. Am fost la Budapesta acum câteva luni. Acolo a fost creat, în plin centrul orașului, pe bulevardul Andrásy¹, un „Muzeu al Terorii”, chiar în clădirea care a fost sediul fasciștilor unguri din 1944, al „Crucilor cu săgeți”, și care apoi a fost preluat de poliția politică comunistă maghiară. Deci în aceeași clădire au fost torturați și uciși evrei, rezistenți, democrați etc. În timpul regimului fascist din Ungaria, și apoi au fost arestați, torturați, executați, tot acolo, democrați, rezistenți etc. de către regimul comunist al lui Rákosi. Deci este extrem de simbolic să faci un „Muzeu al Terorii” într-o asemenea clădire. Dar, ca din întâmplare, noul guvern maghiar, din care fac parte și foști comuniști, a încercat să închidă acest muzeu. Nu a fost o bună decizie a guvernului, pentru că mai multe sute de mii de oameni au protestat. Dar aceasta arată cât deranjează asemenea demersuri puterea actuală, oricare ar fi ea, pentru că pun anumite probleme istorice, morale și mai ales civice tuturor cetățenilor, îi obligă să reflecteze. După cum știți, puterii nu-i place prea mult ca cetățenii să gândească. Cred că Memorialul Sighet este foarte important atât ca precursor, cât și ca impact public: aici, de un deceniu, vin oameni – inclusiv străini – să vadă ce s-a petrecut. De altfel s-a confirmat aceasta prin succesul Muzeului, prin numărul celor care vin din toată România să-l viziteze. Am văzut anul trecut școli, oameni în concediu, care vin să vadă ce s-a petrecut în țara lor într-o anumită epocă.

Al treilea punct pe care aș vrea să-l abordez, care îmi pare și mai important, este această renumită Școală de Vară, care a fost creată doar de câțiva ani, și care, în fiecare an, strânge pentru zece zile o sută de tineri. Aceștia nu vin la Sighet din întâmplare, ci sunt selecționați pe baza unui concurs. Asta îmi pare foarte original și evident foarte promițător pentru viitor, este noua generație care vine și învață. Evident, faptul că acești tineri sunt în acest loc – pe care l-am definit deja – și în plus sunt în contact cu cercetători care vin din întreaga lume pentru simpozion, creează un fel de sinergie care, după mine, este fundamentală

---

¹ Vezi articolul „Casa Terorii” de la pagina 117

și originală. Nu cunosc un alt exemplu, dar aș vrea să mai existe asemenea inițiative. Și evident sunt și momente foarte puternice. Anul trecut a fost venirea lui Vladimir Bukovski, care – chiar dacă era dimineață, și se știe că Bukovski nu e un matinal! – a ținut o conferință formidabilă, care a durat patru ore și simțeam că acolo se petrece cu adevărat ceva. Desigur, se petreceau și alte lucruri noaptea – acum pot să mărturisesc organizatorilor – deoarece, dacă Bukovski nu era matinal, era pentru că, după cursurile din timpul zilei, seara plecam pe malul râului și discutăm tot felul de lucruri cu elevii până la 3-4-5 dimineața. Și asta de asemenea este foarte important pentru tineri. Școala de Vară a depășit caracterul academic pentru a stabili legături între tineri și invitați, ca Bukovski. Nici în acest caz nu sunt naiv, știu bine că nu toți elevii care au trecut pe la Școala de Vară de la Sighet vor fi obligatoriu „activiști” ai istoriei reale a României sub comunism. (Unii vor fi, cum sunt cei pe care-i văd aici în sală.) Nu e ceva grav. Important este că sămânța a fost sădită și apoi sigur planta va crește, în ritmul ei, dar va crește. În orice caz, este mai bine să semeni sămânță bună decât rea. Oricum, eu cred că e un lucru indispensabil pentru perioada post-comunistă. De ce? Pentru că una din principalele caracteristici a regimurilor comuniste a fost exact controlul absolut al istoriei, prezentarea discursului istoric care coincidea, evident, cu ideologia lor și cu justificarea puterii lor totalitare. Or, toată lumea știe că această istorie era departe de realitate, și e un lucru pe care, cred, fiecare l-a putut constata. În orice caz, este incontestabil că în aceste țări care au avut de suportat aceste regimuri comuniste istoria contemporană, mai ales, a fost distrusă. Istoricii care doreau să facă această meserie – și eu am constatat acest lucru în Uniunea Sovietică –, adevărații istorici, marii istorici se refugiau în istoria Evului Mediu, în istoria Antichității, unde aveau mai puține probleme, aveau mai puțini aparținători ideologi în spate care să spună în orice clipă: „Nu, asta nu e corect” etc. Luați niște cazuri cunoscute, ca cel al lui Geremek, istoricul polonez, care se ocupa de istoria Evului Mediu. Așa că după 1989-1991 ne-am confruntat cu un dezastru al istoriei contemporane în țările post-comuniste. Evident, Rusia a fost țara cea mai lovită, pentru că acolo comunismul a durat mult prea mult timp, cu metode mult mai violente. Mulți ani, după 1991, am asistat la un dezastru în ceea ce privește istoria contemporană în Rusia. Vă voi povesti o mică anecdotă. Colegul meu Nicolas Werth, cel mai bun specialist francez în istoria U.R.S.S., și care a fost el însuși anul trecut la Sighet, a

Camilian Demetrescu, Înviere, Omagiu deținutului politic

publicat în Franța, la mijlocul anilor '80, înaintea prăbușirii regimului, o istorie a U.R.S.S. care era un manual universitar clasic, apărut la *Presses Universitaires de France*. Nu se poate face ceva mai clasic pentru un student francez. Imaginați-vă că în 1994 colegii lui ruși i-au cerut acordul să traducă acest manual în rusă. A fost tradus și publicat în 1 000 000 de exemplare. Deci manualul unui istoric francez îi învață pe elevii ruși istoria U.R.S.S. Vă dați seama ce înseamnă asta la nivelul dezastrului identității rușilor, al felului în care încearcă să iasă din această fază totalitară terifiantă! La un nivel mai jos, este același lucru pentru toate țările din Est.

În orice caz, aceasta este o problemă cu care se confruntă toate țările foste comuniste: distrugerea de către regimurile comuniste a întregii cercetări privind istoria contemporană și punerea sa sub controlul complet al ideologilor și al imperativelor puterii politice. Deci restabilirea unui discurs istoric autentic este o parte integrantă a procesului de decomunizare. Mi se pare un lucru foarte important. Peste tot are loc acest proces de decomunizare, un fel de proces de decontaminare. Este aceeași problemă, pentru că acest comunism a fost un fel de contaminare mentală, intelectuală, politică etc. Deci, în cadrul acestui proces de decomunizare, stabilirea unui discurs istoric autentic mi se pare absolut fundamentală și trebuie să fie una din priorități. Evident, puterea actuală nu este grăbită să facă din aceasta o prioritate, mai ales dacă ea este încă destul de apropiată de vechea putere comunistă. Neîndoielnic, dacă puterea nu este grăbită, cetățenii pot face această muncă, ei pot începe acest proces și este ceea ce au făcut cei care au organizat Memorialul Sighet. N-au așteptat ca puterea să spună „da” sau „nu”. Ei au început, cu simplitate, munca. Și ea nu trebuie decât continuată și este ceea ce vom face și în acest an la Sighet, cu această Școală de Vară.

Iată cele câteva cuvinte pe care doream să le spun. Aceasta este rațiunea pentru care sunt aici. Pentru că nu vă îndoiiți că sunt supraîncărcat cu munca la Paris – trebuie să mă ocup de publicațiile pe care le editez, revista „Communisme”, colecția „Democrație și totalitarism” etc., să duc în Franța și aiurea bătălia cotidiană cu comuniștii care continuă, evident, să nu fie prea mulțumiți de ceea ce fac. Dar, fără îndoială este foarte important pentru mine să consacru zece zile pentru a veni la Sighet și a mă întâlni cu acești tineri, pentru a discuta cu ei, pentru a-i ajuta pur și simplu. Nu fac lucruri extraordinare la Sighet, mă mulțumesc să conduc dezbaterile, dar îmi manifest solidaritatea totală cu formidabila muncă ce se face aici.

Vă mulțumesc!

Fragment din cartea „Courtois la Sighet”, 304 pag. (în curs de apariție), Fundația Academia Civică, 2003, colecția Istorie Orală nr. 3

Amintiri din locurile morții

DUMITRU ONIGA

O, brad frumos...

Crăciunul anului 1953 l-am petrecut în Penitenciarul Aiud, într-o celulă de la parterul Celularului Nou, pe latura lungă dinspre Nord. Aici era latura cea mai friguroasă a celularului și, dacă întâmplător nimereai pe această parte, te descurcai greu cu frigul. În celulă mă nimerisem cu prof. Traian Drăgoi din Burdujeni, pe care-l cunoșteam încă de pe când eram elev la liceul din Suceava, cu un meseriaș foarte bun din Sighișoara, Lavrici Anton, cu un țăran din Soveja, moș Ghimpu, cu Botcă Vasile din Cluj, funcționar la un institut de orbi, și cu încă un deținut pe al cărui nume l-am uitat.

Ne luptam din greu cu frigul, cu foamea și cu izolarea. Comandantul Închisorii, Koller, aplicase cel mai diabolic sistem de izolare. Nu te vedeai decât cu cei din celulă, iar la geamuri montase obloane de scânduri prin care nu vedeai decât câteva fâșii de cer. Stăteam toată ziua în semiobscuritatea celulei, iar noaptea în permanență ardea un bec chior ce lumina slab, atât numai ca să putem fi supravegheați. Minți diabolice gândeau în fiecare zi ce rău ar mai putea să ne facă, ce restricții să ne mai aplice.

Căutam să ne umplem timpul învățând tot ce se putea învăța, și în privința aceasta am avut mare noroc cu profesorul Traian Drăgoi, care era un intelectual eminent, știa mai multe limbi străine, printre care germana, pe care o stăpânea la perfecție, și filosofia. Studiase la Facultatea de Litere și Filosofie. Aici am ascultat cele mai frumoase prelegeri despre filosofii greci și în special despre Socrate, pentru care profesorul avea o deosebită slăbiciune.

Iarna lui 1953/54 a fost o iarnă grea. Niciodată n-am văzut în Aiud o zăpadă așa de mare. Sărise un dop de la un ciot dintr-o scândură a oblonului nostru și puteam privi în curte. Îl puteam scoate la nevoie și îl puteam pune la loc ca să nu se observe defectiunea, pentru că mereu se făceau controale. Astfel urmăream când se făcea schimbul de gardieni, când năvăleau mai mulți în celulă pentru percheziții, ce deținuți mai plecau sau veneau, când ninge frumos și priveam la mormanele de zăpadă ce se așterneau. Când se suia câte unul la observator, ceilalți ascultau pe la ușa să nu vină caraliul să ne observe. Dacă te prindea la geam, pedepsele erau foarte aspre. Te putea izola într-o celulă cu geamurile sparte și te costa viața. Și ei abia așteptau să ne poată ucide.

Se apropia Crăciunul și amintiri din cealaltă lume, de acasă, tot mai des ne încercau și fiecare își povestea bucuriile sărbătorilor de altă dată. Începusem, în surdină, să cântăm colindele ce le știam și să le învățăm, de la ceilalți, pe cele pe care nu le știam. Așteptam în fiecare zi să sune clopotele de la bisericile din Aiud. Sunt niște clopote grozave și multe poezii s-au scris despre ele.

În seara de Crăciun, după ce s-a lăsat întunericul, profesorul Drăgoi îi spune lui Botcă Vasile care era în patul de sus:

– Deschide puțin geamul, n-o să murim de frig, poate auzim ecouri de la glasurile colindătorilor din oraș.

Fiecare era dornic să audă un colind sau glasuri de copii. Ninge și zgomotele ce veneau de departe erau tare confuze. Oricât ne-am ascuțit noi auzul, nu puteam desluși mare lucru.

Deodată auzim un pocnet ușor al unui geam ce se deschide și un glas îngeresc începe să colinde:

*O, brad frumos ce sfânt păreai
În altă sărbătoare,
Mă văd copil cu păr bălai
Și ochi ca de cicoare.*

*Revăd un alb și scump cămin
Și chipul mamei sfinte,
Imagini de Crăciun senin
Mi-apar și azi în minte.*

*Un pom cu daruri și lumini
În amintiri s-arată,
În vis zâmbeste ca un crin
Copilul de-altă dată.*

*Copil bălai, Crăciun și brad
S-au dus cu acele zile,
Acum doar numai lacrimi cad
Pe-ngălbenite file.*

*Azi nu mai vine Moș Crăciun
În noaptea de cenușă,
Ci doar tristețile s-adun
Să-mi plângă lângă ușă.*

*În chinul temniței mă frâng
Sub grele lespezi mute
Și-nfiorat de doruri plâng
În amintiri pierdute.*

*Omătul spulberat de vânt
Se cerne prin zăbrele
Și-mi pare temnița mormânt
Al tinereții mele.*

Am recunoscut imediat vocea lui Zaharia Marineasa, bănățean, pe care-l cunoșteam încă din 1943, tot de la Aiud, pe când eram niște copii, închiși de regimul antonescian, și versurile lui Radu Gyr pe melodia cunoscută a lui „O, brad frumos”. Avea o voce dulce de tenor (a cântat mai apoi în corul Operei din Cluj) și, în liniștea aceea, o dată cu fulgii de zăpadă parcă se deschisese o gură de rai și o melodie nepământească vibra în Noaptea Sfântă.

Ne-am uitat în curte și gardianul care făcea rondul în jurul închisorii împietrise într-un loc și asculta ținând capul aplecat. După ce Zărie (așa-i spuneam noi lui Marineasa) a terminat, gardianul s-a mișcat și numai atâta a zis:

– Măi, nu mai faceți gălăgie acolo sus și închideți geamurile, pentru că foarte multe geamuri s-au deschis ca să asculte colindul.

Apoi a plecat să facă înconjurul clădirilor. În alte asemenea ocazii, ar fi strigat să nu se cânte, se făcea mare tapaj, anchete, și se dădeau pedepse ucigașe. Probabil a fost un om cu frică de Dumnezeu.

Noi am închis geamul, am căzut cu toții în genunchi și am stat așa, fără să scoatem un cuvânt, numai cu zbuciumul lumii noastre interioare. După un timp, l-am auzit pe profesor:

– Nașterea Ta, Hristoase Dumnezeule..., și cuvintele curgeau cu un tremur în glas și cu lacrimi în ochii tuturor.

Dumitru Oniga

N. red. După 1989, mulți ne amintim cu o imensă emoție de o întâlnire a foștilor deținuți politici anticomuniști, în sala de conerte a Radiodifuziunii, când Dr. Sabin Ivan, senator liberal, a cântat acest „O, Brad frumos” de închisoare, cu frumoasa lui voce baritonală.

Despre Dumitru Oniga vezi „Memoria” nr. 33, pg .81

ION CEAUȘESCU

In Memoriam

*Morți sfinți în temniți și prigoane,
Morți sfinți în lupte și furtuni,
noi am făcut din voi icoane,
și vă purtăm pe frunți cununi.*

Radu Gyr: „Imn morților”

Ușor, ușor, martirii români care au îndurat iadul pușcăriilor comuniste se sting și lasă un imens gol în urma lor.

Am avut marea șansa să fac parte dintre cei care i-au cunoscut pe Elisabeta Rizea și pe Ion Ioanid. Pe Elisabeta Rizea am întâlnit-o prima oară cu ocazia alegerilor din 1992. Eram observator pentru județul Argeș împreună cu niște colegi de la Liga Studenților. Ajungând în Nucșoara, ne-am oprit la casa Elisabetei Rizea. Nu pot uita bucuria cu care ne-a întâmpinat și invitat în casă! Ne-a povestit în câteva cuvinte prin ce a trecut și ne-a rugat să nu cumva să-i votăm pe comuniști. Noi am ascultat-o, dar din păcate nu a fost suficient. De atunci am mai vizitat Nucșoara și de fiecare dată găseam aceeași persoană plină de viață și optimistă în ceea ce privește viitorul României.

Citiseam amintirile din pușcărie scrise de Ion Ioanid *Închisoarea noastră cea de toate zilele* și am fost impresionat de forța și caracterul de care a dat dovadă. L-am cunoscut la München în casa unor prieteni comuni. De atunci, de câte ori ajungeam în Germania, Ioanid mă invita la restaurantul lui preferat „Il Mulino”, după care mergeam la el acasă unde stăteam ore întregi de vorbă.

La fiecare întâlnire cu Rizea și Ioanid aveam impresia că acești oameni sunt nemuritori. Și nu m-am înșelat.

Nu cu mult timp în urmă, cei doi ne-au părăsit. Au lăsat în urma lor, pentru cei care i-au cunoscut și pentru cei care le-au citit cărțile, o mare tristețe și durere. În același

timp ar trebui urmat exemplul de tărie morală pe care l-au dat ca suferința și chinul lor să capete un sens. O țară are nevoie de exemple, de modele. În mod special în România de azi în care valorile sunt răsturnate, se resimte nevoia unor repere după care să se călăuzească tineretul. O țară în care morala, corectitudinea și bunul simț nu-și mai găsesc locul! Și ce exemple mai bune există pentru noua generație decât Elisabeta Rizea și Ion Ioanid!

„Iar azi în libertate, când întâlnesc un fost pușcăriaș pe care nu l-am cunoscut și-mi vorbește cu drag de închisoare, știu imediat că e unul de-ai noștri, care a înțeles la fel. Care a înțeles că închisoarea n-a fost nici clădirea, nici gardienii, nici tratamentul, ci pușcăriașii. Cei care au parvenit să facă abstracție de cele mai concrete lucruri cu care a vrut să-i înconjoare regimul (gratii, ziduri, foame, frig, suferințe de tot felul și chiar moartea). Cei care în pușcărie au fost mai liberi decât afară.“ Un asemenea mod de a privi pușcăria comunistă, despre care se știe că a fost una dintre cele mai crunte din câte a cunoscut istoria, dovedește o tărie de caracter și o forță morală cu totul ieșite din comun. Ioanid a fost genul de om care nu numai că nu a înțeles niciodată să facă vreo concesie sau vreun compromis cu regimul adus la putere de pumnul lui Vâșinski, ci, mai mult, a fost omul pe al cărui ajutor ceilalți deținuți știau că se pot baza. Nu îi păsa de repercusiunile pe care avea să le suporte. Ion Ioanid nu se considera un om curajos (deși prin tot comportamentul lui dovedește contrariul), ci unul care știa să-și înfrângă frica. „În anii următori de multe ori aveam să fiu pus în situația de a întreprinde ceva riscant și de câte ori m-am decis pentru acțiune, mi-a fost frică, dar am făcut-o. Niciodată n-am renunțat de frică.“

Episodul cel mai spectaculos, probabil din întreaga istorie a pușcăriilor comuniste din România a fost evadarea lui Ion Ioanid din mina Căvnic, evadare în care Ioanid împreună cu încă 13 deținuți politici au reușit prin curajul lor și prin spiritul

Elisabeta Rizea și autorul

Ion Ioanid

de aventură să sfideze imposibilul. Alături de el trebuie amintiți și ceilalți care au luat parte la evadare: Constantin Coșoreanu (Titi), Ion Cojocaru, Mircea Vueric, Dr. Miltiade Ionescu (Mașe), Ion Pantazi, Dr. Paul Iovănescu, Ducu Ciocâlțeu, Simion Cojocaru, Ghiță Brânzaru, Colea Ungureanu, Ghiță Chiser, Titi Spanu și Ion Brânzaru. În final, toți cei care au evadat au fost prinși, însă acest lucru nu dovedește victoria Securității și a

regimului asupra lor, ci, din contră, slăbiciunea sistemului și tăria de caracter a celor închiși care nu au putut să fie transformați în niște unelte ale regimului, ci și-au păstrat demnitatea și și-au purtat crucea până la capăt. „În fond eu am reușit ceea ce am vrut, să ies din închisoare prin propriile mele forțe și nimic mai mult. O simplă demonstrație a voinței față de mine însumi în primul rând și față de securitate în al doilea! Voiam numai să demonstrez dușmanului că nu înțeleg să mă supun și că nu o voi face niciodată. Nu trebuiau să creadă că ne-au umilit, ci numai că, închizindu-ne, și-au rezolvat pentru un moment propriile porniri de frică!” (Ion Pantazi – *Am trecut prin iad*).

Ioanid a continuat să lupte împotriva sistemului care a distrus țara din temelii și după ce a ieșit din pușcărie, fiind una dintre cele mai cunoscute voci de la Europa Liberă. Cu toate că scăpase de regimul concentraționar și trăia în capitala bavareză, dată fiind situația din România, el considera că se afla abia la jumătatea drumului către libertate.

Elisabeta Rizea a suferit chinuri îngrozitoare pentru că nu a vrut să-i trădeze pe partizanii care luptau în munți. Poate ar fi scăpat de toate supliciile la care a fost supusă dacă divulga unde se ascundeau rudele și prietenii care luptau pentru ca România să nu devină o țară subjucată iadului comunist. Dar ea a ales să-i ajute pe aceștia și să suporte cu stoicism toate nedreptățile la care a fost supusă. Cu toate că a rămas cu sechele fizice după torturile suportate, Elisabeta Rizea ne-a dovedit ce

înseamnă să fi Om. Am sperat că după decembrie 1989 România va intra pe făgașul normal al democrației și europenizării, dar lucrurile nu stau chiar așa. În satul Nucșoara, sat cunoscut pentru lupta anticomunistă și pentru mulțimea de partizani care proveneau din acele locuri, oamenii de tip nou, educați în cel mai pur stil stalinist, o amenințau după revoluție pe Elisabeta Rizea și o considerau o rușine pentru sat! Iată unde au dus 50 de ani de comunism. Și din păcate nici după 14 ani de la revoluție nu se poate constata o schimbare radicală a mentalității.

Un om simplu fără școală și un om care provenea dintr-o familie de cărturari de cultură europeană și care era în anul III la facultatea de Drept când a fost exmatriculat și închis. Acești doi oameni au în comun credința în Dumnezeu, tăria de caracter și patriotismul, în sensul bun al cuvântului, nu cum este el înțeles astăzi. Oameni care și-au sacrificat tinerețea și sănătatea cu seninătate pentru demnitatea românească, oameni care nu au pretins nimic pentru sacrificiul imens pe care l-au făcut.

Iar acum, când nu mai sunt, România nu știe să-i cinstească. Marginalizați în timpul vieții, marginalizați și după moarte. Presa din țară (cu excepția „României libere”) nu a considerat necesar să acorde spații ample acestui trist eveniment. Mult mai important era că Doroftei nu mai boxa!

Fiecare țară încearcă să afle adevărul despre trecutul ei, fiecare țară își cinstește eroii care au un loc aparte în conștiința poporului. Cu regret putem constata că noi românii ni-i desconsiderăm. Sperăm însă că generația tânără va ști să regăsească adevărata vocație a României și va aduce la suprafață adevăratele valori ale acestei țări.

Nucșoara și München. Două localități îndepărtate care la prima vedere nu au nimic în comun. Pentru noi românii, însă, sunt două locuri de pelerinaj în care trebuie să aprindem, cu pioșenie, o lumânare pentru Elisabeta Rizea și Ion Ioanid.

Dumnezeu să-i odihnească în pace!

Sf. Evanghelist Ioan

Sf. Evanghelist Matei

GHEORGHE MAZILU

Din ghearele Securității

(...) Primele trei nopți după arestare, n-am dormit deloc; nu mi se închideau ochii. Umblam ca un animal, năuc, prin celulă și plângeam.

După vreo zece zile, am fost dus la anchetă. Anchetatorul era un căpitan înalt, slab, uscat și negricios: un țigan!

A umplut câteva pagini cu biografia mea, deși i-am spus că, la prima arestare din 1953-1955, mă „biografiaseră” opt anchetatori, la închisoarea din Ploiești. Știau tot ce se întâmplase cu mine.

– Cu ce am greșit acum, domnule căpitan? am întrebat. Ce acuzație mi se aduce?

– Ce ai discutat în ultima lună cu inginerul Maniu Tiberiu? Ce ați pus la cale duminica trecută?

Am rămas cu gura căscată. I-am explicat legătura noastră de prietenie de ani de zile.

– Minți, nu ești sincer, du-l jos în celulă, sergent! – strigă iritat căpitanul țigan.

Și iarăși m-au lăsat singur în celulă, să fierb în propria durere și incertitudine. La a doua anchetă, căpitanul anchetator îmi arată un ceas de mână.

– Îl recunoști? întreabă securistul misterios.

– Nu, domule căpitan.

– Minți, se răstește el la mine; ceasul ăsta e al prietenului tău Maniu, care se află în celula alăturată și a declarat tot.

Mă întrebam, îngrijorat, ce o fi declarat bietul Tibi. E adevărat că atunci, duminică după masă, el comentase atitudinea pro-rusă a lui Nasser, președintele Egiptului, dar eu i-o rețezasem scurt: nu mai discuta chestiuni de politică, că altfel o pățești.

Aveam o experiență; știam că securiștii te mint, ca să te tragă de limbă; de aceea îi răspund:

– Domule căpitan, văd că mă tratați omenește, vă vorbesc de aceea ca unui om, care sper că mă va înțelege. N-am discutat politică cu inginerul Maniu Tiberiu. Vă rog să mă confrunțați.

– Bine, vom vedea!

După altă săptămână, m-au scos la un alt anchetator. Era un tânăr locotenent securist, blond, pistruiat, cu o figură umană. Doar ochii lui albaștri spălăciți aveau

o căutătură urâtă, dură. Semna pe foile de anchetă locotenent Bistran Iosef. După obișnuita autobiografie, pe care m-a pus s-o scriu vreo trei zile, mă întreabă:

– Spune-mi sincer, ce ați discutat în organizația voastră politică de la institutul de proiectări I.T.C.M.?

– Care organizație politică?! Întreb uimit.

– Organizația voastră, a foștilor ofițeri, care lucrați în acel institut de proiectări. Și față de mutra mea, de-a dreptul surprinsă, continuă:

– Tu, împreună cu inginerul Vitănescu, fost locotenent, împreună cu inginerul Balaban, fost căpitan, și cu inginerul Moraru, de asemeni fost locotenent. Te invit să vorbești sincer despre discuțiile politice purtate, ca să-ți ușurezi situația la proces.

– De Vitănescu Constantin – am răspuns – știu că a fost ofițer de marină; e subalternul meu și mi-a spus-o el. Dar pe ceilalți doi, nu-i cunosc decât din vedere, de la institut. Vă declar foarte sincer că nici n-am știut că sunt foști ofițeri. N-am discutat nimic cu acești oameni, pe care, repet, nici nu-i cunosc.

Vreo săptămână, locotenentul Bistran m-a sâcâit cu aceleași chestiuni; apoi deodată mă întreabă:

– Dar cu colegul tău de muncă, inginerul Belei Gheorghe, tot n-ai discutat nimic? Spune-mi sincer ce-ați vorbit, fiindcă și el este închis într-o celulă alăturată și a declarat totul.

Abia acum mi-am dat seama de unde-mi vine lovitura! Am spus tot adevărul:

– Cu inginerul Belei am fost coleg de liceu și am stat în același cort într-o tabără de vară, la Mamaia-Băi, când eram copii. Fostul meu coleg m-a întrebat cum și de ce am fost arestat în anii 1953-1955 și ce am pățit în închisoarea severă de la Ploiești. I-am spus totul, tot adevărul.

– Și nu l-ai înjurat pe Chivu Stoica și pe consilierii sovietici?

– Nu i-am înjurat, am spus doar că au fost nerecunoscători și lași; fiindcă, după ce ne-au folosit și am pus la punct fabricile de muniții, noi, foștii ofițeri ingineri, am fost lăsați pe mâna directorului Șilaev și a Securității din Ploiești, care ne-au chinuit ca pe hoții de cai, doi ani de zile.

– Minți, mă repezi anchetatorul, i-ai mai povestit și bancuri politice.

M-am gândit: trebuie să mai recunosc ceva; dacă neg totul, mă va pune la regim sever celular, de care aveam groază.

– Da, recunosc, i-am spus lui Belei un banc politic, care circula acum un an prin institut.

– Hai zi-l, face Bistran.

Și i l-am zis:

– Se făcea că președintele României, Gheorghe Gheorghiu-Dej, ședea la masă cu generalul Eisenhower, președintele Statelor Unite. După ce au mâncat și au băut bine, Gheorghiu-Dej îl întreabă: Domnule general, spuneți-mi cât câștigă la dumneavoastră un muncitor calificat mediu? Cam 1 000 de dolari pe lună, răspunde generalul Eisenhower. Și ce face cu ei? întreabă Gheorghiu-Dej. Păi, îi răspunde generalul, cam trei sute de dolari îi cheltuiește pentru mâncarea lui și a nevastei,

apoi cam două sute îl costă chiria și diverse.

Și cu restul de cinci sute, ce face? mai întreabă Dej. – Treaba lui, îl privește – îi răspunde președintele Americii; care, la rândul lui vrea să afle: Dar la dumneata, care e situația? Păi și la noi muncitorul calificat câștigă chiar 1 200 de lei pe lună, răspunde Gheorghiu-Dej. Frumos, zise generalul; și cum îi folosește? Păi două sute îi dă pe chirie, apoi mâncarea lui și a nevastei costă cam două mii pe lună, răspunde sincer Gheorghiu-Dej. – Bine, dar ce face, cum își procură restul de care are nevoie? întreabă nedumerit președintele Eisenhower. – Treaba lui! îl privește! răspunde Gheorghiu-Dej.

– Domnule locotenent, am continuat, recunosc că i-am povestit această glumă lui Belei, dar am auzit-o și eu de la alții.

– De la cine? mă întreabă el, repede.

– De la desenatorul Dumitrescu Vasile, care nu se sfia de nimeni și-o spunea cu voce tare colegilor, pe sală.

– Dumitrescu Vasile? ia să vedem! Și-l văd că scoate tacticos, din sertar, un caiet gros cu index alfabetic. Caută el încet, cu răbdare, la litera D și spune:

– Da, Dumitrescu Vasile... peste trei luni va fi arestat. E pe tabel. Și va fi condamnat.

– Vă rog, întreb eu timid, și eu sunt pe tabel?

– Desigur, îmi răspunde locotenentul Bistran, ești trecut pentru condamnare. Da, de trei săptămâni mă lupt cu tine și nu pot să-ți agăț nici o vină legală, ca să poți fi condamnat.

– Domnule locotenent, vă rog confrunțați-mă cu Belei, ca să vă convingeți că nu am purtat nici un fel de discuție politică. Eu am mai fost arestat doi ani și nu eram dement, să discut politică.

– De ce i-ai vorbit? spuse Bistran. El a declarat că voi, foștii ofițeri, ați făcut în I.T.M.C. o mare organizație politică. Ești pe tabel și eu am ordin să te condamn. N-am ce-ți face! încheie anchetatorul meu și mă trimise în celulă.

(...) Cam după două luni de anchetare de către locotenentul Bistran asupra organizației politice născocite de Belei, am fost mutat din celula întunecoasă și igrasioasă de la subsol într-o celulă de la etajul închisorii. Aici am găsit un alt deținut politic, și el în anchetă. Se numea Ion Udriște-Olt, fost director administrativ la Societatea de Gaz și Electricitate, în timpul războiului, și fost legionar de seamă și mare naționalist. Era un bărbat nu prea înalt, bine legat în spate, de vreo 60 de ani. Avea o figură de dac veritabil, cu nasul prelung, cu privirea dreaptă, cu maxilare puternice. Parcă era ieșit din Columna lui Traian.

Fusese un alpinist pasionat, cățărător pe toți munții țării noastre. Vreme de 15 ani, nenea Jean, cum îi spuneam, a fost președintele clubului „Alpin Brav Român”. El construisese cabana de la „Babele”, de sus, pe Bucegi, precum și cabana „Bâlea” de pe malul lacului Bâlea din munții Făgărașului. Acum era anchetat pentru că ar fi avut legături cu legionarii, care luptau în munți, în rezistența lor disperată contra comuniștilor.

Anchetatorul său era un căpitan scund, negru, urât, care îl bătea. Îl bătea rău, că nu era „sincer”. După o lună de anchetă, într-o zi, bietul nenea Jean a fost adus de la anchetă cu cămașa sfâșiată, vânăt la față și plin de sânge pe nas și pe gură. L-am așezat pe pat, l-am spălat și astfel și-a mai revenit.

– De ce te-au bătut atât de rău, nene Jean? îl întreb.

– Anchetatorul a găsit la percheziție, la mine acasă, un caiet cu poezii. Aveam acolo mai multe satire, din care una se referea la poetul comunist Marcel Breslașu. La început am negat că am scris-o eu, dar după ce căpitanul m-a bătut rău de tot, am recunoscut că e poezia mea. Și, întins pe patul de beton, nenea Jean îmi recită satira, rar, grav, cu vocea lui de bariton:

*Eminescu zace-n criptă, rece, desconsiderat,
Iar Breslașu stă la Capșa, emerit și decorat!*

Și tot astfel, ba din ce în ce mai caustic, continua satira în unsprezece strofe. Poezia era în adevăr formidabilă, dar, se vede treaba că anchetatorul nu aprecia literatura!!

Ion Udriște-Olt, poet autentic, mi-a mai recitat din lucrările sale, printre care o splendidă odă, „Oadă munților Făgăraș”. Redau numai prima strofă din această frumoasă odă: cea care descrie splendorile munților Făgăraș, sub forma unei excursii a unui alpinist.

*Plec pe munte din Arpașul, mai pe jos, mai cu căruța
Destinația: Podragul, peste creasta din Tărăța,
Bat cărarea peste lanuri, adormite în câmpie
Și domol în pas cu seara, am ajuns la Glăjărie.*

Și de la acest popas, unde alpinistul solitar înnoptează, începe ascensiunea munților Făgăraș și a falnicului său vârf Negoiu. Poetul vorbește cu munții, care îi răspund, cu văile, cu prăpăstiile, cu lacurile glaciare. Convorbirea cu vârful Negoiu este nemaîntâlnită în literatură. Oda are peste trei sute de strofe, de o mare frumusețe de rime și descriții.

În cele cinci luni de zile, cât am stat în aceeași celulă, i-am învățat pe dinafară poezia lui nenea Jean, apoi am fost duși fiecare în altă parte. L-am revăzut pe nenea Jean doi ani mai târziu, la închisoarea Aiud. A trecut prin fața mea într-un grup de deținuți legionari. Securiștii l-au băgat în zarcă și l-au omorât în chinuri lente.

Abia când m-au băgat în celula în care se afla Ion Udriște-Olt – nenea Jean –, am aflat de la el că suntem închiși la Malmaison, închisoare situată pe strada Plevnei colț cu Ștefan Furtună, fosta stradă General Angelescu.

Două luni zăcusem în celula subterană igrasioasă a acestei pușcării și nu mi-am dat seama unde mă aflu. Teribil de secretoși sunt securiștii ăștia!

(...) August 1958. Am fost dus la proces.

Într-o autodubă neagră, cu geamurile vopsite, înăuntru cu carcere separate, am întâlnit pentru prima oară pe ceilalți colegi de institut, denunțați și ei de către

Belei de participare la o „organizație politică contrarevoluționară“. Am fost duși la Tribunalul Militar, care funcționa într-o fostă școală, pe strada Negru Vodă.

Ne-au debarcat fără ochelari, să nu vadă lumea cum suntem purtați prin pușcării! Într-o fostă bucătărie-cămară, cu pereții de faianță, ședeam pe o bancă de lemn, toți patru, păziți cu pistolul automat de sergentul zâmbăreț, care era „îngerul meu păzitor“!

Un plutonier securist ne dădu să citim dosarul procesului nostru.

Declarațiile lui Vitănescu în dosar erau simple scorneli: ne întâlneam pe ascuns în institut, comentam știrile de la Europa liberă etc. ...

– Cum ai putut, Vitănescu, să semnezi tâmpeniile astea? îl întreb eu, ca și ceilalți doi colegi, de altfel.

– M-a forțat anchetatorul; m-a amenințat că, dacă nu semnez, le arestează imediat pe soția și fetița mea de doi ani, ne răspunde Vitănescu, cu lacrimi în ochi.

– Ei bine, îi spunem noi, acum e cazul ca, în fața judecătorilor-magistrați, să declari adevărul adevărat. Ai dreptul să spui că ai fost amenințat și silit să semnezi fapte neadevărate.

Și iată-ne în boxa acuzaților. O sală de clasă nu prea mare. În dreapta noastră, în fund, un fel de estradă, pe care se afla o masă la care ședeau trei magistrați militari.

În fața noastră procurorul militar, cocoțat pe o catedră și, alături de el, grefierul. În stânga, câteva bănci, toate ocupate de lume. O zăresc pe Mery, soția mea, apoi mai multe rude, printre care o soră de-a mamei, venită tocmai de la Constanța. Toți mă plângeau ca după mort!

Procurorul, un tânăr locotenent, turuia: ăștia sunt dușmanii poporului muncitor, au făcut o organizație politică contrarevoluționară... și mereu, mereu, alte minciuni sfruntate. Procurorul se „ocupa“ mai ales de colegul nostru, inginerul Balaban, care era și membru de partid. Releva că, la un pahar de bere, Balaban îi arătase președintelui sindicatului nostru, pe o schiță, cum vor distruge americanii Uniunea Sovietică, folosind bombe atomice. Și asta într-o cârciumă!

S-au perindat martorii acușării. Noi nu aveam dreptul să cităm martorii!

Președintele sindicatului din institutul unde lucram, tovarășul tipograf Simionescu, declară că, într-adevăr, a discutat cu inginerul Balaban pe baza unei schițe amintite, dar Balaban îi precizase că acum, în anul 1958, nu mai este situația din trecut, când rușii nu posedau bombe atomice; nu se mai poate repeta masacrul de la Nagasaki și Hiroșima. În concluzie, inginerul Balaban indica pe acea schiță exact contrariul: cum rușii îi vor distruge pe americani, chiar la ei acasă.

– Bine, îl întrerupse judecătorul-președinte, un maior magistrat, dar la anchetă dumneata ai semnat o declarație care-i absolut invers față de ce declari acum.

– Am fost forțat să semnez această declarație, răspunse președintele sindicatului nostru. Am fost anchetat la Securitate două zile și două nopți, fără întrerupere. Anchetatorul m-a pus să semnez declarația scrisă de el, zicându-mi că altfel nu mai ies din pușcărie. Am semnat. Dar aici, în fața justiției, am dreptul să spun

adevărul adevărat, își termină mărturia tovarășul Simionescu, muncitor tipograf în institutul nostru.

– Cer să fie arestat martorul pentru mărturie mincinoasă, se repezi locotenentul procuror.

Și în fața noastră și a publicului din sală, îngrozit, apar doi caltavoi cu pistoale automate și-l arestează pe președintele sindicatului, care mai era și membru de partid, după cum am aflat ulterior.

Ce a urmat, a fost o comedie sinistră!

Noi, inculpații, am declarat că nu ne-am cunoscut decât aici, în boxă; deci nu am făcut o organizație contrarevoluționară, cum rezulta din declarația inginerului Belei Gheorghe, citită de procuror. Toți am cerut să fim confrunțați cu inginerul Belei.

S-a amânat judecata spre a fi adus la bară inginerul Belei.

După o săptămână am fost readuși la același tribunal militar din strada Negru Vodă.

Acum eram ținuți strict separați unul de altul, noi cei patru „complotiști” inventați de colegul nostru inginerul Belei, „Șef Turnător”, cum singur scrisese pe ușa biroului său de la institut.

Ședința tribunalului a avut loc într-o altă sală de clasă a acestei școli. Era o sală mai mare, aproape dublă decât precedentă.

Pe estradă, alți trei judecători. Toți tineri locotenenți. Președintele era un locotenent major înalt, slab, cu un cap mic pe gâtul subțire.

Instanța nu se jena de opinia publică; nu ținea judecata noastră secretă. Sala era plină de lume, oameni la fel de timorați ca și noi; erau rudele noastre, prietenii noștri mai curajoși, care nu s-au temut să asiste la o astfel de judecată. Toți ne priveau cu lacrimi în ochi, de parcă era să fim suiți pe eșafod.

Președintele, care se tot răstema la noi, anunță că Tribunalul Militar renunță la martorul acuzării, inginerul Belei Gheorghe, cu care trebuia să fim confrunțați. Deodată întrebă răstit:

– Acuzat Vitănescu Constantin, menții declarația dată la Securitate acum trei zile, că acești trei inculpați te-au îndemnat să nu recunoști adevărul cuprins în dosar, în fața instanței?

Toată lumea îl privi pe Vitănescu.

– Da, domnule judecător, rostește cu glas moale Vitănescu, lăsând capul în pământ.

M-am uitat la el înmărmurit. Am privit la colegii mei: inginerul Moraru, un ardelean înalt, voinic, dădea din cap ca un cal biciuit sub povară grea; inginerul Balaban, nervos, se ridică și strigă:

– Nu-i adevărat, domnule judecător, Vitănescu minte, este un ticălos!

Balaban fu lovit de gardian cu automatul în piept și căzu pe bancă.

Eu lăsasem capul în jos, îmi șiroiau ochii de lacrimi; îmi ziceam:

– Acest luda de Vitănescu ne mănâncă viețile ca să-și apere pielea. Jalnic ofițer român!

Procurorul, un locotenent slab și deșirat, ia cuvântul... scoate atâtea invective la adresa noastră, din care îmi amintesc: „acești dușmani ai poporului nu sunt judecați pe daiboj, trebuie pedepsiți” (cuvântul „daiboj” este cuvânt curat rusesc și înseamnă „cum dă Dumnezeu”). Procurorul îl depășește pe președinte în invective și cere pedepsirea noastră exemplară.

Judecarea acestei „organizații politice” a durat mai puțin de o oră. Urmau la rând alte „organizații politice”, cam de același tip. Tribunalul Militar lucra pe bandă rulantă. Ne aflam imediat după revoluția anticomunistă din Ungaria și securiștii români primiseră ordin, de la sovietici, să terorizeze țara, să bage spaima în populație. Ceea ce și făceau!

Mai târziu, când am fost trimis în lagărele de muncă, făceam socoteala că astfel de tribunale militare numai în câteva luni de zile „judecaseră” și condamnaseră peste unsprezece mii de „politici” ca și mine, care nu făcuseră nici un fel de politică. Eram vinovat pur și simplu fiindcă „nomenclatura comunistă” mă trecuse pe tabelele de suspecti necomuniști pe care mi le arătase anchetatorul meu, locotenentul Bistran Iosef.

Revenit în celulă, Ion Udriște-Olt a ascultat relatarea mea despre proces și-mi spune:

– Vei primi șase luni până la doi ani, conform articolului 209 din Codul Penal comunist.

– Cunosc, îi răspund, asta e pedeapsa pentru discuții dușmănoase regimului comunist, art. 209 aliniatul b, dar vezi dumneata, cu noi e mai rău, fiindcă securiștii ne-au montat acuzația de „organizație politică contra-revoluționară”.

– Asta nu știu ce-o mai fi, îmi răspunde nenea Jean, preocupat și el de necazurile lui, care se pare că erau și mai mari.

Am fiert așa în nesiguranță vreo două săptămâni. Deodată apărseră sergentul cu nelipsiții ochelari de tablă și mă luă. Sunt introdus într-un birou mic, meschin; la masă, un plutonier securist, mare și gras, mătăhălos. Alături de el un furier cu hârtoage în față. Mai era și sergentul zâmbăreț, cel care ne turnase superiorilor lui că noi l-am îndemnat pe Vitănescu, în antecamera judecătorei, să mărturisească de ce a semnat declarația mincinoasă. Drept răsplată pentru excesul său de zel, sergentul zâmbăreț fusese avansat sergent major.

După ce-mi scoate ochelarii și după ce se mai foiește pe scaunul său, matahala de plutonier desface un plic și citește:

– Conform articolului 209 aliniatul a din Codul Penal, acuzatul Mazilu D. Gheorghe este condamnat la șapte ani temniță grea. Ai auzit, mă?...

Am rămas trăsniț. Mă uitam la el și la ceilalți caltavoii.

– Nu se poate, domnule plutonier, nu e posibil, e o greșeală. Vă rog să mai cercetați, să mai întrebați o dată. Nu este posibil să fiu condamnat la șapte ani temniță grea, fără să fi făcut nimic.

– Ai dreptul la recurs, dacă vrei, rosti grav plutonierul cel gras.

Cu ochii plini de lacrimi am semnat foaia de recurs.

După două săptămâni, iar m-au adus la acest plutonier mătăhălos și nefast. Pedepsa a rămas definitivă: șapte ani temniță grea.

M-au dus în celulă; parcă veneam de la abator. Șapte ani din viața mea în ghearele securiștilor. Mă gândeam: Am 46 de ani. O să ies din pușcărie la 53 de ani, dacă voi rezista în mâinile acestor ucigași. Ce o să mai pot face atunci? Ce va face Mery, soția mea, singură, lipsită de profesie?... Desigur că o să mă aștepte, așa cum am așteptat-o și eu trei ani de zile, cât a fost atât de suferindă.

Pe la mijlocul lunii septembrie, în miezul nopții, am fost luat și urcat într-o autodubă neagră, mare, cu opt celule înăuntru. Toate celulele erau pline, erau înghesuți câte doi într-o astfel de celulă. De la deținuții din dubă am aflat că ne duc la închisoarea Jilava.

(...) Între cei vreo douăzeci de deținuți înghesuți în acea autodubă, nu se afla nici unul dintre colegii mei de la proces.

Deținuții din dubă erau grupul liberal, în frunte cu fostul ministru de Justiție Aurelian Bentoiu. Mai erau: fostul subsecretar de stat George Strat; Valerian Popescu, mare jurist; Justin Stănescu, fost senator de Buzău, și alți liberali, toți oameni în vârstă, foste mari personalități în viața politică de altădată.

Era o noapte rece; ploua mărunț, ploaie de toamnă. Când am ajuns la Jilava, caltavoii ne-au dat jos din dubă, fără ochelarii negri. Numai în închisorile Securității, cât ești în anchetă, ești purtat cu ochelari negri; iar în celulă zaci în hainele tale, cu care ai fost arestat. Acum, după condamnare, deținuții sunt purtați fără ochelari și primesc haine vârgate de pușcăriași, precum și schimburi cazone, de la pușcărie.

În fața intrării ne-au vârat într-o cameră lungă și rece. Ne-au dezbrăcat complet și, după vreo oră, două, timp în care am tremurat zdravăn, ne-au adus hainele vârgate și schimburile de pușcăriași. Ne-au încolonat apoi grabnic și ne-au pornit, coborând în pantă sub pământ, spre poarta cea mare și neagră a pușcăriei pe care scria cu litere mari: „ÎNCHISOAREA JILAVA”.

Eu nu am fost în infernul lui Dante Alighieri, dar așa cum se arăta în acea noapte neagră și rece această poartă sinistră, de fier, cred că era aidoma cu poarta infernului dantesc.

Ministrul Bentoiu, care târșâia pașii alături de mine, rostește grav:

– *Lasciate ogni speranza.*

– *Voi che entrate!* îl completez eu.

Și încet, cu capul plecat, cu pas târăgănat, am pătruns în „imperiul securist” pregătit pentru deținuții condamnați „legal”.

Câteva săptămâni de zile am stat claie peste grămadă într-o celulă mai mare, cu trei rânduri de paturi de fier suprapuse. Eram între deținuții liberali. Era un fel de anticameră pentru trierea deținuților. Înghesuți, dormeam câte doi într-un pat. Eu dormeam cu fostul ministru Aurelian Bentoiu. Era un om înalt, cu capul prelung, cu mâinile lungi, puternice, și degetele fine. Întreaga lui înfățișare exprima calm și încredere. M-a impresionat puternic acest om. Îmi vorbea ca unui fiu; îmi dădea

curaj.

Toți acești foști demnitari liberali erau oameni de cultură, cu studii înalte făcute la Paris, la Oxford sau la alte universități. Toți călătoriseră mult, discuțiile, când se încingeau, erau de-a dreptul captivante. Mai ales Aurelian Benteiu era fermecător. Nu pot uita minunata povestire spusă de dânsul, calm, grav, cu vocea sa plăcută, baritonală, – o istorioară din mitologia greacă: „Cutia Pandorei”. Voi încerca s-o redau așa cum ne-a povestit-o:

La poalele Olimpului, sălașul zeilor greci, trăiau modești și liniștiți un păstor, Filemon și soția sa, Bauccis. Creșteau câteva capre și cultivau pământul în jurul casei.

Era o duminică frumoasă, de toamnă. Cei doi soți, aflați cam spre sfârșitul vieții, priveau Olimpul falnic, prin fereastra deschisă.

– Am muncit toată viața, se adresează Filemon soției sale, am adus regulat jertfe marelui Zeus și zeilor din Olimp; și cu ce ne-am ales? Cu coliba asta și cu câteva capre!

– Filemon, îi răspunde Bauccis, nu-i mânia pe zei; cine știe ce se mai poate întâmpla!

Deodată, în chip straniu, coboară, plutind prin fereastra deschisă, o femeie în vârstă, dar frumoasă, drapată în negru și cu o casetă strălucitoare sub braț. Ea se adresează celor doi soți și le spune:

– Zeus v-a ascultat ruga și m-a trimis pe mine, zeița Pandora, să vă aduc acest dar de preț. Și zeița depuse, în mijlocul mesei, splendida casetă din lemn de mahon, cu colțurile și închizătoarea din aur.

– Iată cutia cu darurile lui Zeus, le vorbește zeița Pandora, dar luați bine seama: nu aveți voie să deschideți capacul cutiei decât peste zece zile, când eu voi reveni. Și fâl-fâl-fâl, zeița își luă zborul prin fereastră.

Filemon și Bauccis au rămas multă vreme prosternați în genunchi, cu ochii spre Olympul zeiesc. Se priveau uimiți și tot credeau că e un vis.

– Nu a fost vis, spuse domol Filemon, căci iată cutia Pandorei, cu darurile lui Zeus; e pe masă! Și o atinse cu mâinile.

– Oare ce o fi înăuntru? întrebă femeia, curioasă ca orice femeie.

– Nu e voie să umblăm la ea decât când se va întoarce zeița Pandora, îi atrase atenția bărbatul.

Și au trecut zilele, dar foarte încet pentru Filemon și Bauccis. Mai mergeau cu caprele la păscut, mai roboteau pe lângă casă, dar când reveneau în odaie, se învârteau pe lângă cutia Pandorei, o pipăiau și o mângâiau, tare curioși să știe ce o fi înăuntru.

În a șaptea zi, duminică, tot o zi frumoasă, senină, soarele pătrundea plăcut prin fereastra deschisă larg.

– Bărbate, zice Bauccis, eu mor de curiozitate; uite, nu pun mâna pe nimic; vreau numai să văd darurile din cutie, – și, zicând astfel, deschise capacul cutiei prețioase.

Deodată un stol de păsărele, frumoase, sclipitoare, își luă zborul din cutie, zbughind pe fereastră, ciripind una după alta:

- Eu sunt bogăția,
- Eu sunt fericirea,
- Eu sunt gloria,
- Eu sunt tinerețea,...

Baucis, năucită, trântește la loc capacul cutiei cu minuni. Amândoi se priveau uimiți când, din fundul cutiei, se auzi un sunet slab:

- Eu sunt speranța! ciripi încet și limpede ultima păsărică ce mai rămăsese în cutia Pandorei.

... Dacă acești oameni în vârstă, cum erau cei din grupul liberal, condamnați la zeci de ani de temniță, și tot mai au o „păsărică” de speranță, atunci eu sunt mult mai favorizat de zei, – mă gândeam eu.

Dar câte povestiri frumoase și interesante am ascultat în acea celulă, de la acești oameni învățați. După un timp l-am întrebat pe Aurelian Benteoiu:

- Domnule ministru, cu mine mai merge cum mai merge, – eu nu i-am cunoscut bine nici pe comuniști, nici pe ruși; am fost poate imprudent, vorbind deschis în fața unor ticăloși. Dar Dumneavoastră, fost ministru de Justiție, nu erați informat cu privire la comunismul ăsta sovietic? Vă rog să mă iertați că vă întreb, dar cum de ați greșit? Cum de v-au adus aici?

Eram pe patul de sus, un grup de deținuți în jurul lui Aurelian Benteoiu, care răspunse rar, cu vocea sa atât de plăcută:

- Dragul meu, eu am mai fost o dată arestat, și deținut șase ani. După revoluția din Ungaria, din 1956, radio „Europa Liberă” ne încuraja anunțând că, la noi în țară, vor avea loc alegeri libere. Am vorbit cu ambasadorul Americii la București, dar nu avea nici o dispoziție în acest sens. Prietenii mei, liberali, veneau la mine să se informeze, să ne organizăm pentru aceste alegeri viitoare. Acum șase luni, deodată, comuniștii ne-au arestat tot grupul liberal și ne-au condamnat pentru acțiune politică contrarevoluționară. Ambasada americană și cea engleză, la care soțiile noastre au intervenit, n-au ridicat nici un deget ca să ne apere. Bănuiesc, spunea Aurelian Benteoiu, că la Teheran, Yalta și Potsdam, am fost dați pe mâna rușilor complet, ca și vecinii noștri din estul Europei. Pentru cât timp? Până la ce dată? Rămâne să vedem... Și să sperăm. Poate dumneata vei scăpa și vei mai apuca libertatea în țara românească, că ești mai tânăr. Eu însă lupt greu să mai rezist; am un emfizem pulmonar, din timpul detenției trecute.

În adevăr, când după doi ani am ajuns în fabrica închisorii Aiud (în marea pușcărie Aiud zăceau poate peste patru mii de deținuți politici), am aflat că marele om de stat român, fostul ministru de Justiție, Aurelian Benteoiu, a murit în Zarca, îndurând suferințe grele aplicate de securiști, după metoda sovietică de exterminare.

Fragmente din volumul *În ghearele Securității*, 1990, București.

George Mazilu s-a născut la 5 sept. 1912 în com. Fulga, jud. Prahova, din părinții Dumitru și Maria Mazilu. Școala primară a urmat-o la Mizil, jud. Buzău, între anii 1919 și 1923, iar liceul „B.P. Hașdeu“ din Buzău între 1923 și 1930. În continuare urmează Facultatea de Matematică, pe care o absolvă în 1935, urmând în paralel (1931-33) școala de ofițeri de geniu, absolvind-o în iunie 1933 ca sublocotenent de geniu.

În anii 1933-34 este încadrat în Regimentul 2 Transmisiuni din Iași, în 1934-36 urmează Școala superioară de geniu din București, iar în 1936-40 Școala Politehnică din București, absolvind-o ca inginer-diplomat electromecanic.

În 1940, Generalul Koslinski, ministrul Înzestrării Armatei, l-a repartizat la Uzina de Muniții de Artilerie Plopeni, „Mărgineanca“ de lângă Ploiești. Aici, timp de patru ani a lucrat ca șef al Atelierului Forje și Uzinaj pentru fabricat obuze de artilerie. În 1945-46 este mutat la Ministerul Înzestrării Armatei în București, ca șef birou Muniții Artilerie.

În 1946 demisionează din armată, cu gradul de maior, și se căsătorește.

Între 1947 și 1950 este inginer șef al atelierului de reparații auto RATA, București, iar între 1950 și 1953 inginer proiectant la uzinele „Mărgineanca“ din Plopeni și executant al noului atelier de proiectile de artilerie și de bombe tip Brandt.

În 1953 este arestat și anchetat de Securitatea din Ploiești, până în 1955, împreună cu șase ingineri foști ofițeri pentru un presupus act de sabotaj care s-a dovedit în cele din urmă a fi o greșeală tehnică a specialiștilor ruși.

În anii 1955-57 este inginer proiectant la IPROCHIM și apoi la ITCM București (Institutul Tehnic Construcții Mașini București). În 1957 a fost condamnat, într-un proces înscenat de Securitate, pentru crima de organizare și participare la formațiuni politice anticomuniste în baza vestitului articol 209 c.p., și deținut până în 1962.

În 1962-72 este inginer proiectant la Fabrica de ventilatoare București.

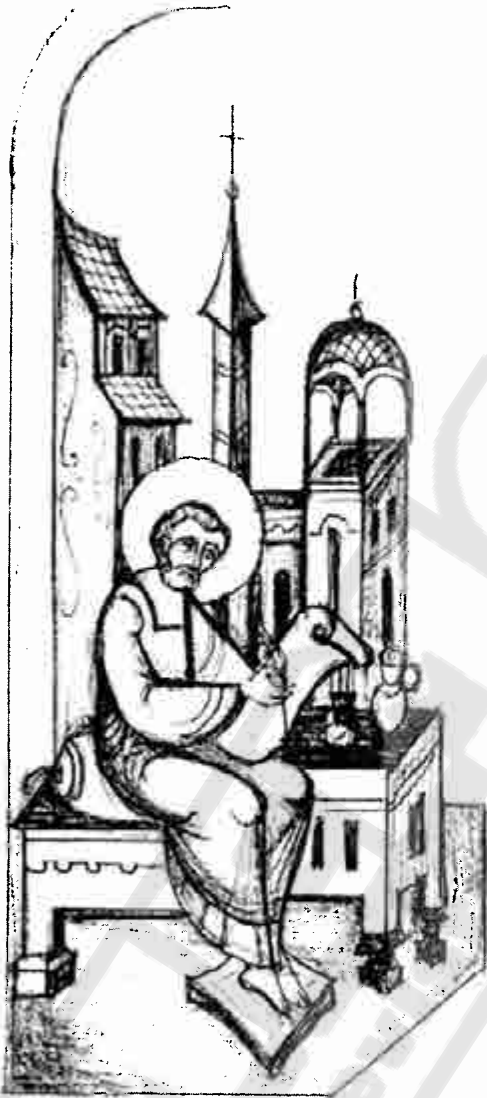
În timpul detenției sale, Securitatea a obligat-o pe prima sa soție să divorțeze.

În 1963 s-a recăsătorit cu actuala sa soție, Maria Ionescu; în 1980 a plecat în Elveția, cu soția, ca turist, și a cerut azil politic, deoarece după eliberarea sa în octombrie 1962 a fost încontinuu urmărit și solicitat să devină informator al Securității. În 1985 i s-a acordat azil politic în Elveția. În 1992 a devenit cetățean elvețian în urma unui examen la Com. Pully și la Cantonul Vaud.

Un coleg și prieten român, profesor de matematici superioare la EPRE (*École Privée pour les ingénieurs en Electronique* din Lausanne) l-a recomandat la această școală unde a predat timp de 16 ani lecții de matematici superioare.

A publicat în 1983 „În ghearele Securității“, carte apărută și în limba română în 1990.

Sf. Evangelist Luca

Sf. Evangelist Marcu

OVIDIU VASILESCU

Rebeliunea de la Gherla

14 iunie 1958 – 16 iunie 1958

Era o zi superbă, o zi maiestuoasă așa spune, când fără îndoială morții „trăiesc” fericirea învierii lor primenindu-și mormintele cu faldurile acelei lumini aproape nemaivăzute și când viii trăiesc sfânta nebunie de a pieri cât mai eroic în splendoarea acelei binecuvântări naturale. Parcă niciodată dorința de viață nu s-a conjugat într-un chip atât de misterios cu dorința sinceră de a înfăptui lucruri mărețe, eroice, ori pur și simplu de a dori sincer o răzmeriță în chip de sărbătoare pentru care să mori fericit.

Celula mea, în mod cu totul neașteptat, nu mai avea gratii și nici oblonul din lemn masiv, care obstrucționa firava lumină ce s-ar fi putut strecura printre dreve. Aveam, în sfârșit, atâta lumină încât mucegaiul și petele de sânge care mai stăruiau pe pereți dispăruseră pur și simplu! Totul părea nou și imaculat, alb și prietenos!

Văd, cum eram așezat pe colț, tot rândul camerelor din stânga mea, fereastră cu fereastră, vreo 10 la număr pe trei etaje. Culmea! Nici o fereastră nu mai avea obloane; brusc ziua s-a întunecat, cerul a devenit negru, mohorât și acoperit cu nori grei.

În curtea închisorii, prin poarta a doua, ori cum o numeam noi *Vama a doua*, curte în care stăteau față în față pavilionul mare, celularul cel nou și pavilionul „muncii”, o vechitură în care își duceau zilele robii, adică deținuții care munceau în fabrica de mobilă a închisorii Gherla, al cărei șef pe suflute și unelte era frumosul călău căpitanul Mihalcea, intrau măririle închisorii în frunte cu comandantul, vestitul Goiciu; un neam de bulgar criminal. De undeva de sus, prin fereastra deschisă și fără oblon (!), cineva aruncă un lighean cu lături peste ei. Gloata, mai ales micul Napoleon, șeful cu regim și pază căpitanul Istrate, o altă brută (condamnat mai târziu pentru furt), sar în toate direcțiile ferindu-se de zoaiele venind de sus. Privesc scena cu nedumerire; este ceva ireal, absurd și parcă totu-i făcut cu un fel de stângăcie; de undeva străbate la mine un vuiet, ori un cântec, ceva nedeslușit și vag.

Iată-mă în sfârșit pe stradă; o stradă necunoscută, într-un loc necunoscut, înconjurat de un grup de tineri necunoscuți, toți în zeghe vărgată. Pe străzi văd afișe cu litere mari groase, ziare titrate izbitor denunțându-ne pe noi (?) și scriind despre condamnarea noastră la moarte!!! Toți eram tăcuți și îngândurați, desculți

și în lanțuri, conștienți că mergeam spre o sală de judecată așezată undeva la capătul acelei străzi pietruite. Încercam să fac contact cu noii mei camarazi în ideea de a formula o apărare comună, când, ca dintr-un abis, tresar la auzul marelui clopot de la parter, care aducea o nouă deșteptare.

Mă dezmeticeam mai greu ca de obicei; eram total sub impresia visului acelaia, care fără îndoială avea semnificații cu totul excepționale, vis premonitoriu, așa cum mai avusesem, dar niciodată nu fusesem capabil să-l interpretez cu exactitate, ori să urmez cu fidelitate interpretarea justă pe care o aflasem. Încercând să limpezesc cât mai bine fantastica peliculă din timpul somnului, în raza privirii mele se ridică din patul așezat în spatele camerei, pe peretele cu fereastra (bineînțeles, cu oblonul masiv oprind lumina și vizibilitatea), *Fachirul*, nume ce îl dădusem Dr. Sergiu Al-George, specialist în indianistică, mituri religioase, rituri, magie ș.a. Un om de o rară cultură și bunătate; un suflet ales să-i învețe pe oameni ce-i aceea bunătate!

Fachirul dezlega visele cu ușurința cu care dezlegi o batistă; la sfârșit totul era limpede și logic până la dezarmare. Simbolistica lui făcea minuni; mai ales cei mai în vârstă stăteau la rând la patul Imamului spre a le interpreta visele. Cei mai mulți veneau cu banalități, nimeni nu pleca însă nesatisfăcut de gentilețea aceluia om minunat.

Personal nu i-am cerut niciodată așa ceva, deși eram în relații cordiale. Eram convins că interpretez foarte bine visele mele, ca și pe ale altora, dar refuzam să mă expun. Oricum, dând cu ochii de el m-am gândit imediat la simbolistica aparte care se aplică interpretărilor de vise. Pe neașteptate veni „cafeaua” (orz ars, bromură, un dulce grețos) și 125 grame de pâine neagră. Aproape că nu mă interesa; mă gândeam cum se va desfășura acea zi pentru mine; eram puțin îngrijorat, o teamă nejustificată puneă tot mai des stăpânire pe conștiința mea, ori o stare de incertitudine mă tot aducea la noaptea ce trecuse.

Zgomotul cheilor în ușile altor celule mă aduse la realitate; venea numărătoarea de dimineață; erau două, una dimineața, la predare, și alta seara, la închidere; inventar pe sufletele noastre pe care gardienii și le puneau la dispoziție cu oarecare solemnitate. Numai cei care au trecut pe acolo înțeleg exact cât de mari în neliniștea și nesiguranța, știindu-ți viața la discreția unor indivizi obscuri, născuți să fie gardieni, inși care, înainte de a fi învățați să scrie și să citească, i-a învățat partidul săucidă; și au făcut-o din plin.

Ușa se deschide brusc și-și face apariția călăul Ardeleanu (poreclit *falcă prăjită*), mutat „disciplinar” de la Aiud, unde a fost la un moment dat sechestrat într-o celulă, bătut măr și băgat cu capul în tinetă până aproape de sufocare. Respectivii, legionari, toți condamnați pe viață, nu mai aveau ce pierde; executaseră deja câte 10-12 ani. Norocul călăului a fost tot unul dintre legionari, care i-a rugat pe camarazii lui să nu-și încarce conștiințele cu un asemenea cadavru. Vestit pentru bestialitatea lui, Ardeleanu avea să se mai tempereze după acea lecție contondentă. Ne-a privit încruntat pe fiecare, a numărat, s-a întors pe călcâie și ieșind a încuiat ușa.

Trecuseră câteva ore de-acum, era către prânz; eu încercam să refac legătura cu aventura din noaptea trecută, când ușa se deschide în mare viteză și ca o furtună intră Ardeleanu; avea în mână o hârtie, o notiță; se uită pe ea și-mi strigă numele. Am răspuns prezent. „Ia-ți bagajul și afară“, zise el scurt. „Hai, hai mai repede, pas alergător.“ (!) Eu îmi strângeam acareturile fără nici o grabă și, luându-mi rămas bun de la toți odată, am ieșit. Ne știam destul de bine, adică eu și gardianul; avuseserăm câteva „meciuri“ deja. Cu mâna înfiptă în umărul meu drept, mă împingea spre înainte; eu priveam în toate direcțiile și, mai ales, eram curios unde mă va duce. Mutările dintr-o celulă în alta se „proiectau“ la nivelul șefului cu regim și pază, gardianul executa „proiectul“. Ne oprim în dreptul camerei cu nr. 86. Descuie la repezeală și mă îmbrânțește în interior; m-am trezit pe un fel de coridor improvizat, care ducea la o ușă deschisă prin care aveam să văd un panopticum uluitor. O cameră imensă, cu peste o sută de deținuți politici, toți tineri și foarte tineri. Am rămas în prag, ușor descumpănit. Nu venea nimeni să mă întâmpine așa cum mi se întâmpla de obicei; mai peste tot găsisem unul-doi cunoscuți; aici nu cunoșteam pe nimeni!! Într-un târziu, veni la mine un oarecare Bocor (?), șeful de cameră; se recomandă și-mi spuse că mai sunt câteva paturi goale; să-mi aleg unul. Curând am făcut cunoștință cu mai mulți tineri, care m-au informat că toți erau frontieriști; „toți fără excepție?“ am întrebat eu. „Da“, zise unul ceva mai vârstnic, 27-28 de ani, și mai dezlegat la gură. „Ești aici între oameni liberi“, mai spuse el; „liberi, ori bolnavi de libertate.“ Nu prea înțelegeam ce vroia să spună, așa că n-am cerut nici un fel de explicații. Ceea ce știam sigur era că ajunsesem într-o componentă nouă, inedită. Între timp am găsit câțiva care mă știau după nume. Tot era ceva. Aveam deja 2 ani executați și încă eram cel mai tânăr dintre ei; adică aveam doar 19 ani. Curând aveam să mă acomodez; trebuie, mi-am spus!

Într-un timp relativ scurt mi-am făcut câteva apropieri; l-am cunoscut pe Gertner Gotfried, vestitul de mai târziu Gică Scurtu și alții. Ei fiind de mai mult timp împreună, cunoșteau componenta umană și-mi descrieră cumva „zonele“ de interes, adică felul în care deținuții se alcătuiseră în grupuri mai mici ori mai mari. Un grup de circa 15-20 de tineri părea mai solid constituit și ceva mai rezervat: era un grup de maghiari, un pâlc etnic ușor separatist, care avea obiceiul (dar ce ungar nu-l are?) să cânte vestitele (!) cântece ungurești. Asta, bineînțeles, pe un ton scăzut. Una peste alta, camera era plină cu o masă eterogenă de tineri, de la studenți la liceeni, până la șapte clase elementare. Desigur, în plan spiritual nu puteai aștepta mare lucru, dar atâta forță tinerească la un loc însemna sau putea însemna un potențial exploziv în fiecare moment.

Aveau un ceva al lor acești tineri; dar ceva specific numai acestei categorii de tineri, adică frontieriștii. Era ceva de care aveam să-mi dau seama abia mai târziu: „sufereau“ de o mândrie a lor și numai a lor. Firi voluntare, curajoase, îndrăznețe și dârze, ei mai aveau pe deasupra un mare simț al umorului; știau să facă haz de necaz. Suflete cutezătoare și mai ales libere, gata oricând să intre și să iasă din

lanțuri, relațiile lor cu gardienii erau mai totdeauna tăioase. Exista în atitudinea lor o necesitate stringentă de a se împotrivi regulamentului de ordine interioară până la a-l ignora. În fond, un regulament criminal, care atenta (așa cum bine vedeau acei tineri) în orice moment la viața deținutului politic.

Cei mai mulți dintre ei nu aveau o anume conștiință politică; în cel mai bun caz simpatizau; era greu să le inculci ideea de doctrină și dogmă, de culoare politică, nu că n-ar fi înțeles termenii respectivi, dar pentru ca să rămână pe mai departe oameni liberi, preferau propria lor filosofie de viață. Erau convinși că, spre deosebire de mulți arestați politici, ei știau precis, concret, ce făcuseră; urau comunismul așa cum ar fi urât orice alt sistem dictatorial, care s-ar fi opus visului lor de păsări călătoare. Da, am vrut să evadăm din țara aceasta, spuneau ei, și dacă am fi putut am fi scos de aici, din România, toți oamenii; am fi lăsat-o deșartă; să fi rămas doar ei, călăii, care conduc.

Trecuseră vreo trei săptămâni de când eram la 86; eram la curent cu ce se mai întâmpla în restul închisorii prin ceilalți prieteni pe care-i aveam și cu care stăteam în permanent contact. Aici la 86, conflictele deținut – gardian erau zilnice. La ironiile și confruntările deschise ale frontieriștilor, gardienii răspundeau pe măsură; rapoarte de izolare, 7-14-21 de zile, după voia temnicerului și nu în funcție de gravitatea (?) infracțiunii. Mă tot gândeam că toate acestea se vor transforma într-o bună zi într-un conflict mai mare.

La un moment dat am înțeles că la 86 se va încerca o grevă a foamei împotriva tratamentului administrației închisorii în general și împotriva subnutriției în special. Ideea mi s-a părut bună; n-am spus nimănui nimic și imediat am luat legătura prin Morse cu marea masă a deținuților prin prietenii pe care-i aveam răspândiți mai peste tot.

Prinul pe care l-am contactat a fost bunul meu prieten Boutmy Vladimir (Dimi), fiu de boieri din Basarabia, care era condamnat pe viață. Mă gândisem că viețașii s-ar putea asocia mai ușor date fiind condamnările lor. Gândul meu intim era să declanșăm o grevă totală, fără apă și fără mâncare. Mă gândeam la o masă cât mai mare de deținuți și cu o durată nedefinită. Continuam să admir și să „aplaud” extraordinara grevă generală a legionarilor de la Aiud din 1953, grevă totală, inclusiv refuzul apei. Era încă cel mai solid protest al deținuților politici din România, care după cca 10 zile a culminat cu cererea legionarilor către Procurorul General al României de revizuire a tuturor dosarelor politice și rejudecare a acestora conform Cartei ONU! Desigur, sfârșitul a fost renunțarea la protest care nu dusesese nicăieri cu excepția îmblânzirii sistemului de detenție și o oarecare ameliorare a hranei. Merită însă și azi aplauzele noastre.

La ceva asemănător mă gândeam, desigur, ținând cont de disciplina și combativitatea legionarilor. Contactam zilnic alți prieteni: Costică Zmeu, Pânzaru, Dionisie (Dini), care la rândul lor transmiteau și alcătuiau nucleeele viitorului protest. Lucrurile mergeau în direcție bună, chiar dacă adeziunea nu era de 100%. Contam totuși pe un număr cât de cât rezonabil. Din afară, cel care a depus mult

suflet a fost Dimi Boutmy.

Tineri, lipsiți de experiența unui conflict militant și surprinzător, voluntari și agresivi la cel mai mic contact cu temnicerii, grupul partizan va intra curând într-un conflict direct cu unul dintre gardieni; dacă nu mă înșel, Cârciu, care venise să-l ducă la izolator pe un tânăr, pe nume Ciupitu Leonida, pretinzând că acesta ar fi avut un raport de pedepsire mai vechi, dar pe care nu-l executase!!!

Era evidentă provocarea administrației; Ciupitu nu se lasă convins, nu se lasă scos cu forța din cameră și ajunge a se lua de piept cu gardianul. Acest moment a fost scânteia care a aprins o inflamație spontană și foarte acută. Un grup de tineri s-au repezit la ușă încercând să-l ajute pe Ciupitu, aruncând spre gardian cu ceva galenți, ceea ce-l determină pe acesta să se retragă și să încuie ușa.

Vedeam spectrul unui dezastru. Planul meu se năruise când, din mijlocul unei agitații colective dusă aproape la paroxism, s-a desprins ca un vârtej Gică Scurtu și primul oblon zboară ca o așchie de la prima fereastră. Urmează un minut de consternare (?) pe fețele tuturor și în secunda imediat următoare, cuprinși parcă de o maladie colectivă, o mulțime de tineri sar la ferestre și dispariția celorlalte obloane și jaluzele n-a mai fost decât o chestiune de câteva minute!

Gherla, mormântul și piatra noastră funerară, tresărea mohorâtă sub primele salve de urale. Cămăși, batiste și tot ce mai era alb se scotea pe ferestre; se strigau apostrofări la adresa „demnitarilor” închisorii, se cerea venirea Procurorului General al Regiunii a III-a Cluj, venirea ministrului de Interne, jos dictatura roșie, tratament uman și se mai cerea înlăturarea regimului de teroare fizică și morală ca și legături – corespondență – cu familiile celor condamnați. O lume dezlănțuită scanda tot ce putea ține de un protest public și pe alocuri injurii.

Era o descătușare greu de imaginat. Imediat curtea a fost plină cu Goiciu, Istrate, Tudoran, Diniș, cerând încetarea „dezordinii”. La lucarna acoperișului pavilionului muncii apare un soldat în termen cu o mitralieră. Alți militari se postează cu mitralierele pe celelalte acoperișuri și tot la fel pe la bazele corpurilor închisorii. Plutoane de soldați se precipitau grăbite în mai toate direcțiile. Am înțeles atunci că începuse una dintre cele mai crâncene încleștări, al cărei sfârșit nu putea avea decât un singur învingător: administrația închisorii. Deslușeam cumva și cam cum va arăta sfârșitul.

Cu mare greutate sugerez să se ceară solidaritatea celorlalți deținuți. Ca la un semnal toți tinerii cer solidaritatea celorlalte celule. Se răspunde cu aruncarea a câtorva obloane și jaluzele, mai ales de la cei cu pedepse mari. Oricum, cu mult mai puțin decât ar fi fost nevoie. Riscul era prea mare și oamenii roși de temnițe preferau un anonim dureros.

Îmi făceam procese de conștiință că nu fusesem mai expeditiv și că nu discutasem planul meu cu ceilalți. Era prea târziu. O fereastră care dădea către oraș fusese zidită cândva, anume spre a nu exista nici o posibilitate de comunicare cu civilii; este demolată în numai câteva minute. Lumea începuse deja să ia act de ce se întâmpla. Trecătorii se opreau din ce în ce mai mulți ascultând un cor imens

scandând: Ajutor, ajutor, ne omoară criminalii! Imediat intervin trupele de asalt și împrăștie populația, care începuse timid să răspundă prin semne vacarmului nostru. Am privit toată scena. Toți erau livizi și puși pe refulare. O singură grupare, cea a unguirilor, stătea speriată și rezervată. Cereau cu disperare să fie lăsați să iasă pe coridor!! Nu mai era posibil. Paturile de fier fuseseră demontate și stivuite cu mare dibăcie la intrarea în cameră. Saltelele de paie erau cel mai bun paravan; fuseseră „șesute“ cu tăbliile și paturile propriu-zise, așa încât intrarea peste noi era o treabă nu tocmai ușoară.

La fereastra care fusese demolată către oraș, ca și la cele ce dădeau spre stadionul orașului și bineînțeles la cele către interiorul închisorii, se cânta: *Deșteaptă-te Române, Pe-al nostru steag, și nu în ultima instanță Marseilleza!!!*

Se însera, soarele mai stăruia dând încă lumină unei mase de tineri transfigurați, care cântau cu disperare, semnalizau cu cei care se solidarizaseră, se îmbrățișau între ei. Privindu-i, totul era trist, trist și neverosimil. O panoramă care îmi umplea inima de mândrie, dar și de tristețe în același timp. Mă gândeam la cât de mare va fi prețul în final al acestei tulburătoare și atât de frumoase nebunii.

Gardienii și toată administrația închisorii, cu Vomir ofițerul politic, evacuasera deja celula vecină nouă. Fiind așezate pe colțul interior a două aripi, erau foarte aproape una de alta; ne puteam da mâna. Probabil că acela vroiau să fie primul punct de lansare a gazelor lacrimogene și a furtunurilor cu apă (?). Încercam să ghicesc. Am văzut uniforme de miliție, civili și o forfotă cumva mascată. N-au mai apărut la ferestre cei care se solidarizaseră cu noi; fuseseră deja anihilați. Era normal, ei nu se baricadaseră ca noi. Mă simțeam puțin mai singur. Pe dosarul meu de detenție scria mare cu roșu: RECALCITRANT!

Amurgea într-un mod nefiresc peste acel spectacol inedit când, de la cele două ferestre din capătul camerei așezate spre Nord și care lăsausă se vadă stadionul orașului, răbufnesc adevărate urale însoțite de semne disperate; m-am grăbit să văd care era noutatea. Nu mică mi-a fost mirarea să văd că dinspre stadion valuri de oameni săreau peste un gard viu, încercând să se apropie de închisoare. În numai câteva minute, două rânduri de pușcași, unul în picioare, celălalt în genunchi, în poziții de tragere, au somat se pare populația care, derutată la început, s-a întors la 180 de grade și cu nădejde săreau înapoi. Orașul deci știe acum, mi-am zis și o undă de mândrie scutura ca un frig subțire inima mea nedumerită.

Căzuse seara; torentul se mai potolise; combatanții, tinerii aceia neînduplecați, se mișcau în penumbră dintr-un loc în altul, comentau grupuri-grupuri, gata pentru „Fiesta“ de noapte. Obosiți, dar cu fețele destinse, rezemați de ziduri în șezut trăiau bucuria, ori poate neliniștea primei nopți fără numărătoare și cumva separați de inamicul de pe coridor. S-au format echipe de pază la ușă. Înarmați cu fiarele care făceau legătura dintre capetele paturilor și patul propriu-zis, aveau misiunea să nu lase pe nimeni să intre.

Era târziu de-acum; noapte cu cer înstelat, mai frumos parcă decât îl văzusem vreodată, dându-mi sentimentul unei și mai mari însingurări, când peste liniștea

aproape totală, de undeva dintr-un ungher nevăzut, un grup de tineri au început să cânte *Plânge printre ramuri luna*. Cântecul duios, și parcă greu pentru acel moment, venea ca o vrajă peste coșmarul unei zile atât de neprevăzute. Cântecul... alinul năpăstuitului și imboldul de a merge un pas mai departe când combatantul se simte obosit. Curând totul se cufundă într-o liniște aparentă. Dormeau răzvrătiții unei soarte potrivnice; dormeau și privindu-i îi iubeam ca pe niște cavaleri care știau că-n curând vor fi înfrânți, dar convinși că totul a meritat!

A doua zi „spectacolul” s-a repetat. Oficialitățile, în frunte cu Procurorul General al Regiunii a III-a Cluj, ne-a somat să încetăm ori urmările vor fi drastice. A primit și el răspunsul pe care-l merita: un tumult de huiduieli, apostrofări și chiar injurii. Toți erau conștienți că urmarea va fi aceeași, fie că s-ar preda azi, ori mâine, ori niciodată. Grangurii s-au retras, Petrică (cum îi spunea Drăghici) Goiciu amenința cu ambii pumni. A primit un supliment de epitete care l-au ornat din cap până în picioare. De la lucarne soldații potriveau mitralierele spre noi cu ceva mai multă hotărâre. Auzeam țăcănitul armelor și n-aș fi fost prea mirat să aud prima salva nimerind în plin. Nimeni însă nu s-a dat jos de la ferestre; doar că se făcea cu schimbul, un schimb neorganizat. Nu se mai putea lua legătura cu nimeni. Toată suflarea a câtorva mii de deținuți era ținută pe burtă sub paturi; nimeni nu mișca. Mi-am dat seama că ne izolaseră, pasul următor fiind încercarea de a intra peste noi.

Era din nou noapte. Cerul, mai frumos decât oricând, intra răsfrățându-se în vâlmășagul camerei noastre. Vedeam limpede osia Carului Mare și mă gândeam că-n curând mă va trece pe sub roțile sale. Combatanții dormeau mai adânc decât noaptea trecută. Așa cum stăteau risipiți, ori în pâlcuri, păreau rămășițele unei armate distruse. Oare cât de departe vor merge călăii noștri, gândeam; cât de înaltă va fi suferința pentru această mică izbândă? Pentru că triumfaserăm și noi un pic, oare cât de mult va trebui să plătim? M-am apropiat de una dintre ferestre: noaptea era calmă și adâncă; luna plină și cerul înstelat creau o imagine de clar-obscur: liniștea era ruptă doar de mișcări de trupe din ce în ce mai ample. Cum stăteam cu mâinile pe gratiile ferestrei privind cu oarecare bucurie, dar și neliniște, amestecul de lumini și umbre, de la lucarna unui acoperiș o lanternă se aprinse trimițându-și fascicolul de lumină chiar pe fața mea. Am rămas nemișcat pentru un moment, când văd cum soldatul mă prinsese deja în vârful cătării armei sale; m-am retras; el probabil exersa ceea ce va avea de făcut în ziua care venea.

A treia zi, 16 iunie, debutează în forță încă de pe la ora 8; încercând parcă să grăbească deznodământul acelei confruntări, tinerii au ocupat din nou ferestrele, ca să repete doleanțele din zilele trecute, să fluture din nou aceleași „steaguri” albe și, nu în ultimă instanță, să repete cântecele din zilele anterioare. Se concentră acum mai ales la ferestrele care dădeau către orașul Gherla. Populația însă era tot mai rară prin zona închisorii; fusese dirijată pe anumite direcții, în așa fel încât să intre cât mai puțin în contact vizual cu închisoarea. N-a fost să fie, îmi spuneam; n-a fost să cadă „Bastilia”.

Lucrurile s-au precipitat imediat după prânz. După alte amenințări, mai mult

formale de data aceasta, ofițerii, militarii și milițienii au intrat în pas alergător în incinta pavilionului nostru. Obosiți, nedormiți și înfometăți, intransigenții înarmați cu fiarele, despre care am mai pomenit, pregăteau apărarea intrării. Trebuie să facem totul ca administrația să nu intre peste noi, ziceau ei. Câtă naivitate! Trebuia însă mers până la capăt, indiferent cum. Se aud primele izbituri în ușa camerei; înjurături care mai de care mai sugestive vin slobozite de administrație în încercarea de a debloca intrarea la noi. În momentul în care se observa crearea cât de cât a unei breșe, tineri îndrăzneți intrau în mijlocul baricadei ajustând avaria. Se aud primele focuri de armă; nu ne putem da seama de direcția proiectilelor. Tinerii răspund simultan cu o ploaie de fiare în direcția intrării, făcând imposibilă orice penetrare. Odată aruncate fiarele, ele trebuiau recuperate, deși existau câteva sute. Focurile de armă se întetesc; sar așchii din tencuiala pervazelor unor ferestre, acolo unde pentru ultima dată răsculații cereau ajutorul, de fapt al nimănui; nu mai era nimeni; eram ca la început, singuri. Văd primul pistol în mâna unui milițian (după uniforma ce îmbracă mâna) și câteva focuri consecutive. Vlad Gheorghe sângera abundant la cap; zidul ferestrei era mânjit cu sânge. Baricada începe să cedeze; se încearcă smulgerea primei saltele; o ploaie de fiare lovesc până la scăpărare baricada, făcându-i pe invadatori să se retragă pentru un moment. Începe un foc de arme mai susținut; derută între răsculați; se strigă că sunt câțiva răniți; din nou o rafală de armă automată, majoritatea deținuților stau pe lângă ziduri încercând să iasă din raza armelor de foc. Grupul maghiar strigă cu disperare că ei n-au făcut nimic și vor să iasă pe coridor. De afară li se servește o „suiță“ de înjurături. Un gând sinistru pune stăpânire pe mine tot mai mult. Să dăm foc saltelelor de paie!! Să începem cu cele de la ușă; să punem foc la tot ce ar putea să ardă. Mi-ar fi făcut atâta plăcere să stârnesc focul care să ardă din temelii blestemata de închisoare. Desigur, aveam toate șansele să pierim în vâlvătaia pe care singuri am fi iscat-o. Atunci îmi veni cea mai grea întrebare: Vor și ceilalți un astfel de deznodământ?! Cine are dreptul să-i suprime în afară de voința lor voluntară? Cădea așadar cea mai eficace formă de luptă și care ar fi avut un final pe măsura îndârjirii noastre.

Trecuseră ore; era după-amiază acum, când primul invadator se strecură printre paturi și saltele înaintând spre interior. Mergea la adăpostul unui revolver cu care trăgea continuu; era un ofițer de miliție destul de tânăr. Din acel moment a fost doar o chestiune de timp până ce intrarea a fost deblocată, s-a creat un coridor de ofițeri, subofițeri și soldați. S-a dat ordinul de evacuare a încăperii. Toată lumea în pas alergător, hai ieșiți bandiților, ieșiți că dracu'-i al vostru; 'mnezeii mamelor voastre. Toți erau înarmați cu picioare de mese, ciomege, răngi de fier, pari și gata de „restabilirea“ ordinii.

Primii care s-au repezit spre ieșire au fost maghiarii. Pe ei s-au rupt primii pari; se lovea la întâmplare, nu conta unde ateriza lovitură. Se formase de acum un flux continuu prin acel coridor uman (?) care lovea cu sălbăticie; sângele celui de lângă tine ori din fața ta te împrășca fierbinte. Fiecare se apăra cum putea. Pe coridor,

printre alții se afla și felcerul Bob, asistentul Dr. Sin, căruia deținuții îi spuneau ASASIN. Voinic și dezlănțuit, felcerul lovea cu strășnicie. În fața mea, absolut întâmplător era Gotfried, bunul meu prieten. Înaintam către scări în drumul nostru spre parter în pas cât mai rapid ca să încasăm cât mai puține lovituri. Un corp greu lovește partea din spate a capului lui Gotfried; sângele cald îmi împoășcă fața; el se dezechilibrează, dar reușește să alerge mai departe. Continuăm cursa de la etajul 3 spre parter; scena era apocaliptică. Sângele stropise pereții și acum de pe pardoseala de ciment mozaicat curgea prin plasele golurilor dintre etaje până jos la parter. Primesc o lovitură puternică între omoplați; respirația mi se îngreuiază, încetinesc pasul; o ploaie de ciomege converg spre mine; se lovesc mai mult între ele, așa încât, ajungând la scări, unde așteptau setoși alți oameni ai „legii“, mă arunc pur și simplu pe scări. Făcut pachet, aterizez aproape de primul popas, de unde cu o nouă arcuire ies din mijlocul celor care au rămas cu parii suspendați. Era un singur scop acum: de ajuns cât mai repede și mai teafăr la parter. Eram printre ultimii care ajungeam la intrarea în penitenciar. Când am ajuns, strigăte sălbătice urlau: Cu fața la pământ! Culcat, banditul! Nimeni nu mișcă! Picioare înfundate în coastele celor de la marginea „grămezii“ ordonate ca la rugby. Două șiroaie de sânge aproape închegat se scurseseră deja pe sub „piramida“ aceea umană. Mai multe mâini mă înșfăcă și fără nici un efort am aterizat undeva pe la poalele grămezii. Înjurături și lovituri continue cădeau peste cei de la suprafață. Îi pizmuiam pe cei de dedesubt!!! Era un geamăt colectiv, o zvârcolire spontană și mirosea a sânge. Gardienii au început să deschidă izolările și, culmea, aveau o listă de pe care au început să strige. Care îți auzi numele te ridici în p... mă-tii și vii după mine. Era târziu de-acum, către miezul nopții; operația de selectare dura prea mult. Au început să ne ia grupuri, grupuri și să ne „cazeze“ în diferite celule, unde, odată intrați, ni se ordona: Cu fața la pământ! Nimeni nu mișcă; cine mișcă moare, 'mnezeii maicii voastre!

Așa am rămas până dimineață când a venit Șomlea grasul și m-a strigat de pe o listă. Aha, zise el printre dinți și, cu o iuțea pe care nu ia-i fi bănuț-o, se aruncă în pieptul și gâtul meu cu amândouă mâinile. M-a zvârlit prin ușa deschisă până în mijlocul sălii de la parter. Picioare cu cizme, pumni și tot arsenalul curgeau peste mine ca un torent. Lasă-mi-l mie, zise unul dintre ei; lăsați-mi-l mie pe ăsta, muma lui de nemernic. Nu-mi venea să cred! Era el, Vasile, băiatul cel bun, el care mă ocrotise de mai multe ori. Acum își înfundase cizma bine în coastele mele. În lanțuri cu el! În lanțuri, striga micul Napoleon, Istrate, șeful cu regim și pază. În numai câteva minute purtam la picioare (pentru a câta oară) vestitele lanțuri de Cavnic. Două zale din bare de oțel de cca 10 cm, fiecare cu o pereche de brățări groase și înalte de cca 5 cm. Format doar din două zale, lanțul făcea un iad din mers. Apare căpitanul Tudoran (maior mai târziu) și-i șoptește ceva lui Vasile. Am înțeles, zise acela. Aveam să fiu „cazat“ la celula 100, celulă nouă amenajată prin niște modificări. Trebuia deci să urcăm trei etaje!! Vasile nu m-a atins cu un deget. Când treceam pe lângă un coleg de al său se răstrea la mine și chiar mă înghiontea.

Singuri fiind, mă ajuta cât putea și nu mă forța. Rămăsese omul de omenie pe care-l știam numai eu. Ajunși la etajul trei am fost preluat de șeful de secție, în acea zi plutonierul Petrică, un tip lunecos, greu de ghicit, deși niciodată violent. Celula mea avea o chiuvetă cu apă sărată și, important, avea WC. Mă aștepta o pardoseală de ciment și cam atât. Geamuri nu avea, așa că stăteam tot timpul cu lumina aprinsă. Nu exista calorifer și nici o altă conductă nu trecea pe acolo. Deci foarte puține linii de comunicare, doar un singur perete. Voiam să știu ce se întâmplase. Cine mai fusese izolat etc.

Am rămas nederanjat de somități timp de două zile; nu-mi venea să cred. Că la fiecare număr îmi încasam ce mi se cuvenea!!! cum spuneau temnicerii, nu mai conta. Știam că ceva mare și solid se va întâmpla. Așteptam începerea furtunii. Ca pedepsit primeam hrană (?) la fiecare două zile, ori chiar la trei. Primeam 250 g de pâine neagră și o gamelă cu apă călduță.

A treia zi, când de fapt totul se liniștise, cel puțin aparent, ușa se deschide și plutonierul de serviciu, faimosul Pop Salcia, mă scoase afară. Vezi cum te porți, îmi spuse el. Mergi la anchetă. M-am scuturat la auzul vorbelor; trecusem prin multe interogatorii, știam toată grozăvia lor. Hai, mergem la parter, zise Pop și mă trase după el. Lanțul nu-mi dădea voie la pași mari; trebuia să fac pași mici și iuți, oricum imposibil să mă țin de el. Știa bestia ce făcea; când am ajuns la parter, pe lângă rânghi de fier, cizme și bastoane primite pe traseu, picioarele îmi sângerau abundent. Verigile de oțel rupseseră adânc. Chipul lui Pop arăta satisfăcut; mă mai avea la îndemână încă o dată. A deschis ușa unei celule în care aveam să văd doi necunoscuți. Maiorul Beiner și căpitanul Gruia fost Grumfeld, așa cum aveam să văd pe așa-zisele declarații pe care pretindeau să le semnez. Amândoi în picioare așteptau prada. N-am zis nimic. Nu i-am salutat cu „să trăiți“ niciodată, nici pe temniceri, nici pe superiorii lor, așa că nu am spus nimic nici de data aceasta. Ce faci, Vasilescule? zise Gruia, și cât ai clipi, era cu mâinile în grumazul meu. Mic, gras, chel, cu ochii tulburi, spălăciți, basedovieni, dezgustătorul îmi sufla în față. Am înțeles că vrea să mă scuipe; am văzut primul strop de salivă pe buzele grase și scârboase și cu greutate mi-am tras capul spre dreapta mea. Un jet de salivă împrășcă peretele de care mă fixase băiatul. Cu un rânjet bestial mă lovi cu genunchiul ceva mai sus de cât își dorise; șocul era totuși puternic. Pumni și picioare, picioare și pumni; într-o repriză de trei minute eram la podea. M-a luat de guler și m-a ridicat ca pe un nimic. Sângeram din gură și din nas; aveam dureri la picioare și-n abdomen; cel mai important pentru mine era să-mi apăr fața. Încă mai țineam la aparența mea!

Beiner, 1,72 m, destul de bine legat, avea un păr negru ondulat și tenul alb specific evreilor de rit spaniol. Una peste alta, o aparență plăcută. Fără nici o altă introducere mă întreabă: Știi pentru ce ești aici? Nu, zic eu automat!?! De cine crezi că-ți bați joc tu, mă banditul? Spune, de cine, de cine, mă? Era roșu și tremura. Ce religie ai? Creștin ortodox, am răspuns. Ai putea să-mi arăți și mie cum te rogi tu? Te rogi? Da, mă rog. Arată-mi. Am dus mâinile împreunate în față.

Aha, da, așa, buun. Stai așa. Cu o frânghie nu prea groasă mi-a legat mâinile de la încheieturi; stai jos pe vine acum; am stat, genunchii mi-au intrat între mâinile legate. Cu dibăcie, Gruia mi-a strecurat o rangă printre mâini și genunchi, apoi au prins fiecare de un capăt al răngii, eu m-am răsturnat cu capul în jos și tălpile în sus ca un liliac. Au sprijinit capetele răngii pe spetezele a două paturi special amenajate, s-au dezbrăcat la maiou și au început „încălzirea“ cum o numeau ei. Primul a fost Beiner. Cu o rangă de fier mi-a aplicat cu forță și devoțiune 15 lovituri la tălpi. Primele lovituri au țâșnit direct în creier; m-am speriat și încercam să văd sânge pe pardoseală. El a continuat cu furie, eu simțeam cum tălpile îmi ard; durerea venea în sus până-n abdomen. Ostenit, s-a oprit. Buldogul își scuipa în palme și o nouă serie începe. Ești tare, ești al dracului, da, răcnea Gruia și lovea cu un fel de ură și disperare; nu știu câte lovituri mi-a aplicat, oricum eram în stadiul când nu mai simți totul, deși loviturile sunt la fel de acute. Le simți a doua, a treia zi etc.

M-au lăsat pe ciment, mi-au scos ranga și mi-au cerut să le semnez o declarație!!! Cu obrăznicia lor cunoscută, îmi întindeau două pagini să le semnez! Nu am dat nici o declarație și deci nu semnez nimic, le-am spus scurt. Se uitau unul la altul cu uimire. Gruia era deja în pieptul meu. Nu mai aveam putere să-l stăpânesc. M-a ridicat și m-a trântit de perete. Semnează că te omor, criminalule. Întinde palmele amândouă, uite așa, și-mi arăta cum să-i dau palmele. În mână avea un ciomag, o coadă de mătură. Am rămas nemișcat. Palmele, bă nenorocitele, palmele! Nu m-am mișcat. Nu mă dădusem niciodată voluntar la tortură. Cu ochii ieșiți din orbite, mă lovește cu ciomagul la întâmplare. Îmi apăr destul de bine fața. Ciomagul s-a rupt; înnebunit, se repede din nou peste mine și nu după mult timp sunt iar pe ciment. Eram tumefiat sub ochiul drept, sângeram de la arcada stângă. Eram frânt! Ce fac cu ăsta? zise el către Beiner, care se odihnea cu mâinile-n șolduri. Ce fac cu el? Îl omor, îl omoor! Eram din nou în picioare; el sub răsuflarea mea. Cum aș fi vrut să-l scuip; am rămas însă liniștit. Nu semnezi azi, vei semna mâine, zise Beiner, și până la urmă vei semna și ce nu ai făcut. Dă-l în p... mă-sii afară, să-l ducă la celulă.

Anunțat, a venit Pop Salcia și mă duce sus la izolatorul meu. Mă simțeam atât de bine că cel puțin până a doua zi nu aveam să-i mai văd. Urcam greu, foarte greu, lanțul de Cavnic nu-ți dă voie la mișcări mai mari. Eram obosit, terfelit bine și gleznelor îmi sângerau, când urcând, ne întâlnim cu Tudoran, căpitanul era ofițer de serviciu. Mi-a tras o palmă în plină față; nu mă așteptam și am primit-o în plin. Sângele a sărit pe peretele de care încercam să mă sprijin. Credeam că mi-a rupt nasul. Tudoran avea mâini frumoase, cu degete lungi, mâini nervoase și expresive. Pop mă târa cât mai repede, știa efectul; gleznelor se rupeau tot mai mult. În sfârșit, am ajuns. Cum s-a încuiat ușa m-am repezit la chiuvetă, mi-am spălat fața și mi-am turnat apă în bocanci. Cămașa și zeghea erau numai sânge: nu mă interesa. Vroiam să mă odihnesc un pic. M-am lungit pe ciment. Vizeta mare s-a deschis și Pop Salcia mi-a strigat: Plimbă lanțul că de nu te raportezi la anchetatori. Nu m-am

ridicat și nu m-aș fi ridicat chiar dacă mă omora. În ziua aceea nu mâncam; posteam fără voie. Ce bine-ar fi, mă gândeam, dacă m-ar lăsa mâine liniștit. O zi de repaus valora mult!

La numărul de seară se arătă Todea, alt temnicer ticălos. S-a uitat la mine, m-a-njurat frumos, m-a lovit cu coada ciocanului în piept și mi-a spus: Aici vei putrezi; auzi bă, auzi? Mă pregăteam de culcare, fără pat, fără nimic. Nici bocancii nu-i mai puteam folosi. Era imposibil să-i mai scot din picioare. Altfel puneam unul sub o coastă și pe celălalt sub cap și dormeam. Somn întrerupt și neliniștit, dar era totuși ceva. Am adormit într-un târziu.

Suna deșteptarea; mi se părea că trecuseră doar câteva minute. M-am spălat puțin pe față; mă durea nasul, ochiul drept și mai peste tot. Era ziua când trebuia să-mi dea hrana; eram sleit. Mă gândeam retrospectiv la tot ce trăisem doar cu câteva zile în urmă. Fusese frumos, mai ales aveam satisfacția că ce le făcuserăm noi nu le mai făcuse nimeni în toată istoria lor penitenciară. Zâmbeam imperceptibil când ușa s-a deschis și Cârciu mă scoase afară. Hai la anchetă, zise el cu satisfacție vizibilă. Trecuse numărul deci; el preluase secția. Și-a înfipt mâna în umărul meu și mai mult mă târa către scări; ajunși acolo îmi dădu brânci; m-am dus de-a rostogolul; doar lanțul se auzea lovindu-se de pereți sau de trepte. Greu, cu gleznele praf, sângerând abundent, mă aflam din nou în fața acelorași gazde ca și ieri.

Ei, te-ai gândit? Semnezi declarația? Haide bă, idiotule (Gruia), că nu avem timp de pierdut. Semnezi ori nu? zise Beiner. Am tăcut. Gruia, animalul acela acefal, s-a năpustit cu pumnii și cu picioarele. Nu mai eram capabil să mă apăr, în câteva minute m-am prăbușit. M-au lăsat câteva minute, după care Beiner scoate centura și-mi cere palmele. Hai, e cu centura, zise el. Nu i-am întins mâna. Dă-ți pantalonii jos! I-am dat. Dă-ți izmenele; le-am dat. Culcat cu fața în jos! Fața la pământ! M-am culcat. Dă „scutecul” tov. Gruia. Era un cearceaf ud; mi l-au pus pe fese și au început amândoi cu două vergi. Nu știi cât a durat, știi însă că la un moment dat m-am răsucit în aer pur și simplu, puțin lipsind să-i lovesc cu picioarele. Eram turbat de durere. Din acest moment mă lăsați în pace ori mor aici. Cum adică? Ce vrei să spui? Culcat! Culcat, banditule! Nu m-am mai culcat. Cum, nu mai execuți ordinele anchetatorului, deținut? Deținut, îți dai seama ce faci? Faceți, anchetă nu crimă. Din acest moment nu mai sunteți anchetatorii mei. Vreți să mă ucideți, atunci s-o faceți aici, acum! Inima îmi bătea cu putere și trupul îmi tremura. S-au uitat unul la altul și au concluzionat: Te luăm la Cluj. Luați-mă unde vreți. Măi Vasilescule, zise perfid Beiner, de ce ești prost? Vrei să mergi la proces cu refuz de declarație? Tot ce am de declarat voi declara în instanță. Da, și cam ce vei declara? Ce faceți cu mine aici. Vei semna, ascultă ce-ți spun eu, interveni din nou Beiner. Acum mergi în celulă și fii băiat cuminte, nu te mai da cu capul de pereți. L-au chemat pe gardian. Avea și el partea lui de distracție. Până la trei a fost un calvar; nu știu cum am urcat. Spre surprinderea mea adjunctul lui Cârciu era Vasile cel bun. L-am văzut cum a tresărit când m-a văzut. Eram căzut de-acum și Cârciu mă târa ducându-mă de lanțuri; m-a dus până în celulă și m-a lăsat pe ciment.

Picioarele îmi zvâcneau, capul îmi țiuia, rănilor de la glezne erau vii și sângerau, așa încât nu știam exact ce trebuia să fac. Observ într-un colț rația de pâine și gamela cu apă. Încerc să rup un dumatic; nu merge; beau puțină apă și le las deoparte. Eram puțin disperat. Păi e doar a doua „anchetă” mi-am zis; cine știe câte vor mai fi, nu te poți pierde așa de ușor. Continuam să pun apă în bocanci; pantalonii erau o scoarță cleioasă în zona verigelor. Cum mă oblojeam acolo, ușa se deschide și intră un procuror. Cum te numești? I-am spus numele. S-a uitat la mine și apoi către Cârciu; s-au retras pe coridor și au revenit. Nu-i bine, zise procurorul (?) să stai așa; spală-ți cămașa, spală-te tot și fii băiat cuminte. Au plecat. Să fii băiat cuminte!! Îi uram cu patimă și numai gând de răzbunare eram tot. Ușa se deschide și revine Cârciu: În cinci minute să te văd spălat, ai înțeles? Când mă-ntorc să fii curat că te ia mama dracului! M-am așezat pe ciment și ca prin farmec am adomit. Nu știu cât a trecut; m-a trezit zăvorul ușii. Cârciu era deja în mijlocul celulei. Cu mâna în pieptul meu: Ce ți-am ordonat eu, deținut? Spune, și a început să mă scuture. L-am prins de degete și i-am spus: Dreptul dumneavoastră este să mă păziți. Ancheta o fac alții. Știți că nu aveți dreptul să mă atingeți? A dat înapoi; știam că-i fricos. Bineee, buuun! mai zise el și încuie ușa. Nu s-a mai întâmpat nimic până a doua zi. Eram tot mai dornic să știu ce regim li se aplica celorlalți și dacă și ei erau izolați ca și mine.

Azi a intrat de serviciu Pop Salcia. De cum s-a prezentat, s-a uitat prin toate colțurile, la mine și mi-a spus să-mi spăl cămașa și zeghea. Nu spăl nimic! Nimic, ai auzit? Totul cât am putut de tare. În câteva minute a apărut ofițerul de serviciu, un sublocotenent destul de bătrân pentru acel grad, dar care nu se evidențiasse niciodată în abuzuri față de noi. Apăruse și Istrate. Ce vrea ăsta? zise el privindu-mă crunt. Salcia i-a spus despre ce era vorba. Te speli imediat, ai înțeles deținut? Imediat! Este ordinul tov. procuror. Să vină procurorul să-mi spele sângele de pe haine, ori cei care m-au umplut de sânge! Istrate era uluit. Mă, bă idiotule, te omor! Te omor cu mâna mea! Asta vreau și eu, le-am zis. Ia, ia vino tov. plutonier; ieșiră afară, după un timp Salcia încuie ușa. Mă simțeam ceva mai bine, adică mă mai descărcasem puțin.

Beiner și Grumfeld erau proaspeți, ca scoși de la cutie. Era a opta oară când ne întâlneam. Le enumerasem nedreptățile și nemulțumirile care, din punctul meu de vedere, dezlănțuiseră revolta noastră. Nu erau mulțumiți. Au mai citit o dată tare punctele mele de vedere, după care Grumfeld, plin de o ironie de doi lei, spuse: Știi la ce-i bună hârtia asta? Știi bă? Să mă șterg cu ea în c...! Vă privește, i-am răspuns. Îmi sângera buza de jos și tot din cauza unei lovituri îmi lăcrima un ochi, încât nu mă mai puteam concentra la nimic. Venind spre „anchetă” am căzut într-o ambuscadă bine organizată de toți șefii de secții și mototol m-au făcut. L-am scuipat cu sânge pe nea Stănică, l-am apucat de un picior și a venit grămadă peste mine. Era speriat de moarte, nu că ar fi căzut prea rău, dar căzuse chiar peste mine. N-a știut cum să se ridice și s-o șteargă din comandoul acela. Ce mare cutră acel Stănică! Cum provoca el oamenii mai mereu, ca după aceea să-i trimită la izolator.

Canalia dracului. Vasilescule, nu mai am ce ancheta din tine. Cu sau fără declarații, tot la proces ajungi. V-am dat declarația, le-am spus. Bine, o reținem, zise Beiner dezgustat. Să ai grijă cum te porți la proces, zise acefalul Grumfeld, că pe urmă tot la noi ajungi. L-au anunțat pe șeful de secție, Petrică, care cu ceva mai multă îngăduință m-a dus la locul meu. La sfânta mea izolare. Acum, deci, așteptam ziua judecării noastre. Până atunci însă, va trebui să mă organizez mai bine aici. Într-un colț al celulei mă așteptau o zeghe și o cămașă noi. Am dormit atât de bine pe ele! Abia am auzit clopotul deșteptării. Era din nou rândul lui Pop Salcia pe coridor. Trecuseră aproape trei săptămâni de când eram la acel domiciliu. Picioarele îmi erau sparte și umflate; trebuia să fac ceva. Am pândit un moment propice și am încercat un contact cu vecinii mei, tot o cameră mare ca aceea din care fusesem scos trecând prin iad. După câteva semnale primesc răspuns. Îmi spun numele și nu mică mi-a fost surprinderea că cel cu care băteam Morse să fie un fost camarad de celulă cu mai bine de 6-7 luni în urmă. Costel Șeică era. L-am spus starea în care eram și după multe încurajări ne-am despărțit. Costel mai avea puțin și pleca, se libera, mă bucurasem că vorbisem.

Trecuse timpul și era după amiază. Înțelegeam că toată suflarea de alături ieșea la plimbare în țarcuri. Se auzeau pașii lor, când cu repeziciune de fulger vizeta mare se redeschide și se închide la loc. În mijlocul celulei mele văd un fel de trăistuță. Mă reped și o asigur; intru într-un unghi mort și caut. Ce minune! Doamne, ce minune! Costel îmi pregătise două fașe tăind cearceaful. Tot acolo mai era un praf alb, probabil de pus pe rănile de la glezne. N-am pierdut timpul. Acolo, în unghi închis, mi-am pudrat rănile și mi le-am pansat. M-am ridicat, am făcut câțiva pași; altă viață; eram atât de fericit! Numai eu știu cât de mult a riscat Costel Șeică atunci. Niciodată nu voi uita gestul lui. Din păcate nu l-am întâlnit în libertate.

Trecuse mai bine de o lună de-acum. Știam că afară-i vară, iulie, și rătăceam cu gândul stând pe ciment rezemat de zid. Chiar ridicasem ușor pantalonul și-mi verificam pansamentele, când brusc aud: Stai așa! Privind prin vizetă, Pop descuie ușa și mă întreabă: De unde ai pansamentul pe care l-ai pus la picioare? Desfă imediat pansamentele. Desfăceam cu mare băgare de seamă; știam că pansamentul se lipise de răni. Ajuns la sfârșit, am rămas cu mâinile în suspensie; Pop a prins una din fașe, a înfășurat-o pe deget și a tras cu putere. Am urlat ca un câine. Același lucru și la celălalt picior. Durerea era insuportabilă. De abia mi se refăcuseră rănile. Sângele curgea abundent. Călăul mă privea și întreba stăruitor, de unde primisem fașele. Ca întotdeauna în situații limită găsesc o soluție. L-am arătat cămașa cea nouă. Era deasupra buricului meu. El e năucit. Ai rupt bunul statului, echipamentul?! Da, ceva trebuia să pun. Adevărul este că eu folosisem petec cu petic din cămașă în cu totul alt scop. Ofițerul de serviciu, adus în grabă, îi spuse să-mi dea pace!!! E cămașa lui; treaba lui. Au plecat și niciodată n-am fost sancționat pentru distrugerea echipamentului aceluia.

Sunt 40 de zile azi de la izolarea mea. Mai mult chiar, azi am dreptul la bucată de pâine și apă. Imediat după număr vine Petrică și mă duce la parter. Mi se scot

lanțurile. Câtă fericire. Căpitanul Diniș îmi spune că merg la proces. Azi vi se va face dreptate, zice el peiorativ. Mi se dau alți pantaloni, după care sunt băgat într-o dubă; era prima dată când vedeam figuri cunoscute și mai puțin cunoscute din camera 86. Îl văd pe Simion Gheorghe zis Mișu, Nelu Stănescu, Ionel Preda și alții. Am înțeles că suntem un lot de 22. Duba s-a pus în mișcare și în doar câteva minute am ajuns la Tribunal?! Mascarada de proces avea să se petreacă în clubul gardienilor și al superiorilor lor. Suntem introduși în sală sub amenințări și ghionturi. Unul dintre noi ripostează cu voce tare: nu bate, nu bate! Caralii și muierele lor intră în alertă. Totul se calmează. Suntem într-o boxă, înghesuți la o mică distanță de altă boxă, cea a martorilor acuzatori, ungurii. Completul intră și sunt chemați martorii. Aceștia depun foarte sumar și confuz. Noi îi interpelăm, îi facem rasiști, judecătorul ne amenință cu agravante. Ce mai, se perindă cam 15 martori care ne acuză de fapt cam de ceea ce făcuserăm, mai puțin niște slogane inexistente, dar ce mai conta? Tot bâlciul acesta se termină în mai puțin de o oră și sunt dați în jur de 250 de ani. Suntem duși într-o celulă vecină cu camera ofițerului de serviciu, adică 24 de ore de supraveghere strictă. La vreo oră vin și sentințele. Nelu Preda și Ciupitu Leonida câte 15 ani. Nelu Stănescu 15 ani, subsemnatul 13 ani detențiune riguroasă, articol care s-a mai dat doar pe timpul Mareșalului Antonescu, Mișu 10 ani, Nelu Ionuț 10 ani, Matei Nicolae 10 ani, Dinuț Virgil 10 ani, Ionel Manea 10 ani (?), Nicu Suciu 10 ani, Tavi Simionescu 10 ani, Gică Zamfir 10 ani, Nelu Ungureanu 10 ani (ambii pentru solidarizare), Gică Vlad 10 ani, Petrică Mustăcilă 10 ani, Nicu Georgescu 10 ani, Ștefan Hantz 10 ani, Mihai Grebenaru 10 ani, Machinda Alexandru (ungur) 5 ani, Vili Filimon 10 ani, Lupu Eugen 10 ani.

Acest grup de 22 de tineri vom trece prin experiențe de maximă teroare și anihilare, vom pătimi împreună circa un an de zile, după care vom fi vărsați în masa mare a deținuților. Vom pleca acasă o dată cu toți ceilalți deținuți politici, în '64, și ca toți ceilalți vom încerca refacerea handicapului. Unii au reușit mai mult, alții mai puțin, așa cum este în viață.

Am scris aceste rânduri în memoria tuturor celor 22, să le spun că i-am iubit și-i iubesc pe toți ca pe frații mei, că atât am putut noi face și să fim mândri de acțiunea noastră. Dedic în mod special această modestă aducere aminte primei victime din grupul celor 22, anume lui Virgil Dinuț, mort la Grind în anul 1962.

Vreau să mai adaug că pe cei care ni s-au alăturat, ca regretatul Boutmy Vladimir, plecat la Domnul din Franța – Paris și alții, îi stimez și-i iubesc ca pe ceilalți 22. Pe cei care n-au putut să ni se alăture, îi iubesc mai mult decât îi iubeam cu o zi înaintea revoltei.

Ovidiu Vasilescu

ALEXANDRU MIHALCEA

Iadul din Baltă

Cei care au avut, ca semnatarul acestor rânduri, nefericitul prilej de a fi deținuți în lagărele Salcia și Grădina din Insula Mare sau Balta Brăilei, cum i se mai zicea vastului teritoriu dintre ape, își amintesc – cum ar putea să uite?! – crunta mizerie în care au fost obligați să viețuiască. La Salcia, de când au început ploile toamnei, spre sfârșitul lunii octombrie 1959 și până pe la sfârșitul lui martie, începutul lui aprilie 1960, nu ne-am mai putut spăla, nici măcar pe față. Noroaiele erau atât de adânci, iar sacaua, trasă de boii mânați de nenea Avadic, un pușcăriaș în vârstă, făcea drumul de la Dunăre până la „colonie” cu atâta dificultate, încât apa devenise un lux. Apa Dunării Moarte, brațul fluviului pe care era situat lagărul, de cealaltă parte fiind Dăienii. Un peisaj lugubru sub norii vineți și ploaia mocănească de toamnă, continuată în noiembrie cu viscol, crivățul neoprit de nimic, purtător de ace de gheață care ne izbeau dureros trupul, câtuși de puțin protejat de zeghile flenduroase, subțiate de rândurile de pușcăriași care le purtasera.

„Colonia de muncă” Salcia a fost, în realitate, un lagăr de exterminare. Firește că oameni cu mintea normală nu pot concepe că, pentru 1 200 de oameni, efectivul lagărului atunci, de la magazia de alimente s-au scos 1 200 (una mie două sute) grame de ulei. Un om, un gram! Pot depune oricând mărturie, căci am fost de față când plutonierul de la magazie, sub supravegherea caraliului care ne păzea, le-a dat deținuților din grupa de corvoadă, pe lângă murăturile care constituiau „temelia” mâncării noastre, și sticla de un litru plus paharul de 200 (două sute) de grame cu ulei. Acestea se petreceau pe timpul când comandantul Centrului de la Piatra-Frecăței era maiorul Anton (găsim numele acestui criminal în excelenta lucrare a doamnei

Alexandru Mihălcea

Doina Jela, *Lexiconul negru* – ed. Humanitas, 2001), iar la Salcia, alt criminal, o bestie cu chip de om numită Mălăngeanu, cu grad de căpitan. În iarna aceea de coșmar, majoritatea au ajuns distrofici. Unii au murit. Medicii deținuți Trifan, chirurg de excepție, și internistul Romițan, de același înalt nivel profesional și uman, au făcut adevărate minuni, în condițiile în care nici măcar aspirină nu se găsea. Asociată cu înfometarea și lipsa de medicamente, cu grajdurile în care eram cazați, munca la dig a contribuit deopotrivă la ruina sănătății multor deținuți. Nu este de mirare că, pe fondul conjuncției tuturor acestor factori, din cauza mizeriei a izbucnit, în toamna lui 1960, o puternică epidemie de febră tifoidă în lagărele din Baltă. Nu se întâmpla pentru prima oară. În timpul atrocităților comise la Salcia în toamna anului 1952, la puțin timp după înființare, sub comanda bestialului locotenent-major Ion Pavel, la fel de criminal ca și Goiciu, Ciolpan sau Maromet, dar mult mai puțin cunoscut, s-au înregistrat cazuri de leptospiroză și – mai multe – de febră tifoidă. În ce mă privește, îmbolnăvirea a fost constatată la Grădina, un lagăr unde se bătea pe capete, lagăr mai insalubru chiar decât Salcia, dacă așa ceva era cu puțință. Și era! Au trecut, de atunci, 42 de ani și nu puține detalii s-au șters din memorie. Nu, însă, și fierberea, agitația vizibilă, starea de nervozitate, de derută, care-i cuprinsese pe caralii. „Domnii cadre” căzuseră pradă unei stări de nervi fără legătură cu neîndeplinirea normelor la lucrările de desecări din Baltă. În foarte scurt timp, aveam să aflăm cauza: la Direcția Penitenciarelor izbucnise un scandal imens pricinuit de declanșarea epidemiei de febră tifoidă. Nu că le-ar fi păsat de sănătatea și viața deținuților, lagărele erau de exterminare. Se auzise, însă, în exterior, or regimul lui Dej avea nevoie de tehnologie occidentală și de devize, iar zidul ridicat de Securitate în jurul realităților din țară începuse să se fisureze. (Cu câteva luni înainte, în vara lui '60, cei câțiva deținuți evrei de pe bacul de la Luciu-Giurgeni dispăruseră și se zvonea că fusese cumpărați „de afară”. Mai târziu, aveam să aflăm că vânzarea, ca pe niște obiecte, a etnicilor germani și evrei începuse cu câțiva ani înainte de venirea lui Ceaușescu la cârma țării, succesorul lui Dej doar amplificând enorm operațiunea.) În lagăr, timp de câteva zile, cei cu febră, printre care și eu, au fost

*Nu se poate admite
ca grozăviile
trecutului să fie
date uitării.
Ceea ce s-a
petrecut este o
prevenire.
Trebuie să amintim
tot timpul de trecut.
El a existat,
s-a dovedit posibil,
și această
posibilitate rămâne.
Doar cunoașterea
este capabilă
să-l evite.
În acest caz
pericolul constă
în refuzul de a ști,
în tendința de a uita
și în a nu crede
că toate acestea
s-au petrecut
în realitate.*

Karl Jaspers

puși „sub observație medicală”. Adică au fost complet izolați într-o baracă și li s-a pus, din oră în oră, termometrul. Într-o zi, au fost încărcați într-un camion deschis, un „Molotov” hârbuit, și duși la Spitalul municipal Constanța, într-o secție specială, la ferestrele căreia se pusese gratii. Toate seriile care au trecut pe acolo au fost îngrijite, cu un devotament care nu poate fi descris în cuvinte, de doamna doctor Bacalbașa (mama medicului gălățean Bacalbașa, cu dese apariții în jurnalele televizate), care ne-a fost ca o mamă, și trei asistente: Fevronia (Vera) Vasile, căsătorită Craiu, Sanda Zaharia – fostă studentă la Medicină la Cluj, exmatriculată când i s-a descoperit „originea nesănătoasă”, și Netty Tanașcov. Pe Vera Craiu o văd des. Femeia aceasta extraordinară, care și-a riscat libertatea ca să ne aducă ZILNIC țigări și, cu atât mai mult, ca să anunțe, când și cum a putut, unele familii despre situația rudei lor, a trecut prin clipe grele, rămânând văduvă și, acum câțiva ani, fiind victima unui accident, lovită în plin de o mașină pe trecerea de pietoni. Am rugat-o să rememoreze scenele de acum mai bine de 40 de ani. Transcriu aici relatarea ei: «Este foarte greu să uiți asemenea lucruri. Au început să vă aducă din Baltă pe serii, iar prima a sosit la 20 octombrie 1960. Erau vreo 40 de deținuți, descărnați, cu fețe de o paloare cadaverică, îmbrăcați în zeghi zdrențuite. Au fost dați jos din camion de parcă ar fi fost niște vite. Am văzut atunci o scenă care m-a marcat profund: un tânăr străveziu de slab a alunecat, a căzut și, dintr-o traistă, i-a căzut în mîzga de pe jos un bulgăre de ceva cărămiziu, parcă ar fi fost pământ cu paie! Băiatul s-a aplecat iute să-l ia. I-am spus – ce mai iei din noroi?! La care el mi-a răspuns disperat: e mămăliga mea! Las-o acolo, o să-ți dăm pâine! De-abia l-am convins s-o lase. Mai târziu am aflat că se numește Rudi Wentzel. Camionul fusese tras în fața secției de boli contagioase, al cărei șef era dr. Vasile Vasiliu, directorul spitalului fiind dr. Pimen Fusu. Deținuților li s-a afectat o aripă întregă. Când au început să zbiere „să vă dați jos din camion”, toată lumea, personalul medical și bolnavii, ieșiseră în curte și se uitau cu scârbă la gardieni. Aceștia n-au reacționat, erau prea mulți civili de față. Paznicii voștri nu vă scoteau din „bandiți”. Întreg personalul secției și șefii noștri, în frunte cu directorul, s-au mobilizat pentru ca să fiți primiți ca oameni bolnavi. S-au adus cearșafuri

noi, pături, pijamale, iar hainele cu care vă aduseseră, infecte, rupte, subțiri de atâta purtat, au fost puse într-o magazie cu mai multe lacăte. Probabil ca să nu vă fie strecurate scrisori sau bilete de la familie. Eu v-am întocmit foile de observație clinică, în care, la ordinul Securității, numele voastre au fost înlocuite cu porecle. (Am răs cu Vera reamintindu-ne pseudonimul fantezist pe care mi l-a găsit: «cratiță» pe care nu l-am dezmințit, căci am mâncat, în acea seară, patru porții de macaroane. Faptul n-ar fi cătuși de puțin surprinzător, foamea noastră fiind cronică, dacă n-aș fi avut peste 39 de grade... – *n.a.*) Toți ați fost duși la baie (baie adevărată, cu apă caldă și săpun din abundență, cum nu mai făcusem de ani de zile! – *n.a.*). Cei care contactaseră conducerea spitalului, înainte de venirea primei serii, spusese să fim foarte atenți, că sunteți bandiți periculoși, că nu vă gândiți decât la evadare, dar nici măcar vreo intenție a cuiva n-am constatat. (Nici nu ne-a trecut prin cap, știam ce consecințe poate avea, chiar și o tentativă, asupra celui sau celor în cauză, ca și în privința tuturor, inclusiv posibila readucere imediată în Baltă – *n.a.*) În majoritate, voi erați tineri, ca și mine, până în 25 de ani, doar un grup de preoți din Galați și Brăila erau în vârstă, gârboviți, epuizați. Distrofici, însă, erați toți. Vrei să-ți spun ceva? Era dictatură, dar spitalul era aprovizionat din abundență cu lapte, iaurt, carne de pasăre, suplimente între mese, medicamente. Direcția a făcut tot ce i-a stat în putință pentru ca deținuții să fie îngrijiți pe cât de bine se putea. Și era nevoie fiindcă, fără excepție, erați într-un hal de denutriție greu de imaginat! Bineînțeles că internarea voastră la spital nu era cătuși de puțin consecința vreunei atitudini umanitare din partea MAI. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a dezvăluit că în România, în lagărele de deținuți politici de pe cursul Dunării, s-a declanșat o puternică epidemie de febră tifoidă și astfel Direcția Penitenciarelor a fost obligată să vă interneze în condiții care să stopeze molima și să închidă focarul. Nu v-au făcut nici o favoare, dacă era după ei, bucuros v-ar fi lăsat să muriți. Mi-aduc aminte că era un caraliu, unul Staicu, semianalfabet, care mi-a spus: „de ce le dați așa mâncare laăștia? Sticlă pisată, aia să le dați!” Un alt subofiter, Ionescu, venea după mine când administram tratamentul și îi obliga pe bolnavi să se întoarcă cu spatele

când le vorbeam, până m-am înfuriat: „Lasă-mă, domnule, să-mi fac meseria!“ Era însă și unul foarte cumsecade, mi-a spus – „domnișoară, faceți ce știți, dar să nu mă băgați în bucluc, n-am venit să fac rău la oameni, am venit să mănânc o pâine!“ Subofițerul acela s-a căsătorit cu o infirmieră.»

Datorită Verei Vasile-Craiu, fumătorii au avut în permanență țigări. Se apucase și ea de fumat ca să aibă cum justifica prezența pachetelor de „Mărășești“ în buzunarele halatului în caz de percheziție. Tot ea l-a anunțat pe regretatul doctor Dem. Teodorescu, profesor universitar, o somitate a lumii medicale, constănțean, că fiul lui, Barbu, medicinist, se află printre bolnavi. „Cum pot să-l văd?“ „Nu știu, vorbiți cu doctorul Vasiliu, sunteți prieteni.“ «Mi-a dat o ciocolată mare, am ascuns-o, i-am dat-o lui Barbu. Tatăl a reușit să-și vadă fiul. L-am reîntâlnit în libertate pe Barbu, mi-a spus că nu a văzut pe nimeni cu curajul meu.» (Barbu Teodorescu, un tânăr de mare calitate morală, care a reușit să devină medic, fusese arestat și condamnat în urma unei înscenări de trecere frauduloasă a frontierei, pusă la cale de Securitate, în care au mai fost implicați Alexandru Botez, fiul lui Călin și al Ceciliei Botez, reputată ceramistă, nepot al scriitorului Jean Bart – pseudonimul lui Eugeniu P. Botez, *n.a.*)

«Printre bolnavii cu cel mai ridicat grad de distrofie se aflau istoricul Alexandru Zub (viitorul academician), Doru Dumitrescu, Doru Novacovici și viitorul laureat al Premiului Biget al Academiei Franceze, marele om de teatru Ion Omescu, iar doctorița Bacalbașa a făcut tot posibilul ca să-i țină pe cei mai slabi cât mai mult. Așa s-a întâmplat cu Ion Omescu, aflat într-o stare de slăbiciune înfricoșătoare la internare, care stare nu se îmbunătățise prea mult. Ce m-am gândit? Să iau o coprocultură de la un nou venit și să-i repet recoltarea lui Omescu, căruia ultimele analize îi ieșiseră bune. Să substituim rezultatele, pretextând, la nevoie, o eroare. Dna dr. Bacalbașa a fost de acord și astfel Omescu, străveziu de slab, a mai stat o lună în spital, amânând reîntâlnirea cu lagărul. Oricum, a mai pus un pic de carne pe el, s-a întremat cât de cât. Peste ani aveam să-l revăd la Iași pe acest actor excepțional.»

Vera Craiu își amintește că ultimul bolnav de febră tifoidă, Victor Purice, a fost externat în luna mai 1961.

Aceasta înseamnă că deținuții politici au fost internați la Constanța pe durata a mai bine de o jumătate de an. Câți vor fi fost? Interlocutoarea mea crede că în jur de 400. Precis nu se va putea ști niciodată. Greu de crezut că mai există documente la DGP. În arhivele medicale de la Constanța oricum nu au rămas urme.

«Chiar în prima serie a murit un deținut foarte tânăr. L-am spălat, i-am dat să mănânce, iar a doua zi ni s-a spus că murise peste noapte. Se numea Miu.» Doamna Craiu a rămas uimită când a aflat că unul dintre noi, cioban, condamnat în 1946 la muncă silnică pe viață (celebrul meseve) pentru că găzduise la stână, în Făgăraș, trei luptători din Rezistența anticomunistă, vorbea curent cinci limbi străine! Am zâmbit amândoi amintindu-ne de hazul tonic al poetului Robert Eisenbraun, alias Cahuleanu, alias Andrei Ciurunga¹, om de o rezistență morală ieșită din comun, condamnat la 18 ani pentru poeziile sale „subversive“, care în spital spunea că, în semn de recunoștință pentru a ne fi scăpat, fie și temporar, de iadul din Baltă, când va ieși va întreprinde o colectă în scopul ridicării unei statui din aur bacilului febrei tifoide... în mărime naturală! Se cuvine făcută o precizare: în perioada evocată, în lagărele din Baltă nu au mai existat, ca în 1952, cazuri de leptospiroză, deși în grajdurile infecte în care am fost îngrămădiți mișunau șoarecii și șobolanii, vectorii acestei boli infecțioase; oricum – mi-a spus Fevronia Craiu – la Constanța nu a fost diagnosticat nici un caz de leptospiroză. Cei care au trecut, în timpul epidemiei de febră tifoidă, prin spitalul constănțean, fiind apoi izolați în lagărul de „febriști“ de la Stoienești, își amintesc, cu fierbinte recunoștință, de omenia personalului spitalicesc, de la directori la infirmiere, de dăruirea cu care doamna doctor Bacalbașa și cele trei extraordinare asistente: Fevronia Vasile, Sanda Zaharia și Netty Tanașcov i-au îngrijit, în spiritul preceptelor hipocratice. Semn că propaganda de demonizare a deținuților politici, a „bandiților“, întreprinsă de practicienii dezinformării, a fost un usturător eșec.

¹ Vezi, la pag. 131-135, versuri ale acestui bard al închisorilor comuniste.

ANATOLIE PANIȘ

Maimuțele oferă flori

Îmi este imposibil să mai iau hârlețul în mâini. Mi-s degetele complet anchilozate. Îmi impun să lucrez. Tot corpul parcă mi s-a împietrit. Nimic nu „merge”. Soarele începe și el să ardă prăpăstios. Deținuții își sfâșie ultimele resturi de zdrențe ca să-și înfășoare-n ele tălpile picioarelor. Aici trebuie să-ți protejezi în primul rând capul și tălpile. Trupul nu mai contează. Soarele poate să bată-n coaste cât poftește. Ne-am bucurat la început că am venit la Canal, la „aer”, dar n-am putut bănui că același aer se încinge ca jarul și ne arde până și-năuntrii pieptului. Iată că ne vine și masa de prânz. Hârdaiele ne sunt aduse de la bucătăria lagărului într-o căruță. Cu toții trebuie să ne deplasăm spre acea căruță sosită pe platou. Se duc toți, în afară de mine, care nu mă mai pot mișca. Șeful de brigadă strigă la deținuți să se ducă la căruță mai repede. Mă vede că am rămas pe loc și vine să mă ajute. Într-un fel, brigadierul se poartă cu mine pur și simplu atent.

– Aș vrea să vorbesc cu domnul Comandant.

– Ce să vorbești cu domnul Comandant?

– Vreau să mă duc din nou la închisoare. Îmi este imposibil să stau aici!

Brigadierul, tot încercând să mă ajute-n deplasarea mea, mă strânge puternic de braț:

– În primul rând, aici nu-i pe „vrute”. În al doilea rând, să-ți spun un secret. Am vrut să te propun pentru postul de șef de brigadă sau cel puțin într-unul de șef de echipă, dar domnul Ghinea mi-a zis că nu pune pe nimeni în funcții din lotul nou venit în lagăr.

Ajung cu greu pe platou. Meniul e încă bun, consistent. Mai întâi o ciorbă și apoi iarăși fasole cu carne. Invariabil, felul doi este fasole. Într-un fel ar merge. La închisoare se făcea o foame a naibii. În privința asta, aici e altfel. Pentru masă ni-i aprobată o jumătate de ceas. În această jumătate de ceas trebuie să-ți faci și nevoile chiar dacă nu ai unde. Te deplasezi cumva „mai încolo” și sub privirile tuturor îți faci ce ai de făcut, timp în care alții, ceva mai „domoli”, încă mai mănâncă. Nenorocirea este că toți acești înflămânziți care au venit mai recent din închisori s-au repezit ca hămesiții la mâncarea de fasole și și-au deranjat cumplit stomacul. Alt necaz e că a început să bată și-un vânt pustiu. Praful stârnit vine și-n gamela cu fasole. De mâncat e aproape obligatoriu să mănânci. Altfel în câteva zile te

stingi. Știu asta, dar acum răstorn conținutul gamelei.

Ajungem iar la „groapă”. Săpăm sus, dar aruncăm pământul jos, în groapă, de unde va veni o basculantă ca să-l încarce. Mă sprijin pe piciorul beteag, apăs pe cazma cu celălalt picior, cu cel sănătos, beteagul însă cedează și cad mototol. Nu mă mai pot ridica. Vine brigadierul care, de când i-am spus treaba cu comandantul, mă urmărește ca să vadă ce anume fac.

– Știi ce spun tovarășii tăi de muncă?

Mă uit la brigadier hăituit.

– Ce spun?

– Spun că te prefaci!

– Du-te-n mă-ta! Scap înjurătura și-mi zic, fie ce-o fi!

Brigadierul, care m-ar putea pedepsi foarte aspru pentru acea înjurătură, pleacă de-a lungul frontului de lucru și mă lasă-n plata Domnului. Sunt singurul căruia i se admit anume ciudățeni. Rămân cu deținuții. Cu aceia care s-au plâns că simulez. Ca să le arăt că nu-i așa, mă proptesc bine-n cazma și-ncep să sap cu furie. Reușesc. Coloniștii din echipă se uită la mine surprinși. Ei nu știu ce mi-a spus brigadierul.

Mă înfurii pe mine, dar și pe toți colegii mei de echipă care i-au spus brigadierului ce i-ar fi spus. Cum adică, mă prefac?

Într-un târziu, brigadierul revine la noi. De data asta vorbesc tare, ca să mă audă toți:

– Să știți că nu vreau să mă șocotiți un balast! Însă statul pe loc sau efortul pe care-l fac săpând într-un singur picior mă ucide de viu. Am cerut să fiu trimis din nou la închisoare! Asta, ca să știți. .

– Bine, a zis brigadierul, am să vorbesc cu domnul Ghinea.

*

Canalul nu-i altceva decât o albie pe care va curge Dunărea înspre Marea Neagră atunci când va curge. Eu lucrez sus, pe taluz. De aici pot privi la bieții oameni care se aciuesc pe după grămezi de pământ ori de moloz ca să-și facă nevoile. Mai toți dau semne că s-ar îmbolnăvi de dizenterie. Fasolea asta i-a nimicit.

Ar fi nevoie să intervină medicii, dar nici ei săracii n-au medicamente. Insolația la rândul ei face ravagii. Podoleanu, Săndescu au cute sângerii pe obrajii zadarnic acoperiți de zdrențe.

E ziua când primim vizita comandantului adjunct Ghinea. Se coboară dintr-un jeep scrutând ca un mare boier lungimea albiei. Brigadierul îi iese-n cale, ia poziția de drept și-i raportează că brigada a cincea se află la locul de muncă.

– Da, băi, dar fac treabă?

– Fac, să trăiți!

Ghinea pare și nu prea pare a fi mulțumit. Cu toate astea, devine galanton:

– Ia, băi, o țigară!

– Mulțumesc, să trăiți!

– Și să-mi vii diseară la raport cu realizările! Înțeles?

– Înțeles, să trăiți! răspunde brigadierul.

Cum și eu eram postat pe taluz, comandantul Ghinea a ținut să mai vorbească fie și cu un deținut. Eu eram cel mai la îndemână.

– Cum merge, bă?

– Muncim..., răspund uitându-mă la brigadier, de la care așteptam să-i spună ce-l rugasem mai înainte. Și el, spre satisfacția mea, a raportat:

– Domnule Comandant, deținutul ăsta e grav bolnav și vrea să se întoarcă la închisoare.

Comandantul se înfurie pe loc:

– Cum, bă? De-abia c-ai venit și vrei să te și întorci? Dar, ce? Ai venit să-ți petreci o duminică la mătușa de la țară? Și ce zici? Ești bolnav? Bolnav? Chiulangiu, nu bolnav! Adriene! (Brigadierul.) Să pui șaua pe el, auzi? Mama voastră de bandiți, de chiulangli nemernici! Câți ani, bă?

– De pușcărie sau de viață?

Ar fi trebuit să răspund umil, c-așa vor comandanții ăștia. Noroc tot cu brigadierul, care nu știu ce i-a șoptit la ureche.

– Băi, banditul e împuțit! Știi carte?

– Știu carte pentru tot neamul dumitale! răspund și mai necontrolat.

– Cum ai zis, cum ai zis? (Către brigadier:) Să mi-l aduci diseară la raport!

Dă să plece, dar din cauza afrontului meu stă pe loc. Dinspre cordonul de securiști se îndreaptă înspre noi un caporal din escorta care ne asigură paza pe Canal. Să rememorăm amănuntul. Eu sus pe-acel taluz, cu brigadierul și cu comandantul Ghinea. Jos în groapă deținuții încărcând pământ galben într-un camion. Caporalul vine direct la noi și tam-nisam îmi dă mie un buchet de trandafiri. Nu comandantului, nu brigadierului, ci mie!

– Cine ți le-a dat? întrebă comandantul Ghinea.

– Niște fete de liceu... au spus ca să fie pentru deținut.

– Maimuțe! Ce să gândească niște maimuțe?

Presupunem toți că a fost vorba de-un mic grup de fete de liceu ieșite la plimbare dincolo de hotarele orașului Cernavodă. Ne-au văzut pe noi trei sus pe dâmb și ce și-or fi zis? Cui să-i dăm florile? Ălui mai amărât dintre toți amărâții lumii! Altfel spus, despre existența deținuților din lagărul de la Cernavodă știa tot orașul. Fetele la rândul lor or fi fost curioase să vadă și ele cam cum arată acei deținuți. Și m-au văzut numai pe mine. Mai departe, analizând acea întâmplare, fetele l-au urmărit pe caporal dacă într-adevăr își duce misiunea până la capăt. Și caporalul s-a achitat corect de misiunea sa.

Ghinea se urcă în mașină, pleacă. Nu prea a ieșit bine inspectia. Eu mă cobor în groapă și împart trandafiri. La unul, la altul.

– Mai bine mi-ai da o țigară. Ce să fac cu trandafirul?

– Ba pentru mine, zice un ziarist cu un nume imposibil de acceptat, Cirișeanu, este a treia primăvară de când n-am mai mirosit o floare!

– Cin' te-a pus să scrii despre bolșevici? Trebuia să scrii despre flori și nu pățeai nimic!

– Hă, hă, hă!, râde Lisnig basarabeanul. Deținuți cu pantaloni ruși în fund, dar cu trandafiri în mână!

Comentăm evenimentul în fel și chip. Podoleanu e ceva mai reținut:

– Domnilor! zice el. Mie mi se pare în întâmplarea asta ceva ciudat... cum adică? Un caporal din cordonul de securiști care ne înconjoară primește niște flori... de la niște fete... ce-or fi zis fetele acelea? Duceți acest buchet de flori la deținutul ăla care se vede pe dâmb... Pe noi nu ne vedea, că eram în groapă... asta așa-i... iar securistul vine-n grabă să aducă buchetul! Când știut este că nu are voie să primească nimic din afară pentru alde noi.

– Chiar așa, ripostează și ziaristul. Adică securiștii ăștia ne înjură de ne spurcă atunci când ne aduc la șantier sau seara când ne duc la lagăr, și deodată, iată-i miloși, ducând comisioane la deținuți! Și ce comisioane! Flori!

Ostașii din cordon ne păzesc pe noi ca să nu evadăm. Când suntem la lucru, cordonul se întinde până hăt dincolo, iar când vine seara, după ce se dă adunarea pe platou, băieții de la Securitate se „strâng” și ei micșorând cercul. În timpul acestei operațiuni (de restrângere a cercului) țin puștile mitraliere îndreptate înspre noi. Între timp nouă ni se face numărătoarea și, dacă întorșii sunt exact la număr cu aceia ce-au venit de dimineață, ni se dă plecarea spre lagăr. Mă agăț de brațele unor prieteni care mai mult mă târăsc pe drumul prăfos și mai târziu pe ulița bolovănoasă ce duce înspre barăci. Pe de lături sunt securiștii care ne înjură de mama focului. Ne-am obișnuit cu înjurăturile lor. Și iar ajungem în lagăr (în „colonie”) și iar ne îndreptăm spre platoul din centru bătând pas de defilare pentru cei doi comandanți care ne privesc în silă. Handicapații încheie de obicei coloana. Noi suntem și beneficiarii celor mai spurcate înjurături. În sfârșit, ni se dă masa de seară. Mâncăm. Mă uit în geamul mat al unei ferestre și mi se pare că arăt bine. Fac duș. Mă aud strigat chiar de însuși marele Herescu Unu.

– Hai repede, repede, la domnul comandant!

Și-așa n-am cu ce să mă șterg. Îmi trag pantalonii scurți pe mine și șontâg, șontâg ajung la biroul unde sunt comandanții. Urc spre Golgota cele câteva trepte. Ajung și-n fața lor.

Staționez mai mult într-un picior. Tună Hârjan, comandantul cel mare al Coloniei Cernavodă:

– Cum de primești flori de la niște târfe, ai?

Caut să-i explic că nu am văzut fetele care ne-au trimis florile.

– Ia te uită! Mai și răspunde!

Pân' să iau mai bine seama, se apropie de mine Ghinea care-mi aplică un pumn în stomac de mă lipește de perete. Mă revolt, dar degeaba o fac. Mai primesc un pumn care mă trânteste jos. Cei doi comandanți se ridică, pleacă, mă lasă singur în acel birou. Ar trebui să mă ridic și eu și să plec. Nu pot. Mă ridic în

poziția genunchi, apoi proptindu-mi mâinile în pereți, reușesc să mă ridic.

Revine Ghinea.

– Hai, bă!

S-a făcut noapte. Șontâg, șontâg. Ghinea lângă mine, cumva răbdător. Trecem de poarta cu santinele și ne îndreptăm spre dormitorul ostașilor. De ce adică? Așadar sunt introdus într-o altă cameră din baraca unde mai era și dormitorul ostașilor. Intru la bănuiele. Ce vor să-mi facă? Peste puțin timp apare și Hârjan. De cum intră Hârjan, Ghinea, care atâta și aștepta, îmi dă un pumn după ceafă. Mă duc de-a-nbrâncelea cumva înspre Hârjan, care mă „îndreaptă” cu alt pumn. Lovit dintr-o parte, dar și din cealaltă, probabil că-n mișcarea brațelor mele să-i fi „hârșit” și eu. Nu știu cum, dar i-am „hârșit”. Lor li s-a părut că i-am lovit intenționat.

– Cum, mă? Dai în noi? Țipă Hârjan.

– Să-l omorâm! propune Ghinea.

Sunt azvârlit de ambii bătăuși înspre paturile ostașilor de pază care în acele momente mâncau de cină într-o altă baracă de-a lor. Unul din comandanți găsește o coadă de lopată și-ncepe a mă lovi cu ea. Reușesc să mai amortizez din lovituri, dar simt că mi se apropie sfârșitul. Aud:

– Unde vi-i comandantul?

Întrebarea a pus-o tot Ghinea, dar unuia dintre securiști, care tocmai intrase în baraca dormitor. Adică unde ne aflam noi. Să explicăm: Hârjan și Ghinea sunt comandanții de interior ai lagărului. Trupele de Securitate au alți comandanți și ei sunt situați în afara lagărului propriu-zis. În fapt, trupele de Securitate ne păzesc ca să nu evadăm de pe șantier și desigur nici din lagăr, pe care, dar din exterior, tot ei îl păzesc.

Se adună mai mulți securiști, curioși să vadă ce se întâmplă. Tot Ghinea:

– Colaborați cu bandiții! Le aduceți scrisori în lagăr!

Hârjan prinde șpilul și mi se adresează răstit:

– Spune, mă! Câte scrisori ai dat până acum caporalului?

– Ce caporal? gem eu.

– Caporalul care ți-a adus flori! Ce era, mă, între flori? Ce era ascuns? Pistol?

Cei doi nu mai țin cont de securiști și se aruncă din nou asupra mea. Dau cu pumnii, cu picioarele, cu ce nimeresc. Mă podidește sângele pe gură, pe urechi.

Aud:

– Ostaș! Adu o găleată cu apă!

Tot ce-mi mai amintesc e că am fost târât undeva, nu știu unde, dar de picioare.

22 mai 1950

... Am deschis ochii. Atât. Lumina becului din tavan mi se pare și ea ostilă. Simt că sunt privit de cineva. Întreb aiurea:

– Cât e ceasul?

– E trecut de miezul nopții.

Bănuiesc că mi-a răspuns vreun ostaș din trupele de Securitate. Nu ei m-au bătut, ci milițienii, gardienii, care fac parte din Administrația lagărelor și închisorilor. Iar vine Ghinea. Nu poate adormi. Îmi mai dă un șut în coaste.

– Scârbă! Îmi șuieră el. Apoi îi cere ostașului care mă păzise să mă ridice în picioare. Cu ajutorul lor fac și câțiva pași. Constat că pot să merg și singur! Văzusem moartea cu ochii, mi-o simțisem parcă, dar, odată înviat, descopăr că durerile provenite din bătăi mi le-au ameliorat pe celelalte. Ghinea îmi deschide o ușă. Afară-i noapte. În mod firesc ar trebui să ne îndreptăm spre lagăr. E și-un bec puternic care taie întunericul în diagonală. Această lumină, creată ca de reflector bine direcționat, duce spre poarta de intrare-n lagăr. Ghinea însă are alt plan cu mine. Mă duce înspre gardul înfipt în terenul accidentat. Îmi fulgeră un gând: vrea să mă facă scăpat? Să-i fi apucat așa dintr-o dată un fel de milă, de nici nu știu cum s-o numesc?

– Să trecem mai întâi pe la posturile de santinele.

Din ce în ce mai încurcată situația. Ce să căutăm acolo? Încerc să-i atrag atenția:

– Domnule comandant, e noapte, parola...

– Ce parolă, banditule, ce parolă?

Mă dezmeticesc de-a binelea. Bătut, bătut, dar încă mi-i necesară viața. Așa cum e.

– Ne-mpușcă santinelele!

Asta era! Ghinea începe să strige:

– Ostaș! Sună alarma, ostaș!

Santinela din post ne descoperă.

– Nu vezi că ai un evadat? strigă Ghinea.

Eu eram acela. Desculț și dezbrăcat, cu o cămașă făcută mototol în mână, bătut măr, cu sânge pe urechi și pe lângă gură, cu vânătaii câte oi mai fi avut, eu eram acela care voiam să evadez! Evident mi se pregătise o înscenare. Santinela totuși trebuie să-și facă datoria.

– Staaați! Stați pe loc că trag!

– Bate, mă, talanga aia, 'mnezeii ei de treabă!

Ostașul santinela își ia rolul în serios.

– Gura! Stați că trag! E a doua somație!

Ostașul bate în talangă. Glasul aproape disperat al santinela de-aproape de poarta lagărului a declanșat în lanț răspunsul celorlalți. Asta a și vrut Ghinea, care bate pas pe loc de-atâta nerăbdare. Alarimei trebuie să i se dea curs. Dinspre baraca militarilor sosește un plutonier major cu tunica încă pe umeri. Vorbește cu santinela:

– Ce s-a întâmplat, băiete?

– Am bătut alarma întrucât așa mi-a comandat tovarășul, și-l arată pe Ghinea.

Un evadat, să trăiți!

Plutonierul ne privește pe amândoi: și pe mine, și pe Ghinea și-ntreabă și el la

rândul lui:

– Unde vezi tu un evadat?

Mă privește cu compătimire. A înțeles farsa pe care a vrut să mi-o joace Ghinea. Soarta mea e în mâinile lor. Zice plutonierul:

– Nu mai încheiem proces-verbal! N-avem de ce.

– Cum, n-ai de ce? Întreabă Ghinea.

Plutonierului i-a venit rândul să se răstească și el:

– Ce fel de „evadat” e ăsta dacă te are pe dumneata alături?

Într-adevăr, plutonierul se comportă admirabil. Acum înțeleg ce-a vrut să-mi facă Ghinea. Eu aș fi „evadat” și aș fi fost pasămite prins de Ghinea, care m-a „predat” trupelor de Securitate. Ghinea se dă bătut, dar aparent:

– Atunci să-l iau în lagăr. Îl bag la carceră până mâine dimineață.

– Și mâine dimineață ce urmează?

– Îl împușcăm pe evadat, c-așa merită, și scăpăm de el!

În acele clipe mi se decidea viața. De soartă nu se mai poate vorbi când e vorba doar de-o jumătate de noapte. Oricum, se discuta pe seama mea. Eu eram un nimeni.

Aici intervine plutonierul:

– Dacă-i evadat, omul rămâne aici, în paza noastră, a trupelor.

Ghinea se revoltă, dar degeaba. Plutonierul îi demonstrează că Ghinea e comandant acolo, dincolo de gardul de sârmă, adică-n lagăr, nicidecum aici, unde ne aflăm cu toții, în afară. Evadatul e al nostru!

Ghinea cedează.

– Ți l-am predat.

– I-ai predat pe dracu!

Santinela e schimbată. Coboară din ghereta lui înălțată la cucurigu și vine alături de noi. Îl aud bombănind:

– Mama lui de „civil”!

Santinelele, toți ostașii în general, se referă la „civilii”, în speță la cei care-s în perimetrul militar, dar umblă în civil, cu invidie. Apoi, mai e de crezut și faptul că nu le place nici lor că ne păzesc pe alde noi în pustietatea asta dobrogeană.

– Ce ți l-aș fi călcat în picioare pe civilul ăsta! Să-mi fi făcut un târâș grăpiș să mă țină minte! Ce dacă-i comandant?

Sunt lăsat pe seama santinelei. Nu mult după asta primim vizita lui Ghinea însoțit de Herescu Unu. Vor să se asigure dacă mai sunt, dacă nu care cumva am evadat tocmai cu sprijinul... securiștilor! În fapt eu mă aflu într-o gheretă din scândură, dar păzit de santinela care ne somase. Cei doi au fiecare-n mână câte o scândură, ciocan, cuie. Ghinea îi tot dă câte un cui și Herescu bate-n scândurile aduse de ei. Cele două scânduri sunt dispuse în cruciș, astfel ca să nu pot evada nicicum.

Pipăi exteriorul carcerii mele improvizate. Scânduri și-atât. Pătrund dăre de lumină de la becul de afară. Începe să mă ia cu frig. Pantalonii și bruma mea de

cămașă au rămas în aceeași stare de umezeală de la găleata cu apă aruncată peste mine. Am o idee. Mă dezbrac și de puținul care se mai afla pe mine. Rămân astfel în pielea goală, dar nu mai clănțan chiar atâta de frig.

Se schimbă alt rând de santinele. Se mai dau încă două alarme. Treburile iau o întorsătură din ce în ce mai agitată. Mi se schimbă și mie santinela. Vine alta. Noua santinelă se aproprie de gheretă.

- Vezi ce ne-ai făcut?
- Ce v-am făcut? Întreb dinăuntru.
- Ești dat ca „evadat“.
- E o minciună! strig cât pot.

Minciună, neminciună, eu stau în ghereta bătută-n cuie. Zice noua santinelă:

- Dacă vin cei din lagăr să te ia, să nu te duci! Să rămâi la noi. Înțeles?

*

Printre scânduri urmăresc stelele. N-am ce face altceva: toiegele, cumpăna, cloșca cu pui, Ursa Mare, Ursa Mică. Iată și Carul Mare. Peste gheretă spuzimea Căii Lactee. Caut Constelația Taurului, zodia sub care m-am născut, dar n-o zăresc. Iar tremur. Mă prinde și frica. Mă gândesc că nu mai departe de mâine aș putea fi chiar și împușcat.

Situația mea se prezintă cam așa: sunt închis într-o gheretă păzită de-o santinelă. Peste ușa propriu-zisă a gheretei au venit Ghinea și Herescu și-au bătut alte două scânduri dispuse-n curmeziș, ca, Doamne ferește, să n-o iau la sănătoasa. Teatru: cum să fug cu piciorul meu?

- Mi-e greu și frig, mai ales frig...
- Încă puțin și-o să vină ziua.
- M-a prins frigul, nu mai pot! și clănțan din dinți, dar santinela se îndepărtează, semn că n-ar mai vrea să converseze.

Zorile apar târziu. Iar talanga. Este deșteptarea. Printre crăpăturile dintre scândurile gheretei îl zăresc pe Herescu Unu intrând în atribuții. Se poate să nu fi adormit deloc din cauza mea. Brigăzile se adună probabil pe platou. Aud comenzile:

- Alinierea pentru apel!

Apelul s-o fi făcut el cum s-o fi făcut, dar n-a ieșit și bine. Lipseam eu. Aud cum Herescu e trimis ca să mă aducă din gheretă. De data asta cei de la Securitate nu se mai împotrivesc. Herescu desface cu un toporaș cele două scânduri, apoi mă scoate afară. Spre surprinderea mea, pot să și merg. Intru în lagăr, sunt adus în fața platoului cu deținuți. Cămașa de pe umăr e plină de sânge, dar asta nu mai are nici o importanță. O mut de pe un umăr pe altul, chiar dacă și pantalonii mei scurți sunt la rândul lor cu semne vizibile de sânge. Și dintr-o dată prind curaj, mă consider un fel de martir, vrând să le arăt tuturor că am fost bătut, rău, rău de tot, dar nu mă simt înfricoșat. Îl privesc pe Ghinea cu dispreț. Hârjan mă arată:

- El este acela care a încercat să evadeze!
- Să-l trimitem înapoi la închisoare! strigă și Ghinea.

– Să plece, să plece! aud mai multe glasuri.

Privesc peste mulțimea de capete și-i descopăr pe alde Chirculescu, Printz, pe Macovei, un fost polițist de prin părțile Moldovei. Toți strigă: să plece, să plece! Primirea ce mi s-a făcut din partea deținuților a fost dezolantă. Spre mirarea mea intervine Hârjan:

– Să-l ascultăm și pe el!

Treaba asta ca să i se dea cuvântul unui deținut a întrecut orice închipuire. Aș vrea să spun niște lucruri, dar într-un anumit fel, astfel ca să nu-mi îngreunez situația, dar modul cum m-au primit deținuții, cum au strigat „Să plece, să plece“, asta m-a revoltat cel mai mult. Zic:

– Sunt de acord cu propunerea voastră de a mă reîntoarce la închisoare. Asta am și vrut, dar nu înțeleg ca, pentru o astfel de cerere, să fiu bătut de comandanți în halul în care m-au bătut, iață cum arăt. Pentru faptul că m-au bătut vreau să ies la raportul procuraturii militare. M-au bătut și pe deasupra au vrut să-mi însceneze o evadare ca să mă poată împușca. Acum, altceva: eu am să plec cum am să plec. Viu sau mort, dar ce veți păți voi după asta, mi-i groază să mă gândesc. Sunteți niște lași. Ați auzit? Sunteți lași!

Ghinea și Herescu se reped și mă lovesc care cum pot. Sunt bătut, în special cu picioarele, până cad definitiv. Asta în chiar fața tovarășilor mei de suferință. Apoi sunt iarăși târât înspre aceeași clădire a administrației. Apuc să și gândesc. Cred că nici nu mai am la ce. Moartea mea n-ar însemna nimic pentru deținuții din „Columbia“ Cernavodă. Încep totuși să mă mai dezmeticesc. Aud comenzile de la „înviorare“. Aștept încordat. Aud cum detașamentele încep a ieși pe poarta lagărului. Mă ridic și privesc pe fereastră. În lagăr au mai rămas așa-ziii deținuți de „interior“. Cum sunt cei de la bucătărie, de exemplu. Care scot pietricelele din sacii cu boabe de fasole. Desigur, nu pe toate. Ni-i dor de-un cartof, de-o varză... nu-s. Până când nu se termină fasolea din magazie, un alt fel de mâncare nu mai vedem. Nu peste mult timp se aud niște pași. Într-adevăr, sunt ai lor. Prima oară Herescu. Are-n mâini o tăviță din lemn cu o cană de ceai și două felii de pâine cu marmeladă.

– Servește!

– Nu mănânc!

Apare și Ghinea cu o altă cană de ceai. Ce i-a apucat?

– Avem de discutat ceva, îmi zice Ghinea și-mi întinde o felie de pâine cu marmeladă. Îl las cu mâna întinsă.

– Vreau să ies la raportul procuraturii militare! îi zic.

– Ești vinovat că ai primit florile acelea... afurisite maimuțe. Ai luat legătura cu oamenii din afară și nu-i voie. Ale dracului „ștoarfe“ în ce te-au putut băga!

– Am înțeles că era vorba de niște eleve și nicidecum de „ștoarfe“.

– De când lumea, femeile... maimuțele...

Comandantul Ghinea are ce are cu maimuțelele acelea care-i copleșesc imaginația.

– Să lăsăm fetele în pace. Care-i situația mea?

– Nimic grav, mă asigură Ghinea. Se vor lua măsuri ca oamenii din afară să nu se mai poată apropia de voi, iar militarii să fie mai vigilenți. Caporalul ăla a fost pedepsit.

– Caporalul n-a făcut nimic rău.

Discutăm inutil și mai ales în contradictoriu. Herescu plecase. Nu înțeleg însă de ce Ghinea, totuși, discută cu mine. Întâi mă bate, dar mă bate, nu joacă, după aia vine la discuții!

– Ți s-a făcut propunerea să te întorci la închisoare. O să vină cineva să te întrebe una, alta. Ai grijă ce vorbești. Ne-am înțeles?

– Nu ne înțelegem deloc. Pentru mine sunteți niște călăi și nimic mai mult. Voi spune exact ce va trebui spus.

– Treaba ta, dar dacă persoana aceea care va veni va constata că noi avem dreptate și nu tu, și nu-ți va aproba plecarea, spune-mi cu cine rămâi?

*

... A venit „persoana“. S-a recomandat că ar fi procurorul. Am fost sincer și am spus tot ce aveam pe suflet. Ca drept urmare, n-am mai lucrat la Canal, dar nici la închisoare nu m-am mai întors. În schimb s-a găsit o a treia alternativă. Am fost trimis la un sanatoriu, dar care se ocupa de bolnavii psihici. La sanatoriul de la Socola Iași unde se deschisese o secție anume pentru cei veniți din penitenciare sau direct de la cercetările și anchetele Securității.

(Fragment din amintirile unui fost deținut politic. Nu le mai publicăm în întregime, întrucât lumea de azi s-a plictisit de suferințele aceluia regim ambiguu. La orizont s-au ivit alte necazuri și ciudățenii și, conform regulilor jocului, le trăim pe acestea din urmă, uitându-le neglijent pe celelalte.)

Anatolie Panis

BEATRICE GHEORGHE

O viață închinată religiei

La 21 iulie 1911 a văzut lumina zilei, în comuna Alma, județul Sibiu, preotul Zosim Oancea, care avea să devină mai târziu o figură importantă și impunătoare în viața cultural-religioasă a orașului și județului Sibiu, precum și a întregii țări.

După moartea tatălui, survenită în timpul primului război mondial, a fost crescut de bunicii din partea mamei, Zosim și Eufimia, care obișnuiau să îl alinte spunându-i „puiul moșului Zosim“.

Zosim Oancea a urmat cursurile liceului «Timotei Cipariu» din Dumbrăveni, județul Sibiu, unde a fost îndrumat de profesorul de religie să meargă la internat „să facă pe credințel“, adică să servească la mese în internat.

Apoi, a urmat un an la Institutul Teologic din Sibiu, de unde a fost nevoit să plece, neavând banii necesari pentru continuarea studiilor. Dar, la institutul cu același profil din București, nu a fost nevoit să plătească taxe și s-a înscris din nou în anul întâi, nerecunoscându-i-se studiile urmate la Sibiu. A terminat studiile teologice cu *Magna cum laudae*, în 1935.

Viața și-a urmat cursul ei firesc și, astfel, preotul Zosim Oancea s-a căsătorit la 5 mai 1935 cu Dorina Maria, fiica preotului din Alma.

În perioada 1935-1936 a fost profesor de religie la liceul „I. G. Duca“, în Cristur, dincolo de Sighișoara. Între 1936 și 1937, a făcut parte din organizația „Oastea Domnului“,

înființată de Iosif Trifa, pe care o frecventa de fapt din studenție.

În Sibiu a fost adus de către Mitropolitul Bălan drept preot la Catedrală și profesor de religie la liceul „Andrei Șaguna”. Primind catedră proprie la Școala normală de fete, a renunțat la postul de preot de la Catedrală. Astfel, a devenit inspector de religie pe toată Arhiepiscopia.

În 1948 a tipărit un calendar religios, cu un moto aparținând lui Avram Iancu. Figura marelui Avram Iancu i-a fost impusă de autorități, căci el îl propusese de fapt pe Andrei Șaguna. În urma acestei apariții editoriale a fost acuzat de către autorități de «crimă de uneltire», condamnat în februarie 1949 la 19 ani de închisoare, la care s-au adăugat ulterior încă 5 ani.

A fost arestat împreună cu soția sa în gara orașului Copșa Mică și dus în temnițele Securității. Din fericire, Dorina Maria a fost eliberată după o detenție de o săptămână, deoarece era însărcinată. Despre caznele suferite în detenție a scris în lucrarea *Datoria de a mărturisi. Închisorile unui preot ortodox*, apărută abia în 1995. A fost supus aici, el și alți colegi de suferință, la o serie de chinuri, cu scopul de a-i obliga să semneze o declarație falsă; a îndurat chinurile moriștii, care îl învârtea până amețea, după care era atârnat între două mese, și rămânea astfel o bună bucată de vreme. Mai erau puși să privească într-un punct fix fără să clipească deloc; sau erau excitați de femeile care lucrau pentru Securitate, și bătuti peste organul sexual. Mulți au murit în chinuri groaznice, neputând suporta durerile. Așa a petrecut o săptămână, timp în care spera ca ziua procesului să vină mai repede și să poată spune adevărul.

De acolo, a fost mutat în închisoarea din Sibiu, unde regimul era ceva mai blând, aveau voie să primească mâncare de acasă. Aici a petrecut perioada iulie 1948 – 14 februarie 1949, când i s-a dat sentința. În aceeași lună a fost transferat la închisoarea din Aiud.

Preotul mărturisește că închisoarea Aiud era ca o cetate: era împărțită în trei mari departamente, dacă se pot numi așa. În primul departament, numit Zarca, prizonierii stăteau înghesuți în celula rece, fiecare având doar câte o pătură. Pentru a învinge cât de cât frigul, se uneau câte doi, și astfel dormeau pe pătura unuia și se

acopereau cu pătura celuilalt. Preotul Zosim Oancea a împărțit pătura cu Aurel Cioran, fratele regretatului Emil Cioran. Fostul deținut Oancea mărturisește că abia după zece ani a reușit să își improvizeze o pernă dintr-un sac de paie.

Mâncare primeau foarte puțină, unii reușeau să supraviețuiască cu cele mai puțin de 800 de calorii pe zi, alții mureau. Ani de zile au mâncat la fel, încât chiar și doctorul închisorii, Anca, se mira cum de mai trăiesc.

Preotul a reușit să suporte toate încercările din închisoare datorită credinței în Dumnezeu. În timpul „șederii” la Aiud, a avut două vise care i-au dat încredere că va scăpa cu bine din acea grea încercare a vieții. În primul vis, se făcea că era într-o mare catedrală, în altarul căreia se afla un scaun, în care era așezată Maica Domnului, iar el era în strana din dreapta, având în mâini pâine și vin; și o ruga pe Maica Sfântă să i le primească pentru Sfânta Liturghie; credinciosului Zosim i s-a părut că Ea se uita cam aspru la el, și atunci el se ruga: „iartă-mă dacă am păcătuțit, dar, te rog, primește-le”, și le-a primit. În al doilea vis premonitor, preotul se visa în Catedrala din Timișoara, pe care nu o văzuse niciodată până atunci, dar, după eliberare, a mers să o viziteze. A avut încredere în minunile lui Dumnezeu.

În timpul detenției a lucrat într-o fabrică de fierărie și lemnărie, perioadă care i-a mai ușurat ceva viața, acolo dându-i-se mai multă mâncare, mai bună; erau serviți cu un polonic mai mare, și li se dădeau cartofi, orez și fasole.

Disciplina în închisoare trebuia respectată; preotul Oancea a simțit-o el însuși; nu aveau voie să vorbească cu cineva dintr-o altă celulă, căci erau condamnați la izolare. Într-o zi, pe când deținutul Oancea Zosim se întorcea de la plimbarea obișnuită, un alt deținut, Floca Iosif, i-a dat binețe, spunându-i «săru' mâna», iar acesta i-a răspuns. Consecința a fost, inevitabil, închiderea în camera de izolare, rece și întunecată, pentru o noapte.

Viața era foarte greu de suportat și pentru că nu aveau voie să primească vești de acasă. Noutăți de acasă nu primeau decât dacă un nou deținut din regiune era adus în închisoare. Astfel, preotul Oancea a aflat de la avocatul Banea Mitu că fiica sa Magdalena e cea mai frumoasă fată din Sibiu.

*Victimele
comunismului
au trăit (și) ca
să povestească,
să dezbată,
să înțeleagă,
să supună
analizei
istoria „lor”.
A le nega
libertatea
de a-și defini
dramele,
după decenii
de totalitarism,
este o impietate.*

Gabriel Andreescu

După un timp, Zosim Oancea a fost mutat în al doilea departament al închisorii, numit Celularul.

E important de menționat că preotul Zosim Oancea și-a exercitat profesia în închisoare, ajungând să creadă că a fost special trimis acolo de Dumnezeu pentru a-i ajuta pe deținuți. Preotul considera minune faptul că Dumnezeu i-a dat să cunoască pe dinafară toată Sfânta Liturghie, și astfel a putut să țină slujbe. El avea obiceiul, înainte de a intra în închisoare, să poarte în reverul hainei o bucată de cuminecătură, în eventualitatea în care era cineva bolnav de moarte, pentru a-l împărtași. Apoi, pentru Sfânta Liturghie avea nevoie și de antimis, care are valabilitate împreună cu Sfintele Moaște. Preotul, neavând Sfintele Moaște, a făcut următoarea analogie: dacă antimisul e valabil cu Sfintele Moaște, atunci e valabil și cu bucățica de cuminecătură. În fiecare dimineață făcea Sfânta Liturghie cu toți, dacă nu aveau turnători în cameră. În Săptămâna Patimilor primeau 125 de grame de pâine, pe care le folosea pentru cuminecătură, făcută cu vinul tonic adus de la infirmerie. Și deținuții de la alte etaje primeau din cuminecătură; aceștia lansau trăistuțe mici prin grilajele ferestrelor. Apoi, urma spovedania: cu ajutorul lingurii, bătea în țevile de încălzire (care nu erau niciodată calde) de trei ori, și atunci toți știau că se spune rugăciunea înainte de spovedanie; pe urmă, bătea iarăși de trei ori și fiecare se spovedea înaintea lui Dumnezeu; iar bătea de trei ori, pentru rugăciunea de dezlegare de la spovedanie; următoarele bătăi erau pentru rugăciunea de dinainte de cuminecare; iar bătea de trei ori și fiecare înghițea cuminecătura, după care zicea rugăciunea de după cuminecare.

Pe lângă îndatoririle de preot, Zosim Oancea era și profesor; de exemplu, a cunoscut un țaran macedonean, cioban de meserie, care nu știa să scrie, nici să citească. A învățat de la preotul Oancea, pe tăblițe făcute din săpun, și pe care se scria cu bețigașe.

După toate aceste mărturisiri, preotul spune că, dacă ar fi trăit 100 de ani în libertate, nu ar fi putut face pentru sufletul omenesc ce a făcut acolo, în temniță.

Preotul a fost silit de autorități la domiciliu forțat în Bărăgan, la Bumbăcari. Cei care locuiau acolo aveau libertatea de a se deplasa doar pe o rază de 15 kilometri.

Acolo a avut voie să vină și familia sa, și astfel și-au întemeiat o gospodărie. Dar nici aici nu a avut parte de liniște, căci autoritățile au venit din nou și l-au arestat. A fost dus în lagărul de la Noua Culme, unde a muncit la Canal. De acolo, a fost mutat la Periprava, în Deltă. Aici, și-a văzut pentru prima dată fiul cel mic, Doru Oancea.

În Bărăgan a stat până în septembrie 1963 când, la întoarcerea în Sibiu, rectorul Institutului de Teologie din acea vreme, Nicolae Colan, l-a ajutat să primească parohia din Sibiel, care fusese liberă timp de doi ani.

Aici, a făcut mult bine sătenilor, care l-au îndrăgit și l-au ajutat în tot ceea ce a dorit să realizeze pentru comunitatea din Sibiel, după cum el însuși ne mărturisește. «Nimic din ceea ce este aici nu am făcut singur, ci împreună cu poporul din sat, el m-a ajutat, m-a încurajat, m-a susținut».

Astfel, între faptele sale ziditoare de cultură se numără Muzeul de Icoane pe Sticlă, ctitorie cu rezonanță voievodală, prin care așezarea s-a ridicat la rangul de sat emblematic pentru cultura și spiritualitatea noastră tradițională.

Acest muzeu este cel mai mare din țară de acest gen și este alcătuit dintr-o clădire mică, amenajată în anii 1969-1970, și o clădire mare, ce a început să fie construită în 1976 și a fost terminată în 1982.

La aniversarea a 90 de ani, preotul Zosim Oancea, făcând bilanțul vieții sale, poate spune cu mândrie că l-a slujit pe Dumnezeu timp de 65 de ani, dintre care 35 doar în Sibiel.

Preotul Oancea este o personalitate deosebită care, cu o dăruire exemplară, și-a închinat viața și energia slujirii lui Dumnezeu și iluminării credincioșilor.

GHEORGHE PENCIU

Vagoanele morții

Luase sfârșit Festivalul de satiră și umor de la Sibiu, când am fost oprit de doctorul veterinar Ioan Mărginean, cunoscut condeier de pe meleagurile Sibiului, să amân plecarea la București și să-i fac o vizită, că are să-mi arate ceva. Cum invitația purta pecetea unei promisiuni, l-am urmat fără nici o rețineră. Îl cunoscusem cu două decenii și mai bine în urmă, dar niciodată nu fusesem invitat în locuința lui. Preferați îi erau epigramiștii Alexandru Clenciu și dr. Nicolae Ghițescu, din păcate decedați amândoi, cu care meșteșugarul vindecător de patrupeze se completa de minune, pe marginea unei sticle cu vin sau cu tărie. Ceva, ceva se schimbaseră în doctor, nu mi se mai părea atât de hâtru, ci, poate, așa zice eu, înclinat spre meditație, trăsătură pe care nu i-o mai întâlnisem. După o mică gustare stropită din belșug cu cea mai autentică tărie de pe dealurile Târnavelor, scoase cu sfințenia unui ascet, dintr-un sertar al biroului, o carte memorialistică *Vagoanele morții*, al cărei autor era și care îl situa pe doctor cu totul și cu totul într-o altă lume, chiar dacă pe față mai purta masca unui ușor zâmbet. Am pus mâna pe carte și am răsfoit-o. De la primele pagini am început să-l văd pe doctor în straiele unui alt om. Cartea cuprindea exodul celor 70 de mii de sași deportați din Ardeal în împărăția tăcerii negre a Siberiei, de unde puțini s-au mai întors pe meleagurile de baștină.

Dar mai întâi câteva noțiuni informative despre medicul scriitor: Autorul s-a născut la data de 15 martie 1929, în satul Tău, comuna Roșia de Secaș, jud. Alba, provenind dintr-o familie de țărani din Transilvania, Ioan fiind al nouălea din cei unsprezece copii.

În anul 1924, părinții autorului s-au întors în țară după o migrație de 15 ani în Statele Unite ale Americii. La vârsta de 15 ani, rămâne orfan de ambii părinți. Urmează școala primară în satul natal, iar cursurile liceale la Blaj, Mediaș și Sibiu. Se înscrie la Facultatea de Medicină Veterinară din Arad. După absolvire devine medic veterinar de stat la Ocna Sibiului, iar din anul 1981 lucrează la Serviciul Veterinar al municipiului Sibiu, până la pensionare.

Pe plan editorial debutează cu schițe, epigrame, cugetări și aforisme, publicate în cotidianul sibian „Tribuna”. Este prezent la TVR cu monologuri în grai ardelenesc și colaborează constant la „Tribuna” Sibiului cu reportaje, foiletoane, epigrame,

fiind în același timp un neobosit culegător de folclor.

Activitatea scriitoricească va fi continuată cu un alt volum, cu aspecte din viața satului transilvănean.

Cam atât despre autor. Nu intru în fondul problemei, până nu precizez sau punctez câteva noțiuni de istorie despre viața sașilor în România, atât înainte de 1944, cât și după aceea. Informațiile au fost oferite de către prof. univ. dr. Paul Philippi, președintele Forumului Democrat din România, evident, cel mai autorizat în problemă.

„Sașii sunt un popor care s-a format pe pământul Transilvaniei încă din secolul XII, ei s-au constituit ca o comunitate juridică pe meleagurile sibiene, bistrițene, ale Țării Bârsei, în Valea Târnavelor, a Hârtibaciului, a Sebeșului și ale celor doi Secași, reprezentând până în anul 1876 o „națiune”, adică o entitate politic responsabilă. Buni gospodari, au fost cunoscuți ca factori de stabilitate politică, fiind apreciați pentru priceperea lor în darurile meșteșugărești, în mai toate orașele mari ale țării: Sibiu, Brașov, Bistrița, Sighișoara, Mediaș și Sebeș-Alba. La 8 ianuarie 1919, acești sași, ca popor, au optat pentru unirea Transilvaniei cu Regatul României. Cu această ocazie, Nicolae Iorga le-a dedicat un mic volum de salut: *Ce sunt și ce vor sașii din Ardeal*, prezentându-i noilor compatrioți de dincolo de Carpați ca cetățeni de valoare și ca participanți atât la trecutul, cât și la viitorul comun. În ochii lui Lucian Blaga, conviețuirea multiseculară dintre sași și români pare a fi un factor inalienabil al peisajului ardelenesc. În această simbioză, în aparență de nezdruccinat, a intervenit cel de-al doilea război mondial. În prima fază a acestei conflagrații sașii au împărtășit soarta tuturor cetățenilor români, tinerii lor făcând parte din armata română. În urma unui acord intervenit între guvernul român și cel german, în 1943, jumimea minorității germane din România a fost recrutată pe durata războiului în armata germană.

În toamna anului 1944, sașii din zona Bistrița au fost evacuați de trupele germane, aflate în retragere. Apoi, în ianuarie 1945, peste comunitățile germanilor îmbăștinați în România s-a prăvălit o catastrofă din care nu au reușit să-și revină nici până azi: în **genul Bobotezei**, toți bărbații între 17 și 45 de ani și toate femeile între 18 și 35 de ani, în total în jur de vreo 70 de mii de persoane, au fost ridicați, adunați în centre de „colectare”, apoi înghesuiți în vagoane de vite, transportați la minele de plumb din Dombass sau Urali la muncă silnică de „reconstrucție”. Mulți au murit acolo în urma

IOAN MĂRGINEAN

VAGOANELE MORȚII

inaniției, a bolilor sau în accidente. Cei deveniți incapabili de muncă au fost transportați în Germania.

Majoritatea s-au întors acasă în jurul revelionului 1949/1950, marcați pentru tot restul vieții de traumele suferite în lagărele sovietice. Reîntorși acasă, aici au găsit o situație deplorabilă: pământul le-a fost expropriat, casele le-au fost luate. Copiii mici, pe care au trebuit să-i lase în grija bunicilor, trăiau în cel mai fericit caz în cămăruța din fundul gospodăriei (clădirea principală fiind ocupată de noul proprietar, deseori venit de pe alte meleaguri), fiind amenințați cu închisoarea sau Curtea Marțială. Majoritatea tinerilor trecuți în armata germană nu s-au mai întors în țară. Toți cetățenii români de naționalitate germană au fost privați de drepturile cetățenești până în anul 1948. Asemenea schimbări în configurația socială au dezechilibrat comunitățile tuturor germanilor din România și au devenit cauza principală a unei tendințe crescânde de emigrare. Despre consecințele discriminărilor din legislația română s-a vorbit mai puțin. Chiar dacă supraviețuitorii deportărilor beneficiază de drepturile decretului 118/1990, fiind recunoscuți ca foști deținuți politici, au fost necesare multe discuții pentru a convinge Parlamentul României că și sașii și șvabii au pățimit în lagărele sovietice și că fac parte din categoria persoanelor care au suferit în anii comunismului. În prima versiune, legea nu a ținut cont de deportările din ianuarie 1945. Situația s-a repetat și cu ocazia dezbaterii legii 118/1991, când parlamentarii nu au vrut să ia în considerație faptul că etnicii germani au fost expropriați înaintea începerii colectivizării. Numai datorită multor insistențe s-a adăugat acel articol la lege, prin care celor expropriați în 1945 li s-au acordat unele drepturi de participare la redistribuirea pământului.

Și spune mai departe profesor dr. Paul Philippi: îi mulțumesc dr. Ioan Mărginean că, prin această carte, el împarte cu noi amintirile deportărilor din 1945. De asemenea, îl felicit că, la sfârșitul anului comemativ 1995, a reușit să adune articolele apărute sub genericul *Vagoanele morții* în cotidianul sibian „Tribuna” și să le prezinte unui public mai larg.” Mă alătur ca semnatar prof. dr. Paul Philippi, felicitând încă o dată pe dr. Ioan Mărginean care, sub modestia-i arhicunoscută, ascunde atâtea taine ce vor servi generațiilor viitoare ca îndemn la meditație, spre a-și cunoaște țara și eroii. Culegerea povestirilor de față este o carte de căpătâi pentru toți acei care n-au cunoscut ororile comunismului, care avea drept lozincă „Omul este cel mai prețios capital”.

Așa au fost împușcați și exterminați peste 20 de milioane de oameni în Rusia sovietică, apoi, în urma încheierii pactului secret Ribbentrop-Molotov, în România, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Republica Democrată Germană și Bulgaria, țările baltice: Lituania, Letonia și Estonia, și chiar și în Finlanda, care a ținut piept puhoiului roșu vreme de aproape un an.

În încheiere, îmi permit să ofer publicului cititor, marele nostru arbitru imparțial, câteva episoade din zguduitoarele evenimente ale exodului sașilor din România, în perioada 1944-1945.

Regina florilor pe sticlă

În primăvara anului 1943 călătoream cu personalul spre orașul Mediaș. La halta Mănărade, localitate în apropierea Blajului, se urcă în tren un băiat înalt, bine legat, blond, cu ochi blajini și cu părul răvășit, de parcă ar fi scăpat dintr-o tornadă. Tânărul a luat loc lângă mine pe o bancă dintr-un compartiment de clasa a treia. După câteva momente, am început să conversăm, deh, ca să mai treacă timpul.

– Unde mergi? mă întrebă tânărul blond.

– La Mediaș, la fratele meu Deny.

– Deny îl cheamă pe fratele tău?

– Da.

– Deny sună a nume american.

– El s-a născut în America.

– Eu merg la Mediaș să caut de lucru. După terminarea școlii primare, am rămas în sat să-mi ajut mama și cei 4 frățiori. Tata a murit la Stalingrad. Acasă avem ceva pământ, vite în grajd, dar cu toate acestea, din grâu și porumb țăranul greu își poate procura cele necesare vieții. Pe o pereche de încălțări dai un car de bucate, pe o cămașă dai mai multe feldere de grâu. Dacă înveți o meserie, situația se schimbă. Cei de la oraș o duc și ei greu, dar totuși, mai bine ca cei de la sate.

– Meseria e plug de aur, îmi spunea tata.

– Așa este, completă tovarășul meu de drum, iar când îți faci meseria cum trebuie, răzbați mai ușor în viață.

– Pe tine cum te cheamă?

– Hans Simonis.

– Deci ești sas.

– Sas din tată în fiu. Tu?

– Ioan Mărginean, român din tată în fiu, din comuna Tău, jud. Alba.

– Și ce spuneai că faci la Mediaș?

– Mă duc să-mi văd fratele.

– Cu ce se ocupă?

– Nu știu precis, dar lumea spune că-i de treabă.

– Poate mă ajută cu ceva.

– Da, tocmai voiam să-ți spun că, ultima dată când am fost la el, l-am cunoscut pe domnul Forman, maistru la fabrica Vitrometan din Mediaș. Printre altele, domnul Forman s-a plâns de lipsa brațelor de muncă, majoritatea muncitorilor fiind fie plecați pe front, fie mobilizați prin țară.

Ajunși în gara Mediaș, ne-am îndreptat spre fabrica Vitrometan. La poartă, am întrebat de maistrul Forman. Portarul s-a dovedit deosebit de săritor, așa se face că într-o clipă a strigat un muncitor, rugându-l să-l cheme la poartă pe domnul

Forman. Acesta, când m-a văzut, m-a ridicat în brațe și m-a sărutat părintește.

- Ce-i cu tine, copile?
- Nenea Forman, vă rog frumos, dacă puteți și cred că puteți să-l ajutați pe prietenul meu din Mănărade.
- Cu ce să-l ajut, loane?
- Să-l angajați în fabrică.
- Câția ani ai băete?
- Șaisprezece ani.
- Clase?
- Șapte, domnule Forman.
- Din această clipă ești angajat. Tu, loane, îi spui lui Deny că diseară trec pe la el să golim o sticlă de Ambrosi.
- Îi spun, nene Forman.

Din ziua aceea, ori de câte ori veneam la Mediaș, îmi căutam prietenul de la Vitrometan. În toamnă, eu am reușit la examen și am intrat la Liceul Comercial. Domnul Forman jubila când mă vedea și mă întreba mereu unde și când l-am descoperit pe acest băiat, care s-a dovedit a fi un mare talent în modelarea sticlei. De la suflători, maestrul l-a transferat la gravură, secție în care predominau talentele. Nici de această dată domnul Forman nu s-a înșelat. Prietenul meu din Mănărade s-a impus în gravură prin muncă și prin dăruire, talent și perseverență.

În secția de gravură, Hans a cunoscut o fată originară din cetatea Sighișoarei, tot atât de apreciată în secție ca și el. S-au împrietenit, între ei înfiripându-se o dragoste adevărată. Annemarie, căci așa o chema, a reușit prin migală și un simț deosebit al frumosului să imprime produselor fabricii o notă aparte. Florilor încrustate în sticlă, numai Annemarie le știa secretele. Așa se face că în preajma sărbătorilor de iarnă ale anului 1944, Annemarie a fost declarată „Regina florilor pe sticlă”.

O... Doamne, cât de frumoasă este viața și mai ales tinerețea. Nu pot uita o strigătură populară: „Foaie verde de dudău, tare-i bine când nu-i rău.” Păcat că cerul uneori se întuneacă.

La începutul lui ianuarie 1945 au început deportările sașilor din Transilvania. Annemarie și Hans Simonis au fost trecuți pe lista neagră. Intervențiile conducerii fabricii de a-i proteja s-au dovedit fără efect.

Vagoanele morții au sosit în gara Mediaș. Până la frontieră cei doi au călătorit împreună în același bou-vagon. Despărțirea a fost de neimaginat. De-abia s-au desprins unul de altul, că omul cu pistolul automat i-a trimis pe fiecare în alt lagăr de muncă. Annemarie, după un an de trudă, pe frig și ger, a căzut înghețată pe marginea unui canal de irigații. „Regina florilor pe sticlă” își duce somnul de veci undeva în imperiul fără sfârșit. Poate, pe mormântul ei, într-o primăvară, va răsări o floare, pe care, dacă ar fi trăit, ar fi imortalizat-o în cristalul pur de Mediaș.

Testamentul doamnei Schuller

Profesorul Schuller din Mediaș s-a stins din viață în 1948. Soția sa, distinsa doamnă Schuller, a suferit mult prin pierderea soțului, o pierdere grea ca o incizie făcută pe cord deschis.

După moartea părinților mei, fratele Deny a devenit părintele nostru adoptiv, respectiv, tutorele nostru. Prin bunăvoința familiei Schuller, am fost primiți în locuința lor. Dintre toți frații, pe mine m-au iubit cel mai mult, datorită unor gesturi spontane. Ori de câte ori aveau nevoie de sprijin, apelau la mine, la serviciile mele. Mă ocupam de săpatul grădinii, de semănat, ajutam la săditul legumelor, la curățenia curții, făceam diferite cumpărături. Adeseori, în aceste activități, eram secundat și de Rolf Tullner, care, de altfel, locuia la câțiva pași de locuința noastră.

Profesorul Schuller suferea de câțiva ani de boala Parkinson; adeseori obișnuia să stea de vorbă cu noi, ore în șir.

Într-o seară, bunul meu profesor m-a chemat la el. Stătea în pat, era palid la față și mâinile îi tremurau.

– Te-am chemat, Ioane, fiindcă Deny este plecat în oraș. Ce vorbim acum, te rog să-i transmiți lui, și prin el, tuturor aceluia care au răpus diavolul și au învins întunericul.

– Ce vreți să spuneți, domnule profesor?

– Deny, împreună cu o mână de oameni inimoși, după aproape cinci ani de

beznă, a reușit să pună în scenă, în sala „Trauba“, o piesă de teatru îndrăzneată, o poveste pentru copii, cu obiceiuri folclorice de prin Târnave, și o piesă de teatru, pe cât de îndrăzneată, pe atât de educativă, în grai săsesc. Curaj, mare curaj.

Am fost mândru că printre pionierii mișcării culturale din Mediaș figura și fratele meu. Dar greul abia acum începea. Piedici peste piedici s-au ivit din partea celor cu cap pătrat. Într-una din acele zile s-au auzit bătăi în ușă. Am deschis. În prag am văzut o fată, îmbrăcată modest, cu trăsături fine, înaltă și slabă. Era palidă, avea ochii fără luciul lor firesc, adânciți în orbite, iar buzele îi tremurau ca unui școlar în fața examenului.

– Pe cine căutați?

– Nu primiți o fată în gazdă?

– O...! Domnișoară, dar nici noi nu avem spațiu suficient.

– Îmi pare rău, îmi pare rău...

Ultimele cuvinte m-au cutremurat. M-am adresat doamnei Schuller:

– Doamnă, o fată puțin obișnuită, nevoiașă, cu o fizionomie ciudată, mă întrebă dacă o primim în gazdă.

– Poftește-o în casă. Cum te cheamă dragă?

– Kathi.

– De unde ești?

– Din Biertan.

– Câți ani ai?

– Douăzeci și trei.

– Școală?

– Absolventă a Gimnaziului evanghelic din Mediaș.

– Ești săsoaică?

– Da, doamnă.

– Ia loc. Te rog să ne povestești necazurile tale.

Fata a început să plângă. Noi ne uitam unii la alții nedumeriți.

– Vă rog frumos să mă scuzați, dar e greu să-mi stăpânesc lacrimile.

Încet, încet, noua venită a început să ni se destăinuie.

– De-abia m-am întors din Rusia și acasă am găsit infernul. Gospodăria Agricolă de Stat ne-a răpit pământul, casa este sechestrată de țigani, animalele din gospodărie au fost ucise fără milă. Părinții mei locuiesc în grajd. Când îndrăznesc să iasă în curte, pe noi, adevărații „stăpâni”, ne împroașcă cu sudălmi și amenințări cu moartea. Unde sunt judecătorii? Eu cât am robit în Rusia n-am așteptat mila nimănu. Dar aici este țara mea.

Doamna Schuller i-a întins fetei o ceașcă cu surogat de cafea.

– Aproape cinci ani am fost deportată, continuă fata. Cu mine, în același loc, au mai fost încă opt sași din Ardeal, pe care îi cunoșteam. Am fost repartizată să muncesc la un mare sovhoz din inima Rusiei. Vara roboteam din zori și până seara la săpatul canalelor pentru irigații și al gropilor pentru siloz, la încărcatul și descărcatul remorcilor cu cartofi, grâu și secară, iar toamna trudeam într-o magazie uriașă, prin care șuiera crivățul ca în Siberia... Lopătam cerealele într-un miros insuportabil de mucegai și praf înecăcios. Cât despre mâncare, vai și-amar. Noroc cu o zdrăhonă de rusoaică inimoasă care, din grâul și secara furate zilnic, o parte o fierbea, iar a doua zi o împărțea cu noi.

Din grupul nostru, doi au murit de silicoză. Au avut totuși parte de o înmormântare creștinească, slujită de un preot local.

Din clipa aceea, Kathi n-a mai plecat din casa noastră. Mai precis, a devenit ajutorul de nădejde al doamnei Schuller, până la moartea acesteia.

La câțva timp după înmormântare, fata a emigrat în Germania, undeva pe valea Rinului. Dar, înainte de plecare, cu lacrimi în ochi, Kathi ne-a spus: așa cum sună testamentul Schuller, toate bunurile rămase, puține la număr, să fie ale voastre, cu o mențiune expresă, ca tabloul cel mare, „Peisaj din Tirol”, să rămână lui Ioan.

N-am uitat și nu voi uita niciodată familia Schuller. Ori de câte ori trec prin cimitirul din Mediaș, mă opresc să aprind o lumânare în amintirea celor ce mi-au fost apropiați, ca niște părinți adevărați. Cine uită morții se uită pe sine.

Din amintirile unui gardian

Cu aproape un mileniu în urmă, în această țară binecuvântată de Dumnezeu s-au oprit din drum oameni animați de gânduri bune. Cei ce ne-au trecut pragul casei au adus cu ei buna conviețuire, hărnicia, iubirea aproapelui, stima și respectul față de populația autohtonă sălășluită de veacuri pe acest pământ.

Sașii și șvabii stabiliți în Transilvania și Banat au îndurat ca și noi, românii, fărădelegile vremelnicilor cotropitori. Istoricii au semnalat acele vremuri cu zile mohorâte și prea puțin înșorite. Cele trei populații – sașii, șvabii și românii – s-au ajutat reciproc la nevoie. Au durat case de piatră care vor sta mărturie încă sute de ani, cât timp pe pământ va domni împărăția Atotputernicului.

Era prin anul 1972, când întâmplarea a făcut ca, în parcul Astra din Sibiu, să-l întâlnesc pe consăteanul meu Nicolae A., fost polițist în urbea de pe Cibin. Omul, sprijinit într-o cârjă îmbătrânită ca și el, m-a poftit să iau loc lângă el pe banca din apropiere. După ce mi-a povestit de una de alta, ca între consăteni, nenea Nicolae s-a oprit asupra unei întâmplări care l-a cutremurat și l-a marcat toată viața.

„Am fost gardian aproape treizeci de ani. N-am făcut rău nimănui. Dragă loane, de-abia trecuseră câteva zile din luna ianuarie 1945. Am fost de serviciu după masă, până târziu, aproape de miezul nopții. Am ajuns acasă în jurul orei unu. N-am apucat să pun capul pe pernă, că s-au auzit bătăi nervoase în fereastră. M-am ridicat, pe jumătate treaz, am deslușit prin geam chipul colegului meu M., gardian ca și mine. După câteva cuvinte șoptite, m-a rugat să mă îmbrac și să mă prezint, echipat și înarmat, la comandamentul rusesc. Peste aproximativ o jumătate de oră am fost adus în fața superiorilor. Un aghiotant de-al nostru făcea apelul.

– Domnilor, s-a adresat el, cu voce stinsă, din ordinul sovieticilor trebuie să participăm la ridicarea și sechestrarea unor familii de sași din Sibiu. Fiecare dintre dumneavoastră va primi câte o listă cu cei vizați, de ridicarea cărora va răspunde.

Rând pe rând ni s-au înmănat listele cu numele și adresele celor înșcriși pentru deportare. După ce am luat lista, mi-am aruncat o privire fugară asupra celor înșcriși și dintr-o dată puterile m-au părăsit. Mă clătinam pe picioare, ca un om beat. Broboane de sudoare mi-au invadat creștetul capului, ochii mi s-au întunecat și am început să vorbesc de unul singur ca ieșit din minți. Clătinându-mă, am ieșit din birou, zicându-mi: nu-i cu puțință așa ceva, nu pot, nu pot!

După ce comisarul a terminat cu împărțirea listelor, ofițerul rus, însoțit de un translator, a poruncit:

– Orice neexecutare sau sustragere de la îndeplinirea ordinului duce la

deportarea dumneavoastră în Siberia.

Dumnezeule! Printre cei ce figurau pe lista mea era și o vecină, mamă a trei copii, dintre care doi gemeni, în vârstă de aproape doi ani. – Nu, nu pot! De ce, Dumnezeule, sunt condamnat să încătușez o ființă care mi-a fost ca o soră, ca o rudă apropiată, vecină sinceră și bună, harnică și gospodină. Blestemul s-a abătut asupra mea. Însoțit de doi ruși, ne-am oprit la poarta vecinei mele. Am început să plâng, toți ai casei plângeau. Soțul vecinei fusese ridicat cu câteva zile mai înainte și dus în Stepa Calmucă. Doar doi bunici și băiatul cel mare au scăpat de deportare. Cei doi gemeni strânși în brațele mamei, ca un făcut, se lipeau și se desprindeau de obrajii mamei lor, apoi o sărutau care mai de care cu o drăgălășenie greu de redat în cuvinte...

Unul dintre soldații ruși n-a rezistat dramei: cu greu își stăpânea emoțiile. Cu toate acestea femeia trebuia predată autorităților sovietice. Ne-a fost imposibil s-o desprindem din mânuțele copișilor. „Lăsați-mă cu ei până la comandament, poate vor avea îndurare și-mi vor anula deportarea”. Am căzut cu toții de acord.

În fața unui ofițer sovietic, care vorbea limba germană, femeia a încremenit. Omul avea o figură de gheață.

– Aici nu e casă de binefacere, spuse omul cu tinichele pe rubașcă. Luați plozii, iar dumneaei să fie trecută în rândul celor înscriși pentru deportare.

Mama celor doi copii a căzut pe asfalt, ca fulgerată de gloanțe. A fost târâtă într-o încăpăre din incinta școlii „Avram Iancu” din Sibiu, aproape leșinată.

După aproape cinci ani de muncă istovitoare, mama celor trei copii s-a întors bolnavă și distrofică la căminul ei. Cei doi gemeni tocmai se pregăteau pentru a trece prima oară pragul școlii primare, cu acea bucurie specifică copiilor.

Aveau să învețe despre vitejiile poporului sovietic și despre cel mai iubit părinte al copiilor din întreaga lume: Iosif Vissarionovici Stalin.

Mă opresc aici cu zguduitorile drame ale sașilor și șvabilor din România, ridicați de pe meleagurile Transilvaniei legendare și duși și pierduți mulți dintre ei prin stepele calmuce, la Oranki, Mânăstârka, Vladivostok, Urali sau lagărele din cercul polar „Vorkuta”, așa-zise lagăre ale morții. Se făcuse 12 noaptea, cafelele de mult se băuseră și doctorul încă mai povestea neobosit, parcă împins de o mână nevăzută pe care nu o mai putea opri.

Ororile rămân orori, oriunde s-au petrecut. Îmi revine în minte o întâmplare petrecută prin octombrie 1944, după ocuparea capitalei de către trupele sovietice.

Pe strada Olimpului exista o casă conspirativă germană, care funcționa în spatele frontului și care informa comandamentele germane despre ce se întâmpla în spatele frontului. Postul funcționa mascat sub firma unor mici meseriași care căutau de lucru.

După un timp, s-a putut constata că cei care intrau în curtea casei nu mai ieșeau. Unui agent german, vechi în meserie și foarte bănuitor, i s-a părut curios acest lucru și, oprind o fetiță de 12 ani îmbrăcată într-o frumoasă uniformă școlară,

îi spuse:

– Uite, ai aici cinci mii de lei, dar fă-mi un mic serviciu. Du această scrisoare pe strada Olimpului la numărul 10 sau 12. Ai să te descurci tu. E o vilșoară cu o curtică plină de flori. M-aș duce eu, dar sunt în așteptarea unui prieten care trebuie să pice. La întoarcere, vei primi încă pe atât.

Fetița, neștiutoare, s-a dus, dar abia a apucat să sune, că poarta s-a deschis și fetița a fost înfășcată de doi indivizi și trasă înăuntru, după ce s-au asigurat că pe strada Olimpului nu mai era nimeni la ora aceea. Ce se întâmplase? Șeful agenturii germane se predase rușilor, furnizându-le o dată cu actul său de trădare întreaga rețea de agenți și informatori. Unii au căzut în capcana întinsă, dar adevărații profesioniști, nu.

Bănuind adevărul, agentul care făcuse investigația ascuns de colțul unei străzi s-a făcut nevăzut, deși în urma lui se organizase o adevărată poteră.

Neținându-se cont de vârsta ei fragedă, fetița a fost urcată într-un avion și trimisă la Moscova pentru cercetări, unde a fost anchetată și bătută timp de un an de zile, ca apoi să fie trimisă la minele de plumb, undeva pe întinsul unui fluviu și al munților Urali. S-a întors în țară în anul 1954, după zece ani de deportare și muncă, în condiții departe de a fi normale, bolnavă de silicoză și cu toată dantura stricată. Firava făptură învățase pe viu celebrul citat al lui Marx: „Omul este cel mai prețios capital”, minciuna otrăvitoare care avea să facă milioane de victime.

Revenind la autorul acestei cărți, dr. Ioan Mărginean, fiu de țăran, ca în versurile lui Aron Cotruș „Pătru Opincă”, cititorul poate descoperi modestia unui om care n-a trecut prin viață ca viligiaturist, ci ca fin observator al fenomenelor ce-l înconjoară. Atât poetul cât și prozatorul Ioan Mărginean, sub straietele unei modestii

nețesute de nimeni, ne amintește de un vers al poetului Lucian Blaga: „Nu știi că în adâncurile lacurilor fără fund cresc nuferi?”.

N. red. Vom prezenta în continuare o anexă cutremurătoare la cartea lui Ioan Mărginean, **Vagoanele morții**. Ca și alte asemenea liste, apărute în nr. 40/41 și 43 ale revistei noastre, ele consemnează numele modeste a sute de necunoscuți, oameni harnici, care „și-au sfințit locul” pe meleagurile românești și care, numai din cauza originii lor – sași din Transilvania sau șvabi din Banat –, au fost sortiți exterminării de către regimul terorismului de stat din Uniunea Sovietică.

Despre Gh. Penciu vezi „Memoria” nr. 29, pg. 66.

Liste ale deportațiilor întocmite de dr. veterinar Ioan Mărginean

I. Lista deportațiilor din Bocșa Română:

Henz Michael
Cernici Ștefan
Kuhn Elisabeth
Sauter Johann
Schörosch Carol

II. Lista parțială cu cei deportați din comuna Șura Mică pe baza informațiilor date de familiile Martin Lutsch și Georg Bock. Cei însemnați cu semnul crucii au decedat în timpul deportării în Rusia.

Rill Johann †	Dengel Martin †
Gunesch Johann †	Dengel Johann
Gunesch Georg	Benning Ștefan
Rill Maria	Rill Maria
Hell Maria	Lutsch Sofia
Bock Maria	Bock Katharina
Lederer Susanna †	Bock Susanna
Benning Susanna	Modjesch Susanna
Bock Susanna	Modjesch Sofie
Rill Katharina	Gunesch Johann
Busner Susanna	Lutsch Johann †
Bock Katharina	Hell Susanna †
Modjesch Katharina	Hell Susanna †
Bart Katharina	Seiler Susanna
Rill Georg †	Lutsch Regina

III. Lista deportațiilor din comuna Mănărade, județul Sibiu, întocmită pe baza informațiilor furnizate de către domnul Helmut Schermer

Fronius Elise	Fronius Michael
Fronius Maria	Friedsam Andreas
Fronius Michael †	Friedsam Katharina
Simon Johann	Konrad Sarah
Simon Maria	Konrad Maria
Simon Michael †	Christoph Andreas
Schimon Johann†	Christoph Rudolf
Simon Katharina	Christoph Adolf
Kaunts Katharina	Gunesch Anna
Kaunts Michael †	Gunesch Katharina
Kaunts Johanna †	Gunesch Anna
Spack Mathias	Grail Elise †
Spack Katharina †	

IV. Deportați în ianuarie 1945 conform informațiilor preotului Walther Seidner, Parohia Evanghelică din Slimnic, județul Sibiu.

Numele și prenumele	Nr. casei	Data nașterii
Aner Maria	46	25.03.20
Arz Maria	380	02.02.20
Baier Agneta	319	20.02.24
Baier Agneta	47	22.11.13
Baier Agneta	139	26.06.16
Baier Anna	139	24.06.03
Baier Catarina	189	08.10.22
Baier Catarina	14	20.02.24
Baier Maria	319	06.12.22
Baier Michael †	188	23.03.26
Baier Martin	337	18.11.06
Baier Michael	47	27.08.26
Baier Simon †	319	11.04.02
Baier Thomas	75	14.03.05
Baier Thomas †	75	28.09.27
Bartel Agneta	15	02.05.22
Binder Anna	19	17.04.15
Binder Anna	23	17.02.22
Binder Martin †	21	24.10.03
Binder Simon	183	10.02.27
Birki Anna	295	16.01.25
Birki Johann	198	24.04.26
Dengel Elisabeth	108	29.10.19
Dengel Maria	377	17.01.17
Dengel Michael	364	19.05.03
Dengel Wilhelmine	108	27.10.24
Figuli Anna	294	28.05.25
Figuli Thomas †	279	23.10.01
Fleischer Ilse	273	22.10.27
Fronius Maria	335	25.12.22
Geltner Agneta	317	14.03.23
Geltner Anna	317	31.05.26
Göddert Johann †	300	17.06.25
Göddert Thomas †	103	20.10.26
Göllner Maria	363	19.08.19
Göllner Anna	291	18.11.19
Göllner Agneta	344	14.09.22
Göllner Martin	344	04.12.27
Göllner Michael	76	11.12.02
Göllner Johann †	320	26.07.09

Göllner Thomas †	323	26.07.09
Göllner Thomas	141	28.02.21
Gottfried Anna	129	29.10.28
Gottfried Lorenz †	74	02.11.03
Gottfried Lorenz	74	05.10.26
Gottfried Michael	74	17.09.28
Guni Agneta	17	28.12.22
Guni Johann	369	04.06.26
Guni Catarina	17	22.06.25
Guni Martin	17	03.11.99
Guni Martin †	105	07.12.03
Guni Maria	264	06.11.21
Guni Thomas	366	08.10.27
Guni Thomas	339	02.06.03
Gündisch Richard	275	07.02.08
Hallmen Agneta	289	05.03.17
Hallmen Agneta	40	24.06.22
Hallmen Anna	151	06.10.25
Hallmen Anna	153	27.09.26
Hallmen Johann	153	26.01.06
Hallmen Catarina	169	25.05.26
Hallmen Catarina	251	25.04.14
Hallmen Martin	82	06.04.01
Hallmen Martin	82	11.01.24
Hallmen Martin	151	08.05.01
Hallmen Michael †	257	21.08.21
Hallmen Regina	8	09.06.27
Hallmen Thomas	218	19.04.09
Heuberger Anna	347	04.04.23
Hieser Catarina	365	28.08.19
Kanz Anna	287	07.06.25
Kanz Anna	120	20.08.22
Kanz Johann	261	19.02.23
Kanz Johann	354	11.01.09
Kanz Michael	242	07.08.01
Kanz Michael	187	11.04.03
Kanz Thomas	287	29.08.27
Klein Maria	373	01.04.22
Klein Maria	265	09.04.16
Klein Michael	334	12.12.27
Klein Michael	329	02.06.99
Kohl Johann	60	04.04.03
Kohl Johann	60	03.12.26
Kohl Martin	97	25.10.26

Kohl Martin	137	15.12.23
Lehnert Martin	377	11.12.22
Leonbacher Catarina	46	02.04.22
Leonhard Michael	109	28.10.12
Leinert Agneta	327	10.03.26
Leinert Catarina	327	28.03.21
Leinert Anna	73	25.08.25
Leinert Johann	262	13.06.27
Leinert Johann	283	26.09.27
Leinert Lorenz	327	12.11.22
Leinert Michael	332	14.10.07
Linder Agneta	64	17.04.27
Linder Anna	374	13.09.20
List Johann	353	21.07.07
Lühr Catarina	102	19.11.19
Lühr Maria	102	19.06.16
Lühr Martin	376	28.11.27
Lühr Michael	238	12.02.26
Lutsch Agneta	284	26.07.23
Lutsch Agneta	311	14.08.17
Lutsch Anna †	284	17.02.26
Lutsch Martin	5	21.08.06
Melzer Agneta	371	27.01.25
Melzer Catarina	371	10.06.23
Melzer Michael	371	15.07.01
Miesz Anna	43	17.09.21
Miszbrandt Anna	534	16.06.21
Miszbrandt Johann	10	17.04.26
Miszbrandt Catarina	11	26.06.24
Nägler Agneta	237	15.08.26
Nägler Anna	237	03.09.29
Nägler Thomas	160	29.06.27
Nägler Thomas	160	28.10.02
Plattner Anna	140	18.08.20
Rätscher Agneta	1	24.12.26
Rener Agneta	3	24.10.24
Renges Agneta	269	10.07.25
Renges Anna	234	10.02.27
Renges Thomas	52	18.07.02
Renges Anna	78	16.02.26
Renges Lorentz	27	02.12.01
Renges Martin	343	27.02.07
Renger Michael	339	04.02.13
Richter Maria	393	29.03.19

Rösch Martin	208	25.03.28
Roth Erna	146	19.01.27
Schenn Agneta †	149	01.09.16
Schenn Johann	65	04.03.28
Schenn Johann	303	06.02.27
Schenn Catarina	190	23.11.22
Schenn Maria	65	06.02.26
Schenn Michael	191	24.10.28
Schenn Michael	192	31.12.02
Schenn Michael	176	12.09.28
Schöpf Agneta	378	06.10.14
Schöpf Johann	326	03.09.04
Schoger Johann	79	08.03.03
Schoger Catarina	281	09.09.24
Schoger Johann	281	05.09.29
Schoger Martin	281	08.10.19
Schneider Agneta	31	10.12.27
Schneider Anna	31	02.10.24
Schneider Johann †	113	17.08.06
Schieb Agneta	197	27.10.24
Schieb Johann	171	20.10.11
Schuster Regina	200	16.06.20
Seiler Agneta	107	28.08.21
Seiler Anna	107	21.03.21
Seiler Michael	353	02.04.99
Seiler Anna	333	13.11.22
Seiler Maria	54	31.05.26
Seiler Martin	170	11.11.07
Seiler Maria †	333	25.11.25
Seiler Martin	112	07.10.28
Seiler Catarina	333	16.14.18
Seiler Stefan	199	12.08.07
Seiler Anna	179	27.04.15
Seiwert Agneta †	69	18.01.26
Seiwert Agneta	77	06.11.23
Seiwert Agneta	130	06.06.24
Seiwert Anna	70	22.11.22
Seiwert Elisabetha	69	06.03.24
Seiwert Johann	69	16.10.28
Seiwert Johann	138	22.11.99
Seiwert Johann	130	26.04.27
Seiwert Catarina	77	13.04.27
Seiwert Maria	84	25.03.19
Seiwert Martin	138	30.07.99

Seiwert Michael	67	03.02.09
Sievert Anna	271	27.08.19
Sievert Elisabetha	144	24.09.25
Sievert Lorenz	271	23.10.28
Sievert Ecaterina	39	26.01.20
Sievert Catarina	144	15.11.23
Sievert Martin	145	18.02.19
Spieser Agneta	316	20.09.24
Spieser Agneta	361	26.09.24
Spieser Anna	361	05.12.26
Staufert Agneta †	369	05.01.24
Staufert Anna	61	01.04.24
Thal Agneta	98	26.03.14
Thal Anna	17	13.03.21
Thal Johann	165	05.11.13
Thal Maria	98	06.06.24
Thal Martin	133	18.03.27
Thal Michael	164	15.03.06
Theuerkauf Agneta †	177	16.05.26
Theuerkauf Johann	101	29.03.24
Theuerkauf Maria	16	13.10.26
Wenzel Catarina	347	26.06.29
Wenzel Michael	308	09.08.27
Werner Johann †	286	18.08.02
Werner Johann †	286	18.12.27
Werner Catarina	296	27.09.25
Weidenfelder Agneta	825	03.12.23
Weidenfelder Anna †	4	11.06.21
Weidenfelder Catarina	41	21.10.25
Weidenfelder Maria	41	29.03.21
Weidenfelder Martin	9	28.08.03
Weidenfelder Martin	199	29.04.28
Weidenfelder Thomas	55	21.10.08
Welter Erna	266	12.07.23
Welter Agneta	39	28.07.18
Welter Catarina	302	02.11.23
Welter Michael	302	02.11.27
Welter Michael	302	04.03.00
Winzel Agneta †	268	19.10.19
Winzel Friedrich	268	03.01.27
Winzel Michael	243	31.05.07
Winzel Regina	80	13.09.21
Zimmermann Johann	243	12.07.07
Zöllner Catarina	13	06.11.23

Al doilea cerc al suferinței

ȘTEFAN ZORZOR

Munca în uniformă kaki

În vara anului 1947, tata – generalul Vasile Zorzor – a fost ridicat, fără mandat de arestare sau vreo formă de împuternicire oficială, de doi trimiși înarmați ai Siguranței*, de la o mică proprietate de la țară, pe care o administrase tatăl său, și dus spre o destinație necunoscută.

Revenind la București – mama și noi, cei doi copii – am fost întâmpinați acasă de câțiva indivizi foarte asemănători cu cei care-l ridicaseră, plantați în fața intrării, care ne-au somat să ne facem o valiză și să-i urmăm spre o altă adresă, la care va trebui să locuim de atunci înainte. Lucrurile păreau hotărâte și irevocabile. De față, asista îngrozit la scenă și un unchi bătrân, care cu lacrimi în ochi îl rugă pe unul din agenți să se îndure și să nu arunce pe drumuri o mamă singură cu cei doi copii, scoțându-i din casa lor fără (sau înainte de) o hotărâre judecătorească legală. Agentul, care în acest timp întorcea totul pe dos în căutare de obiecte incriminatorii, nu dădea nici un răspuns. De la o vreme începu să se plictisească de plânsetele mamei și de insistențele unchiului – și poate chiar de misiunea lui –, se întoarse spre noi și spuse:

– Bine, vă las două camere. Până mâine trebuie să strângeți tot ce aveți în celelalte camere și să blocați ușile dintre cele două părți ale imobilului.

După care, negăsind nimic compromițător, dar luând din biroul tatălui meu, demonstrativ, un vraf de hârtii fără importanță – probabil pentru a motiva întrucâtva descinderea –, plecară.

A doua zi se înființă la poartă un tânăr ofițer de Securitate – cadru proaspăt al noii instituții – cu consoarta și cu soacra și se instalează în camerele mai mari ale imobilului nostru.

De atunci am început să învățăm viața „în colectiv” – baia și bucătăria în comun, să asistăm la certurile celor din față, să neglijăm grădina, să vedem cu indiferență cum vreme de 20 de ani se ruinează zidurile, cum zac geamurile sparte și – cu tact – să nu spunem decât în șoaptă, între noi, ce simțim sau credem, să ne ferim și să facem mină bună la priviri agresive sau la amenințări directe.

---

*În vremea luării puterii, sub firma „Siguranței Statului” se ascundea deja viitoarea Securitate”.

Fără ca familia să aibă vreo informație, tata a fost târât prin mai multe închisori: în pivnițele Siguranței, la Jilava, apoi la Aiud, la Pitești și, după un proces total neîntemeiat, în cele din urmă la Făgăraș, unde a murit, după termenul legal al condamnării, deci după ce un director de închisoare, zelos, i-a prelungit detenția arbitrar, din rea voință. De fapt, din lotul de generali cu care se încropise procesul nu a supraviețuit nici unul.

Procesul se terminase cu o sentință tip, care în afara anilor de închisoare priva familia de orice drept legal, de orice venit, dar ne puteam simți favorizați că nu fuseserăm dați afară, că nu ni se ridicaseră, în afara telefonului, mașinii de scris și puștii de vânatoare, mobilierul, covoarele sau alte obiecte...

Din păcate și bunurile tolerate au fost sacrificate dreptat la talcioc – singura sursă de bani pentru hrana zilnică.

Multă vreme, despre tata nu am mai avut nici o veste. În căutarea lui, mama a făcut nenumărate memorii, a încercat măcar să-l găsească, să afle unde este (o dată cu succes – era la Pitești, la spitalul civil unde a fost supus unei operații. Un ostaș de gardă ne-a trimis, riscându-și libertatea, un bilet prin care ne informa că la o anumită dată va fi din nou de gardă și ne va putea strecura înăuntru să-l revedem. Omului aceuia îi aprind o lumânare azi, aici, în altă țară, fără să știu cine era, după atâția ani... pentru că atunci, datorită lui, l-am văzut pe tata, pentru ultima oară. Slăbit, îmbătrânit, dar cu spiritul viu și sigur de nevinovăția lui. Era înainte de proces și credea în respectul legilor. Era sigur că nu există nici un motiv de condamnare. Tot atunci ne-a povestit pe scurt prin ce calvar a trecut, mai cu seamă în perioada anchetei, când a fost supus unor metode proaspăt importate din Rusia sovietică, metode care excludeau de la bun început orice îndoială în privința vinovăției deținutului, precum și orice posibilitate de dialog. Misiunea anchetatorului era să-l aducă pe întreg într-o stare de slăbiciune, de disperare, de neputință atât de mare, încât să vrea să moară, să declare singur împotriva lui însuși, numai să se termine odată. Dar cine nu ceda, cine continua să nu accepte sinuciderea, trebuia distrus. Condamnările sadice, la 5-6 ani, erau o formă de pedeapsă cu o moarte lentă, în închisori de exterminare, precum Făgărașul).

Acasă, familiile, în lupta pentru supraviețuire, ignorau totul și se hrăneau cu speranța că într-o bună zi își vor mai revedea tatăl, soțul, fratele sau colegul dispărut în beciurile secrete ale noului regim. Nimeni nu știa câte și unde sunt aceste temnițe, bestialitatea cu care erau conduse, metodele (și originea acestor metode)... dar mai cu seamă nimeni nu vorbea despre ele. Cei – prea puțini – care reușeau să scape, tăceau, de frică. Unii mințeau, pentru că, poate, se vânduseră.

La sfârșitul copilăriei, noi eram victimele unei agresiuni brutale pe toate planurile. Trăiam o generală alienare:

a) ORAȘUL se înstrăina; străzile își schimbau numele. Monumentele (unele de mare valoare) dispăreau... Stațiile de autobuz zburau de colo-colo. Nu se mai construia nimic și ce se realiza cu scopuri propagandistice oprea evoluția arhitectonică, care pornise în anii treizeci spre un ideal european și se întorcea spre stilul desuet sovietic, dar, mai grav, și spre tehnologia înapoiată a „fratelui atoateștiutor“ de la Răsărit. În jurul Bucureștilor înflorea încet o mare de cocioabe, iar fondul existent se ruina văzând cu ochii. Suprapopularea forțată făcea infrastructura orașului ineficientă, lucru care se simte și azi când lipsa apei a transformat „micul Paris“ într-un gunoi, străzile în mări de gropi și grădinile sau parcurile în maidane cu bălării.

b) TRANSPORTURILE deveneau o oroare zilnică pentru „oamenii muncii“ nevoiți să ajungă la lucru, striviți, atârânănd pe scări în tramvaie și autobuze spetite, încet îmbătrânite, cârpite cum se putea, golite de scaune, fără orar, fără punctualitate. (Ani mai târziu, la Moscova, am descoperit că și acest gen de transport colectiv era tot un import din Rusia sovietică!)

c) PIAȚA care, prin înființarea aprozarurilor și magazinelor de stat, fu peste noapte săracă și murdară.

d) BANII – banii stabilizărilor pentru care trebuia făcută permanent pirueta foamei. Salariile, hrana și mărfurile pe puncte, cozile, marfa dosită, de sub teighea, bacșișul, dispariția unor alimente (fructele, citricele, legumele proaspete; de ex. câțiva ani untul fu exportat integral către R.D.G. pentru că nemții nu puteau fără! și în fața vecinului de la Vest partea sovietică a Germaniei trebuia să facă figură prosperă!...). România deveni planificat o țară de săraci.

e) INFORMAȚIA pe de o parte împiedicată, pe de alta mistificată a dus la o totală neîncredere, dar și la un fel de disperare patriotică, la o nefondată speranță că „...nu suntem chiar ca bulgarii sau albanezii!“...

Așa s-a ajuns treptat la un nivel popular de dezinformare fără precedent, la un nivel de orbire, de autoiluzionare în stare să nu mai observe gunoiul, ruina, inesteticul, analfabetismul oamenilor de la putere, paralel prin lozinci creându-se impresia progresului și superiorității absolute. PRESA, radioul mințeau pe față, cu credința că au de-a face cu un popor de cretini gata să înghită orice gogoasă sovietică și că datele false și statisticile măsluite vor putea stârni entuziasmul unei mase de fanatici constructori ai unei utopice „noi“ societăți...

f) LOCUL DE MUNCĂ... era mai întotdeauna condus de un șef incapabil care dădea ordine unor subalterni – de multe ori mult mai bine pregătiți – dar reduși la tăcere de autoritatea lui partinică. Incompetența așa-zișilor „factori de decizie“ a coborât încet țara la unul din cele mai scăzute niveluri de viață de pe continent, în timp ce cei de dincolo de „cortina de fier“ realizau un progres fără precedent. Marfa autohtonă își pierdu fiabilitatea.

g) ȘCOALA se deteriora; devenea o otravă ideologică „în șantier“: profesorii trebuiau să „reconsidere“:

limba (trebuia să fim de origină slavă), se schimba ortografia!!

istoria (multe trebuiau uitate, altele negate, dar mai cu seamă trebuiau ignorate adevărurile despre regii și oamenii mari care fondaseră țara, în timp ce marginala istorie a partidului comunist căpăta dimensiunile unei epopei antice);

geografia se îngrijea mai mult de documentarea poftelor teritoriale rusești (preluate cu lăcomie de soviete);

știinta,... care deodată atribuia invenția și inteligența omenirii exclusiv unor nume rusești și sovietice, de la Lomonosov la Miciurin...

cultura limbilor străine, prin introducerea rusei obligatorii și sabotarea celorlalte limbi...

pedagogia fu de fapt desființată, pentru că modelul sovietic se baza pe teoriile născute în școlile de corecție ale „genialului Makarenko” – pedagogia penitenciarului!

filosofia, devenită armă ideologică, fu preluată de incomparabilul I. V. Stalin și-și dădu duhul în fața noilor profesori de specialitate, programatic uluiți de adâncimile nemaisondate până la data aceea de nici o altă minte omenească...

arta (considerată ca alt mijloc de propagandă) intră în sfera gustului îndoielnic al parveniților de la putere. Școlarul primea judecățile estetice gata prefabricate și trebuia să admire sau să respingă produsul creatorilor în conformitate cu hotărârile vreunui congres de partid. Prin interziceri de tot felul, unele tragice – erau scoși din viața artistică (Jora, George Georgescu etc.), dacă nu arestați, artiști importanți, și înlocuiți cu oportuniști mediocri – iar programele, repertoriul redus la cel admis de Jdanov et comp. Pictorii – chiar cei de stânga, mai ades „moderniști” – trebuiră foarte curând să renunțe la „convingeri” și să danseze pe o sârmă realist-socialistă foarte șubredă... scriitorii se împărțiseră în două categorii: profitorii care se vindeau scump (Sadoveanu) și cei puși la index sau în pușcării (Teodoreanu, Vladimir Streinu, Blaga etc.).

În acea școală „revoluționară”, pentru a desăvârși dezastrul se strecură pe ușa din dos și delatiunea. Elevi care îndrăzniseră să intre în biblioteca americană – pârați de colegi – fură îndemnați, cu asigurarea că sinceritatea le va fi apreciată, să recunoască frecventarea aceluia loc „periculos” (unde, în realitate aveau posibilitatea să afle tot ce doreau despre civilizația autentică...) și exmatriculați imediat după declarație. Norocoșii, „mincinoșii”, care au negat frecventarea, au scăpat o vreme de mâna puternică a noii clase dominante. Unii, cum ar fi fostul meu coleg Mircea Dragotescu (de la liceul „Mihai Viteazul”), n-au mai reușit după această lovitură să se refacă... un altul, după un incident cu un nou venit în clasă dispăru... în timp ce străinul, cu un rânjet triumfător ne șopti că „știe el de ce a dispărut Romulus”... Ani mai târziu am aflat că, denunțat, fusese arestat și omorât la Pitești...

Tinerii fură curând integrați în organizații de esență comunistă. În bloc! Într-o zi tot liceul fu convocat în sala festivă.

Cu o singură excepție (eu), toți elevii deveniră membrii U.A.E.R. – prima organizație partinică a elevilor de dinaintea U.T.M. sau U.T.C. Am simțit

atunci, în afara secretei plăceri a „unicului“, absurdul cu care eram tratat și poate prima oară că detenția tatălui meu avea să aibă urmări grave și pentru mine în viitor. Viitorul pe care-l descifrasem în plăcerea mea de a desena și de a proiecta case, universități, orașe – deci în perspectiva unui studiu de arhitectură. (Înainte de bacalaureat profesorul de desen, Theodorescu-Romanași, mi-a rezervat o sală unde am expus o sumedenie de acuarele... Când mai târziu m-am dus să le strâng, dispăruseră aproape toate... semn că plăcuseră...)

Eram tineri, dar vedeam cu ochi lucizi toată dezagregarea socială și morală, și încercam, prin eforturi individuale, să contracaram imperatiile noului sistem. Învățam de unul singur englește, mă perfecționam la limba franceză cu fiecare carte care-mi pica în mână, citeam și ascultam, unde se putea, muzică interzisă.

Singura sursă de informare rămăsese radioul (unde, ca păsările, n-au graniță!) și datorită lui înțelegeam care este realitatea. Se născuse paralel și o colportare de vești șoptite la colțul străzii, un fel de presă orală anti-oficială, prin care încercam să lămurim ce se petrece și ce avem de făcut ca să ne salvăm.

Guvernarea nu mai era o formă politică de administrare, ci un complot, și totul era învăluit în secrete de stat și, prin surpriză, ofensive contra câte unui grup social sau politic, sau direct contra întregii populații. Așa se face și că unii din banda de la conducere zburau afară sau primeau câte un glonț în cap, a doua zi după defilarea unde poporul le purtase portretul.

Tot prin „presa“ de la colțul străzii, o voce binevoitoare m-a convins, în șoaptă, să încerc să muncesc într-o întreprindere pentru a tenta mai târziu un studiu universitar cu un „certificat“ de bună purtare din „câmpul muncii“.

Am fost angajat la fabrica „Electroaparataj“ la mecanică fină unde lucram „în acord“ cu un randament mizerabil. Curând se descoperi că știu să desenez și, cum se ducea lipsă de personal calificat, trecui la secția de desen tehnic unde copiam (furam) aparate elvețiene, pentru ca în producție, cu materialele de care dispunea lumea sovietică, să le nenorocim fără speranță.

Dar după un an de fabrică, când am încercat să dau examen de admitere la Arhitectură fusei luat de guler și azvârlit pe stradă cu un sfert de oră înainte de comunicarea temei (împreună cu Sandra Vulcănescu, fata marelui intelectual, fostul secretar de Stat Mircea Vulcănescu – și el, ca și tata, aflat în același infern după ce trecuse prin fața aceluiași tribunal (al noii „democrații populare“).

Atunci am schimbat macazul; m-am înscris la examenul de compoziție muzicală la Conservator, cu o lucrare scrisă în câteva zile, și am provocat acolo, la minister, la Culte și la stăpânire senzație și o criză pentru că muzicienii au zis „DA“ cu entuziasm, iar „reprezentanții poporului“, intrând în panică ideologică și pe făgașul unei dușmării „de clasă“... (ziceau ei... de fapt cea mai autentică neomenie cu care m-au tratat „special“ până la sfârșitul studiilor și după aceea!)..., un NU categoric.

Pentru o vreme tabăra cu „DA“ a avut succes.

În anul 1952, după absolvirea primului an de compoziție, cu aprecieri foarte bune, alături de Aurel Stroe, Ștefan Niculescu și Remus Georgescu, revenind în toamnă la deschiderea anului doi, secretara Conservatorului mă invită la direcție unde mi se comunică fără justificări că nu mai am dreptul să frecventez cursurile.

Am înțeles și mai târziu am și aflat că de „sus” venise o circulară, prin care compoziția de clasă a studențimii trebuia „purificată”... Am mai aflat că nu numai eu ci și alte câteva zeci de studenți ai Conservatorului fuseseră eliminați... „Circulara” era de fapt o lege secretă prin care, o dată cu noțiunea de valoare, au fost distruse mii de destine. De aceea nici nu am mai îndrăznit să fac vreo contestație și, peste o vreme, am avut surpriza să primesc de la minister un răspuns negativ, prefabricat... la un protest inexistent.

Era toamnă, am încercat să găsesc de lucru. Am aflat că se deschide magazinul Muzica (noul magazin „de stat” al Uniunii Compozitorilor) pentru că celelalte două, particulare, fuseseră închise. Pentru un post de vânzător am depus o cerere de angajare. Peste o săptămână m-am prezentat la „cadrele” Uniunii Compozitorilor ca să văd cum s-a rezolvat. Acolo, șeful – o figură foarte asemănătoare cu cei care-l arestaseră pe tata – mă luă „tare”, în hazul celorlalți colegi:

– Tu! tu să nu-ți faci iluzii că vei lucra vreodată „în cultură”... tu să te bucuri dacă ți se va da o mătură să cureți străzile!

Până în primăvară am lucrat totuși, ca topometru, pentru un unchi, inginer agronom, la măsurarea unor terenuri în nordul țării. Am făcut calcule, hărți – (cartografie!) desenate cu plăcere pentru desen pe care o aveam și o am... dar în aprilie 1953 am primit una peste alta două lovituri care pentru mama au însemnat o dublă durere, o încercare suflătoare distrugătoare cu urmări amenințătoare. Întâi un ordin de încorporare (nemaifiind student!) pentru mine și imediat o notiță de la percepție prin care ni se puneă în vedere să facem actele de moștenire în urma decesului „numitului” Vasile Zorzor, mort în august 1952 la penitenciarul Făgăraș... acompaniat de un act de deces foarte aproximativ, cu un diagnostic mincinos – formal.

Cu puțin înainte promisem un pachet cu câteva haine groase ale tatei – era primăvară și ne mințeam cu gândul că venind vara nu va mai avea nevoie de ele, pentru că de mult ar fi fost timpul să se întoarcă acasă.

La 1 mai 1953 mama m-a condus la centrul de recrutare unde alți circa 100 de tineri cu valijoarele tipice de lemn se prezentaseră pentru „serviciul militar”.

Pe seară furăm îmbarcați în camioane și duși la gară. Mama rămânea fără nici un ajutor și imaginea ei rămânând în urmă pe un trotuar pustiu, împietrită, cu gândul că poate își pierde și fiul, mă urmărește și azi.

Câteva viitori camarazi de armată mi-au spus mai târziu, când învățasem cui și cât ne putem destăinui, că aveam un aer foarte nenorocit și, costeliv cum eram, gândiseră că: „ăsta nu rezistă!”.

Noaptea am sosit la Slatina și am fost culcați așa cum veniserăm într-o

cazarmă pustie, pe priciuri, la mare înghesuală.

De dimineață am fost duși într-o sală de mese neluminată unde ni se dădu câte o farfurie cu ceva de mâncare: ceva foarte greu de definit, un fel de terci cenușiu în fața căruia eu stăteam nehotărât. Cel de lângă mine îmi dădu un cot și-mi spuse: „mănâncă! aici nu-i vorba de plăcere, ci de supraviețuire. Gândește logic! nu înghiți porcăria asta – mori !”

Îl chema Țandără. Sosea de la Canal. Trăise, ceea ce eu știam doar din auzite!

Am început atunci exercițiul mâncării și-am supraviețuit. Trecuți apoi prin mașina de tuns, duș, apoi aruncați în uniforme de tip sovietic (rubașcă, izmene lungi, obiele, cizme cu gamba de plastic, dar cu centură și caschetă purtând insignele republicii populare) și în sfârșit aliniați în front, primirăm fiecare câte o cazma. Am înțeles că destinația noastră, de fapt, nu era armata – serviciul militar – ci muncă.

Judecând după uniformă se putea crede că suntem soldați, dar în realitate eram un batalion de muncă (alături de cei circa 100 sosiți noaptea de la București mai apărură vreo două sute, ardeleni, alții de prin Buzău sau din lunca Dunării).

Prima noastră misiune fu să săpăm niște gropi, lângă un depozit de muniții, pentru extinderea arealului. Ni se fixă, fiecăruia, un segment cu care începui să lupt fără mari speranțe. (Nu numai din cauza forțelor mele relativ insuficiente, dar și din cauza cazmalelor boante de care pământul uscat își bătea joc.) Aici apăru din nou Țandără care cu forța și experiența lui de fost deținut la Canal își rezolvă atât porția proprie cât și ce nu reușisem eu și avu chiar timp să mă liniștească spunându-mi că „în comparație cu Canalul asta-i jucărie!”

La sfârșitul zilei gradatul care ne supraveghea începu să se căznească să scrie raportul zilei. Cum mă aflam lângă el îi propusei să scriu eu ce trebuia scris, după dictarea lui. Bucuros că scapă de corvoadă îmi dădu foile, eu îi demonstrei puțințele mele intelectuale și seara ne înapoiarăm mulțumiți la dormitoare. Aici ni se dădură saci mari de cânepă pentru a fi umpluți cu paie. Tot Țandără mă obligă să bag paie și a doua oară – „că se face groapă” – și într-un alt dormitor – al nostru – ne făcurăm primele culcușuri... În curând în salteaua de paie se făcu „groapă” – groapa mea! – în care în lunile care urmară îmi găseam liniștea după ziua de lucru.

A doua zi, comandantul, un maior în rezervă, mare fumător, cu un fel de sughiț tabagic permanent – îi ziceam „Tzâfnă” – mă scoase în fața frontului și-mi spuse pompos:

– Htî! am auzit că știi să scrii, htî! Știi să citești, htî! și un plan de cons- htî! - trucție?

Ăsta a fost norocul meu. Eu, arhitectul frustrat, știam mult mai mult – aș fi putut face chiar proiecte !

– Htî!... de azi ești „atașamentistul” nostru...

Nu știam ce-i aceea „atașamentist”, dar simții pe loc fericirea; scăpam de cazma!

– Htî ! care mai știe să scrie?

Se ridicară vreo două mâini – bucureșteni! – care pe loc fură decretați „normatori” . Unul din Buzău fu făcut magazioner...

Cinci sau șase ardeleni fură ridicați la rangul de căruțași. Viața intră într-un ritm monoton. Aveam misiunea să țin evidența tuturor construcțiilor, să măsoar și să adun toate cantitățile de materiale consumate, să desenez eventualele modificări, dar mai ales să justific permanentele pierderi din cauza calității foarte îndoielnice a produselor. Odată ne-au fost livrate două vagoane de scândură putredă – o pagubă! – o mană cerească!! – pentru că așa am putut justifica (trebuia!) și unele misterioase lipsuri pentru care ar fi fost făcut răspunzător „buzoianul” sau chiar „Tzâfnă”. Și astfel am început să văd realitatea, adevărata față a progresului, a înaltului nivel trâmbițat în presă.

...Planurile venite de la regiunea a doua militară, din București, erau pline de greșeli (fundații mai mari decât zidurile, acoperișuri mai mici care ar fi căzut în interior!!, încăperi fără uși sau ferestre etc. etc.)... de multe ori la fața locului, fără să mai corespundăm cu centrul, rezolvam astfel de anomalii cum ne tăia capul... prin regula de trei simplă!...

...Materialele (ciment pietrificat, scânduri putrede, tâmplărie făcută la normă... etc.) de cea mai proastă calitate, lipsa oricărui utilaj în stare să funcționeze, lipsa aproape totală de meseriași... bieții soldați – în cea mai mare parte veniți de la țară – trebuiau să facă figură de specialiști și... aici era buba (sau salvarea): cei mai mulți băieți erau fii de chiaburi sau de țărani certați cu oamenii colectivizării și ajunseseră la aceste detașamente ale armatei (în realitate lagăre de muncă!) din cauza „dosarului” sau persecuției vreunui activist. Chiaburi – dușmani! Dușmanii de clasă – și tocmai ăștia erau cei vrednici cu care se rezolva la timp și destul de bine „planul”... Tăceau, își țineau secretul ascuns, erau conștienți de absurditatea pierderii vremii, departe de entuziasm sau admirație pentru moravurile socialiste, dar își făceau datoria.

Printre noi se aflau și câțiva informatori care se bucurau de unele avantaje (prietenia la beție a șefului!), leneși, fanfaroni, uneori chiar simpatici – dar ceilalți, de „origină socială putredă”, printr-o curiozitate a naturii lor, mai disciplinați, au făcut ca detașamentul să se bucure de o oarecare încredere și să fim lăsați în pace. Să trecem puntea.

Fuseserăm bombardați cu egalitatea tuturor, nu „în fața legilor!”, ci împotriva recunoașterii valorii. Elevii, studenții, inginerii sau doctorii erau egali, erau egalizați, nu se mai admiteau recompense... mai târziu, o știm, țara devenise o masă amorfă – desigur entuziastă! – în fața unui singur geniu... Egalitatea era o formă a pierderii dreptului de notorietate. Părea frumos: toți suntem egali! dar asta era numai codul prin care oamenii de valoare puteau fi striviți de mediocrii sau chiar imbecilii cu cuțitul la brâu.

Acolo, în nenorocitul nostru detașament de construcții, după ce ne tunseseră, ne trăsese rubășcile și obielele peste adevăratele noastre fețe, peste bruma

noastră de personalitate, după ce toți deveniserăm maimuțe, descopeream încet că nu suntem la fel; că unii sunt isteți, alții puternici, unii tăcuți, alții gălăgioși, unii optimiști, alții închiși, melancolici, dar mai cu seamă că cei sinceri și umani pot transforma detenția într-o experiență pozitivă.

Și, deloc surprinzător, valiza mea de carton, fără încuietoare (destul de plină, ce-i drept, cu cărți – deci neinteresantă) – singura în marea de cufere de lemn cu lacăte, nu a fost niciodată căutată de mâini străine pentru că între noi se stabilise o formă extraordinară de respect; față de mine, că „știam să scriu”, iar din partea mea față de ceilalți pentru că făceam tot ce puteam, prin scriptele mele abile, ca să le recunosc vrednicia și resemnarea.

Mâncarea era bună pentru animale. Meniul se rezuma la terciul de arpacaș alternat cu o ciulama de mazăre uscată (furajeră) în care plutea câte o bucățică de grăsime, de cele mai multe ori râncedă.

Noaptea, într-un cazan se arunca mazărea cu apă și se lăsa să fiarbă până în zori, când cu un făcăleț grandios se mai striveau cele câteva boabe mai încăpățănate care rezistaseră focului. Atunci, pe la 6 dimineața se arunca înăuntru slănină și la ora șapte primeam porția cu o bucată de pâine. O vreme! pentru că, în virtutea progresului general, curând o înlocuirăm cu o porție de mămăligă rece pe care ne băteam. Unii mai puțin sensibili când primeau bucata de mămăligă scuipeau pe ea pentru ca vecinul de masă să nu mai fie tentat să o „subtilizeze”. În cafeaua de dimineață, se spunea, se amesteca brom, probabil ca să ne liniștească pornirile naturale.

Cartofii erau mare lux – o raritate –, varză am primit o dată de 7 noiembrie, fasole albă, la 1 mai. Hrana era, deci, pentru bărbați tineri, total insuficientă, lipsită de orice vitamine, ca să nu vorbim de proteine și glucide de care desigur nu se îngrijea, nu știa și nu se interesa nimeni.

Ne era permanent foame. Așa am învățat să ne salvăm întrucâtva singuri. Unul dintre căruțași, un om extraordinar – îl chema Cernea – originar din „regiunea autonomă maghiară” –, avea grijă de cei câțiva cu care împărțeam un dormitor mai mic – al „specialiștilor” (cărăușia e și ea o specialitate!). Cum avea în grijă cai și o căruță, în drumurile lui mai singurate se mai abătea prin vreo livadă și seara când ne băgam în gropile noastre de paie el apărea cu o traistă din care scotea mere, struguri, pentru fiecare...

Duminica plecam cu căruța, mai mulți, să furăm câte ceva de mâncare – fie fructe, fie ceva legume, fie, de pe dealuri, mere.

După prima expediție de acest fel n-am dormit bine. Dar a doua zi, trecând pe lângă noi, mănându-și caii, Cernea se opri și-mi șopti cu un zâmbet amar: – „să știi că nu-mi este dăloc rușine... și noi trăbuie să trăim!”

În activitățile lui pseudo-culinare se mai întâmpla să apară cu o foaie de castan care învelea câte o bucată de brânză. Din ce livadă provenea brânza nu voi ști însă niciodată!

Într-o noapte, în ajunul unui congres al PCR, am fost scoși câțiva la bucătărie

să curățăm „cartofi“. Era o încăpere foarte mare, cu un tavan înalt întunecat. Într-un ungher, sub un bec chior, ședeau turcește vreo patru ardeleni și curățau, cântând în surdina ceva, în fața unei piramide de cartofi porcești (lux!).

Apropiindu-mă, încetară. Am luat cuțitul și-am început și eu să curăț, în tăcere. Eram în primul an, ne cunoșteam puțin, dar începuserăm să ne descoperim și să învingem neîncrederea.

Cum în mine stă ascuns și un folclorist neîmplinit, îi rugai să reia cântatul.

După oarecari ezități unul începu un cântec – cu un text de dragoste, cu doi „dragi, despărțiți de familie“ – care mor, sunt îngropați lângă o biserică: din pământ mai târziu vor apărea două plante care se îmbrățișează...

Dar nu melodia pe care, apropiindu-mă, o auzisem.

I-am întrebat de ce nu-mi cântă și mie cealaltă cântare...

Era miezul nopții. Restul lumii dormea. Îi văzui încurțați. Apoi, uitându-se cu grijă împrejur, unul îmi spuse:

– Ție ți-o cânt, da' să nu o mai cânti și la alții! și începu:

*Foaie verde bob piper
Mult m'am mai rugat la cer
să nu cad la șantier
Dar de geaba m'am rugat
tot la șantier m'au dat
în barăci de scândurele
de trece vântul prin ele
Prin zăpadă și noroi
și râd gradații de noi
Căpitanu-mi strigă „drepti !“
Io cu gându' la băieți
și cu mâna pe hârleț,
pe hârleț și pe lopată
nu sunt liber niciodată*

*Hai băieți cu tura deasă
că vă dăm drumu' acasă .
Drumu-acasă nu ne-a dat
și'n Severin ne-a mutat
La Severin, la Bârsești
ca să facem parapeți
Mă uitai în deal, în vale
iaca și mămica-apare
Mi-aduce parale multe
Ce să fac cu ei la munte
Că e munte că e deal
Și trăiesc eu în amar
mâncai pâine înghețată
ba și varză degerată...*

Se năștea o frăție caldă între oameni de treabă, suferind sub același nor de furtună – străin – impus de alții...

În lunile următoare grupa de la Slatina fu împărțită în detașamente mai mici și, parcă precum ne ordonase cântecul, câte cincizeci furăm detașați pentru aceleași scopuri, unii la Târgu Jiu alții la Bârsești, la un depozit de muniții... și în alte sate pe care nu le mai citez...

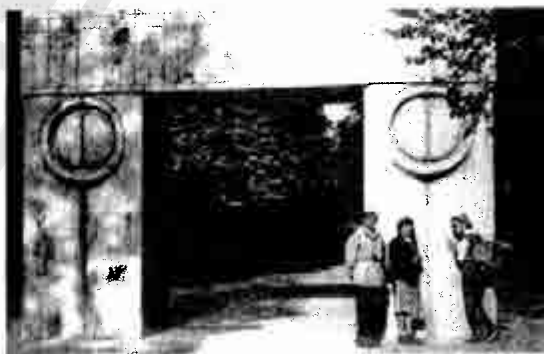
Țandără, mentorul meu, dispăru în altă parte, dar Cernea sosi după o vreme la Târgu Jiu unde ne trezirăm, singuri – 50 de oameni, fără comandant, fără inginer, fără vreun gradat, în fața cerințelor unor construcții. Magazionerul primi o baracă mare unde curând depozitam mâncarea – „suplimentul“ – procurat prin

metodele acum îmbunătățite. Gorjul este foarte sărac. Livezi, sau grădini de zarzavat, aproape că n-am descoperit. Dar aveam în apropiere o mică livadă cu duzi, părăsită, unde mica siestă de prânz se făcea în copaci. Eu, fiind singurul cu o funcție, desființasem disciplina militară și o înlocuisem cu un fel de datorie de onoare. Faceți ce vreți, urcați-vă-n copaci, scăldați-vă în Sușița (era acolo un pârau cristalin – Sușița. În Jiu nu se putea, fiind total poluat) – dar la ora de lucru vă rog să fiți la șantier.

În marele dormitor, dimineața „deșteptarea” se făcea, delicat, nu se striga; plantonul se ducea la fiecare membru „al familiei” și-l ruga să se pregătească. Cum devenisem un fel de comandant nenumit și aveam și un carnet de ordine de serviciu am reușit să-i trimit pe rând pe toți în permisii neobservate, de zece zile acasă, pe semnătura mea... indescifrabilă. Tragedia devenea o comedie de situații. A fost o perioadă bună. Treaba a fost rezolvată – a trebuit să construim o serie de depozite și două private cu hazna... deh! ne modernizam! – dar, pe un teren traversat de ape subterane furioase, a construi o hazna de patru metri adâncime, cimentată, unde din afară să nu pătrundă nici un pic de apă a fost pentru noi tehnicienii amatori și de pripas o probă nu numai grea, dar și interesantă. Funcționa un fel de entuziasm tehnologic care ne făcu o vreme să uităm că suntem acolo contra voinței noastre, contra regulilor normale ale unei societăți normale. Am reușit așa de bine, încât centrala de la Slatina ne-a trimis un ajutor, un normator nou, ideologic mai bine orientat (un naiv), care ne-a presat la depășirea normei și ne-a demontat orice urmă de interes. A doua super-hazna a fost de la inaugurare plină cu apă și este foarte probabil că soldații, adevărații, viitorii locatari ai cazarmii, vor fi trebuit să-si facă nevoile... pe lângă...

Fiind singuri, ne aprovizionam cu oarecare îndemânare, de la abatorul local, sub privirile îngăduitoare ale măcelarilor și aveam din când în când în afara oaselor și câte o bucată de carne, sau măruntaie... În magazie, în globurile albe de lampă, magazionerul aducea (nu știu din ce livadă!) telemea, pe care o ținea în saramură. Numai pentru rarele pătlăgele roșii pe care le puteam procura n-aveam ulei. Același magazioner, care nu știa multe, dădea o raită prin cimitirul apropiat și golea candelule. Deci fără conducere, fără inginer, cu o betonieră mai mult în pană, cu materiale stricate, cu câțiva chiulangii de București reușeam, făcându-ne și datoria, să strecurăm o rază de libertate în absurda noastră pierdere de ani sub tutela regiunii a doua militară....

Târgu Jiul era fermecător: dimineața vedeam Coloana infinită în diversele lumini ale anotimpurilor. Uitasem că suntem deținuți – eram tineri. O femeie de pe strada gării își

deschidea ușa cocioabei care dădea direct la trotuar, punea un scaun pe care, pe un șervet, așeza 10-15 turtițe cu brânză: 20 de bani – una. Dacă însă apărea vreun milițian, bătrânica își închidea comerțul ca fulgerul! Din salariul nostru (aveam salariu!) de 7,50 lei pe lună, duminica de dimineață cumpăram câte o pitușcă clandestină... marea noastră risipă săptămânală. Singuri, eram mult mai cuminiți decât se crede.

(Ani mai târziu, în vremea lui Ceaușescu, am revenit la Târgu Jiu pentru premiera filmului „Ecaterina Teodoroiu”, pentru care am scris muzica, și am descoperit un oraș străin, brutal betonat, oribil, violat cu o populație „industrializată”. Seara, tineri absenți se adunau fără să se cunoască în bezna (de sus ordonată) a crășmei rău mirositoare a hotelului, ca să bea, privind în gol, un pepsi cu vodcă... Iar pe Sușița, din noua fabrică (de ciment?) se scurgea trist un puroi pestilential...)

Spre sfârșitul perioadei petrecute la Slatina, într-o bună zi, în timp ce prin gară treceau trenuri cu tineri din Occident spre „Festivalul tineretului și al studenților” de la București, noi tocmai descărcam cărămizi. În praful roșu, murdari, descheiați și jerpeliți cum eram, ne uitam cu invidie și durere cum alții, curați, îmbrăcați cu fantezie, aveau dreptul să călătorească, să piardă vremea cum le place. Un tren opri. Fetele din vagoane, pe jumătate... cam lejer!... îmbrăcate, începură să râdă de noi...

– *Hé, Jeanette: tu les a vus, ceux-là... Ils sont bien en chair. Pas moches du tout...*

Am lăsat cărămida din mână. Fereastra trenului era la o jumătate de metru de platforma mea prăfuită. Am întins mâna spre dumneaei. Ea s-a ferit!

Și i-am spus cu un zâmbet: „*Si tu étais sale comme moi, j'aurais peut-être envie de t'embrasser!...*”

Ce-o fi crezut?... Poate că în țara asta tot nenorocitul, tot cerșetorul trece pe franțuzește cât ai zice pește...

Uluită, amuți. Dar eu, reluând și profitând de stopul prelungit al trenului, i-am șoptit că mascarada de la București este montată tocmai pentru a ne ascunde pe noi, cei în zdrențe.

Trenul s-a pus în mișcare și belgianca inefabilă a dispărut încremenită cu un surâs pierdut...

Când, în luna următoare, am sosit la Târgu Jiu, resturile festivalului – filmele prezentate de ochii Occidentului – ajunseseră și în provincie și rula la grădina cinematografului local. Acolo am văzut *Hamlet* – filmul lui Laurence Olivier, iar a doua seară mi-am luat toată trupa și sărind peste gard am umplut grădina... să-l vedem pe *Hamlet*. Așa a început „universitatea” noastră din dormitor – cu Shakespeare – și am fost foarte fericit să văd că trupa mea judeca și interpreta faptele cu maturitate. Că dincolo de nivelul alfabetizării de spoială cu care se lăuda regimul, tinerii mei „constructori”, dacă ar fi avut parte de contacte reale cu cultura, nu s-ar fi făcut în nici un fel de răs.

Pentru că la culturalizarea maselor aveam și un concurent. Loctiitorul

politic, un căpitan care ne luase în primire la Slatina, dar venea și la Târgu Jiu după noi ca să ne convingă că „americanii ăia, ie săriți dă pă bilă!... și știți ce vor iei, vor numa să stea culcați pă spate la iarbă verde și să-i tragă la iusky...”

Idealul lui și al locului arăta însă mult mai jalnic decât cel al americanilor din legendă, culcați pe iarbă cu burta-n sus.

Toată ofițerimea, câtă era, juca un fel de concurs permanent al consumului de alcool. Era o întrecere fără pauză. Dimineața când soseau ofițerii – „ofițerii de tip nou” –, se strângeau la biroul de „documente secrete” la plutonierul B. și începeau să se laude, care mai de care, cu câte sticle a consumat el aseară... Auzeam, masa mea de atașamentist era alături, și credeam că se laudă „ia ca-ntre noi băieții!”

– Bă... aseară am băut 6 sticle!!!... altul „opt” ... altul „zece”.

Dar într-o noapte (la Slatina) când mă întorceam dintr-o escapadă discretă proprie, am văzut că este adevărat: marele nostru pedagog și învățător – loțiitorul politic – cu doi bucureșteni din trupă, de-ai noștri, se tăvăleau pe jos în mijlocul soșelei căznindu-se din când în când să se ridice, iar în jurul lor zăceau aruncate o puzderie de sticle, de toate felurile de băuturi tari. Altă mare distracție de fapt nici nu exista.

În 1955 avu loc Conferința de la Geneva unde generalul D. Eisenhower (SUA), Anthony Eden (premierul Marii Britanii), Edgar Faure (Franța) și noii șefi ai Kremlinului Nicolai Bulganin și Nikita Hrușciiov lăsară unele speranțe de dezgheț politic internațional, lucru care m-a făcut să cred că Estul comunist va trebui să facă și unele dovezi de revenire la legalitate. După lege, fiind singurul fiu al unei mame în vârstă și fără ajutor, aș fi avut dreptul să fiu scutit de armată. Am scris atunci un memoriu prin care ceream să se aplice legea.

Tot atunci i-am scris președintelui Uniunii Compozitorilor (Ion Dumitrescu) o scrisoare în care-i demonstrem că această „raritate” – un compozitor – este un element pe care societatea are datoria să-l cultive și că anii mei pierduți cu munci ordinare privează statul nostru, sărac în personalități remarcabile, de eventualitatea apariției unui creator, iar pe mine însumi de timpul necesar formării, perfecționării ca muzician. Cererea către oficialități n-a avut nici un succes, nici un răspuns; iar misiva către Ion Dumitrescu un singur ecou, târziu... pe care-l voi relata mai încolo...

Aveam deci de continuat încă un an și jumătate pe aceleași drumuri de țară, printre aceleași betoniere care funcționau arareori, în aceleași cazărmi unde „radioficarea” ne bombardă, exclusiv, cu aceeași muzică ușoară.

Contactul cu muzica mea rămânea întrerupt, pentru încă un an și jumătate. Următoarea etapă a fost foarte interesantă: transferați peste noapte, am plecat cu Cernea cu căruța, pe sub munte, spre Turnu Severin. Încărcaserăm tot ce aveam (și saltelele) și cele două nopți petrecute sub stele mi-au lăsat impresia că sunt într-o excursie.

Frumușețea naturii, o mică abatere pe la Tismana, m-au scos o clipă din

preocupările societății în care trăiam și readus în universul meu normal. Și Cernea care mâna caii se simțea ca la el acasă și cânta de mama focului tot felul de doine; povești triste cu iubiri neîmplinite sau soldați plecați din sat, cu întoarceri triste în locuri de nerecunoscut, la oameni schimbați.

Erau ultimele zile de relativă libertate.

La Turnu Severin aveam să fim luați în primire de un ofițer, un pricăjit foarte afemeiat (sau poate complexat) care tot voia să-și arate autoritatea și virilitatea și ne făcea fel de fel de șicane. La început, am fost câteva zile încartiruiți în cazarma pe care trebuia s-o renovăm, dar la întoarcerea trupelor din bivouacul de vară n-am mai avut loc și ni s-a repartizat o casă particulară, la 150 de metri de poarta cazarmii (după ce locatarii fuseseră expulzați fără apel). Aici ne așezarăm în 6 camere destul de mari ca să încapă câte 10-12 paturi și în spate să instalăm o magazie. Locuiam în oraș! În curtea alăturată se auzeau cotcodăceli. Un specialist de-al nostru vopsi cu var o piatră, o puse în iarbă lângă gard; una din găini se lăsă amăgită și ne dădu, o bună perioadă de timp, un ou pe zi.

Dar vis-à-vis, la cazarmă, mâncarea era din nou absolut mizerabilă și ne aflam pe graniță. Unul dintre noi era sârb și voise mai de mult s-o treacă clandestin. Fusesse prins și acum, din cauza asta, făcea muncă, după ani de pușcărie. El ne avertiză că drumul care ieșea afară din oraș este păzit, dar noi văzuserăm un deal nu prea departe, care părea plin de mure și, cu căruța, în prima duminică, pornirăm pe soșeaua mărginită cu un gard de sârmă ghimpată în spatele căruia se vedea o arătură și Dunărea. Pe malul celălalt – sârbesc – se vedeau în apă oameni; niște țărani goi care-și spălau caii. Deodată auzirăm și vocile lor; ne vedeau și ne strigau în românește:

– Bă tâmpiților, da' voi nu vă spălați?!...

În spatele sârmei ghimpate noi ne amuzam, când pe neașteptate, de unde nu se știe, sări cu arma spre noi un grănicer. – „Înapoi!”

– Stai dom'le că noi vrem să culegem de colo mure!

– Las'că știm noi ce vreți voi!... grănicerul bine îndoctrinat se apropie furios, amenințător spre noi și-l dădu pe Cernea jos.

Îmi dădui seama că am fi putut fi învinuiți de încercare de trecere a frontierei și că situația poate deveni serioasă.

Un al doilea grănicer se apropie și-l auzi pe Cernea scos din pepeni cum strigă – pe ardeleneste:

– Păi tu de unde ești?

– Păi sunt din Ursua...

– Păi și io sunt de pe-acolo...

Tonul se îmblânzi și după o scurtă conversație și o bătaie frățească pe umeri ne întoarserăm cu coada între picioare înapoi în oraș, înțelegând că pentru mure va trebui să plecăm în direcția opusă.

Lucrarea de la Severin era grea și murdară. Trebuia să transformăm niște grajduri, de pe la 1900, în dormitoare. Pardoselile din bârne enorme, îmbibate de

ani cu urină, trebuiau scoase cu târnăcoape, apoi legate cu lanțuri și trase de cai afară. Nu numai mirosul, dar enorma greutate a lemnelor ude ne solicita eforturi considerabile. De dedesubt, se repezeau la oameni șobolani grași. Se speriau caii. Suprafața era uriașă, și curățirea locului a durat o grămadă de vreme. Veneam seara la dormitoarele noastre improvizate din oraș obosiți, înfomețați și cădeam lați.

Singura plăcere era oul pe care ni-l lăsa vrednica noastră găină.

Pentru completarea vitaminoasă nu mai avea nimeni timp și am fost fericiți când dormitoarele au fost gata și-am fost mutați la Craiova.

La Craiova am reparat vechiul spital militar. Era nevoie de câțiva meșteri mai calificați. Trebuia pusă faianță, refăcute acoperișuri, reclădite sobe de terracotă. Aveam noi angajați – civili. Meșterul Umberto, venit înainte de război din Italia când orașul trăise un *boom* al construcțiilor, un om de aproape 60 de ani, cald, cu o privire blândă, care știa meserie și privea la ce se petrece cu o melancolică dezamăgire. Cu el am putut sta deschis de vorbă și de la el am aflat care era situația meseriașilor (unii socialiști) în anii treizeci și ce dezastru s-a petrecut cu breasla de când a luat puterea așa-zisa clasă muncitoare. El era pentru mine tocmai vocea acelei clase în numele căreia se comiteau atâtea crime. Și tocmai el își manifesta cu claritate disprețul față de nivelul la care ajunsese viața... dar în șoaptă. Alți doi meseriași, vopsitori, cam săraci cu duhul, dar ambițioși și foarte conștiincioși, nu înțelegeau de ce nu respectăm fostele imitații de marmoră, picturile decorative și stucaturile vechiului spital și voiau să mă convingă să cer la București repartiții (imposibile) de materiale adecvate, pentru că nici cele mai banale vopsele nu se găseau și deseori așteptam săptămâni să ne sosească lucrurile esențiale.

Umberto tăcea înțelept; cei doi făceau ce puteau, nervoși, supărați și se uitau la mine ca la vinovatul principal. Meseriile, de fapt, muriseră. Ei nu înțelegeau. Comedia se rotunji când, pentru sobe, fură angajați trei țigani mititei, nebărbieriți, din vecinătate, care se puseră pe treabă cu zel (!) și cu o șamotă ușor înghețată montară în timp record o sobă imensă într-unul din dormitoare. Când soba fu gata se aduseră paturile înapoi la mare înghesuială: din lipsă de spațiu, unul fu așezat (spre bucuria unui soldat operat – la căldură!) sub marea realizare a ciufuliților, care ședea și-și admirau opera. Se făcu focul. Soldatul, toropit încă, avu nevoie, se ridică cu greu din pat și se duse la capătul culoarului. Norocul lui! tocmai atunci imensa lucrare încinsă începu să tremure și explodează cu mare zgomot. Pe patul operatului căzură o mie de bombe fierbinți. Dacă ar fi fost încă acolo nu scăpa cu viață!

Reparația se făcea în rate; o parte a spitalului se golea, intra în lucru, apoi, când un nou segment era gata, se golea un altul; așa se face că noi, la fiecare trei săptămâni, ne mutam saltelele, ne căutam o altă cișmea unde să ne spălăm obielele și tocmai în noiembrie furăm mutați într-un mare garaj cu uși cât peretele.

Aici noaptea ne era frig iar dacă unul voia să iasă pentru vreo nevoie și deschidea

ușa, deschidea, de fapt, un perete întreg și ne trimitea un val de aer înghețat pe sub paturi. Curând avurăm vreo cinci cazuri de dublă pneumonie, dar fiind chiar la spital bolnavii avură îngrijire și se însănătoșiră. Am cerut să ni se găsească un alt spațiu și curând furăm trimiși undeva în spatele clădirilor principale, într-o baracă de lemn – nemțească – de pe vremea războiului.

Uitasem cântecul:

*...la barăci de scândurele
de trece vântul prin ele...*

Bucuroși că ușa era mică, ne instalarăm și primele nopți fură o fericire. Găseam lemne peste tot și înfundam o sobă de tuci. Era un decembrie plăcut și totul fu bine până ce începu ploaia. Acoperișul barăcii era ca un ciur. Noaptea umblam cu paturile în toate direcțiile ferindu-ne de găurile din care curgea fără milă. Am fi putut întinde niște carton gudronat, eram doar constructori calificați cu experiență, dar magazia nu avea dreptul să ne salveze. Cartonul exista, dar pentru alții.

Din nou am cerut să ni se caute un loc de dormit și până la urmă, prin ianuarie, directorul spitalului – un doctor cumsecade – găsi soluția... ne dădu voie să luăm un pod luminat de două ferestruici, de deasupra secției de chirurgie, unde a cincea oară înghesuirăm minunatele noastre saltele: le băturăm gropile și ne instalarăm în acest interior de film, care arăta ca o corabie din secolul 18.

Acolo, pe valuri, deasupra locului unde, cu bisturiul, se reparau soldații, am încheiat episodul Craiova, și în primăvara anului 1956 la întâi mai, exact la trei ani de la încorporare, am fost eliberați.

În trenul cu lăsați la vatră se chiuia nebunește și un difuzor pus la maximum tot transmitea muzică de taraf și comunicate sărbătorești.

Nu aveam loc. Obosit ca după un nesfârșit viol – ședeam pe valiza mea de carton și moțaiam. Deodată vocea speakerului anunță pe un ton festiv că partidul și guvernul... „după succesele remarcabile în construirea socialismului etc. etc... a hotărât să reducă serviciul militar la doi ani“.

În compartimentele tixite de noi, cei care terminaserăm trei, se făcu liniște!
Eu mă trezii speriat!

.....
Stalin inventase lagărele de muncă pentru a masca șomajul (precum Hitler), pentru a-și nimici rezistenții, dar și pentru a construi canale, linii ferate, industrii, cazărmi, șosele necesare, sau pentru propagandă. Opozanții politici, deținuții erau brațele gratuite de muncă. Erau oamenii pe care putea să-i lichideze, profitând – folosindu-le ultima picătură de energie. În paranoia lui, învățase să ordone deportarea sistematică. (Trimitea lui Hrușciiov de ex. circulare cu ordinul de a aresta și deporta „săptămâna viitoare 10 000 de ucraineni“ după toane, pentru canalul cutare sau pentru transsiberian. Se păstrează astfel de documente, unde,

din opt mii de victime inițial planificate, cu o mică ștersătură se fac zece mii! și Hrușciiov anunța la sfârșitul săptămânii că planul a fost îndeplinit „fără probleme!”. Din lipsă de vagoane mulți erau trimiși pe jos. În Siberia coloanele ajungeau reduse la jumătate. În realitate, planul nu era realizat. Cadavrele putrezeau pe marginea drumului). În Rusia sovietică, închisă exteriorului, le era egal. Dincoace de Prut, deși și noi fuseserăm aproape total separați de restul lumii, trebuiau inventate alte metode, mai fotogenice.

Năravul trebuia păstrat, dar munca obligatorie trebuia machiată.

Nu numai rezistenții, dar și omul de rând putea fi exploatat pe gratis. Munca voluntară, șantierul „tineretului”, campaniile agricole de primăvară, de vară, de toamnă cu studenți sau elevi.

DGSM-ul... se vedea! Soldații îmbrăcați în gri arătau rău, „decorau” negativ toate orașele și inspirau milă. Erau murdari, obosiți, sfârșiți, încartiruiți pe unde se putea, hrăniți ca animalele.

Detașamentele de muncă ale armatei, create cu aceleași intenții, suferind aceleași dureroase condiții de existență, aveau avantajul unei aparențe normale. Pe stradă se vedeau sub cazmale... soldații!...

Dar pe belgianca din trenul festivalului tot am speriat-o!

Trei ani am fost folosit ca să construiesc magazii și private pentru armata opresiunii, pentru grănicerii care aveau ordin să ne împuște mai bine decât să ne lase să ne scaldăm în Dunăre.

În acești trei ani aș fi putut scrie simfonii și opere pe care foarte puțini ar fi în stare să le realizeze. Așa cum până la urmă, ruinându-se singur, socialismul a preferat să scoată studenții la munci agricole, în loc să-i folosească la activitățile pentru care se calificau(!), să facă economie la bani fără valoare și să impună ciclului economic al țării o răsturnare aberantă, în anii aceia se descărcau vagoane de cărămidă cu compozitori !

Revenind acasă, determinat să închei ceea ce începusem, am reușit să reiau studiile, să fac mină bună în peisajul cultural românesc, dar șicanele, mai mult sau mai puțin discrete, n-au încetat niciodată. După moartea lui Dej, aparențele au fost măsluite cu tehnici și lozinci noi, mai naționaliste, cu parăzi, defilări, jocuri decorative pe stadioane și bulevarde, diplome de doctor honoris causa, titluri înalte, pompoase călătorii internaționale... folclor fabricat la radiodifuziune....

...Profesorii curățau duminica străzile, studenții se duceau cu avânt la culesul porumbului... copiii aveau „activități”... scriitorii cu alte păreri erau internați la psihiatrie...

Cam douăzeci de ani mai târziu, într-o zi, pe plaja de la Mamaia a apărut din dune un tânăr trăgând pe corpul gol niște izmene „XXXL” albe... cu o privire uluită, parcă amețit, se uita la noi, apoi la apă, apoi iar la noi și... după o lungă așteptare, cu efort m-a întrebat:

– ...le voie să mă bag în apă?

– Liber, băiete!

În enormele lui izmene cu șireturi fluturătoare, ținute sus cu mâna, se duse râzând în apă, se jucă un timp cu valurile și reveni prietenos și ingenuu lângă noi...

Se așeză pe nisipul care murdări pânza falnicelor lui rufe ude, dezgustând persoanele de sex feminin din societate și, întinzându-se leneș pe jos, în spațiul nostru psihologic, adormi.

După o vreme, când revenii și eu din apă, făcu ochi, ne surâse tuturor și păru că se simte ca între ai lui.

Prietenii noștri începură să dea semne de nerăbdare... Vrând cumva să rezolv mica criză îl întrebai:

– Da' tu n-ai mai fost niciodată la mare?

– Nu!

– Da de unde ești?

– Păi sunt dă peste deal... de la Canal! muncesc acolo!

Și fără să știe, îmi rupse inima. Descindea din tinerețea mea, de peste ani; îmi era „coleg de uniformă și de studii“. O clipă îl revăzui pe Țandără, pe Cernea, o clipă îmi revăzui frații din Oltenia, din Ardeal sau din Buzău, împreună cu care, fără scule, fără inginer, fără betonieră, în izmenele noastre albe împlânzeam apele subterane la Târgu Jiu... vrând ca ceea ce construim noi acolo să și troznească, precum biciul...

Când, înainte de plecarea din țară, m-am dus acasă la Ion Dumitrescu să-mi iau rămas bun, mă așteptam să mă ia din scurt și să-mi facă o lecție de patriotism. Dar l-am găsit dezamăgit și sătul de murdăria n.orală, de nereușita globală, de lipsa oricărei perspective și spre surpriza mea mă bătu pe umăr și-mi spuse:

– Tu mi-ai scris în anii cincizeci o scrisoare de la muncă și m-ai pus atunci în încurcătură... pentru că nimeni nu putea face nimic! Pleci? Bine faci! Du-te la nemți!

München, iulie 2003

Ștefan Zorzor s-a născut în 1932, la Oradea, ca fiu al colonelului Vasile Zorzor, pe vremea aceea comandantul Școlii de jandarmi din localitate. În anul 1937, familia s-a mutat la București unde tatăl a fost numit comandantul școlilor de jandarmi și curând înaintat la gradul de general. Mama, fostă profesoară de limba română și franceză, era o fire artistică, avea o voce frumoasă de soprană și întreținea în casă o atmosferă estetică și culturală vie. Copiii au fost astfel de la început în contact cu arta, cultura, literatura, muzica și s-au dezvoltat fără să fie împinși în aceste direcții. De la vârsta de 7 ani Ștefan Z., precum și sora lui Zoe-Maria, au luat lecții de pian, paralel cu creșterea interesului pentru artă și literatură. Ștefan a fost remarcat de profesorul de desen de la liceul „Mihai Viteazul” și arăta mult interes pentru

pictură, dar mai cu seamă pentru arhitectură. Încă de la 12 ani, paralel cu primele încercări de compoziție muzicală, se hotărâse ca după studiile liceale să se înscrie la Școala de arhitectură. Totodată, sora lui arăta un talent remarcabil pentru matematică.

În anii 1945-47, o dată cu intrarea în sfera de violență sovietică, cei doi copii își terminau perioada gimnazială, nebănuind că vor deveni ținta unor persecuții care nu aveau să se sfârșească decât o dată cu plecarea lor din țară, aproape patruzeci de ani mai târziu.

În anul 1947 generalul Zorzor a fost arestat (fără temeuri legale), judecat și condamnat la 5 ani închisoare, cu pierderea tuturor drepturilor civice, și la sfârșitul detenției (1952) exterminat prin foame la penitenciarul Făgăraș. Cei doi copii, deși au reușit să absolve liceul, au fost respinși ab initio de la studii superioare.

Intrarea la Arhitectură era deci foarte improbabilă. La sfatul unor prieteni, Ștefan se angajă ca muncitor la fabrica Electroaparataj, plănuiind ca în anul următor – venind din „câmpul muncii” – să aibă o oarecare șansă de a fi admis. La Electroaparataj era foarte apreciat: în afara muncii propriu-zise, era pianistul corului fabricii, desena gazetele de perete, dar de la Cadre primea aprecieri negative.

Încercarea de a lua parte la cursuri de pregătire la Școală de arhitectură s-a terminat după prima oră de desen. Un tovarăș de la secretariat (?) l-a anunțat că nu are dreptul – ca toți ceilalți fii ai țării! – să se bucure de sprijinul școlii. Când s-a prezentat la examenul de admitere, a fost dat afară cu o oră înainte de prima probă.

Văzând că la Arhitectură nu va avea niciodată vreo șansă, se hotărî să-și valorifice cealaltă preocupare: muzica. S-a înscris la Conservator, unde, după un examen strălucit, cu toată opoziția Cadrelor și a politrucilor, a reușit să fie

înscris în anul I. După o excelentă absolvire a primului an, fu exmatriculat din ordin de sus și luat la „armată” – de fapt la muncă obligatorie – pentru trei ani.

În anul 1956, revenind de la armată-muncă, reuși după alte respingeri să reintre la secția compoziție și peste 5 ani să încheie studiile muzicale. Situația familiei era dezastruoasă. Viața continua la limita de jos a supraviețuirii. Între timp și sora sa fusese dată afară de la Facultatea de Matematică, unde intrase fără greutate datorită chemării ei naturale (dar descoperită ulterior ca fiind fiica generalului mort la Făgăraș), pentru a reface întrucâtva situația materială. Ștefan Zorzor era corector la Editura Muzicală și apoi, printr-o fericită întâmplare, începu să compună muzică de scenă pentru diverse teatre bucureștene și din provincie.

Cu unele compoziții a fost primit în Uniunea Compozitorilor, inaugurând o carieră multilaterală, creatoare, pedagogică și muzicologică. Muzica lui a fost cântată de toate orchestrele importante din țară. Formații de cameră i-au interpretat numeroasele compoziții de acest gen. Piese corale (ca și cele de cameră), muzici de film au reprezentat România și peste hotare.

În anii '60 Radioul l-a invitat la o serie de mese rotunde pe teme de istorie și estetică muzicală, alături de cele mai importante nume ale culturii muzicale românești (Șt. Niculescu, A. Rațiu, A. Stroe); Iosif Sava l-a invitat de nenumărate ori la TV pentru după-amiezele sale de cultură muzicală. În anii '70, la Radio a inițiat o serie de conferințe sub titlul „Muzica, univers uman” – un ciclu de inițiere muzicală.

Cu toate acestea situația sa socială a rămas mereu precară: pașapoarte refuzate, burse pierdute, ceea ce a dus la hotărârea de a încheia cu situația de „suspect” în care a fost împins arbitrar de o administrație atotputernică și periculoasă.

În anul 1982 soția și unul din copii au cerut și primit azil în Germania de Vest. Ca urmare, la Radio, seria „Muzica, univers uman”, ajunsă la numărul 33, a fost întreruptă.

În 1984, cu puțin noroc, familia s-a reunificat și a reînceput o viață nouă, iar în cei 19 ani de emigrație începuți la 53 de ani s-a construit o a doua perioadă de viață și de creație.

Imediat după 1989, Radiodifuziunea a scos de sub interdicție seria de emisiuni „Muzica, univers uman” – a reintrodus-o în „Fonoteca de aur” și a retransmis-o de mai multe ori integral. Au reapărut, de asemenea, compozițiile și muzica de film.

*Memoria
vecinilor noștri*

NOÉMI SÜMEGI

De la regimul fascist la poliția stalinistă: CASA TERORII, loc al memoriei pentru maghiari

Pe cel mai frumos bulevard din Budapesta se înalță un imobil de sinistră amintire: mai întâi sediu al partidului fascist maghiar, el va adăposti apoi poliția politică a regimului stalinist. De la 24 februarie 2002 această clădire este transformată în muzeu.

Spânzurători, celule umede sau fără lumină, un tun îndreptat spre vizitator în semn de bun venit. Umbra cuvântului «teroare» este proiectată asupra trecătorilor, precum crucea cu săgeți (simbol al partidului fascist maghiar) și steaua roșie. Chiar și pentru cei care nu cunosc ceea ce reprezenta altă dată acest imobil, de curând revopsit în culoarea «gri miliție», de la numărul 60 al Bulevardului Andrassy, efectul este impresionant.

«Voiam o expoziție șocantă. Acesta este scopul» anunță Maria Schmidt, director general al Casei Terorii, muzeul care și-a deschis porțile la 24 februarie 2002, zi de rememorare a victimelor comunismului. Ideea este că toți cei care ignoră această epocă și care nu își pot imagina că a fost o vreme când nici nu putea fi vorba „să te repezi până la Viena“, să fie confrunțați cu ceea ce părinții, buncii sau străbuncii lor au trebuit să trăiască. O perioadă în care pentru o glumă riscai trei ani de închisoare, când erau posibile torturi sau execuții fără motiv.

Imobilul de pe Bulevardul Andrassy a fost ales de cele două dictaturi ale secolului XX, cea a fasciștilor cu crucea cu săgeți și cea a comunismului (*n. red.:* cu secera și ciocanul), ca loc unde cei cu putere de decizie impuneau detenția, interogatoriile, torturile și chiar supliciul. Muzeul se vrea a onora memoria tuturor victimelor. «Să nu vă așteptați să vedeți fotografii despre torturi, execuții sau împușcări pe cheiurile Dunării (unde au fost împușcați evreii capitalei maghiare între octombrie 1944 și februarie 1945), ne previne Maria Schmidt. Dictaturile aveau tot interesul să nu lase dovezi ale ororilor comise». Am regăsit totuși în expoziție toate relicvele – uniforme ale „cruții cu săgeți“, și ale oficiului Securității de Stat (AVH, echivalentul maghiar al KGB), procese verbale în original, obiecte aparținând gulagului – care evocă atmosfera epocii, la care se adaugă, în spiritul culturii *high-tech* a secolului XXI, efecte vizuale și sonore interactive, ca să atragă

în particular tinerele generații, condiționate de informatică. În loc de file îngălbenite prezentate în vitrine, vizitatorul va găsi peste tot în această clădire ecrane digitale care îi vor permite să acceadă, între altele, la dosarele judiciare sau filmele documentare despre epocă. «Totuși, spectaculosul și efectele sonore nu pot fi privite ca o transformare a Casei Terorii într-un Disneyland», subliniază László Balás Piri, președintele Fundației pentru cercetarea istoriei și societății în Europa centrală și orientală, organism care gestionează muzeul.

Când intrăm în clădire, suntem întâmpinați de tunul unui tanc T-54, tipul folosit de trupele sovietice după 4 noiembrie 1956 (data înăbușirii insurecției maghiare). În curtea interioară a imobilului cu trei etaje, un tablou pe toată înălțimea clădirii prezintă portretele fotografice, gravate pe o placă de metal, a 3 600 de victime.

«Era emoționant să vezi sosind familii chiar din Australia, cu fotografiile unor dispăruți sau asasinați, care doreau să-i reînvie prin imaginile expuse aici», povestește Maria Schmidt. Foștii deținuți și-au relatat în fața camerelor de luat vederi amintirile, iar înregistrările vor fi difuzate pe ecranele de televiziune instalate aproape peste tot în clădire. Publicul vizitează sălile expoziției revopsite în gri și roșu: sala crucilor cu săgeți, cele ale AHV-ului, ale gulagului, ale represiunii, ale internărilor, cât și sala lacrimilor. După ce se trece în fața vechiului vehicul al lui Nikita Hrușciov, un automobil ZIS încă în stare de funcționare, se coboară cu un lift la etajul inferior.

La subsol, celulele au fost reconstruite după descrierile celor ce în trecut au fost deținuți acolo. «Nu era prea ușor pentru ei să reînvie aceste locuri», ne spune directoarea generală, pentru că aceste persoane au trebuit să (re)trăiască numeroase momente tulburătoare, în cursul amenajării muzeului. «Nu va fi ușor nici pentru vizitatori să vină aici», adaugă dânsa. Șase spânzurători amintesc execuțiile. Arhitecții au restabilit pereții așa cum au fost în trecut, după ce au înlăturat căptușelile adăugate în anii '70, când acele locuri au fost folosite mai întâi ca sală de reuniune pentru tinerii comuniști, și mai apoi ca depozit. O muzică deosebită, special compusă pentru muzeu, este difuzată peste tot în clădire. Dar la subsol muzica se atenuază: aici liniștea este mai propice evocării Istoriei.

La sfârșitul traseului, vizitatorii pot pătrunde în sala victimelor, ai cărei pereți

În curte, fotografiile a 3 600 victime.

sunt acoperiți cu inscripții ale numelor lor. Ultimele imagini ale expoziției amintesc plecarea trupelor sovietice. László Balás Piri, el însuși fost deținut după 1956, afirmă: «După ce ați urmat circuitul expoziției, odată ieșiți din subsol, fiecare poate încerca senzația de a se regăsi din nou la lumina soarelui. În adevăr, după cele ce am văzut aici, putem mai bine să apreciem sistemul în care trăim acum, oricâte constrângeri ar impune regulile jocului democrației.»

Obiectivul muzeului era să creeze un loc care să funcționeze ca un moment istoric coerent, folosind ca memento imobilul însuși. După ce au studiat exemplele din alte țări, au decis să conceapă o clădire modernă, surprinzătoare care – cu culoarea «gri-miliție», ferestrele bătute în cuie și cadrul negru format de acoperișul lărgit, traforat, cele două contraforturi și trotuarul din granit – să nu lase indiferent omul de pe stradă. Unele secții ale proiectului fac totuși obiectul unor litigii între proprietarul muzeului, Fundația pentru cercetarea istoriei și societății în Europa centrală și orientală, și primăria Budapestei. Detractorii proiectului amintesc că sunt actualmente în curs pregătiri ca Bulevardul Andrassy să poată fi inclus în patrimoniul mondial al UNESCO. Dar succesul acestui demers ar putea fi compromis printr-o clădire care strică armonia arhitecturală a bulevardului. Mihály Ráday, vice-președinte al Comitetului de amenajare și protecție a peisajelor urbane, care duce o luptă de decenii pentru protecția orașului, subliniază că nu ideea însăși a muzeului o contestă, ci urâtenia lui. Culoarea atât de criticată – în afara faptului că amintește de uniforma gri a Miliției muncitorilor – evocă de asemenea, după László Balás Piri, tot cenușiul vieții de atunci; «Cei care au trăit dictatura știu că era alternanța ororii și a comunismului», spune el.

László Balás Piri consideră că această Casă va ține loc de avertisment: niciodată nu trebuie să mai acceptăm ca executivul să dobândească o putere absolută. AVH-ul în fapt a considerat întotdeauna că nu trebuie să dea socoteală nimănui în ceea ce privește viața sau moartea oamenilor. Astăzi, cei doi responsabili ai muzeului susțin ideea că prezentarea unei astfel de colecții nu este legitimă decât din momentul în care societatea a depășit aceste orori și când noi putem pretinde că ele nu mai fac parte din viața noastră.

Polemică: Inaugurarea Casei Terorii, care a atras o sută de mii de persoane, a fost precedată de lungi dezbateri. Unele obiecții erau de ordin urbanistico-politic: odată transformată, clădirea spărgea unitatea arhitectonică a Bulevardului Andrassy (un Champs Elysées al Budapestei). Pentru săptămânalul „Hetí Világgazdaság”, această «Casă a terorii estetice» este o mărturie a brutalității guvernului Victor Orbán. Pentru critica din „Elet és Irodalom”, din contră, existența unor astfel de «monumente șoc» – care amintesc de muzeul Holocaustului de la Washington, sau de cel al Apartheid-ului din Africa de Sud, este necesară și justificată. Concepția istorică a muzeului a fost de asemenea pusă în discuție în măsura în care a consacrat mai mult spațiu terorii comuniste, decât celei a crucii cu săgeți, căreia nu îi prezintă antecedentele.

Sub comunism: AVH

A doua zi după sosirea sovieticilor, în 1945, Partidul Comunist se face stăpân pe Ministerul de Interne și își creează un departament al Securității de Stat (AVO), însărcinat la început cu urmărirea criminalilor de război, care s-a instalat la numărul 60 al Bulevardului Andrassy. Dar repede scopul său devine suprimarea progresivă a noii democrații și instalarea regimului stalinist. Rebotezat în 1948 Oficiu al Securității de Stat (AVH) și trecut direct sub autoritatea Consiliului de Miniștri, organismul devine principalul instrument al terorii de stat: arestări masive, procese montate mai întâi împotriva reprezentanților Bisericii și a presupușilor dușmani de clasă, mai apoi împotriva comuniștilor care nu mai conveneau șefului suprem Rákosi, confiscarea averilor și colectivizarea forțată a agriculturii. La începutul anilor '50, AVH număra circa 60 000 de colaboratori. Numărul cetățenilor fișați este de circa 1 100 000, adică peste 10% din populație, există zeci de mii de deținuți, 620 000 de procese în curs, torturile și disparițiile sunt zilnice în sediul din Bulevardul Andrassy. A doua zi după revoluția din 1956, AVH părăsește vechiul sediu și este formal dizolvat. Sarcinile sale sunt repartizate între mai multe departamente ale Ministerului de Interne. Serviciile însărcinate cu represiunea politică nu vor dispărea decât la revenirea democrației în 1990.

*Text reprodus după «Courier International», nr. 591
28 februarie – 6 martie 2002.*

Traducere din franceză de Florin Alexandru Stănescu

Un omagiu adus victimelor conceput de arhitectul scenograf Attila F. Kovács. Acoperișul cu traforaje, contraforturile și trotuarul din granit amintesc cadrul negru al unui ferpar de deces. Gri-ul amintește culoarea uniformelor fostei Miliții muncitorești.

ALEȘ KYR

Ura de clasă, după model sovietic, în Cehoslovacia

După înfrângerea fascismului hitlerist în 1945, Republica Cehoslovacă a fost condusă de Președintele Eduard Beneš, iar toate instituțiile de stat, inclusiv sistemul juridic, au fost treptat restabilite în situația lor de dinainte de război.

Perioada 1945-1947 a fost caracterizată de concentrarea în lagăre a cetățenilor germani care trăiau pe teritoriul Protectoratului și trimiterea lor în Germania. Această politică, aplicată de noua conducere cehoslovacă populației germane, a găsit sprijin în luările de poziție ale Puterilor învingătoare și a fost realizată de o manieră consecventă, aproape fanatică. Pentru reunirea germanilor destinați trimerii în Germania au servit provizoriu și diferite locuri de cazare improvizate, inclusiv unele foste lagăre de muncă ale naziștilor.

După câștigarea alegerilor din 1946, partidul comunist s-a pregătit în mod sistematic și deliberat pentru preluarea puterii politice în Cehoslovacia, chiar și prin forță, dacă va fi nevoie. Fruntașul comunist Klement Gottwald, care a devenit ulterior vice-prim ministru, s-a folosit de criza guvernamentală din februarie 1948, silindu-l pe Președinte să accepte demisia majorității miniștrilor și propunând o nouă componentă a guvernului, care corespundea intențiilor comunistilor. El a devenit prim ministrul noului guvern și, mai târziu,

*Vitrină cu bluzon și
caschetă ale unui deținut
dintr-un lagăr de muncă,
inclusiv instrumentele de
tortură.*

chiar Președintele Republicii. Aflându-se sub puternica influență a lui I.V. Stalin, la vremea aceea cel mai de seamă reprezentant al Uniunii Sovietice, Gottwald a instaurat dictatura de clasă după modelul acestuia. Astfel au fost create condițiile politice pentru apariția unui stat totalitar, în cadrul căruia metodele de reprimare aplicate au fost cu totul neobișnuite în relațiile puterii de stat cu deținuții și în tratamentul lor, în special cu deținuții politici; încă din octombrie 1948 s-a elaborat legislația fundamentală prin care era legalizată represiunea politică. Este vorba de legile nr. 231/1948 privind apărarea Republicii democrat-populare, legea nr. 232/1948 despre înființarea Tribunalului de stat și legea nr. 247/1948, despre lagărele de muncă forțată. Cetățenii cu vederi democratice, deveniți așa-numiții dușmani de clasă, au fost urmăriți în justiție cu sprijinul consilierilor sovietici și condamnați de Tribunalul de stat din Praga sau de tribunalele regionale la pedepse privative de libertate pe mulți ani. Pentru creșterea capacității de cuprindere a închisorilor s-au înființat lagăre de muncă forțată, în care oamenii erau încarcerați pe baza hotărârilor unor comisii formate din trei persoane și numite de comitetele naționale regionale. Aceste lagăre de muncă au fost desființate treptat după anul 1956, dar tratamentul politic și de clasă aplicat deținuților a dăinuit.

În 1950 a intrat în vigoare noua lege penală nr. 86 și Codul Penal nr. 87, prin care s-au stabilit noi reglementări privind pedepsele privative de libertate. Aceste legi apărau în primul rând ordinea politică și economică totalitară. Pe baza legii nr. 319/1948 privind perfecționarea sistemului juridic, s-a elaborat în 1951 Codul Penal. Noul Cod Penal a introdus o diferențiere, conform politicii luptei de clasă, între deținuți și a înlocuit în final prevederile juridice de detenție din timpul Primei Republici. Atunci s-a introdus și o nouă reglementare privind corpul de pază al închisorilor.

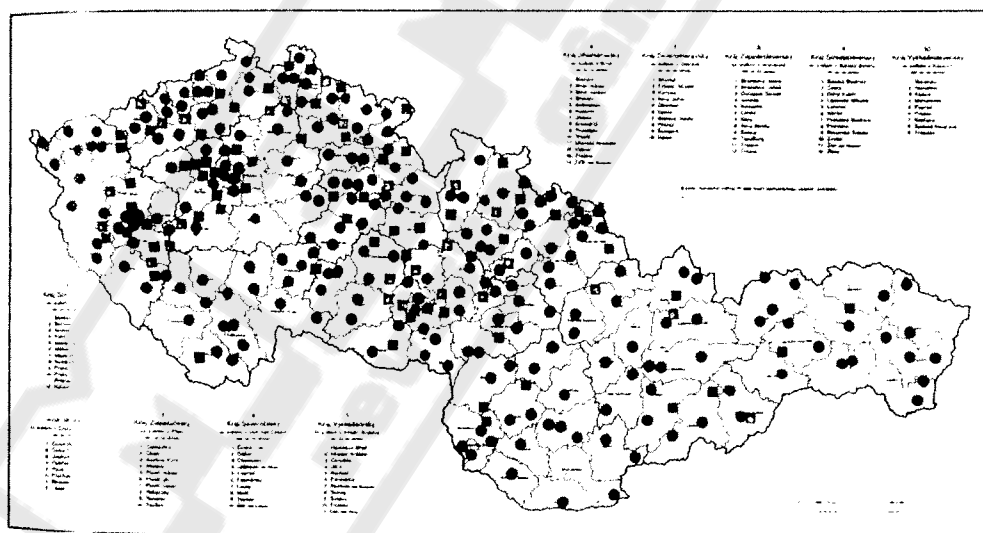
Promotori fanatici ai urii de clasă în sistemul juridic penal au fost ministrul justiției Stefan Rais și adjunctul său Karel Kloss. În 1952 existau în total 335 penitenciare și închisori, dintre care 226 administrate de Ministerul Justiției și 109 aflate în subordinea Ministerului Siguranței Naționale. În plus, s-au înființat 107 lagăre de muncă, dintre care 87 erau subordonate Ministerului Justiției și 20

Ministerului Siguranței Naționale. În 1953 sistemul penitenciar a intrat în competența Ministerului Siguranței naționale, la aceste schimbări organice luând parte și consilierul sovietic. Organismul central al sistemului penitenciar a devenit Administrația instituțiilor de corecție a Ministerului Siguranței Naționale. În toate regiunile s-au înființat departamente regionale ale acestor instituții de corecție pe lângă departamentele regionale ale Corpului de Siguranță națională, ca organ conducător al închisorilor din cadrul regiunii respective.

În 1960, Ministerul de Interne a preluat sarcinile Ministerului Siguranței naționale, s-au desființat departamentele regionale ale acestor instituții de corecție și s-a creat Administrația instituțiilor de corecție a Ministerului de Interne. În 1961 s-a elaborat noua lege penală nr. 10, Codul Penal nr. 141 și Ordonanța judiciară pentru realizarea privațiunii de libertate. Din directiva privind activitatea educativă a persoanelor condamnate în cadrul instituțiilor de corecție din anul 1961 reiese că deținuții politici formau o categorie specială de așa-numiți „dușmani de clasă”. Criteriul decisiv era caracterizarea sub aspectul politicii de clasă a condamnaților, mai degrabă decât tipul sau întinderea actului lor infracțional.

Între anii 1946 și 1964, media anuală a deținuților era de 30 000, iar în aceeași perioadă s-au înregistrat în total

Harta locurilor de detenție și lagărelor de muncă din anul 1953 în Cehoslovacia.

1 011 execuții prin spânzurare, dintre care 240 de cazuri au fost pur politice. În anii '50, generalul Helidor Pika și parlamentarul doctor în Drept Milada Horáková au fost executați, devenind simboluri ale rezistenței împotriva regimului totalitar. Ultimul deținut politic executat a fost Jaroslav Bočan, în 1960.

Traducere din germană de Micaela Ghițescu

Spânzurătoare din anii '50-'60.

THEODOR BĂRBULESCU

LIVIU ȚĂRANU

Din preliminariile Rezistenței armate anticomuniste Cazul colonelului I. Uță

Una din secvențele ultimului demisecol care s-a bucurat de o largă tratare în istoriografia românească postdecembristă, concretizată prin analize de bună calitate, este reprezentată de Rezistența anticomunistă din anii '50 și de activitatea Securității împotriva a ceea ce, în epocă, erau intitulate drept „bande teroriste”. Este totodată astăzi, poate, cea mai bine prezentată fațetă a regimului comunist și aceasta datorită eforturilor concertate ale vechii generații și ale celei noi din istoriografia românească.

Din această perspectivă, materialul de față își propune prezentarea unui personaj menționat destul de frecvent în studiile care au abordat tema Rezistenței anticomuniste: colonelul Ion Uță.

Acesta a fost unul dintre principalii inițiatori ai numeroaselor grupări care, cu credința în venirea și eliberarea de către americani a României de sub ocupația sovietică, au încercat să reziste, cu arma în mână, noilor autorități instalate după 1945, cu susținerea și din interesul Moscovei. Alimentate de chemările la luptă lansate prin intermediul unor posturi de radio occidentale precum „Europa Liberă” sau „BBC”, „bandele” anticomuniste au menținut, timp de mai bine de un deceniu, o anumită teamă în rândul conducerii comuniste, locale și centrale, care se vedea subminată în eforturile sale de a-și consolida pe deplin puterea, aceasta și datorită unui climat de incertitudine existent în rândul populației sensibile la zvonurile vehiculate de cei care se înrolaseră în lupta împotriva noului regim și care propovăduiau o iminentă sosire a americanilor în Balcani. Această sosire s-a lăsat însă mult așteptată și a depășit, pe alocuri, posibilitățile biologice de supraviețuire ale celor din Rezistență. Capturați de Securitate, judecați în tribunale militare, condamnați (cu sentințe bazate pe „unanimitate de voturi”) la moarte sau la ani grei de închisoare și la confiscarea tuturor bunurilor, membrii „bandelor” nu au putut accepta că americanii i-au uitat pe români sub mantaua sovietelor și nici că ei sau urmașii lor nu vor fi salvați de marea putere de la apus.

Născut la data de 22 decembrie 1891, în orașul Caracal, I. Uță, la aproape 21 de ani (pe 10 octombrie 1912) este încorporat ca soldat cu termen redus. Participă la campania din 1913 și la primul război mondial avansând până la gradul de

căpitan, fiind decorat cu numeroase medalii pentru faptele sale de arme. Rămâne în cadrele active ale armatei până în 1943, când demisionează, fiind trecut în rezervă cu gradul de colonel. Numit prefect al județului Severin în anii 1943-1944, colonelul Ion Uță, a încercat în mod repetat contracararea Grupului Etnic German, motiv pentru care a fost reclamat la mareșalul Antonescu. După 23 august 1944, rămânând consecvent ideilor democratice, se înscrie în Partidul Național Țărănesc condus de Iuliu Maniu.

În luna mai 1947 este nevoit să-și părăsească domiciliul întrucât începuseră din partea autorităților comuniste arestările țărăniștilor și se refugiază în zona Munților Semenicului. În vara aceluiași an se stabilește lângă comuna Tegorova unde organizează un grup de rezistență armată format din 24 de oameni.

Datorită faptului că sub comanda sa luptau atât țărăniști, legionari, foști militari, cât și țărani neîncadrați politic, colonelul Uță, a încercat omogenizarea formațiunii prin educație patriotică și instrucție militară. Alături de acest grup, profitând de faptul că majoritatea țăranilor bănățeni erau de partea sa, colonelul pune pe picioare în multe dintre satele din regiune (Borloveni, Cănicea, Cornereva, Domașnea, Globurău, Lăpușnicel, Luncavița, Mehadica, Teregova, Verendin etc.) și o rețea formată dintr-o serie de elemente de sprijin, care aveau ca misiune principală asigurarea logisticii: găzduire, furnizare de alimente, informații, armament și muniție. Au fost organizate atacuri împotriva comuniștilor pentru a procura necesarul de arme. De asemenea, au existat diferiți șefi de post de jandarmi care au colaborat cu partizanii. Scopul principal al acestor inițiative era acela de a pregăti pe locuitori pentru un adevărat război de guerilă și pentru cazul unui conflict între americani și sovietici care să aibă teatrul principal pe teritoriul românesc.

Succesul unor asemenea planuri putea fi asigurat, în concepția colonelului Uță, de unitatea de acțiune și conducere a diverselor grupuri de rezistență din zonă. Ca urmare, el intenționa ca în cursul anului 1950 să creeze Blocul Național, prin unificarea tuturor punctelor de rezistență armată în scopul de a obține controlul regiunii. Planurile sale prevedeau extinderea controlului asupra teritoriului mai întâi la Banat, apoi prin contactul cu celelalte grupuri din munți și cu ajutorul democrațiilor occidentale s-ar fi încercat o mișcare de eliberare la scară națională. Încercările în acest sens, făcute pe diverse canale, s-au izbit de refuzul conducătorilor unor astfel de grupări (de pildă, cazul legionarului Spiru Blănaru care a respins orice propunere de acest fel, motivând persecuția legionarilor de către colonelul Uță în timpul cât fusese prefect).

Pentru ridicarea moralului populației și menținerea speranței, partizanii au întreprins o serie de acțiuni de intimidare a comuniștilor prin împrăștieri de manifeste, atacuri asupra sediilor primăriilor, pedepsiri ale membrilor de partid și jandarmilor care-i asupreau pe țărani. Denunțătorii dovediți au fost executați.

La începutul anului 1949, autoritățile comuniste au masat în Banat numeroase

trupe de securitate conduse de Comandamentul Unic „Timiș”, format la data de 23 ianuarie. În noaptea de 24/25 ianuarie, batalioanele de Securitate au ocupat satele din zonă, încercuind zona unde fuseseră semnalati partizanii, dar aceștia își părăsiseră adăposturile. În ziua de 7 februarie 1949, Andrei Vădrariu, infiltrat în grup, s-a prezentat la postul de miliție din comuna Mehadica, apoi la Securitate unde a comunicat datele necesare capturării partizanilor, fiind chiar el călăuză trupelor de Securitate în aceeași noapte. Colonelul a ordonat retragerea și împrăștierea camarazilor săi, el rămânând să-i acopere. A fost împușcat în timp ce încerca să reziste în fața unui adversar mult superior ca număr și dotare. Alături de el, alți cinci partizani și-au găsit sfârșitul cu arma în mână, șase au fost arestați, precum și 20 dintre cei care îi sprijineau în satele din zonă. În total au fost arestați, până către finele anului 1949, 86 de susținători ai colonelului Uță, dintre care 65 erau țărani. Au scăpat doar opt dintre partizani care s-au reorganizat și au continuat lupta până în anul 1954. Conducerea grupului a fost preluată de Dumitru Ișfănuț, zis Sfârloagă, care la 2 martie 1950 a fost condamnat la moarte în contumacie și a murit în luptă, lângă Caransebeș, la 29 septembrie 1952. Unul din cei mai buni partizani ai colonelului Uță, Dumitru Mutașcu zis Fus, de asemenea condamnat la moarte în contumacie la 2 martie 1950, a fost găsit împușcat în pădurea de lângă Văliug, la 28 noiembrie 1954.

Timp de 18 ani, un segment al populației din România s-a împotrivit cu arma în mână puterii bolșevice adusă de tancurile sovietice. **Rezistența activă a celor din munți, a micilor grupuri înarmate a constituit linia întâi de luptă împotriva comunismului, alături de rezistența pasivă, manifestată pe întreg cuprinsul țării de aproape întreaga populație, prin diverse moduri.** Formate din elemente eterogene atât ca pătură socială, cât și ca doctrină politică sau pregătire militară, cu echipamente și armament neîndestulător, confruntate cu lipsuri din ce în ce mai acute, fără o conducere centralizată care să le asigure o unitate de gândire și acțiune, grupurile de partizani au fost rând pe rând anihilate, membrii acestora fiind uciși sau condamnați la ani grei de temniță.

Colonelul Ion Uță, sesizând lipsurile cu care se confruntă mișcarea de rezistență armată, a conceput unul din cele mai elaborate planuri tactice, văzând într-o unificare a nucleelor de partizani singura șansă viabilă de luptă împotriva puterii nou instalate. Ca și în alte cazuri, precum cel al maiorului Dabija, grupul a fost lichidat înainte de a putea crea o structură îndeajuns de puternică pentru realizarea opoziției plănuită.

Chiar dacă nu au putut pune în pericol, datorită numărului relativ mic de luptători, însăși stabilitatea regimului comunist, grupurile din rezistență au reușit, pentru o perioadă de timp să mențină vie în rândurile oamenilor speranța într-o victorie a forțelor democratice. „Bandiții” au constituit totuși un motiv de neliniște pentru conducerea de la București care vedea grupele de partizani ca nucleee în jurul cărora s-ar fi putut strânge marea masă a populației nemulțumite.

Andrei Ciurunga: un bard al Basarabiei

... Ciurunga nu scrie niciodată ca să se
afle în treabă: are totdeauna ceva de spus,
și o spune cu claritate și răsunet...

Șerban Cioculescu

Poetul Andrei Ciurunga, pe numele său adevărat Robert Eisenbraun, născut pe 28 oct. 1920 la Cahul (în Basarabia), face parte din stirpea germanilor colonizați în sudul Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea.

De-a lungul zbuciumatei sale vieți, poetul și-a semnat poeziile cu diverse pseudonime literare, printre care Andrei Cahuleanu, Nicu Grădinaru, Radu Calomfir, Matei Scutaru și altele, deoarece i se interzisese să semneze cu adevăratul său nume.

Despre creația poetică a lui Andrei Ciurunga au scris personalități de frunte ale culturii noastre, precum Nichifor Crainic, Camil Baltazar, Șerban Cioculescu, Alexandru Piru și enumerarea ar putea continua.

A debutat de timpuriu (1932), încă din anii liceului (la Cahul, orașul său natal – de unde și pseudonimul Cahuleanu), iar la frageda vârstă de 16 ani (1936) îi apare prima culegere de versuri, cu titlul *Melancolie*.

De atunci, i-au apărut o serie întregă de poezii și poeme, precum *În zodia cumpenei* (1939), *Cântecele dezrobirii* (1943), *Cântece de dor și de război* (1944), *Poeme de dincoace* (1947), *Decastihuri* (1968), *Vinovat pentru aceste cuvinte* (1972), *Argumente împotriva nopții* (1976), *Micul meu atlas* (1976), *Echivalențe* (1978), *Imn pentru flacăra fără sfârșit* (1982), *Gestul împăcării* (1983), *Toată țara-i școala mea* (1989), *Memorii optimiste* (1992), *Poemele cumplitului canal* (1992), *Poeme din iad pentru îngeri* (1996), *Ceasuri fără minutare* (1996), *Versuri pentru INA* (1996), *N-aveți un surâs în plus?* (1996), *Lacrimi pentru Basarabia*, apărută în trei ediții (1995, 2001, 2002) și care reprezintă o reunire a versurilor scrise de-a lungul a 55 de ani, ca un omagiu al poetului pentru pământul natal – Basarabia.

Nevoit să se refugieze din Basarabia natală și atât de îndrăgită, Andrei Ciurunga și-a cântat aleanul și dragostea față de pământul cotropit în versuri pline de melancolie și pătrunse de un profund zbucium sufletesc.

În anul 1950, pentru volumul *Cântece de dor și de război* (Chișinău, 1944), este condamnat la 4 ani muncă silnică, drept „criminal împotriva păcii”.

Iar în 1958, pentru poeziile compuse în timpul primei sale detenții, la Canalul Dunărea – Marea Neagră, este condamnat tot de un tribunal militar la 18 ani temniță grea. Din fericire pentru poet, a fost eliberat înainte de termen (1964).

Ca urmare a refugului și a celor două detenții, Andrei Ciurunga a scris pagini de memorialistică, cuprinse în volumele *Memorii optimiste* (1992) și *Poemele cumplitului Canal* (1992), dar fără să insiste pe suferințele îndurate.

Poetul a evitat să-și exhibe chinurile trăite în detenție, dar – lipsit aproape o jumătate de veac de posibilitatea de a-și revedea și regăsi locurile natale, după care tânjea – a cântat în versuri pline de o profundă dragoste și nostalgie pământul Basarabiei, casa părintească, locurile copilăriei, figurile străbunilor.

Creația de un profund lirism a lui Andrei Ciurunga, mai ales cea în care evocă anii de pribegie, menține trează conștiința celor ce au trebuit să părăsească de două ori în numai câțiva ani pământul dintre Prut și Nistru, luând cu ei doar lacrimile și amintirea.

Reproducem în continuare câteva din poeziile poetului basarabean Andrei Ciurunga, aflat la vârsta senectuții, poezii scrise de-a lungul a peste o jumătate de veac din frământatea noastră istorie. (Gh. D.)

Mai am puțin

*Mai am puțin, mai am puțin până la moarte,
și n-am să văd frumoasa întâlnire
pe care-au scris-o veacurile-n carte
și nimeni încă nu i-a dat cetire.*

*Eu v-am chemat să-ntâmpinăm Minunea,
basarabeni cu răzvrătiri de piatră,
să vă-ncălziți pe buze rugăciunea
și să vă fierbeți sângele pe vatră.*

*Eu vă cunosc, vă știu privirile senine,
basarabeni încremeniți în stâncă.
Vă bate inima prin țările străine –
dar inima vi-i românească încă.*

*Mai am puțin, mai am puțin până la moarte
și-n gheara morții mă frământ și sânger.*

*Chiar dacă cerul azi ne va desparte,
eu tot mă-ntorc la voi – mă schimb în înger.*

*Arhanghel viu, cu foc și cu putere,
am să cobor din cer, cum spune mitul,
și pentru marea voastră înviere
am să ridic de pe mormânt granitul...*

Cântec pentru Basarabia

*Țară cu pridvoare și cu prune brune
care dorm în ochii puși pe rugăciune,*

*cine-a frânt în tine ascuțiș de sabie
să te plece altor steaguri, Basarabie?*

*Ruptu-te-au dușmanii, datu-te-au la câini,
iezii din privire să ți-i culci în mâini.*

*Pletele să-ți fluturi noaptea pe sub stele
când își umple Nistrul ochii cu mărgele.*

*Țară cu domnițe – tremur între gene –
albe ca lumina strânsă din poiene,*

*unde-au fost arcașii, unde-au fost plăieșii,
când le-au scos în târguri trupul, megieșii?*

*Frunză, frunzișoară verde de sulfină
Crucea se ridică, troița se-nchină.*

*Plugul între brazde răscolește sânge,
vântul dacă bate, plopul nu mai plânge.*

*Țară, țăruleană limpede ca Prutul,
lasă-mă să-ți mângâi rana cu sărutul...*

Refugiu

*De-un veac de vreme ne-am pornit la drum,
priviri semețe sufletul ni-l sapă
și zările perdelelor de fum
ne-ntind oțet când însetăm de apă.*

*Străini, cu câte-o ciudură de dor,
ne-am rupt de-acasă ca din crâng o floare,
visând salcâmii ce-au rămas și mor
încovoiați spre prispele cu soare.*

*În pași simțim topindu-ni-se plumb,
ne-acoperă poclăzi basarabene
și-n infinitul foșnet de porumb
ne umezim noptaticele gene.*

*De-un veac de vreme pașii ni se rup
să dăm de fundul zărilor afunde,
cu rana țării înflorită-n trup –
dar până unde, Doamne, până unde?*

Se duc, pribegi...

*Se duc, pribegi, basarabeni mei
cu ochii uzi de lacrimi și de soare
și cresc mereu pe drumuri pașii grei –
rostogolite pietre de hotare...*

*Se duc, pribegi... În inimi – mărăcini –
fluide doruri urcă să-i apese.
Pe fruntea lor au răs cândva grădini
și zarzări albi, în ochii de mirese.*

*Hei, primăvara asta nu-i a lor!
Ei duc în suflet neguri mari și toamne
și parcă-i surpă fiecare zbor
cu care salți un pui de găză, Doamne.*

*Priviți-i: smulși din somnul altor ani
întind în zare mâini neputincioase.
Tălpile crude ard pe bolovani
și-nsângerate caută mătase.*

*Dar peste tristele și galbenele frunți
o stea de-argint cât un inel se roagă
pentru credința care vrea să miște munți
și pentru țara care vrea să fie-ntreagă.*

Ajută, Doamne

*Eu sunt așa cum m-au ursit din leagăn
fecioarele ce mi-au merit avan
cuvântul ca pe-o albie să-l tragă,
în care doarme-un prunc basarabean.*

*Și de-a trecut războiul peste mine
și reci urmară ucigașii zori,
eu nu m-am rupt, desțelenit, de tine,
pământ purtat pe tălpi în închisori.*

*Sunt bun ca grâul argintat de stele
în ușă dacă-mi bate vreun sărac.
Ajută-i Doamne, bunătății mele
să se prefacă-n pâine pe Bugeac.*

*Când norii vin pe-ntinderea fierbinte
eu mă-ndârjesc spre cerul nesătul.
Ajută-i, Doamne, îndârjirii sfinte
să se prefacă-n plopii din Cahul.*

*Iar când mă bucur uneori de-acele
vrăjite flori pe podul de la Prut,
ajută-i, Doamne, bucuriei mele
să se prefacă-n țară de-nceput.*

ANNIE BENTOIU

Transformarea interioară

Vă propun să meditam împreună asupra sensului unor cuvinte. Știți că scriitorii, cu deosebire, își petrec o bună parte din viață urmărind, studiind, cercetând cuvintele, învățând să le înlănțuie și încercând să afle tot ce se poate din complexelor existență. Acest studiu al cuvintelor nu e doar livresc, ci se leagă direct de trăirile și observațiile noastre zilnice, de tot felul nostru de a simți și de a vedea.

Am ales pentru astăzi două grupe de termeni. Primul cuprinde trei cuvinte strâns înrudite între ele: îmi par actuale, poate pentru că în timpul comunismului au fost răstălmăcite și umilite: e vorba de termenii *individ*, *individualitate* și *individualism*.

Ca întotdeauna, am început prin a căuta în dicționar, dar în dicționarele românești din anii șaptezeci care-mi stau la îndemână unele definiții mi s-au părut prea distorsionate ca să le pot folosi; am să recurg așadar la armele experienței și bunului simț, ca și la unele dicționare străine.

Ne vom aduce aminte cu toții fără efort că termenul *individ* denumește orice ființă vegetală sau animală, considerată ca o unitate distinctă în cadrul speciei din care face parte: în acest sens putem vorbi de indivizi și la oameni, și la lei, și la antilope. Individualitatea este totalitatea particularităților care deosebesc un individ de altul: vom remarca aici că, în ce privește exclusiv ființele umane, termenilor *individ* și *individualitate* le corespund cei de persoană și personalitate; ultimul indică ființe cu un grad înalt de cunoaștere de sine și de voință activă. În sfârșit, prin termenul *individualism* vom înțelege, cum ne spune un dicționar francez de vorbire curentă, *Le Petit Robert*, „teoria sau tendința care vede în individ valoarea supremă în domeniul politic, economic și moral“.

Aceste definiții fără patimă construiesc un câmp de reflecție în care noțiunile se așază armonios. Vom intui destul de repede că, pe plan social, individul este atomul fără de care nimic nu se poate construi. În decursul istoriei, grupurile și structurile colective își schimbă forma, dar individul rămâne unitatea de bază. De aceea, însuși interesul grupului este ca el să-și dezvolte și să-și folosească toate virtualitățile. Iar individul care începe să se distingă de vecinul său, care-și sporește conștiința de sine, libertatea de acțiune și cunoștințele despre lume se află în raport de continuă interacțiune cu ceilalți și cu grupul din care face parte.

Nici o ființă vie nu poate subzista izolându-se, ea se va pierde dacă va deveni solitară și închistată, după cum nici tendința opusă, cea de a se topi într-o masă uniformă împreună cu ceilalți, nu-i poate aduce decât sfârșitul. O întregă și delicată țesătură de raporturi se va stabili deci între individ și grup – o putem urmări chiar și în regnul animal –, iar în societățile umane, în care complexitatea persoanelor este nemăsurată, raportul ideal între unitate și grup este cel de dialog și conlucrare, de sprijin reciproc întru dezvoltarea pozitivă a fiecăruia. Toată etica, toate preceptele de morală reținute de memoria istorică, ba chiar toate învățămintele religioase pledează pentru acest dialog al oamenilor între ei și al fiecăruia cu grupul, în folosul lui și al tuturor. Literatura tuturor vremurilor se hrănește din observația și meditația asupra varietății și subtilității acestor raporturi.

În mentalitatea europeană, conceptele de individ, individualitate, persoană sunt absolut centrale. Le putem urmări dezvoltarea în toată cultura greacă, unde reprezentarea eroului singur, în luptă cu destinul (în tragedii), sau a atletului în luptă cu timpul sau cu propriile lui puteri (în sculptură sau în pictură) au atins plenitudinea artistică. Putem apoi urmări aceste noțiuni în dreptul roman, integral construit în jurul individului ca subiect de drepturi și obligații, considerat ca atare încă înainte de a se naște. Și le aflăm în toată plenitudinea în gândirea creștină. Ea preia de la gândirea iudaică ideea relației personale a credinciosului cu Dumnezeu, așa cum ne-a fost transmisă în special în Psalmii lui David, preia și înțelepciunea, de pildă, a Proverbelor lui Solomon, în care sunt atât de fin analizate raporturile oamenilor între ei, dar le prelungește până la extraordinara viziune a Judecății din Urmă, la care fiecare om se prezintă singur, cu toată povestea vieții lui. Nu trebuie să surâdeți în fața acestei imagini, despre care v-ar putea spune multe bătrânii care-și revăd, în lungile lor nopți de insomnie, faptele și zisele unei existențe lungi.

Ce s-a întâmplat însă? În ultimele două secole am asistat la apariția, tot în Europa, a unei serii de ideologii și de frământări colectiviste. În opoziție cu individul concret s-a instaurat o imagine abstractă, ce reprezintă un grup de inși împărțășind câteva caracteristici comune și animați de țeluri concrete comune. Colectivul, adică această figură abstractă a grupului, absoarbe cu totul realitatea multicoloră și imprezibilă a indivizilor. El are întotdeauna dreptate – o dreptate întruchipată, practic, de un singur ins charismatic, sprijinit de un mic grup de devotați. În istorie, această gândire colectivistă în care grupul ia locul individului a dus la nașterea celor două mari totalitarisme, nazismul și comunismul, dar și a unor mișcări de mai mică importanță, deși la fel de periculoase, cum a fost la noi Mișcarea legionară.

Indiferent de faptul că s-au combătut între ele, toate aceste mișcări încep prin a zugrăvi un ideal atrăgător și aparent realizabil, răspunzând unor aspirații reale: nazismul promite ordine, rezultate economice, satisfacerea mândriei naționale rănite; comunismul promite să realizeze perfecta egalitate între oameni; mișcarea legionară assemblează câteva idei tradiționale pozitive (iubire de țară, justiție

socială, ortodoxie). Toți însă își propun să-și realizeze țelurile prin forța unui grup mai mare sau mai mic de activiști de elită, lipsiți de orice inițiativă, împiedicați de la exercițiul oricărei priviri critice sau autonome și înzestrați cu putere asupra masei: ei sunt executanții zeloși ai unor directive asupra cărora n-au nici un cuvânt, iar în lumea pe care ei o construiesc domnește aceeași lege nemiloasă a supremației colectivului asupra

voințelor individuale. Rezultatul concret al trecerii prin istorie a acestor mișcări a fost cumplit și nu e nevoie să-l reamintim aici. Ce putem reține este că dușmanul comun al acestor sisteme ideologice este însăși persoana umană, adică acea conștiință de sine care face din simplul individ o structură organizată, lucidă și activă. Pentru gândirea colectivistă, orice manifestare de independență în gândire, orice aspirație la ieșirea din șabloane este sancționată ca un pericol major: e de ajuns să ne gândim, de pildă, la oribilul asasinat prin care legionarii și-au pedepsit unicul lor disident cunoscut, Stelescu. Violența acestor pedepse, pe care le regăsim în toate sistemele colectiviste, le este necesară pentru că opoziția individuală este un fenomen viu, sănătos, care se opune oricărui sistem de gândire abstract sau osificat, incapabil de evoluție prin însăși natura lui.

Noi toți, care am trăit patruzeci și cinci de ani sub un asemenea regim, știm care-i sunt procedeele pentru a curba șira spinării și a instaura în fiecare ins o derută paralizantă. Omul singur n-are niciodată dreptate pentru că el se află opus, în teorie, unei mase uriașe, presupusă a gândi într-unul și același fel. De la ridiculizarea oricărei opoziții până la umilința publică sau privațiunea de libertate, de la picătura de otravă pe care o reprezintă în viața zilnică listele de votare unice, ședințele, ridicările de mâini, orele de învățământ politic, locuința în comun, interdicția de a se practica – pe plan cultural – „vedetismul” (care ar putea duce la popularizarea unor modele morale) până la satele cu blocuri visate de Ceaușescu, în care ograda individuală era menită să dispară, toate arată că scopul era transformarea masei într-un fel de pastă moale și docilă, lucru care s-a petrecut în bună măsură.

Ba chiar și în Occidentul iluziilor noastre am asistat în ultimul secol la o depreciere accentuată a valorilor individualismului. Sub efectul demografiei galopante, un ins din șase miliarde, cât numără acum populația globului, este de trei ori mai puțin valoros decât unul din două, câte erau în vremea liceului meu. Necesitatea practică de a grupa oamenii în colectivități profesionale sau urbane, construirea de locuințe supraetajate cu aspect de termitiere, birourile cu sute de

funcționari lucrând la calculatoare identice, folosirea constantă a cifrelor mari – milioane, miliarde și așa mai departe – sunt pe cale să ne facă să uităm ce este de fapt o ființă socială.

Desigur, în istoria umană erorile există, au existat întotdeauna și de fapt, după un timp mai scurt sau mai lung, ele sunt eliminate. Va fi ușor de constatat că nici un grup, nici o colectivitate nu pot fi viabile fără calitatea superioară a elementelor sale de bază, la fel cum un zid nu se poate ridica durabil dacă nu i-au fost arse toate cărămizile. Un grup social e trainic și folositor celorlalte dacă membrii săi sunt individualități bine conturate, capabile să comunice și să colaboreze între ele, nu doar să se manifeste ca o turmă agresivă, cum vedem uneori la televizor la unele manifestări occidentale. La ieșirea din adolescență, persoana umană se precizează și își definește conturul: ea își alege scopurile, își autoanalizează slăbiciunile, își stabilește idealul, adică treapta superioară de atins. Atenția la propria evoluție și experiența activității zilnice îi vor defini puțin câte puțin personalitatea, dar aceasta va fi negativă dacă își va exagera importanța în raport cu a celorlalți, dacă va uita că ea este membră a unuia sau mai multor grupuri, cu toate drepturile și datoriile ce derivă din aceasta. Personalitatea pozitivă este coerentă și suplă; organizarea ei interioară este stabilă, dar ea rămâne oricând disponibilă pentru comunicarea sau conlucrarea cu ceilalți. Lucidă și binevoitoare, ea nu se apără cu țepi și socotește războiul, la propriu și la figurat, o circumstanță tragică. Ea știe că libertatea atrage răspunderea și că orice drept se întemeiază pe o obligație, după cum o obligație îndeplinită întărește un drept.

Cât despre încrederea în viață și satisfacția profundă pe care o căpătăm la capătul efortului de a ne autoconstrui, în drumul de la individul anonim la personalitatea conștientă, permiteți-mi să vă citez o maximă a marelui istoric Nicolae Iorga: „În cetatea conștiinței tale“ – spune marele învățat – „poți fi ucis, dar nu înfrânt“. Vă mărturisesc că mie personal această maximă mi-a dat înțelegere și curaj în toți anii trăiți sub apăsarea colectivismului comunist.

*

Să trecem acum la cel de-al doilea grup de cuvinte, tot trei la număr, dar înrudite doar ca sens, nu și ca formă lingvistică: ele sunt *onoare*, *demnitate* și *respect*. Le-am ales tot pentru că sunt azi relativ puțin întrebuințate, și nu cu cele mai potrivite conotații.

Să începem deci prin a spune, în ce privește cuvântul *onoare*, că noi românii avem cu el o problemă serioasă și asta din cauza unui autor de geniu, Caragiale. Aproape că nu mai poți folosi în mod serios acest termen, care-ți aduce imediat în minte pe Jupânul Dumitrache cu „onoarea lui de familist“, sau pe Leanca văduva, care reclamă în justiție „onoarea mea și trei chile de mastică prima!“

Noțiunea de *onoare* e însă mult mai importantă decât ni se pare, sau decât este astăzi imaginea ei, chiar și în culturi care n-au avut un Caragiale, dar unde condițiile s-au schimbat mult de la apariția ei. Căci noțiunea aparține aristocrației și societăților în care această categorie socială a jucat un rol important.

(Pentru că tot ne ocupăm de cuvinte, să amintim în treacăt că, după cum se știe, aristocrație înseamnă, pe plan etimologic, domnia celor mai buni. Și să remarcăm că un termen foarte modern, meritocrație, nu e foarte îndepărtat de acesta. Diferența între ele este că, odată recunoscută, calitatea de aristocrat se moștenește, pe când meritul rămâne individual și nu poate fi extins.)

Să revenim însă la conceptul de onoare și la rolul său, pe care-l vom găsi descris de Montesquieu în celebra sa carte *Spiritul legilor*. Montesquieu socotește că onoarea este valoarea centrală, principiul însuși al formei de guvernământ monarhice, după cum principiul fundamental al republicilor este conștiința patriotică, iar cel al regimurilor despotice este frica. Onoarea, noțiune creată de nobilime, desemnează conștiința de sine a acestei clase și valorile pe care înțelege să le respecte. Ea cuprinde și privilegiile (între altele, cel de a ocupa funcții de răspundere), îndatoriri pe care nobilul trebuie să le îndeplinească: fidelitatea către suzeran, uneori până la sacrificiul vieții (să ne gândim la devotamentul samuraiului), datoria de a se face remarcat prin acțiuni vitejești și dezinteresate, de a nu-și păta numele prin fapte necinstite sau lașe, de a-și menține, cum se spune, rangul. Chiar și în societatea medievală, conștiința de sine a nobilului era de așa natură, încât îi permitea să refuze îndeplinirea unui ordin pe care l-ar fi socotit înjositor. Montesquieu relatează, de pildă, cazul unui nobil francez, guvernator al orașului Bayonne la sfârșitul secolului al XVI-lea, care primește de la regele Carol al IX-lea ordinul să fie omorâți toți hughenotii (protestanții). „Sire – răspunde guvernatorul –, am căutat în toată populația un călău, și n-am găsit nici unul; vă implorăm deci cu toții să ne cereți, fie și cu prețul vieții noastre, lucruri pe care să le putem îndeplini.”

Vedem deci că acest cod al onoarei dă naștere unor personalități destul de incomode pentru regimurile autoritare, dar și pentru tendința nivelatoare a democrațiilor. Dacă urmărim evoluția societăților în Europa secolului al XIX-lea, vom vedea că rolul conceptului de onoare s-a atenuat treptat. Au rămas legate de el unele obligații curente, ca aceea de a-ți respecta cuvântul dat, de a nu lăsa să treacă o insultă fără replică, de a cultiva calități ca generozitatea și curajul, de a respecta anumite tradiții și așa mai departe, dar chiar și ele trec uneori drept bizarerii demodate. În copilăria mea interbelică încă mai auzeam, pronunțată cu toată seriozitatea, formula „îți dau cuvântul meu de onoare”, dar frecvente rămăseseră mai mult obligațiile minore, cum ar fi fost să nu compromiți o femeie sau să-ți plătești datoriile la masa de joc.

Dacă în democrațiile de tip occidental slăbirea acestei trăsături s-a petrecut progresiv și mai degrabă prin ironii și glume, la noi instaurarea regimului comunist a anihilat-o brutal, expulzând-o și din vorbirea curentă. Cine să practice onoarea, torționarul? Membrul de partid, care nu poate refuza nici o „sarcină”? Dacă totuși unii au mai practicat-o, aceștia trebuie căutați printre victimele tăcute ale anchetelor, cei care au refuzat să dea nume și să „colaboreze”, chiar supuși la tratamente inumane. Aici, conceptul de onoare s-a apropiat de cel de eroism.

Am citit cândva într-o revistă occidentală – și-mi pare rău că nu pot da referința exactă – relatarea unei întâmplări care s-ar fi petrecut undeva în Uniunea Sovietică. Într-o mică unitate militară izbucnește o răzmeriță de-a dreptul anticomunistă; ofițerul care-i comanda își adună oamenii în careu, urmând să le comunice sentința venită de la Moscova în plic închis. Deschide plicul, citește – cu glas tare – sentința, care-i ordonă chiar lui să execute căpeteniile în fața celorlalți. Ofițerul citește textul, apoi scoate revolverul – și se împușcă pe sine în fața tuturor. Aici avem din nou conceptul de onoare, asociat cu cel de eroism. Este o poveste extraordinar de simbolică.

Oricum, discreditarea, poate ireversibilă, a acestui concept reprezintă o pierdere serioasă pentru morala generală. Încă mai mult este de regretat slăbirea celui de demnitate, cu care este înrudit.

Într-adevăr, ca și cuvântul onoare, cuvântul demnitate vine din latină și este și el legat de o funcție de răspundere, încredințată cuiva. Termenul indică atât funcția însăși, cât și un anumit comportament adoptat de cel ce o îndeplinește. Conotațiile de strălucire și glorie, uneori de orgoliu, care se leagă de onoare lipsesc aici. Este vorba doar de o comportare publică decentă, cumpătată, de o anume ținută ce exclude vulgaritatea, lăbărțarea, grosolănia. Sigur că e ușor de ironizat un asemenea comportament, cu deosebire când el este doar de fațadă; dar cuvântul a păstrat totuși destule conotații pozitive. Tot în copilăria mea, auzeam foarte des vorbindu-se despre „demnitatea” cu care se comporta țăranul român. Era vorba, evident, de fruntașii satelor, care erau stimați de concetățenii lor și care de multe ori îi reprezentau pe aceștia în fața superiorilor, fie ei moșieri sau reprezentanți ai autorității. Ei aveau conștiința propriei lor valori, bazată pe hărnicie și cinste; respectau tradiția și știau că spusele lor exprimă, într-un fel, opinia publică a satului respectiv. Satul, ca grup, îi respecta; în schimb îi disprețuia pe bețivi, pe leneși, pe scandalagii, pe cei care se purtau, cum se spunea pe atunci, „necuviincios”. Chiar și în ținuta fizică, acești fruntași se distingeau de restul satului prin faptul că umblau ținându-se foarte drept și aveau o vorbă liniștită, bine cumpănită. Nici o legătură cu acele caricaturi staliniste care-i prezentau mereu pe chiaburi ca pe niște inși burtoși, cu figura schimonostă de prostie și ură.

Aici trebuie să spun că sunt extrem de uimită de felul în care oamenii, în general, s-au urâțit efectiv sub comunism. E adevărat că acei fruntași ai satelor au fost vânați, persecutați și eliminați fizic, ca și elitele din toate categoriile sociale; astăzi s-a așternut praful pe mormintele lor. Iar printre cei rămași în viață sărăcia și lipsurile au răspândit un sentiment de

umilintă, compensat, nu de puține ori, printr-o poftă de mâncare uriașă. Excesul de solicitare și lungirea inutilă a timpului petrecut la serviciu și la ședințe, chiar și duminicile, ca să nu mai vorbim de economiile la apă caldă, ne-au făcut pe toți să ne neglijăm, să ne ocupăm tot mai puțin de propria noastră înfățișare. Dar mai ales în urma tonului de atâtea ori brutal folosit de reprezentanții autorităților a dispărut cu totul încrederea oamenilor în ei înșiși. „Nu contează, dom'le, decât ce bagi în burtă!” – auzeam pe la lungile cozi ceaușiste, și cel ce făcea afirmația se bătea cu palma pe stomac. Burțile le vedem cu toții foarte des în perioada de vară. Ele vin și dintr-o alimentație greșită, dar și din ținuta neglijentă a șirii spinării. Acest fel de a sta, prăbușit pe sine, nu e fără legătură cu lipsa de demnitate, cu lipsa de prețuire de sine a omului care vede cum i se scurge viața fără să poată ieși dintr-o condiție mai mult decât modestă, lipsită de perspectivă și de orice inițiativă personală.

Dacă ne uităm pe stradă, vedem că soluția stă în voi, în generațiile tinere, pe care vă așteaptă altceva. A sta drept exprimă speranță și încredere în sine; simpla reaşezare a șirii spinării modifică, la rândul ei, dispoziția interioară: puteți face oricând experiența. Ținuta demnă a corpului merge mână în mână cu frumusețea fizică și morală, căci ea exprimă, dar în același timp stimulează independența în gândire și încrederea în sine însuși.

Și am ajuns astfel la cea de a treia noțiune la care ne-am propus să reflectăm, o noțiune mult mai modernă, mai generală, care privește toate categoriile sociale, și anume cea de respect. Vom avea aici două direcții diferite, respectul de ceilalți și respectul de sine. Ele merg mână în mână, pentru că a arăta altuia respect fără să ai o oarecare stimă față de tine însuși nu este decât o ploconire lingușitoare. Trebuie să spun un lucru plăcut, și anume că, dacă, așa cum am văzut, ținuta dreaptă are legătură cu frumusețea, respectul de sine și de ceilalți are legătură cu iubirea. Nu poți iubi cu adevărat pe cineva fără să-l respecti: este chiar o piatră de încercare. Iar respectul de noi înșine, am văzut, este o condiție necesară pentru a nu ne înjosi. Spre deosebire de termenii precedenți, el este o noțiune cât se poate de actuală; englezii au creat chiar în jurul ei o familie întreagă de cuvinte, *self-respect* pentru trăsătura în sine, *self-respecting* și *self-respectful* pentru a-i caracteriza pe cei care o practică. Este vorba de a ne menține, în comportament ca și în viața interioară, la un anumit nivel de decență. În viața practică vom privilegia o anume corectitudine în prezentarea fizică, departe și de prostul gust și de mizerabilism; lucrurile ce ne înconjoară și pe care le folosim vor fi puține și bine alese; iar pe plan moral vom refuza, vom scoate afară din sufletul nostru sentimentele josnice, invidie, ură, dispreț, lăcomie și așa mai departe. Ne vom păstra sufletul curat așa cum ne păstrăm curate casa și grădina. Iar dacă respectul ar deveni și principala lege a comportării noastre față de semenii, atunci multe lucruri s-ar schimba pe această lume. A respecta pe celălalt înseamnă a nu-i face rău, a nu-l jigni, a rămâne cu el într-o competiție corectă, a-i răsplăti munca așa cum se cuvine și, dacă se poate, a-i arăta simpatie și înțelegere. Veți spune

probabil că e vorba despre o utopie, dar direcția arătată rămâne cea bună.

Într-adevăr, poate veți crede că toate acestea sunt doar vise frumoase. Da și nu. Dacă am simțit nevoia să vi le împărtășesc, cu riscul de a vă plictisi, este sub imperiul unui sentiment de urgență și uneori de dezolare cu privire la spectacolul străzii. Și nu e vorba numai de țara noastră. Situația lumii în general, a generațiilor tinere în special, e destul de confuză. Poate că nicidecum n-a fost mai multă nevoie de discernământ, de autenticitate, de energie sincer orientată nu doar spre căpătuială, ci spre binele tuturor și al fiecăruia în parte. Nu e vorba să ne avântăm orbește în situații imposibile, fluturând deasupra capetelor un ideal sau altul. Am să citez o vorbă din Evanghелиi, care nici ea nu este prea mult comentată: „Fiți înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii.” Nu e nevoie de martiri, am avut destui; nici măcar – în viața de toate zilele – de eroi, care oricum și în toate vremurile au fost rari; e nevoie zilnic, peste tot și în toate ocaziile, de oameni lucizi, înțelepți și energici, cum poate deveni fiecare dintre voi. Aceste caracteristici se întăresc și se perfecționează prin experiență, pe tot parcursul vieții, dar e bine să se afle în atenția fiecăruia încă de la vârsta tinereții.

Voi nu ați fost influențați direct de falsele ierarhii de valori ale comunismului, dar veți trăi în mijlocul unor generații care au fost cu siguranță contaminate de ele, chiar dacă unii s-au apărat cât au putut. Mai mult, în Vestul european veți întâlni reprezentanți ai tineretului apusean, care continuă să viseze la periculosul ideal al egalitarismului comunist. Mulți dintre ei provin din familii răsfățate de soartă; ei cultivă o ținută lăbărtată și un fel de a vorbi pe care-l cred popular, numai și numai ca să nu fie acuzați că sunt burghezi sau elitiști. Am convingerea că pe noi, cei de aici, istoria ne-a învățat să privim lucrurile cu mai puțină superficialitate.

Noțiunile despre care am discutat astăzi mi s-au părut că merită oarecare atenție pentru a reconstitui un echilibru necesar între individ și grup, între colectivismul de ieri, egalizator la cel mai jos nivel, și individualismul anarhic de azi. Nu ne putem dori o societate, așa cum am cunoscut-o, înțepenită în câteva noțiuni repetate la infinit și câteva clase de salarizare, dar nici o alta dominată de egoisme și ambiții fără frâu, în care să domnească nestingherit legea junglei. Doza de libertate pe care am căpătat-o și pe care putem spera să o mărim ne permite, oricum, să ne precizăm țelurile și să acționăm pentru a le îndeplini. În fața voastră, a tuturor, stă un întreg program de lucru. Vă doresc curaj – și succes.

Text prezentat în cadrul Școlii de vară de la Sighet, ediția 2003

www.revisia.com

revisia.com

SILVIU CRĂCIUNAȘ

Urme pierdute

Silviu Crăciunaș (1914 – 1998) a fost membru al Rezistenței Române Anticomuniste. Spre sfârșitul anilor '40, el i-a ajutat pe foarte mulți oameni să fugă din România. Într-un final și-a organizat propria evadare și a ajuns la Paris în 1949. Câteva luni mai târziu, a primit o misiune: să se reîntoarcă în România. A acceptat-o!

A fost arestat în București în toamna anului 1950 și a fost trimis la închisoarea Malmaison. Patru ani mai târziu, a fost trimis la spitalul închisorii din Suceava. Fusese trimis acolo pentru a vedea câtă tortură fizică mai poate îndura. A reușit să scape de la Suceava. A trăit în ascunzători în România timp de trei ani.

Oamenii din Occident credeau că a murit. Sanda (Alba în carte) – pe care o întâlnise în Paris în 1949 și de care se îndrăgostise – încă mai spera că el se află în viață. Când a primit o scrisoare codată, semnată „bătrânul Jacob”, ce-i spunea de un oarecare Petre, amintindu-i de statuia din Grădinile Luxembourg din Paris și care dorea să-i trimită 3 garoafe albe, ea a înțeles exact la ce se referea. A fost convinsă atunci că Silviu e în viață. A mai trebuit să convingă alți prieteni importanți din Occident. A făcut tot ce i-a stat în putere să strângă și să trimită bani pentru a plăti ghizi montani. Silviu Crăciunaș a ajuns la Viena în martie 1957. S-a căsătorit cu Sanda la Viena în octombrie același an. Apoi a venit să trăiască în Anglia în 1959.

*Manuscrisul românesc original scris de Silviu Crăciunaș în 1958-1959 era imens. Mabel Nandris l-a tradus în engleză. Editorul a decis ca textul să fie prescurtat, iar lungile pasaje politice și filosofice să fie reduse sau înlăturate. Silviu a acceptat. **The Lost Footsteps** este o „ediție revăzută” de 358 de pagini, după traducerea manuscrisului original românesc aparținând lui Silviu Crăciunaș. Collins-Harvill Press a publicat-o la Londra în februarie 1961. Din textul englezesc **The Lost Footsteps** s-au făcut apoi traduceri în nouă limbi.*

În 1998, după moartea lui Silviu, soțul meu Peter a găsit manuscrisul original românesc într-un dulăpior într-o pivniță din Hove, lângă Brighton. Noi l-am salvat de la distrugere. Am descoperit scrisori, rapoarte și detalii referitoare la misiunea lui Silviu, precum și o copie după un lung raport către Ambasada Americană de la Viena (datat iunie 1957) în 275 de minifituici foarte bine ascunse în pachetele

mici și păstrate impecabil. Sortarea tuturor acestor documente, clasificarea, strângerea scrisorilor de importanță istorică, toate acestea mi-au luat foarte mult timp – aveam și propria mea muncă de care să mă ocup și pierdeam destul de mult timp în căutarea Sandei.

Este important de știut că, de la întoarcerea lor în Anglia în 1987, după 10 ani petrecuți în Spania, Silviu și soția lui, Sanda, au rămas fără locuință și în cele din urmă au fost nevoiți să meargă și să locuiască într-un mic apartament închiriat de la stat, în Hove, lângă Brighton. Aveau probleme financiare foarte grave.

Nici cu sănătatea nu stăteau prea bine. Silviu avea arterioscleroză și probleme cu inima și rinichii, suferind și de dureri sciaticice. A fost lovit de o mașină în noiembrie 1997, după ce a vizitat-o pe soția sa în spital. Sanda era parțial oarbă și suferea de osteoporoză, spondiloză acută, un șold rupt și ulcer. Se afla în tratament și pentru cancer la plămâni.

Cu câțiva ani înainte de moarte, Silviu Crăciunaș și-a exprimat dorința de a trimite **The Lost Footsteps** și în România, pentru a putea fi citită nu doar de istorici, ci și de oamenii de pe stradă. Voia ca „ediția revăzută” (**The Lost Footsteps**) să fie tradusă în românește și publicată în România. Din nefericire, dorința sa nu s-a materializat.

Silviu Crăciunaș a murit pe 1 februarie 1998, cu două săptămâni înainte de cea de-a 84-a aniversare.

La acea vreme Sanda se afla într-o înspăimântătoare stare de confuzie. Stătea în spital din octombrie 1997. Era încă în spital la mijlocul lui decembrie când a suferit un atac și, cu câteva zile înainte de Crăciun, și-a rupt al doilea șold. De-abia mai supraviețuia între patul ei și scaunul cu roțile, neputând să-și poarte de grijă. În martie 1998 i s-a spus că trebuie să înapoieze apartamentul închiriat autorităților locale și să stea la o infirmerie pentru tot restul vieții. Noi am oferit o alternativă și ea a fost mutată în regiunea noastră. Locuia într-o infirmerie la cinci minute distanță de noi și am îngrijit-o cu mare atenție și afecțiune. Am făcut tot ce ne-a stat în putință și ne-am purtat cu ea ca și cu un membru al familiei noastre.

Sanda Crăciunaș a murit împăcată pe 8 iulie 1999. Ar fi împlinit 80 de ani pe 28 ale acelei luni. În ciuda imenselor dificultăți de orice natură, mi-am ținut promisiunea.

Marie-Paule Hayward

Marie-Paule Hayward

Redăm mai jos două fragmente din cartea Urme pierdute, a lui Silviu Crăciunaș, apărută în traducere românească în 2003, la Editura Enciclopedică.

În primăvara anului 1947, împreună cu comandorul Teodoru, specialist în câmpuri de aterizare, petrecusem trei zile în munții Cindrel, căutând, fără succes, un loc pentru aterizarea și decolarea secretă a unui avion cu două motoare. Scopul nostru era să-l scoatem din țară pe Iuliu Maniu, președintele Partidului Național-Țărănesc.

Acesta era unul dintre întemeietorii României Mari, un politician care-și consacrase întreaga viață și carieră politică luptei împotriva nedreptății. Acum devenise simbolul luptei împotriva tiraniei sovietice și, din această pricină, rușii porniseră o campanie de presă în forță împotriva lui. (...)

O vreme a trebuit să mă ascund la Sibiu, pentru că ajutasem niște prieteni, aflați în pericol, să scape peste graniță. Aici m-a găsit comandorul Teodoru, un prieten de-al lui Maniu, care, știind că aveam experiență în organizarea unor trasee de ieșire din țară, mi-a cerut ajutorul în planuirea plecării tănuite a Președintelui către Occident. Având în vedere vârsta înaintată și sănătatea șubredă a acestuia, am socotit că cel mai bine era să plece pe calea aerului. Dar cum nu găsisem nici un aeroport disponibil, această variantă părea imposibilă și trebuia să alegem o altă rută.

Încă nu discutasem aceste planuri cu Maniu. Așa că trebuia să-mi aranjez o întâlnire cu el, să văd ce gândea și să mă asigur de colaborarea lui. Nu a fost prea simplu să-l întâlnesc. Cu șase luni mai înainte, Ministerul de Interne îl informase că fusese descoperit un atentat împotriva sa și că i se atribuiseră o gardă specială, care să-l „păzească” permanent. Această gardă, alcătuită din patru agenți comuniști, îl urma pas cu pas și raporta fiecare mișcare și conversație pe care o avea.

Era la vremea aceea în Sibiu un doctor care îl trata și pe Maniu. Mi-am făcut o programare la el, ca pacient. Odată intrat în cabinet și folosind parola pe care mi-o dăduse prietenul lui Maniu, i-am cerut să-mi aranjeze o întâlnire cu acesta.

În ziua următoare m-a luat cu el la clinică, ca și cum aș fi fost un coleg de-al său. Mi-au dat un halat alb și am pornit-o pe culoar către camera pacientului. Din fericire, paznicii, care ar fi trebuit să patruleze prin fața ușii, se plictisiseră și ieșiseră în curte, la soare. L-am găsit pe Maniu într-un fotoliu, la geam, cu un palton negru cu guler de blană pe umeri, căci, la șaptezeci de ani ai săi, era

foarte sensibil la curent. Era liniștit și arăta cu zece ani mai tânăr. Părea mulțumit în camera aceea albă, cu dușumelele goale și patul de fier.

Ne aștepta. Ne salută zâmbind și ne rugă să ne așezăm într-un colț de unde să nu putem fi văzuți din curte. Am vorbit pe îndelete. I-am explicat necesitatea urgentă de a se refugia în Lumea Liberă, de unde, credeam noi, va putea servi cel mai bine interesele țării. I-am arătat că, neînarmați și doar cu sprijin verbal din partea Occidentului, nu puteam face nimic în România împotriva unui regim bazat pe puterea militară rusească și l-am avertizat că, împotriva partidului și a sa, comuniștii pregăteau o lovitură mortală, căci îi socoteau piedicile principale în calea victoriei lor definitive.

– Credeți-mă, domnule Președinte, nu se vor lăsa până nu vor scăpa de dumneavoastră.

Bătrânul mă ascultă cu atenție. Mă întrebă cum credeam eu că ar putea evada, căci era urmărit pas cu pas.

– Gândește-te la toate tertipurile pe care le-ai folosit dumneata, doar ca să mă poți vedea!

Rămăsese calm, dar ochii îi străluceau, privindu-mă întrebător.

I-am spus că, deși renunțasem la ideea unei evadări pe calea aerului, ar putea totuși ieși pe cale terestră; ar fi mai puțin periculos decât o încercare de a ieși pe mare; în vreme ce aeroporturile, vapoarele și porturile erau sub atentă observație, nici o armată nu putea păzi fiecare metru de frontieră pe tot întinsul ei; mai existau locuri prin care se putea trece, cu călăuze de încredere. I-am sugerat, în cele din urmă, să se ducă la sora lui, la Bădăcin (un sat aflat la două ore de mers cu mașina până la graniță), promițându-i că, dacă el ar dori, noi am putea să ne descotorosim într-o noapte de paznicii săi, și-a doua zi s-ar afla la adăpost, în altă țară.

M-a ascultat cu atenție, dar nu l-am convins. Mi-a răspuns că avea două obiecții față de planul meu: prima era vârsta, cealaltă era prestigiul său. Sublinie că ar fi fost un mare triumf pentru comuniști să-l fi prins în flagrant; cum ar mai fi trâmbițat ei în lumea întreagă că l-au prins ca pe un hoț, gata să-și părăsească țara. Aceasta ar fi distrus truda lui de o viață întreagă și tot binele moral pe care l-a clădit.

– Aș înceta să mai fiu simbolul rezistenței și aș face rău multor oameni, încheie el.

Eu tot mai credeam că am fi putut să-l scoatem din țară și că, din străinătate, ar fi fost în stare să facă mai mult bine României decât de acasă. Din cuvintele sale îmi dădeam seama că nu realiza pe de-a-ntregul pericolul în care se afla. Spunea că nu crede că vor avea curajul să-i facă vreun rău lui sau partidului lui, pentru că întreaga Lume Liberă era de partea noastră. Era convins că nu vor folosi violența. Minciunile și înșelăciunea, da, dar nu forța vădită. Credea că se vor teme prea tare de o intervenție din afară.

Mi-am susținut cu tărie ideea că comuniștii nu se vor da înapoi de la nimic,

căci violența și distrugerea erau mijloacele prin care ei șterseseră tot ce le stătuse în cale, ființe și lucruri.

Președintele și-a tras pulpana paltonului peste genunchi și și-a îndreptat, calm, privirile pe geam, către florile de liliac, cufundându-se în gânduri.

Am așteptat în tăcere. După o vreme, a spus că soarta cruntă a țării noastre se datora parțial și poziției sale geografice: era prinsă la întretăierea zonelor de influență germană și slavă și, în cazul unei lupte între ele, vor încerca să ne determine să alegem: de aici ni se trage pasiunea ancestrală pentru independență, dorința de a duce o viață proprie, independentă.

– Am hotărât să rămân aici, să continuu lupta, să apăr ce este de apărut dinlăuntru. Nu va fi ușor. Trebuie să mă ajutați cu toții.

Acestea au fost ultimele vorbe pe care mi le-a spus.

Două luni mai târziu, Maniu a fost arestat. A fost acuzat nu numai de dușmanii lui fățiși, dar și de unii dintre cei care-i fuseseră apropiați și pe care comuniștii îi forțaseră să-l trădeze. Lovitura trebuie să fi fost cumplită. Și-a petrecut restul vieții într-o celulă de închisoare, ținându-și totuși promisiunea de a continua rezistența, chiar și în captivitate, oferindu-ne un exemplu tuturor.

Imediat după arestarea lui Maniu, un val de teroare s-a abătut peste țară. Pericolul unei arestări iminente îl pândea și pe dr. Alexandru Moga, directorul Institutului de Igienă, prieten apropiat și sprijinitor al lui Maniu. (...) Așa că a plecat de acasă și s-a ascuns la niște prieteni. La început, se încălzea cu speranța unei intervenții rapide din Occident; mai târziu, când aceasta nu mai părea să se întâmple, s-a hotărât să fugă. De mai multă vreme era în legătură cu Pătrășcanu, pe atunci ministru al Justiției și membru de seamă al Biroului Politic al Partidului Comunist Român, și era convins că Pătrășcanu ar fi dorit să vină cu el.

Pătrășcanu fusese de mai multe ori la Moscova, unde adunase suficiente dovezi despre politica panslavistă a Uniunii Sovietice; prin urmare, deși era comunist, era acum total antirus, și aspira să creeze un partid comunist român complet independent de Rusia. Se convinsese treptat că nu putea reuși fără ajutor din străinătate; credea că în Occident ar exista unele mișcări care ar putea să-l ajute, și dorea să meargă să ia legătura cu ele. Pentru a-și pregăti contacte în diferite țări, se bizuia pe dr. Moga, care avea relații bune cu câțiva diplomați occidentali. La rândul său, Moga spera că Pătrășcanu ar fi putut deveni pionierul unei noi soluții politice care, ocolind comunismul, ar putea evita haosul și dezastrul care-l însoțeau. Pătrășcanu era un personaj foarte cultivat, perfect pregătit să asimileze conceptele democrației occidentale. În orice caz, din punctul de vedere al dr. Moga, fuga unui comunist atât de faimos era sortită să aibă un efect pozitiv.

Ajungând la această hotărâre, dr. Moga a făcut o primă încercare de fugă pe calea aerului, la 16 octombrie 1947, cu ajutorul lui Mircea Mohanu, inspector al liniilor aeriene româno-sovietice, care urma să fie de serviciu în ziua aceea.

Ca inspector, el răspundea de starea de funcționare a avioanelor și de prestația piloților. Așa că, într-o după-amiază, sub pretextul verificării motoarelor, a preluat

comanda unui avion care pleca în cursă planificată către Iași, un oraș destul de aproape de noua graniță sovietică. Cum se îndrepta spre Rusia, știa că nu va da nimic de bănuț. Câteva zile mai târziu, folosind același pretext, a pilotat un avion spre Oradea, aproape de granița cu Ungaria. După aceste repetiții, care nu stârniseră nici un comentariu, a socotit că nu era nici o problemă să ceară să piloteze cursa de pe ruta Timișoara – Arad, după zborul de întoarcere de la București, pe 16 octombrie.

În avion erau rezervate opt lucruri pentru grupul lui Moga și opt pentru cel al lui Pătrășcanu. Pentru mai multă siguranță, rezervările nu fuseseră făcute la București, ci unele la Arad, iar altele la Timișoara, ambele orașe fiind situate la câteva sute de kilometri de Capitală, în direcția Ungaria. Planul era ca, după zece minute de zbor pe ruta planificată, avionul să-și schimbe direcția, îndreptându-se spre Iugoslavia sau Austria. (...)

Planul avea să fie zădărnicit de o greșeală minoră a lui Mohanu. Marți, în ziua de treisprezece, poate de teamă să nu fie percheziționat, a încercat să scoată din țară un plic ce conținea economiile sale în dolari: l-a dat unui prieten de-al său, pilot, care zbura la Paris cu o delegație importantă de comuniști și al cărui avion nu era susceptibil de a fi percheziționat, tocmai din acest motiv. Dar nu a fost să fie așa, și dolarii au fost descoperiți. Ca să-și scape pielea, pilotul a dezvăluit numele posesorului și Mohanu a fost arestat pe loc. Cum acest incident părea a se încadra doar la tentativă de încălcare a legilor referitoare la posesia de valută, a fost dus la sediul poliției economice. La interogatoriu a spus că își schimbase banii în dolari și că încercase să-i trimită în străinătate, de teama consecințelor reformei monetare asupra mersului inflației. S-a făcut un raport pe care Mohanu l-a semnat. Era cam pe la vremea prânzului. Dactilografa plecase, iar ofițerul care făcuse interogatoriul a luat dosarul și l-a dus șefului său, în camera de alături.

Cu siguranță că ofițerului nu-i trecea prin cap că Mohanu ar putea evada în vreun fel: camera se afla la etajul al cincilea, iar fereastra avea zăbrele groase de oțel, pentru a împiedica deținuții să încerce să se sinucidă. Rămas singur, Mohanu și-a analizat șansele: va fi zăvorât într-o celulă până la proces; dacă cercetările vor scoate la iveală ce se ascundea în spatele delictului cu valuta, nu-l putea aștepta decât moartea.

Și-a pus bereta pe cap și a ieșit pe coridorul înțesat cu funcționari care se grăbeau să meargă la masă. Uniforma lui impunea respect; liftierul le-a făcut semn celorlalți să-i facă loc ofițerului de rang înalt. În câteva minute era afară, în strada plină de lume. (...)

Era fericit că era liber, dar îngrozit că nu putea să-și avertizeze prietenii. În situația actuală, nu avea cum folosi căile secrete prin care erau obișnuiți să comunice. Singura lui mângâiere era convingerea că, în calitatea sa de ministru al Justiției, Pătrășcanu va afla curând de arestarea lui, prin canalele oficiale. Din nefericire, această speranță nu s-a împlinit și prietenii săi au dat de bucluc.

În aceeași seară, doctorul Moga mergea încetșor pe Buievardul Ardealului, cu unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Pătrășcanu. Pe când treceau pe lângă Facultatea de Medicină, întunericul de sub castani fu spulberat de farurile unei mașini. Luminară de trei ori, apoi mașina încetini și se opri. Semnalele farurilor erau consemnul hotărât cu un diplomat străin, cu care trebuia să se întâlnească pentru a stabili data evadării; diplomatul urma apoi să aranjeze ca fugarii să fie întâmpinați de cineva la aterizarea pe un aeroport din străinătate.

Moga și prietenul său s-au suit în mașina care a pornit imediat. În câteva clipe, alte două mașini cu faruri puternice au țâșnit din întuneric și-au pornit în viteză după prima. După ce au depășit-o, au încetinit, încadrând-o de ambele părți. Și, în timp ce mașinile alergau una după alta, câțiva agenți înarmați s-au agățat de uși, cerându-i diplomatului să oprească.

Moga și tovarășii săi au acționat rapid: au deschis brusc ușile mașinii, îmbrâncind poliștii pe trotuar; în clipa următoare au auzit scrâșnetul frânelor de la mașinile poliției, care s-au oprit să-și ridice oamenii răniți. Dar acest răgaz nu a fost suficient să le permită să dispară pe vreo străduță laterală, învăluiri de întunericul nopții umede de toamnă. Și, ca un făcut, mașina diplomatului, neavând rodajul terminat, nu a putut prinde viteză mare.

Moga și prietenul său au văzut farurile apropiindu-se din nou și inunându-i cu strălucirea lor. Când mai aveau câțiva metri, diplomatul a frânat brusc, obligându-i și pe ei să facă la fel. Agenți înarmați au năvălit în stradă; crezuseră, pesemne, că fugarii își recunoșteau neputința și că se predau. Dar nici nu au apucat să se apropie, că mașina a țâșnit înainte și a cotit brusc după un colț, pentru a evita salvele ucigașe care s-au pornit în urma ei.

Pe când goneau, cotind pe străzi, lumina felinarelor, clădirile, copacii, gardurile luminate de faruri frângeau imagini ca-n mintea unui bețiv.

Diplomatul își păstra calmul, căci avea planul său. Intenționa să ajungă în curtea ambasadei și, o dată intrat acolo, se putea bucura de dreptul de extraterritorialitate pentru el și însoțitorii săi. Urmăritorii îi ghiciseră gândul, căci se străduiră să-l depășească și să-i taie calea. Țâșnind de pe o stradă pe alta, spre groaza trecătorilor, ajunseră în cele din urmă pe artera principală a orașului, Calea Victoriei. Aici mulțimea i-a forțat să mai încetinească. Dar cum au cotit pe strada Lahovary, una din mașinile poliției i-a ajuns din urmă și, urcând pe trotuar, s-a izbit de un stâlp doborându-l la pământ. Așa și-au atins scopul: au reușit să blocheze drumul. Înainte de a opri mașina, Moga și prietenul său au sărit în stradă și s-au strecurat spre Calea Victoriei. Știau că poliția nu o să tragă în ei prin mulțime și, curând, s-au pierdut în gloata de pe trotuar. Agenții s-au luat după ei, înfruntând protestele trecătorilor. Doar după câteva minute, când s-au simțit mai în siguranță, au îndrăznit să încetinească pasul, ca apoi să se despartă, îndreptându-se fiecare spre o ascunzătoare. Dr. Moga a luat-o spre clădirea Societății Petroșani și a intrat înăuntru, ca un locatar oarecare. S-a ascuns în subsol, unde a stat toată noaptea.

La opt dimineața, când știa că strada este din nou plină de lume, a ieșit și a pornit pe un drum ocolit spre casa unei salariate devotate, Georgeta Popovici, care locuia în strada Sf. Dionisie, și unde spera să poată sta cât va fi nevoie.

Când a sunat la ușă, nu avea nici cea mai mică idee că familia Popovici găzduia deja alți trei prieteni de-ai noștri fugăriți și ei de poliție. Aveau probleme, pentru că fuseseră implicați în incidentul de la Tămădău, unde comuniștii întinseseră o capcană, capturând două avioane care urmau să-i scoată din țară pe câțiva fruntași ai Partidului Țărănesc; a fost pretextul arestării lui Maniu, acuzat că plănuiuse toate acestea.

Dr. Moga a fost întâmpinat cu bucurie de tovarășii săi fugari. Până în acel moment nu avusese habar de necazul pe care-l pășise Mircea Mohanu. Curând însă a aflat vestea printr-un mesaj secret și și-a dat seama că speranțele de a părăsi România cu avionul s-au spulberat. Povestea lui Mohanu avea însă și o altă implicație pentru el: explica întâmplările din noaptea precedentă. Printr-o stranie coincidență: pentru a se prezenta la întâlnirea cu diplomatul străin, el apucase chiar pe strada pe care locuia pilotul. Poliția stătea, desigur, de pază, să-l prindă pe Mircea Mohanu, în cazul în care acesta s-ar fi întors acasă. Când au văzut mașina diplomatică aprinzând farurile de mai multe ori și luând apoi doi bărbați, au crezut că unul dintre ei era omul lor, greșeală ușor de făcut, căci dr. Moga semăna la înfățișare cu pilotul.

Spre deosebire de mulți alții, povestea lui Moga a avut un sfârșit fericit; după prima încercare nereușită, mi s-a adresat mie să-i aranjez ieșirea, pe jos, spre Viena, împreună cu Mohanu și cu alți prieteni ai lor. După o vreme a ajuns în Canada.

Următoarele cinci luni au trecut foarte repede; circulam tot timpul între Capitală și orașele din zona de graniță, supraveghind plecarea diferitelor grupuri, asigurându-mă că au serviciile celor mai bune călăuze.

*
*
*

Clopotele bisericii din apropiere dădeau de știre că era duminică. Îmi aminteam de o zi de Paște, la începutul lui mai, din copilărie, când, după slujbă, alergam în iarba înaltă din curtea bisericii, pe sub cireșii și prunii în floare. Aceste imagini păreau acum crâmpoșele dintr-o lume populată doar de îngeri.

– Pune-ți ochelarii, mi-a poruncit gardianul. Dar mai întâi îmbracă-te cu astea.

Subofiterul tânăr și palid care era de serviciu îmi întinse nu numai obișnuita vizieră murdară de metal, ci și un veston de pânză și o pereche de pantaloni de bumbac, pe care le-am pus peste pijama.

Câteva momente mai târziu, a deschis o ușă la capătul coridorului și a trântit-o apoi în urma mea. Mă găseam într-o celulă la fel ca a mea, dar cu două paturi suprapuse. Lângă calorifer stătea un bărbat cu față rotundă și palidă, cu o claie de păr argintiu și o barbă ce-i acoperea pieptul. Părea să aibă vreo șaiszeci de ani. Văzându-mă, s-a ridicat în picioare, zâmbind surprins.

– Mă numesc Stelian Ionescu, a spus el, dându-și capul pe spate ca să mă poate vedea, căci era cu mult mai scund decât mine. Pentru prima dată după atâtea luni, îmi zâmbea un om.

– Să nu mă confundați cu Ionescu, pictorul, a continuat el pe nerăsuflăte. El e vestit și mult mai în vârstă decât mine. Eu am fost profesor la liceul Lazăr. Apoi, în 1941, un prieten foarte influent mi-a oferit o slujbă la Institutul Central de Statistică și, printr-un complex nefericit de întâmplări, am ajuns să fiu arestat. Dar dumneavoastră cine sunteți? Cum ați ajuns aici? Când ați fost arestat? Știți cumva în ce închisoare ne aflăm? În ce dată suntem? Aveți ceva știri de-afară?

Vorbea în șoaptă, ceea ce mi-a amintit că deținuților nu li se permitea să comunice decât în acest fel. I-am spus cum mă cheamă, când am fost arestat și, pe scurt, cum m-am reîntors de la Paris să-mi ajut niște prieteni, ca să descopăr că fuseseră deja arestați.

– Ah, Parisul! Ce minunat! Îl cunosc din studenție, am petrecut acolo o lună întreagă de vară, de mult de tot... Ce oraș splendid! Ce parcuri, ce grădini, ce comori de artă! Păcat că n-ați rămas acolo! Aș fi fericit să pot locui și sub scara unei case din Paris, dacă aș fi liber să umblu pe străzi, prin parcuri, palate, muzee... Dar văd că nici dumneata nu știi în ce dată suntem astăzi! Suntem în 5 mai, 1951. Ne aflăm în închisoarea secretă de lângă barăcile Malmaison, folosită pentru anchetele cazurilor speciale. Când am fost scos în curtea închisorii, am văzut o cornișă a barăcii unde mi-am făcut armata, în tinerețe, iar clopotul bisericiței din apropiere mi-a întărit impresia.

De la data arestării mele, 18 septembrie 1950, până la 5 mai 1951 trecuseră două sute douăzeci și șapte de zile și nopți. Prezența unei alte ființe și puțința de a sta de vorbă mi-au dat o senzație de euforie și bunăstare. Prima zi în noua celulă a trecut pe negândite.

Stelian Ionescu fusese arestat pentru vina de a fi înlesnit repatrierea a douăzeci de mii de români care trăiau de generații întregi în Transnistria, în vestul Ucrainei. În timpul războiului, acest teritoriu a intrat sub comanda militară română și Institutul de Statistică s-a ocupat de repatrierea conaționalilor noștri. Ionescu fusese inspector general al comisiei însărcinate cu aplicarea planului. După Armistițiu, comandamentul militar sovietic de la București a ordonat returnarea imediată a celor douăzeci de mii de repatriați români, întregul plan fiind clasificat drept crimă de război. De teamă să nu fie arestat, Stelian Ionescu a încercat, împreună cu niște prieteni, să fugă la Paris. După februarie 1948, când comuniștii au lansat campania împotriva Partidului Social-Democrat, un partid anticomunist și antirusesc, Ionescu, ca membru cu activitate îndelungată, devenise tot mai nerăbdător să iasă din țară, dar fără succes, căci prietenii pe care se bizuise să-l ajute dispăruseră. În ianuarie 1950 a fost arestat. De mai bine de un an, aștepta terminarea interogatoriului, după care ar fi fost trimis în judecată la Tribunalul Militar.

După două zile, gardianul mi-a spus că aveam voie să stau întins pe pat când

doream și, pentru a-mi întregi fericirea, m-a scos în curte, împreună cu colegul de celulă, să ne mișcăm vreo zece minute.

Nu mai simțisem razele calde ale soarelui de opt luni și cerul senin m-a umplut de o dorință dureroasă. Ne aflam în curtea unei închisori, păziți de soldați înarmați, dar primăvara se simțea în aer și un prun încărcat de flori se sprijinea de gardul închisorii. Printre pietrele din pavaj străbăteau câteva fire de iarbă și trei lujeri de traista ciobanului. După gerul iernii, forțe proaspete se iveau din rădăcinile firave care se încăpățâneau să stea înfipte în puținul pământ dintre pietre – ca un simbol și o încurajare. (...)

Existența noastră, desfășurată molcom, clipă de clipă, în celula îngustă, te îndemna, în mod firesc, la prietenie. Tovarășul meu se dovedea a fi un om cultivat, sensibil și atent, iar discuțiile noastre erau o adevărată plăcere. Treptat, am ajuns să ne depănăm amintirile și, din crâmpielele de povestiri, am fi putut reconstitui povestea vieții celuilalt. În ceea ce mă privea, mi-am păstrat permanent vigilența și nu am scăpat nici un detaliu care ar fi putut da vreun indiciu anchetatorilor. Nu aveam nici un motiv să fiu bănuitor. Ionescu se comporta ireproșabil; nu punea niciodată întrebări insistente și nu eram niciodată scoși separat din celulă. Tratamentul nostru era identic, doar că lui i se dădeau cinci țigări pe zi. Totuși, socoteam că era mai bine să fiu prudent.

Într-o zi, pe când se plimba de colo colo prin celulă, târșându-și papucii de pâslă, vorbind despre cauzele nenorocirilor noastre, întrebându-se dacă vom scăpa vreodată de ele, s-a oprit brusc și, îndreptându-și degetul arătător spre mine, m-a scrutat cu ochii lui verzi și mi-a spus:

– Cred că te-ai îngrozi să te vezi la față, palid și slab. Adus de spate de parcă ai avea o piatră de moară atârnată de gât. Cât despre mine, câți ani îmi dai? Cincizeci? Șaizeci? Peste câteva luni împlinesc patruzeci! Te surprinde, nu? Cred și eu, nici măcar maică-mea nu m-ar recunoaște. Știi, m-au ridicat chiar de sub ochii ei...

Tatăl lui murise, avusese o frizerie în București și, cum dorise o soartă mai bună pentru fiul său, făcuse sacrificii să-l trimită la Universitate. (...)

– Mi se rupe inima de durere când mă gândesc la indiferența cu care l-am tratat pe tata când era bolnav și nu putea să mai iasă din casă. Ar fi dorit să stau de vorbă cu el, dar eu n-aveam timp, alergam mereu să mă întâlnesc cu altcineva. Amintirea chipului lui mă obsedează și acum. Și enervarea mea de la înmormântare și disprețul meu față de colegii lui. Abia acum îmi dau seama că vorbind despre el și povestind diverse întâmplări, ei încercau să-l mențină în viață.

Acum nu trăiesc decât cu gândul la ziua când voi ieși dintre zidurile astea blestemate; de-abia aștept să-mi ispășesc greșelile și n-o să mă pot împăca cu mine însumi până când nu voi începe o viață nouă.

Se agăța de speranța că mama lui mai trăia în căsuța lor din strada Foișorul de Foc. Acolo își va regăsi odaia, tihna și cărțile. Își dorea să fie prezent la

parastasul de șapte ani al tatălui său, când, după obiceiul ortodox, urma să-i dezgroape osemintele. Va săpa pământul cu propriile sale mâini; va îngenuchea și se va ruga, va spăla osemintele cu apă sfințită și le va îngropa din nou, într-un sipet în același mormânt, pe toate, în afară de craniu. Pe acesta îl va duce acasă și-l va păstra sub un clopot de sticlă pe birou, în așa fel încât, cât îi va mai rămâne de trăit, să îngenucheze înaintea lui și să-i ceară iertare la răsărit și la apus, la miezul nopții și la trei ceasuri dimineața.

Dorea, de asemenea, să se împace cu soția lui Margareta, deși mi se părea că sentimentele sale erau destul de confuze, căci povestea tot felul de lucruri ciudate despre ea. Bănuia că îi purta ghinion. Văzându-mă surprins, mi-a spus că, înainte de a-l cunoaște pe el, fusese logodită de trei ori. Primul ei logodnic se dusese să studieze Dreptul la Sorbona; după ce a terminat, s-a întors acasă cu vaporul pe Dunăre. Ajuns în port, a văzut-o pe Margareta făcându-i cu mâna de pe chei și, sub ochii ei, a alunecat, a căzut și a fost strivit de vasul care acosta la chei. Cel de al doilea bărbat pe care l-a iubit Margareta era aviator și s-a prăbușit cu avionul într-un lac. Cel de al treilea s-a înecat în baie; era ofițer de Securitate și nu s-a știut niciodată dacă moartea lui a fost accidentală sau provocată.

– Iar eu sunt cel de al patrulea bărbat din viața ei, oftă Ionescu. Și uite-mă aici, îngropat în mormântul ăsta, nici mort de tot, dar nici viu pe de-a-ntregul. Deși, să fiu drept, am avut destule ghinioane și până s-o întâlnesc pe ea. (...)

Intențiile lui Ionescu de recuperare a greșelilor sale mergeau însă și mai departe: peste drum de casa părintească se afla Biserica Radu Vodă, cu zidurile măcinate de vreme, aproape să se prăbușească. Stelian și Margareta se vor oferi să renoveze și să picteze biserica (Margareta studiasse artele plastice și era o pictoriță talentată). Împreună vor picta fresce, asemeni celor de la mănăstirile ridicate, cu secole în urmă, de Ștefan cel Mare, domnul Moldovei. Numele lor vor fi gravate pe placa votivă, deasupra intrării, alături de ctitori și binefăcători. Vor avea dreptul să fie îngropați lângă zidul bisericii – lucru pe care Ionescu și-l dorea cu ardoare, căci toate amintirile sale din copilărie, cu neuitatele sărbători de Paști și de Crăciun, erau legate de această bisericuță, cu cimitirul și grădina ei. După moarte, aspira ca trupul să-i fie așezat în acea bucată de pământ sfințit pe care o evitase timp de un sfert de veac, de parcă ar fi fost blestemată.

Suferința lui Ionescu pentru greșelile sale era egalată doar de supărarea față de ghinioanele care l-au urmărit permanent, încă de când era student.

Animat de cele mai nobile idealuri, împreună cu un grup de studenți, scosese ră o revistă cu tendințe de stânga, care a apărut timp de câțiva ani. Apoi grupul s-a împrăștiat, unii dintre ei trecând la comuniști, în timp ce alții au rămas la social-democrați.

– N-o să-ți vină să crezi cât ghinion am avut! Unul dintre studenții cu care am întemeiat revista a ajuns ziarist. În 1935 a fost arestat vreo zece luni, pentru o așa-zisă încălcare a legii presei; scrisese câteva articole inteligente în care îi critica pe rege și pe unii politicieni. În fiecare săptămână mă duceam la el la

închisoare cu mâncare și cu bruma de bani, câți aveam. Peste zece ani, a devenit mare comunist, iar pentru această condamnare noul regim i-a asigurat intrarea în Academie. Când s-a dizolvat Partidul Social-Democrat, mulți prieteni de-ai mei au trecut la comuniști, iar acum sunt toți miniștri sau profesori universitari. Dacă aș fi știut pe ce drum s-o apuc la anumite răspântii din viața mea, acum aș fi avut și eu cel puțin o catedră la universitate. Dar am fost împins pe drumuri greșite de idealismul meu... (...)

Este greu de imaginat cât de nesfârșite erau zilele. Povestirile lui Stelian Ionescu umpleau o parte din timp. Mă emoționau remușcărilor lui, dorința de supraviețuire, speranța că secolul al douăzeci și unulea îl va readuce la lumină. Îmi plăcea din ce în ce mai mult, dar continuam să mă comport cu suspiciunea și prudența care mă călăuziseră în primele săptămâni petrecute împreună, deși eram convins că prudența mea era morbidă și exagerată.

Trecuseră de-acum șase luni și nu fuseserăm scoși niciodată separat din celulă. Totuși, rațiunea mă îndemna să nu-i povestesc nici o întâmplare din trecutul meu, care să-mi dăuneze mie sau prietenilor mei. (...)

Alteori ne petreceam serile făcând un tur imaginar al crâșmelor cândva faimoase ale Bucureștilor, degustând vinurile, savurându-le țăriile amețitoare și dezgropând amintiri uitate. Un taraf de lăutari cânta melodii românești (fluierate încetșor de Ionescu), iar versurile și ariile, cu farmecul lor special, ne făceau să mai uităm viața din celulă.

Așa a trecut vara. Răcoarea toamnei se făcea deja simțită. Mă temeam că se va apropia ziua despărțirii, când unul dintre noi va fi transferat într-o altă celulă sau într-o altă închisoare. Începusem să-mi înving îndoielile și mă hotărâsem să-i povestesc lui Ionescu despre acea parte a vieții mele pe care nu i-o dezvoltasem până atunci. El era un caz mai puțin grav decât mine și avea șansa, dacă nu să fie eliberat, măcar să fie transferat într-o închisoare obișnuită, de unde ar fi putut transmite un mesaj către lumea de afară. Mă gândeam că aș fi putut trimite prin el profesorului Mironescu vești despre soarta mea și poate chiar și indicațiile necesare pentru a-i contacta pe prietenii mei din Occident, dându-le de știre ce s-a ales de mine.

– În câte suntem astăzi? I-am întrebat pe Ionescu în dimineața în care mă hotărâsem să încep destăinuirile.

– Cred că este 13 octombrie, a răspuns el.

Abia începusem să spun câteva cuvinte, pregătind terenul, când am auzit scrâșnetul zăvoarelor de fier și s-a deschis ușa. Am rămas uimit, căci nu era ora când gardianul ne ducea în celulă cu gratii din curte. Și-a făcut apariția ofițerul de serviciu și mi-a întins viziera de metal, ceea ce însemna că urmau să mă ducă la interogatoriu.

M-am așezat în fața măsuței din biroul anchetatorului, cu genunchii tremurând din pricina frigului, slăbiciunii și nervozității. Anchetatorul m-a examinat tăcut, ca de obicei, câteva minute, înainte de a-mi vorbi. Nu m-a întrebat despre sănătate

și nici despre mâncare. M-a informat, de-a dreptul, că trebuia să scriu o declarație în care să-mi povestesc viața întreagă, de la naștere până la arestarea mea, fără să omit nici un detaliu, inclusiv numele tuturor celor pe care i-am cunoscut. A subliniat că declarația era cerută de „cabinetul tovarășului ministru” și că trebuia să fie scrisă imediat și cu multă grijă. L-am privit curios, în timp ce-mi vorbea, uimit de chipul său palid, slăbit, cu ochii trași. Părea bolnav, doar ochii săi întunecați și strălucitori și tâmplele încărunțite vedeau o oarecare distincție și unele semne de viață.

Ofițerul de serviciu m-a dus într-o celulă în care se aflau pregătite un scaun, o masă, cu hârtie și toc. Am umplut pagină după pagină. Era evident o nouă capcană. Privirea vigilentă a gardianului îmi supraveghea, la intervale foarte scurte, toate mișcărilor. Seara, ofițerul de serviciu s-a reîntors și mi-a luat hârtiile, fără vreo vorbă, nedându-mi răgazul să termin măcar propoziția pe care o începusem, sau să le semnez.

Când am ajuns în celulă, prietenul meu era deja băgat sub pătură. Tulburat de acest nou incident, am rămas treaz ore întregi. Trecuse exact un an de când fusesem biciuit și silit să alerg în cercul acela fără sfârșit și încercam să deslușesc ce îmi mai pregăteau anchetatorii de data aceasta. Dimineața, tovarășul meu de celulă m-a întrebat nerăbdător ce se întâmplase. Părea îngrijorat și stânjenit.

– Pe tine te-au dus din nou la interogatoriu, după nici șase luni. Iar pe mine mă țin aici, îngropat de viu! De paisprezece luni n-am mai văzut un anchetator.

Părea invidios pe „norocul” meu. A rămas tăcut, cufundat în gânduri, câteva ore, așezat pe locul său obișnuit de lângă calorifer. Iar eu, întins pe patul de sus, îl așteptam pe ofițerul de serviciu, într-o stare copleșitoare de încordare.

Ziua s-a scurs încet. Noaptea, dimineața și întreaga zi următoare s-au târât cu aceeași greutate, dar gardianul tot nu a reapărut.

Au mai trecut câteva zile și nopți și, după o vreme, neliniștea mi s-a mai atenuat. Viața din celulă și-a reluat cursul firesc, presărată de lungi conversații pe teme diverse. Așteptam, totuși, un semn despre ceea ce urma să mi se întâmple, înainte de a mă hotărî să-i dau lui Ionescu un mesaj pentru prietenii mei din lumea de afară.

Pe la sfârșitul lui octombrie, ușa s-a deschis și ofițerul de serviciu m-a dus de-a dreptul în celula cu măsuța de scris.

– Tovarășul maior a ordonat să continui declarațiile, acolo unde te-ai oprit acum trei săptămâni.

A trântit ușa și a tras zăvorul, lăsându-mă singur cu gândurile mele și cu hârtia albă pe masă. Am umplut pagină după pagină, până noaptea, când am fost din nou dus în celulă. O singură dată am fost întrerupt, când a venit un frizer să mă tundă și să mă radă. Îmi dădeam seama că anchetatorii doreau să compare această declarație cu cea de anul trecut. Pauza de trei săptămâni, de la 13 octombrie până acum, era făcută cu intenția să mă zăpăcească și să uit amănuntele pe care le-am scris la începutul declarației, până la momentul când

m-am oprit. Era evident că doreau să mă prindă contrazicându-mă. Trebuia să-mi pun memoria la încercare. Minteaa mea avea totuși mare nevoie de odihnă. Atunci s-a petrecut ceva ce m-a tulburat profund. Dimineața, Ionescu s-a uitat la fața mea proaspăt bărbierită și m-a întrebat, tulburat, dacă observasem ceva special la frizer.

- Da, am răspuns eu. E altul.
- Știi cine e? E Nicu!
- Care Nicu?
- Un prieten al meu.

Mi-a povestit apoi că Nicu fusese ucenicul tatălui său și că lucrase la el cincisprezece ani. Deveniseră buni prieteni, aproape ca frații, mai ales în ultimii ani, când ucenicul locuia în casa lor ca oricare alt membru al familiei. Dar nu aceasta era vestea cea mare: Ionescu, care fusese și el bărbierit cu o zi în urmă, profitase de un moment de neatenție din partea gardianului și-i șoptise lui Nicu câteva vorbe pentru mama și soția sa. Iar acum aștepta cu febrilitate răspunsul. Curiozitatea m-a făcut și pe mine nerăbdător. Coincidența sosirii unui frizer, care mai era pe deasupra și prieten cu Ionescu, părea de necrezut.

Nicu s-a ținut de cuvânt și, după patru zile, i-a adus răspunsul. Le văzuse pe mama și pe soția lui. Locuiau încă în aceeași casă, aveau amândouă serviciu, cu un salariu mic. Biblioteca era neatinsă și bine îngrijită.

A mai trecut o săptămână, după care colegul meu de celulă s-a oferit să împartă cu mine acest mijloc de comunicare cu lumea din afară. M-a asigurat că Nicu este un om în care se poate avea deplină încredere. Era o șansă foarte tentantă, dar trebuia folosită repede, căci Nicu putea fi mutat oricând. Dar ce s-ar fi întâmplat dacă Nicu ar fi denunțat mai-marilor închisorii mesajul meu și le-ar fi arătat adresa la care voiam să-l trimit? I s-ar fi dat o răsplată, poate chiar o decorație. Mai bine să fiu prudent și să renunț. I-am spus lui Ionescu că nu voiam să-l pun pe Nicu în situația de a-și risca viața lui și a familiei sale pentru a-mi face mie un serviciu. Nu a mai insistat, dar a continuat să profite de bunăvoința prietenului său pentru a mai trimite încă două mesaje familiei.

Se apropia din nou Crăciunul și inima îmi era grea, amintindu-mi de atâtea sărbători fericite de Crăciun din trecut. Frigul din celulă începea să fie tot mai greu de îndurat. Ionescu purta zi și noapte o haină îmblănită care-l făcea să rabde mai ușor gerul iernii. Era fericit să primească vești bune de la mama sa, deși era întristat să mai petreacă un al doilea Crăciun în pușcărie.

Când s-a deschis brutal ușa, eram sigur că mă vor lua tot pe mine să-mi continuu declarațiile nesfârșite. Dar, fără să deschidă gura, ofițerul de serviciu îi făcu semn lui Ionescu, și-i dădu viziera metalică.

Au trecut două ore într-o tăcere desăvârșită. Când a fost adus înapoi, s-a așezat în colțul lui și a rămas mult timp cufundat în gânduri. Nu l-am deranjat. Către seară, a început să se plimbe de colo colo prin celulă, cu pași mici și nesiguri, cu gulerul de blană strâns în jurul gâtului și cu mâinile vârâte adânc în

buzunare. Eu rămăsesem întins pe patul de sus, cu ochii închiși și brațele întinse de-a lungul corpului, într-o poziție yoga.

–Nici nu-ți dă prin cap de ce m-au chemat la interogatoriu astăzi, izbucni el.

Am deschis ochii și l-am privit, așteptându-l să continue. Foarte agitat, mi-a dat vestea care îi sporise imens speranțele: procurorul îi citise rechizitoriul și-i spusese că îl vor trimite curând la tribunalul militar, iar legea care se aplica în cazul lui prevedea o pedeapsă de doi ani.

– Dacă am noroc să mi se socotească toate aceste luni petrecute în închisoare, iar procurorul mi-a spus că se poate, atunci aş putea fi eliberat imediat! În ianuarie se împlinesc exact douăzeci și patru de luni de când am fost arestat.

Ochii îi sclipeau de lacrimi la gândul că-și va revedea soția și mama. Toată seara nu a vorbit altceva decât despre cărțile lui și despre viața nouă pe care o s-o înceapă după eliberare.

Pe măsură ce zilele se scurgeau încet, nerăbdarea lui devenea de nesuportat. Am ajuns, în cele din urmă, și în prima săptămână a lui ianuarie 1952. Ionescu îmi spuse într-o dimineață:

– Dragă prietene, îmi dau seama că întoarcerea ta din Occident te-a pus într-o situație foarte grea, și numai Dumnezeu știe când vei putea ieși de-aici. De câteva zile îmi chinuiesc creierul să găsesc ceva cu care să te pot ajuta. Poate că, la vreo două luni de la întoarcerea mea acasă, aş putea să trimit cuiva vreun mesaj din partea ta. L-aș duce chiar eu, sau l-aș trimite prin nepotul meu, care-mi este foarte credincios, și, de bună seamă, sunt gata să fac orice altceva mi-ai cere. În toate aceste luni petrecute în celulă, am ajuns să te cunosc și să te prețuiesc, iar acum, când se apropie ziua despărțirii, aş dori să pot face ceva pentru tine.

Cuvintele lui Ionescu m-au emoționat, dar m-au și tulburat deopotrivă. Părea că un înger păzitor s-a ivit și mi-a oferit un mesager. Ionescu putea să facă mai mult decât să-mi trimită câteva cuvinte la un prieten: în cele câteva zile pe care le mai aveam de stat împreună puteam să-i povestesc tot ce se întâmplase și să-i expun de asemenea și noile mele concepții, în așa fel încât, atunci când se întorcea acasă, ar fi putut să le aștearnă pe hârtie și să le trimită în Occident, prin intermediul profesorului Mironescu. Stelian Ionescu era o persoană cultivată și nu i-ar fi fost greu s-o facă. Oricum, era altceva decât frizerul Nicu.

Procesul fusese hotărât pentru ianuarie 1952, deși nu i se fixase data exactă. Dintr-o zi într-alta putea fi transferat la închisoarea tribunalului militar. Trebuia să mă hotărâsc.

A fost un chin cumplit. Dar dacă Ionescu nu era totuși un om de încredere? Dacă nu voi mai fi doar eu singurul deținător al tainelor mele, cum aş putea fi sigur că nu intră pe mâini greșite? Mă perpeleam tot timpul și nu știam ce să fac.

Mă neliniștea apariția frizerului Nicu și faptul că se întâmpla să fie chiar un vechi prieten al lui Stelian. Putea să fie o capcană pentru Ionescu, dar prin el, și pentru mine. Mi-a trecut chiar prin minte că tovarășul meu de celulă ar putea fi

eliberat provizoriu, și ținut sub supraveghere, cu speranța că vor putea intercepta mesaje date de mine. Ionescu putea fi nevinovat, dar prea naiv pentru a înțelege rolul ce i se stabilise.

După câteva zile și nopți de chinuri, mi-am făcut un plan care, chiar dacă Ionescu ar fi supravegheat, nu ar fi putut face rău nimănui.

– Dacă te eliberezi curând și te duci acasă, să-ți ajute Dumnezeu să fie cât mai iute, și-ai fi foarte recunoscător dacă mi-ai face serviciul pentru care te-ai oferit mai zilele trecute. Uite ce mi-ar prinde bine...

L-am rugat să se ducă să vadă o rubedenie de-a mea, un bătrân care trăia într-un sat uitat de Dumnezeu, în Moldova. L-am explicat cum să ajungă acolo și cum să dea de casa bătrânului. El va transmite mesajul meu părinților mei la Cluj, la vreo trei sute de kilometri. Mesajul era foarte simplu: eu mă întorsesem în România, împotriva sfaturilor lor, și inevitabilul se produsese: fusesem arestat. Voiam să știe că sunt în viață și că simțeam că dragostea lor mă ferește de rele.

Ionescu mi-a promis că îmi va îndeplini dorința de îndată ce se va asigura că nu mai este urmărit și poate călători în Moldova.

– Dar poate că vrei să mă întâlnesc cu prieteni de-ai tăi din București? Ar fi mai ușor și mai rapid. Oricum, sunt gata să fac orice pentru tine...

L-am mulțumit și i-am explicat că puținii prieteni pe care îi aveam în București fuseseră fie arestați, fie fugiseră în străinătate, așa că nu aveam cui să-i trimit vreun mesaj. Nu a mai insistat.

După asta, viața noastră a continuat în același ritm. Aveam atât de puțin spațiu în celulă, încât atunci când unul dintre noi se plimba, celălalt trebuia să rămână așezat pe pat. Discuțiile noastre erau la fel de prietenești ca și până atunci. Din când în când își mai făcea apariția ofițerul de serviciu și mă ducea într-altă celulă, pentru câte o zi întreagă, sau numai pentru o oră, să continuu să-mi scriu declarația. În tot acest timp așteptam un indiciu care să mă determine, dacă era cazul, să am deplină încredere în Ionescu.

Încă din toamna lui 1951 starea sănătății mele se înrăutățise: nu mai puteam digera hrișca aproape nefiartă sau frunzele de varză acră care constituiau hrana noastră zilnică. Aveam dureri cumplite în măruntaie și făcusem și o infecție nazală din pricina aerului viciat din celulă. Expectoram o flegmă verzuie, mai ales noaptea, și eram convins că mi se îmbolnăviseră plămânii și bronhiile. În conformitate cu regulamentul scris pe ușa celei, am cerut să mă consulte medicul închisorii. Sergentul care funcționa ca inspector sanitar mi-a spus că cererea mea trebuia să fie mai întâi aprobată de comisie. Mi-a fost refuzată.

Nu-mi dădeam seama cât mai puteam rezista fizic, iar șansele tot mai firave de supraviețuire îmi întăreau dorința de a profita de oferta lui Ionescu.

A trecut și luna ianuarie și colegul meu de celulă tot nu a fost transferat la închisoarea tribunalului militar. Faptul acesta a fost un prim indiciu că anchetatorii nu aveau nici un interes să-l elibereze pe Ionescu, doar ca să transmită un mesaj sentimental părinților mei.

În celulă începuse să domnească tăcerea. Eu ședeam mai tot timpul pe patul meu de sus, cu ochii închiși, dar nu dormeam, muncindu-mi mintea cu zeci de probleme. Ionescu stătea în patul de jos, trist și abătut. Se plângea că răcise.

Era cu adevărat bolnav. Cam pe la mijlocul lui februarie, i-a apărut o umflătură în partea dreaptă a capului. Doctorul închisorii i-a prescris niște tablete. Uneori umflătura scădea, ca să apară peste câteva zile și mai mare, provocându-i dureri chinuitoare. Se umfla pe zi ce trecea, deformându-i fața. Făcea și febră. Doctorul i-a dat penicilină și i-a făcut injecții cu propriul său sânge, fără nici un rezultat. Singura speranță rămânea operația.

Ionescu slăbise într-atât încât nu se mai putea da jos din pat. Nu putea nici să mănânce și nici să-și facă nevoile fără ajutorul meu. Transpira tot timpul. Îl ajutam să-și schimbe cămașa udă și-l spălăm cu grijă. Doctorul îl vizita zilnic, împreună cu directorul închisorii. Ionescu îi implora să-l trimită la spital.

– Am raportat despre starea ta comisiei de anchetă. Nu putem face nimic fără aprobarea lor. Noi putem să te tratăm doar în celulă; condițiile de aici nu sunt din cele mai bune, dar nu avem de ales...

Era de nerecunoscut; zăcea de două luni.

Lumina firavă dar persistentă anunța începutul primăverii. Mă așezasem pe scaunul din colț, lângă calorifer, în locul preferat al lui Ionescu, ca să-i pot acorda atenția de care avea acum nevoie tot timpul. Dar cel mai mare bine pe care i-l puteam face era să-i vorbesc tot timpul, să-l mai îmbărbătez. Îi vorbeam în șoaptă ore întregi, repetându-i chiar unele din poveștile lui despre viața pe care o va începe, după eliberare, și amintindu-i tot timpul de mama și de soția lui.

– Iubitul meu prieten, simt că n-o să le mai văd niciodată, se văita bolnavul. Ceva îmi spune că nu mai am nimic de sperat, că mă așteaptă moartea în celula asta! Și-atunci o să-mi găsesc odihna: în minte, în inimă și în suflet. Precum știi, eu nu sunt un om bun. Am făcut prea multe greșeli... Și ultima mârșăvie am făcut-o împotriva ta. Mi-e teamă că a venit momentul să plătesc pentru toate păcatele...

Stelian Ionescu a întins mâna palidă și a încercat s-o apuce pe a mea. I-am șters fruntea transpirată și am strâns pătura pe lângă el.

– N-o să-ți sfârșești zilele aici. Sunt convins că ai să te duci acasă. Trebuie să ai voință să trăiești. Trebuie să faci în așa fel încât corpul să-ți asculte mintea, să reacționeze la visul tău de a te reîntoarce acasă la cei dragi, care te așteaptă.

– Îți datorez o mărturisire înainte de moarte.

Abia mai putea vorbi, iar eu nu l-am întrerupt în timpul uimitoarei și neașteptatei sale spovedanii.

Primăvara trecută fusese chemat la un interogatoriu. Acolo, spre marea lui surpriză, în locul anchetatorului, îl găsisse pe George Bogza, academicianul care fusese ziarist și bun prieten al lui în studenție. Discuția a început pe un ton prietenesc; au vorbit despre revista pe care au scos-o cândva împreună și despre evoluția ulterioară a fiecăruia, pe căile diferite pe care porniseră.

– Dacă ai fi făcut și tu ca mine, dacă ai fi ascultat sfatul pe care ți l-am dat cu ani în urmă! Cât de scump plătești acum!

Apoi i-a spus că, în semn de recunoștință pentru generozitatea sa, când el însuși fusese arestat, cu cincisprezece ani în urmă, intervenise pentru el pe lângă cineva din Biroul Politic. I se făcuse marea favoare de a i se promite că Ionescu va fi eliberat, cu condiția să-și ispășească „greșelile politice”. Pentru a și le îndrepta și a-și arăta devotamentul față de partidul căruia i se împotrivese în trecut trebuia să îndeplinească o misiune pe care i-o indica acum George Bogza. Trebuia să acționeze ca agent provocator, pentru un deținut foarte încăpățânat, care dădea de furcă anchetatorilor. Deținutul avea probe pe care refuza să le dezvăluie, despre un complot important plănuit în Occident. Bogza l-a asigurat că dacă reușea în această chestiune, care îl interesa chiar pe ministrul de Interne, dosarul lui va fi închis și procesul va fi anulat. Va fi eliberat și reabilitat în plan social. Bogza l-a lămurit că regimul comunist va dăinui zeci de ani de-acum încolo și asta l-a convins pe Ionescu să accepte.

O săptămână întreagă a fost instruit de un maior de la Securitate despre tacticile folosite cu deținuții. Știa că nu trebuie să facă nici cea mai mică greșeală, căci destinul lui depindea în întregime de această reușită.

După ce și-a deschis inima, a devenit ceva mai calm.

– Am trăit aici, în celula asta, aproape un an, am ajuns să ne cunoaștem bine unul pe altul. Răbdarea și voința ta, într-o situație de zece ori mai rea decât a mea, mi-au impus respect. Ce păcat că mi-am dat prea târziu seama cât de mizerabile erau mijloacele prin care am dorit să mă salvez. Sunt convins că va veni ziua când vei scăpa onorabil dintre aceste ziduri. Te rog să mă crezi că nu-ți port pică pentru eșecul meu; vina o port numai eu. Cum de-am putut fi atât de naiv încât să mă las indus în eroare de ce mi-a spus Bogza? Suferința pe care am îndurat-o la izolare anul trecut a fost ca o ispășire a păcatelor mele; mă simțeam purificat. Cum am putut totuși să fac această ultimă greșeală, să încerc să-mi salvez viața cu prețul distrugerii altui om? Oh, Doamne! Cum de-am putut să-mi pângăresc sufletul în așa hal!

Ionescu plângea abia auzit, lacrimile și transpirația împreunându-i-se pe față. Continua să vorbească, dar febra l-a făcut să dea o altă întorsătură conflictului său interior.

– Mă doare cumplit gândul că mi-am pângărit amintirile, transformându-le într-o piesă de teatru pe care am jucat-o în fața ta. Speram ca prin aceasta să te influențez să răspunzi încrederii mele, făcându-mi și tu destăinuri. Nu ți-am spus? În tinerețe am făcut teatru! a adăugat el cu o sclipire în ochi care amintea timpul petrecut la început.

Apoi a continuat, delirând:

– Și după ultimul act, la căderea cortinei, ghilotina trebuia să taie capul spectatorului. Dar s-a întâmplat ceva îngrozitor; printr-o greșeală a regizorului, va exploda capul actorului. Pereții se vor umple de puroi și de țândări din craniul

său. Ei bine, nici nu merit altă soartă! Greșeala e a mea! Întotdeauna am fost ghinionist! O să mor urându-mă din tot sufletul. În loc să mă retrag în Olimp, o să mă duc în pământ! Ce sinistru sfârșit ar fi avut cartea pe care voiam s-o scriu despre viața mea!

Deși istovit de remușcărilor sale cumplite, era destul de lucid pentru a-mi mărturisi că boala și suferința sa nu au stârnit nici un fel de compasiune în inimile autorităților și că doar eu – cel a cărui distrugere o pregătise – îi arătasem milă și înțelegere, deși credea că probabil eu îi ghicisem intențiile. Îmi apucă brațul cu mâinile fierbinți și asudate, și mă sfătui să mă păzesc de alte încercări de acest fel.

– Este singurul bine pe care ți-l pot face înainte de a muri, șopti el.

Credea că poliția secretă avea un alt motiv de a nu-l lăsa să ajungă la spital: cum el nu reușise să mă prindă în capcană, încercau să se asigure că eu nu bănuiam că era unealta lor.

– Ai putea oare să mă ierți, să nu mă urăști? Aș putea muri împăcat cu mine însumi, cu tine și cu toți cei pe care i-am nedreptățit?

– Nu știu ce se va întâmpla cu tine sau cu mine. Dar orice ar fi, haide să ne strângem mâinile și să continuăm să ne comportăm ca niște oameni și nu ca niște monștri. Eu nu te urăsc. Te asigur de toată compasiunea mea. Tu ești ultimul care trebuie acuzat, cei care poartă păcatul cel mai mare se află în umbră și s-au folosit de tine.

După aceste mărturisiri, Ionescu a făcut un atac de meningită, în prima săptămână a lui mai 1952, care s-a dovedit fatal. Înaintea sfârșitului, și-a recăpătat cunoștința pentru o clipă, de parcă ar fi suferit un șoc electric, s-a cutremurat și a rămas inert, cu gura și ochii deschiși. Murise.

N. Red. Într-o scrisoare adresată Doranei Coșoveanu, în 1995, Silviu Crăciunaș deconspiră identitatea reală a unor personaje din carte, fapt imposibil de mărturisit în 1961, când a apărut această carte în ediție engleză. Astfel: Comandantul Teodoru este în realitate comandantul de aviație Ioan Coșoveanu, dr. Alexandru Moga este dr. Sabin Manuilă, directorul general a Institutului de Statistică din București, comandantul Mircea Mohan este pilotul Max Manolescu, doamna avocat Nina Năcescu este avocata Nina Cismărescu, fotbalistul Fekete este fotbalistul Kovacs.

De ce această carte?

Românii au fost, nu o dată, acuzați de a fi acceptat instaurarea comunismului fără proteste, de a nu fi avut mișcări de rezistență, de a nu fi luptat pentru libertate, pentru democrație.

Luptele de rezistență din munți, prima și unica manifestare anticomunistă din țările „de est” în acei ani, eroismul celor care, cu riscul vieții lor și a familiilor lor, au luptat împotriva comunizării țării au rămas și rămân încă necunoscute restului lumii, ba chiar multora dintre noi.

Unul dintre eroii acelor ani, Silviu Crăciunaș, este și autorul acestei tulburătoare cărți apărute în limba engleză, în februarie 1961, la o editura din Londra. Succesul ei a fost enorm, a fost tradusă imediat în nouă țări. Ultima traducere, din octombrie 2000, a apărut, prin grija și devotamentul dnei Marie-Paule Hayward, și în România, la Editura Enciclopedică. Este distribuită gratuit în memoria generosului ei autor.

Urme pierdute, singura carte scrisă de Silviu Crăciunaș, este mai mult decât o confesiune, este mai mult decât istorisirea unor întâmplări senzaționale sau tragice din România anilor '40-'60. Cititorul primește, cu fiecare pagină parcursă, o lecție de viață, de patriotism. Cartea este pilda unei generații de mari entuziaști, generație care a făcut din România o țară demnă de respect. Mai mult, este „o carte document de mare valoare, ea reprezintă contribuția lui Silviu Crăciunaș la noua spiritualitate” (Adrian Precup), ne dezvăluie „cine suntem cu adevărat, ... pentru a căpăta încredere în forța umanității” (Carmen Popescu). Sau, cum spunea tânăra Claudia Murg, „ce am învățat din această carte este că acest curaj moral și fizic e esențial pentru a ne păstra demnitatea, fără de care viața nu are un adevărat rost”.

Sanda Anghelescu (redactor al revistei „Formula AS”).

AUREL TINCA

Alegerile din 19 noiembrie 1946, văzute de un copil

În *Istoria românilor – de la origini și până în zilele noastre*, Vlad Georgescu spune, în stilul său sobru – expresie a probității științifice: «Între timp aveau loc, în condiții de teamă și presiune, pregătiri pentru alegerile parlamentare; ținute la 19 noiembrie 1946, ele au dat, firește, câștig de cauză F.N.D.-ului, care a „câștigat” 79,86% din voturi, deși toți observatorii occidentali prezenți semnalaseră victoria, cu cel puțin trei pătrimi din voturi, a lui Maniu și Brătianu.»

La alegerile din 19 noiembrie 1946, eu aveam 11 ani. În acea zi fatidică pentru poporul român, am fost și eu, ca toți copiii mai mărișori, numai ochi și urechi, în locurile cele mai fierbinți și înfierbântate din comuna mea, Negreni, județul Olt. Secția de votare era în școala noastră. Acolo urmau să voteze nu numai locuitorii din Negreni, ci și cei din comuna Tătulești.

Toți locuitorii comunei Tătulești erau adepți înflăcărați ai lui Iuliu Maniu, pe care îl idolatrizau, considerându-l – pe bună dreptate – cel mai puternic stâlp al democrației și stavilă a bolșevizării satelor, a rusificării, barbarizării și comunizării poporului român. Așa îi formaseră mentorii lor: învățătorii.

În schimb, în comuna Negreni era fieful liberalilor tătărăscani, care făceau parte din F.N.D., alături de comuniștii, insignifianți, și de alte partidulețe, mai mult sau mai puțin comunizate.

Din oportunism, din inconștiență sau, poate, din convingerea naivă (care tot inconștiență a fost!) că, în felul acesta, îi vor subordona pe comuniști ținându-i în frâu și diminuând răul pe care vedeau că au de gând să-l

Aurel Tinca

aducă aceștia țării, liberalii tătărăscani au făcut, de fapt, jocul oamenilor Kremlinului, le-au dat girul moral și ajutorul politic, contribuind în felul acesta la dezastrul ce va veni, după alegeri, asupra Neamului românesc. Zadarnic mai vine, acum, doamna Sanda Tătărăscu Negroponte cu justificări, pentru că nici una nu stă în picioare. A escamota adevărul sau a-l spune pe jumătate, aceasta înseamnă tot minciună. Adevărul este adevăr, noi trebuie să ni-l asumăm, odată pentru totdeauna. O spun cu lacrimi în ochi și din inimă, deoarece rudele mele erau acestea, în comuna Negreni-Olt.

Prieten îmi este Platon, dar mai prieten îmi este Adevărul. Unchiul meu, Ion Tomescu, liberal de-al lui Tătărăscu, era, în anii aceia, prefect de Olt, viitor deputat (după alegeri), avocat mult solicitat și om cu multă carte. Dar a greșit. Greșeală fatală de care niciodată istoria nu-l va ierta (ca și pe șeful său de partid Gh. Tătărăscu, chiar dacă, după alegeri, a plătit cu viața, murind „de mâna” comuniștilor, pe care i-a ajutat prin mijloace atât de necinstite și antidemocratice). Toți ai mei vor ispăși această „greșeală”. Măcar de s-ar fi jertfit onorabil, de partea forțelor democratice și cu adevărat naționale, ca rudele domnului doctor Dan Ionescu din Tătulești, și nu „omorâți” într-un fel sau altul chiar de cei pe care i-au ajutat să acceadă la Putere.

Îmi aduc aminte că, înainte de alegeri, el, Ion Tomescu, în calitate de prefect, l-a prezentat, la o întrunire electorală de la Negreni, pe sala postului de jandarmi, pe Nicolae Ceaușescu, tânăr comunist, sfrijit (pe vremea aceea) și bâlbâit (ca întotdeauna), prezicându-i, în fața locuitorilor comunei Negreni, un strălucit viitor politic. Da, a avut un viitor politic cel care ne-a băgat în patul lui Procust, spre nenorocirea Neamului românesc, al cărui suflet l-a distrus în așa măsură, încât nu se va mai însănătoși multă vreme de aici înainte. Prefectul Ion Tomescu i-a dat cuvântul, iar viitorul „geniu al Carpaților” al lui Adrian Păunescu și C.V. Tudor a început titanica luptă cu limba română. S-a scremut, s-a opintit (dând din mâini, ca și în anii lui de glorie), s-a bâlbâit, s-a împiedicat în primele silabe și ... a tăcut.

În ziua aceea nenorocită de 19 noiembrie 1946,

fenediștii („cei fără Neam și Dumnezeu”, cum îi numise generalul Rădescu) au adus un adevărat detașament militar în comuna Negreni, să mențină (chipurile!) ordinea, de fapt să intimideze pe alegători.

Cei cu „Soarele” găsiseră un vajnic corp de bătauși. Aceștia, „țărani” cu „Soarele” în piept și cu fumurile bahice în cap, băteau cu sete pe cei care votau „Ochiul”.

La 100 de metri de secția de votare, pe ulița satului Isăroaia, așteptau sutele de locuitori ai comunei Tătulești, decizi să voteze pe Iuliu Maniu. Nu întâmplător erau arondați la secția de votare a comunei Negreni. Această mare masă de oameni era barată de zeci de militari înarmați. Numai câte cinci alegători aveau permisiunea să iasă din rânduri, la anumite intervale de timp, și să intre în curtea școlii și în secția de votare.

Tavanul școlii unde se vota era din scândură, iar adepții comunismului făcuseră câte o gaură mică în el, deasupra fiecărei cabine de vot, ca să vadă, din podul școlii, pe cine votează alegătorul. Dacă vota „Ochiul”, atunci cei din pod emiteau anumite semnale perceptibile numai unor urechi avizate, după care „băgătorii de seamă” din sală făceau discret o cruce cu creta pe spatele votantului țărănist, iar alți zdrahoni ai „Soarelui”, aflați pe scările secției de votare, îi rupeau în bătaie pe bieții tătuleșteni! Aceștia erau oprți, apoi, să iasă în drum, spre a nu se întâlni cu consătenii lor masați acolo, fiind obligați să iasă pe o vâlcea, numită Fagu.

Revoltați la culme de atâtea bătăi și umilințe, câțiva au intrat prin curțile oamenilor și au ieșit pe ulița satului, unde așteptau consătenii lor care urmau să intre „în moară”, adică la vot și la bumbăceală. Ei au început să strige: «Săriți că ne omoară hoții și criminalii, că nu votăm „Soarele” lor!»

Și a început răzmerița. Se spune că detonatorul a fost Iana Mazila, o femeie voinică, măritată în Negreni, originară din Tătulești. Când a văzut pe tatăl său, Marin Istrate, bătut și plin de sânge, a izbucnit în strigăte și blesteme, a pus mâna pe par și a îndemnat la revoltă. Atunci, sute de foști consăteni de-ai ei, din Tătulești, au rupt stănoagele de la podiști transformându-le în pari, au smuls ulucile de la garduri și au început o bătaie, pe viață

și pe moarte, cu „forțele de ordine”. Militarii s-au retras, iar cei care aveau „statut” de bătuși, mercenari ai forțelor comuniste, au fost bătuți măr. Câțiva dintre revoltați au intrat și în secția de votare și au spart urnele. Aceasta nu i-a împiedicat pe FND-iști să „câștige” alegerile, căci au adus alte urne pline, cu ștampila aplicată pe „Soare”. Nu spunea tatucul lor Stalin că nu contează cum se votează, contează cine numără voturile.

Atunci l-am văzut pentru a doua oară pe Nicolae Ceaușescu. Era îmbrăcat în manta de piele, ca toți activiștii P.C.d. R. din filmele marelui revoluționar și senator Sergiu Nicolaescu. Venise cu un alt pluton de militari, ca să înăbușe revolta din Negreni, militari pe care i-a silit să tragă în plan vertical.

Când îl văzusem întâia oară, la acea întrunire, se împiedicase în limbă și tăcuse; acum, cu pistolul în mână și apărat de militari înarmați, devenise curajos și locvace prin înjurăturile și vorbele de ocară pe care le scuipa, ca un haidamac și derbedeu de ultimă speță, asupra unor oameni cinstiți și îndrăzneți, buni români, cărora nu le plăcea comunismul în ruptul capului și care îl înfruntau cu riscul libertății și al vieții.

Îmi amintesc că urla cu spume la gură, scoțând un fel de amestec de lătrat și grohăit, și trăgea cu pistolul, de mama focului, spre un bătrân șchiop, care, într-o poiană, înfășura niște dimie pe trunchiul unui salcâm. Bietul om nici nu era din Tătulești, nu se găsea nici în raza secției de votare și habar n-avea ce se petrece în jurul lui.

În aceeași zi, viitorul mare strateg al comunismului național (auzi, național!?) – cum îndrăznesc, încă, să-l prezinte unii în revistele domnului I. Cristoiu –, a asasinat pe directorul filialei Olt a Băncii Naționale, chiar într-o secție de votare din Slatina. Motivul: nu dă bani pentru propaganda comunistă.

(Nu știi dacă mai au obraz să roșească academicienii reseriști care l-au făcut, mai târziu, președinte de onoare al Academiei R.S.R., rugându-l, cu multe genuflexiuni, să le facă onoarea de a primi să le fie staroste!?)

Nu putem încheia fără să medităm asupra rolului pe care învățătorul și preotul îl aveau, atunci, în formarea mentalității, atitudinii, trăsăturilor de caracter ale țărănimii noastre.

În comuna Tătulești, învățătorul Ștefan Ionescu și soția sa, Eugenia, tot învățătoare, ajutați de alți trei învățători (Florea Stănescu, Marin Gont, Gavril Constantinescu) și de preotul Marinescu, reușiseră să-i educe pe săteni, cultivându-le dragostea și respectul pentru valorile morale, creștine și naționale. Și nu numai la nivel cognitiv, ci și volițional și activ, prin luare de atitudine temerară, ori de câte ori vedeau că aceste valori sunt călcate în picioare și amenințate cu distrugerea.

Ei, acești învățători și preoți, s-au implicat cu toate fibrele sufletului lor în viața satului, ca niște demni ucenici și discipoli ai marelui Spiru Haret și ai aceluia mare Nicolae Iorga care considera țărâtimea depozitar al valorilor permanente și rezervor de energie națională.

„Veșnicia s-a născut la sat”, spune Lucian Blaga, într-un vers devenit aproape un adagiu. Ulterior, în discuții particulare, marele poet și filosof ar fi corectat puțin acest vers, după mărturisirea lui I.D. Sârbu în *Traversarea cortinei*, pagina 196: «Mai târziu, când i-am citat versul său: „Veșnicia s-a născut la sat” – amar și târziu, adăugă: „S-a născut la sat și va muri o dată cu satul românesc”».

O profeție de Casandră, pentru că așa s-a și întâmplat, atunci când comuniștii au distrus sufletul satului românesc, suflet care nu se va reface niciodată.

GEORGE PATAKI

Confesiune

Voi relata o întâmplare de prin 1952, petrecută la Timișoara. Era perioada luptei de clasă și a dictaturii proletariatului. Nu prea știam multe despre adevărata situație instaurată de noul regim socialist, doar mici știri, mai mult zvonuri decât întâmplări verificate.

Încep cu o explicație prealabilă. Imediat după terminarea războiului și victoria aliaților, prin 1945-1947, atmosfera în familia mea și a prietenilor noștri era părtinită de un sentiment de recunoștință față de Uniunea Sovietică, care ne-a scăpat de deportare și moarte, deoarece am fost considerați evrei. Membrii familiei mele erau de diferite naționalități și religii, dar deoarece printre noi erau și evrei, conform legilor rasiale de atunci, toată familia era considerată evreiască. Cei care s-au întors din lagărele de concentrare naziste au povestit cele întâmplate acolo. Unii au scris memorii descriind atrocitățile armatelor germane. Atât în timpul războiului cât și după aceea sentimentele noastre au fost pro-aliați și contra nemților. Noi am fi dorit și preferat prezența englezilor și a americanilor în țara noastră, dar sovieticii fiind eliberatorii noștri i-am simpatizat și pe ei, dar într-o măsură mai mică.

După 1948 însă, când s-a instaurat dictatura și a început și s-a înăspriț lupta de clasă, situația s-a schimbat și simpatiile noastre s-au îndepărtat de regimul impus de sovietici.

Familia mea nu a suferit din punct de vedere financiar. Tata a fost contabil, mama era casnică, deci eram din mica burghezie. Nu am avut pământ care să fie confiscat și băgat în gospodării colective. Nu am avut prăvălie sau fabrică, nici măcar un atelier meșteșugăresc care să fie

naționalizat. Casa în care am locuit, deși avea și locatari, era mică și nu a fost naționalizată. Lipsa de simpatie față de regimul impus nu era bazată pe pierderi sau limitări materiale, ci pe considerente de principiu. Dinaintea și în timpul războiului am fost contra discriminărilor rasiale și etnice; după 1948 am fost contra discriminărilor bazate pe clase sociale și diferențe de păreri politice.

Singurul lucru neplăcut în autobiografia mea era că aveam un unchi, frate mai mic al lui tata, care trăia în Statele Unite. A trebuit să-l trec în autobiografie, așa cum se cerea pe atunci, la rubrica „rude în țări capitaliste”. La fiecare verificare am fost întrebat de el și tratat cu neîncredere din cauza lui. Pe coperta dosarului meu de la comisariatul militar era chiar notat cu creionul roșu „Necorespunzător politic”. Mereu am explicat că nu îl cunosc pe acest unchi, a emigrat cu 5 ani înaintea nașterii mele, nu l-am văzut niciodată și nici nu am avut nici o legătură cu el. Totuși autoritățile cică trebuiau să fie vigilente cu mine.

Nu am pierdut averi și nimeni în familia mea nu a făcut politică, totuși domnea o atmosferă apăsătoare. Apoi au început să vină știrile despre arestări, condamnări și lagăre de muncă. M-au jenat mult minciunile debitate de guvern, repetate de activiștii de partid și mai ales forțarea populației să le repete, deși toți știau că sunt lucruri neadevărate. În timpul ședințelor și al adunărilor de masă, oameni cinștiți erau constrânși să mintă, să arate supunere și suport față de regim, totul din cauza fricii de represalii.

Mulți și-au imaginat metode de rezistență; unii chiar au și încercat unele forme, dar rezultatele erau tragice. Sistemul informațional era foarte dezvoltat, Securitatea a aflat de marea majoritatea a acestor acțiuni și a reacționat prompt și vehement.

Erau pedepsiți aspru nu numai inițiatorii unor activități contra regimului, dar și cei care știau de ele și nu au informat autoritățile. Deși

masa nemulțumită și chiar ostilă guvernului era foarte mare, foarte puține activități anti-guvernamentale au avut succes.

De exemplu, dacă într-un grup de prieteni, și chiar de membri din aceeași familie, unul ar fi sugerat o acțiune de acest fel, sau ar fi spus o glumă la adresa regimului, toți cei prezenți ar fi avut o problemă extrem de grea. Chiar dacă unul tăcea și nu făcea nimic, era totuși în mare pericol. Unul din grup putea să fie un provocator al Securității și să raporteze convorbirea. Autoritățile puteau atunci să acuze pe cei care au fost de față, dar nu au raportat, că simpatizează cu opoziția, adică cu dușmanii regimului. Poate că unul care nu era informator, dar ca să se protejeze pe el și familia lui, de frică mergea și făcea informația. Deci o simplă glumă sau o părere potrivnică regimului putea duce la un dezastru.

M-am gândit la alternative, la opoziții organizate în care să fie implicate mai multe persoane. Acestea ar fi acțiuni gândite și executate de o mulțime de persoane, dar izolate una față de cealaltă, fără să se știe reciproc. Pericolul denunțării ar fi fost eliminat complet și, dacă acțiunea s-ar fi descoperit, atunci nici cele mai aspre represalii și torturi nu ar fi implicat alte persoane.

Pe această linie am preparat și am lansat mici lozinci anti-guvernamentale. Nu am fost prins și probabil nici suspectat.

Am folosit bancnote de 1 leu care erau atunci în circulație. Aveau un chenar alb iar desenul era brun pe fond galben. Dimensiunea era mică, 118 x 57 mm (după catalogul *Monede și Bancnote Românești* din 1977). Am ales exemplare curate, aproape noi. Le-am șters pe ambele fețe cu o vată îmbibată în alcool ca să șterg amprentete digitale și am avut mare grijă să nu le mai ating direct cu mâinile. Am scris pe ele cu litere de tipar două lozinci: JOS TEROAREA COMUNISTĂ și VREM LIBERTATE. Literele de cca 3-4 mm înălțime erau scrise cu pixul (creion cu pastă) sau, după ce le-am umezit ușor, cu un creion chimic. Le-am împăturit în patru, cu partea scrisă înăuntru, le-am pus într-un mic plic și am plecat în oraș să le distribui. La început le-am dat prin cartierul Cetate, prin străzile din centru, lângă Palatul Telefoanelor,

George Pataki

s-a născut în Timișoara, la 23 noiembrie 1929.

Inginer electronist, a plecat din România cu soția sa, Eva, în 1965, cu pașaport în Iugoslavia, de unde a trecut ilegal în Italia și după 6 luni au fost aduși în New York City.

A lucrat 20 de ani ca inginer la Columbia Broadcasting System. În 1985 s-a pensionat.

Soția sa și-a terminat studiile în străinătate și a lucrat ca profesoară de arte plastice.

De câțiva ani este inspector școlar pentru artă.

George Pataki a fost și este un radioamator pasionat. A vizitat radioamatori din multe țări, pe care i-a fotografiat și cărora le-a luat interviuri. Notele sale de drum au fost publicate în multe limbi în revistele de specialitate din Franța, Spania, Germania, România, Iugoslavia, Republica Cehă, Argentina, Africa de Sud, Japonia etc.

apoi și prin alte cartiere. Am intrat în câte un edificiu, am scos cu penseta una sau două bancnote și le-am plasat în cutii poștale sau chiar le-am aruncat pe jos în holul scărilor. Nu m-am dus de două ori în aceeași zonă. În total, în circa trei săptămâni, am făcut și distribuit cca 100 de bancnote cu lozinci. După aceea m-am lăsat. Nu mai știu ce anume m-a făcut să încep această mică acțiune, un protest personal contra crimelor făcute de cei la putere. Nu știu nici din ce cauză m-am oprit.

Această acțiune a rămas nerezolvată în analele Securității. Probabil anchetatorii și investigatorii de atunci au murit, dar în arhivele Securității trebuie să mai existe micile mele lozinci anti-comuniste scrise pe bancnote galbene, cu text și decorații brune, de 1 leu.

Până acuma nu am spus absolut nimănui nimic de acest caz și acum pentru prima dată l-am pus pe hârtie. Nu cunosc legile din România, nu știu dacă în mod legal sau chiar neoficial pot să fiu tras la răspundere. Se pare că mulți foști securiști mai sunt încă în poziții de putere și aș vrea să evit orice confruntare cu ei.

La vârsta mea și la starea sănătății mele, nu mai am mult timp să stau pe aici. Înainte de plecare am dorit să fac această mică confesiune.

SF DIMITRIE

LIVIU TUDORAȘ

Umor din spațiul concentraționar comunist românesc

Păstorel Teodoreanu și Petre Țuțea

*Zic mereu că tac,
Însă nu mai tac,
Tac-tac.*

Păstorel Teodoreanu

În continuarea relatării despre umorul din spațiul concentraționar comunist românesc, însoțită de circa o sută de „bancuri”, publicate în nr. 38/2002 al revistei „Memoria”, prezentăm în cele ce urmează poezii anticomuniste inedite ale lui Păstorel Teodoreanu, împreună cu versuri și epigrame mai puțin cunoscute, care îi aparțin, precum și amintiri, relatări și vorbe de duh, cugetări și aforisme elaborate de ilustrul gânditor și filosof Petre Țuțea, referitoare la tema menționată.

Deși în vârstă și bolnav, Păstorel Teodoreanu a fost arestat la 3 octombrie 1958 și implicat inițial în urma unei înscenări privind cazul doctorului Gheorghe Plăciințeanu. Ulterior a fost inclus în lotul filosofului Constantin Noica, format din 23 de intelectuali de elită, printre care Dinu Pillat, Nicu Steinhardt, Sergiu Al-George, Vladimir Streinu, Arșavir Acterian, Alexandru Paleologu. Devenise un simbol al rezistenței anticomuniste, un epigramist neîntrecut și un scriitor satiric de prim rang.

A primit o condamnare de 6 ani închisoare corecțională, 3 ani degradare civică și confiscarea totală a averii, pentru uneltire contra ordinii sociale, printre altele pentru lucrările cu „injurii și calomnii față de clasa muncitoare și de statul sovietic”, pentru „defăimarea regimului democrat-popular și a persoanelor din conducerea statului și a P.M.R.”.

Păstorel Teodoreanu a fost pus în libertate la 30 aprilie 1962, fiind grațiat conform decretului nr. 294/1962. După moartea lui Păstorel Teodoreanu (1964), Procuratura Generală a declarat recurs extraordinar pentru reabilitarea acestuia (și a lui Vladimir Streinu), la 10 iulie 1969, motivând că epigramele și poeziile au fost arse în totalitate la 11 februarie 1960 și că astfel nu s-a putut stabili „dacă puteau să provoace un pericol social”.

În anii '30 hitleriștii săvârșeau autodafeuri publice cu operele indezirabile. Securiștii noștri, mai discreți și mai prudenți, ardeau lucrările cu profund caracter „dușmănos” în mod strict secret. Și totuși, prin „grija neprecupețită” a Securității,

epigramele și poeziile anticomuniste ale lui Păstorel Teodoreanu se pot regăsi, cel puțin parțial, în dosarele de urmărire informativă, operative sau penale, întocmite cu nemiluita, încă din 1946, de Direcțiunea Poliției de Siguranță.

În ziua de 2 ianuarie 1947, Nicolae Gr. Nicolae, de 21 de ani, mecanic, domiciliat în Călărași, str. Vânătorilor nr. 67, membru al P.N.Ț. Maniu, împreună cu un prieten ieșind, pe la orele 18,30 de la cinematograful „Victoria”, s-au întâlnit cu un subofițer cunoscut, pe care l-au invitat la un restaurant, unde au consumat vin. La orele 21 au plecat cu toții la teatru. Negăsind locuri, primii doi s-au dus acasă la Nicolae unde, întâlnind un ofițer sovietic cunoscut, au plecat toți trei, cu mașina acestuia, la teatru. Au intrat la rezervat și după 5 minute Nicolae s-a urcat la balcon și în plin spectacol a strigat: „E ora 12”. La sfârșitul spectacolului a fost „invitat” la poliție, unde la percheziția corporală i s-au găsit manuscrise cu „caracter de ultragiuri contra guvernului și U.R.S.S.”

A urmat o serie de declarații, precum și rapoarte și adrese ale Poliției din Călărași (Biroul Siguranței) și Constanța (unde apare șeful Serviciului de Siguranță, comisar N. Doicaru – ulterior ministru secretar de stat, șef al DIE, consilier al lui Ceaușescu), iar la 4 ianuarie 1947 (câtă operativitate!) s-au înaintat Parchetului Tribunalului Ialomița dosarul și „indivizii în cauză”, pentru „răspândirea de publicații cu caracter de insultă la adresa guvernului și U.R.S.S.”

Din materialele incriminatoare aflate în dosarul respectiv am ales trei poezii (din cinci), aparținând lui **Păstorel Teodoreanu**, și pe care le transcriem după corectarea copiilor existente în dosar.

Epigonii

*Când privesc ce-a fost odată, în raport cu ce-i acum,
Văd cum viitorul țării e acoperit de FUM (1)
Învârtindu-se-ntre șine sau lucrând la nicovală,
Dar în lipsa altor lucruri lipind fundul la o oală,
Văd un om ce pregătește un destin, o Românie.
N-are-o clipă de odihnă, căci învață ca să scrie.
Dup-o lună de încercare îl zăresc în val-vârtej,
Strigând lumii-n gura mare: „Uite-am scris Ghiorghiu Dej”.
Tipărint ziuă și noaptea tot legi pe hârtie URSS (2)
Iscălinind mereu decrete, înăcrit, cu dosu-n sus,
A dezlănțuit în țară numai jale, plâns și jaf.
E ministru de Interne, e ministru tipograf. (3)*

*Mai avem încă pe unul, astăzi mare diplomat.
Ne-a promis că într-o lună va fi bacalaureat.
Până atunce omul nostru duce dârz, cu mare fală,
Un mic minister acolo: Educație Națională. (4)*

La Justiție, ministru, a ajuns un deținut.
Și cu foștii săi tovarăși tribunalul a umplut.
A uitat ce-a fost odată, nu mai face pe golanu'.
E un mare om de vază, e Lucrețiu Pătrășcanu.

Dintr-o iesle acuma iese, fiindcă tocmai și-a mulș vaca,
Unul care mulge țara, vai de capul ei săraca!
Ăsta este descendentul grofilor de la Apus.
E magnificul ministru, e Zăroni Romulus.

Peste această parodie de miniștri și guvern,
Ce făcut-au țara asta dintr-un rai într-un infern,
Prezidează prim-ministru Petru Groza, nu mă-nșel,
Ziua-ntreagă, cu fasciștii, dumnealui și Pauker.

Voi sunteți urmașii Romei? Voi fasciști nepricopsiți!
Democrații sunt aceia. Nici măcar atât nu știți!
Neamul nostru nu se trage nici din Daci, nici din Romani.
El s-a tras întotdeauna din ruși, unguri și golani!
De nu știți atâta lucru, o să vă învăț tot eu:
Să ne-nscrim astfel cu toții-n clasa I-a la liceu!

Veselia democrației

Vrând să afle adevărul, cel mai mare dintre „mari”,
Tocmai hăt departe-n plaiuri își trimite emisari.
Și le-a spus atunci stăpânul: „Aud, na, între-animale:
După ce-am sfârșit războiul, nu e pace, ci e jale!”.
„Vedeți cum e cu dreptatea. Vreau să nu mai fie ură,
Să trăiască toți în pace. Sunt sătui de dictatură!”
În sfârșit sosi și vestea ce-așteptam de-atâția ani.
„Auzi soro, o să vină emisarul din Balcani”,
A-ndrăznit să spun-o oaie. (Dar n-a spus-o-n gura mare,
Că-și pierduse behăitul, stând sub... „largă concentrare”).
Șopotind cu multă frică tot poporul de ovine
A-nceput să prindă viață și speranță de mai bine.
N-apucară să discute, că a și sosit un lup.
„Va veni aici stăpânul. Dacă vă mișcați, vă rup!
Vă împușc la nimereală, restu-n lagăr, la corvoadă.
De vă-ntreabă, să răspundeți c-asta-i viața ce o vreți.
Și-nvățați pe dinafară tot ce scrie pe pereți!”.
Iată că veni stăpânul. Om blajin, cu tâmplesure.

Dară însoțit sărmanul de toți lupii din pădure.
Și cu vocea lui înceată, a-ntrebat: „Ce rău v-apasă?”
Împietrită de teroare, doar o oaie dă să iasă:
„Eu stăpâne prea puternic nu-s cuprinsă de fiori,
Sunt bătrână și nu-mi pasă, știu că mâine o să mor.
Suntem neam cu sărăcia, nu ne-am plâns, avem de toate.
Nu vreau, bunule stăpâne, nu vreau decât libertate!”
Lupii-atunci se repezără, strigând cât îi ținu gura:
„Nu le asculta, stăpâne, fiindcă ele-ațâță ura.
Ele, oile perfide, alterează noțiunea.
Au scornit ura de clasă și-ntrețin „reacțiunea”.
Mint și-acum nerușinate, deși șase luni s-au scurs,
De atunci de când ne-acuză că ne ascundem după URSS.
Uite, URSS îi joacă bine, deși unii s-au stricat,
Au să știe toată viața cum i-au democratizat.
Stau supuși în libertate. Așa neam mai zic și eu.
Nici prin gând nu le mai trece c-au avut un Dumnezeu!”
„Nu-i adevărat, stăpâne”, începu să plângă oaia.
„Le stau lupii în spinare, cum stau și la noi, cu droaia.
Nu avem nimic cu URSS-ii, nici cu lupii nu avem.
Ducă-se la ei acasă, noi stăpâni de-ai noștri vrem.
Uite, vom hrăni toți URSS-ii (c-au murit mulți pe la noi).
Ce e drept, cireada-i mică și suntem plini de nevoi.
Știm că le mai place mierea, ca să ne golim toți stupii.
Dar, stăpâne prea mărite, ia-ne din spinare lupii,
Că ne-au ațâțat măgarii și fac propagandă-n turmă.
Zic că-s roșii la copite și-au fost verzi nu mult în urmă.
Sunt cu musca pe căciulă, d-aia sunt cu lupii frați.
Fac pe salvatorii turmei și în fond au fost salvați.
Ai fost bun și-ai strâns șacalii, dar de vrei să te ocupi,
Să te proslăvească lumea, strânge-n juru-ți și pe lupi,
C-au pus oile la muncă. U.R.S.S.-ii joacă că îi arde,
Iară ei stând zi și noapte adunară miliarde.
D-aia nu vor da puterea, multe oi de-or fi să piară,
Până nu-i lași să se ducă cum vor ei, în altă țară.
Dar grăbește-te, stăpâne, ca să nu strigăm în van.
Că de-ntârzii cu dreptatea, ne mănâncă într-un an!”
Morala fabulei:
După ce plecă trimisul, din nou sângele a curs.
Lupii-au menținut puterea, sprijinindu-se pe URSS.

„Versuri de insultă la adresa Guvernului“

*Merg pe drum vreo șase boi,
Îmbrăcați în haine noi.
Și se-ndreaptă spre palat
Guvernul democrat.*

*Groza, fruntea de cireadă,
S-a oprit pe loc să vadă
De-a rămas la vreo răscruce
Bou Zăroni,
Bou Burduce. (5)*

*Și când turma s-a-ntregit
Petru Groza a mugit:
„No, tovarăși democrați,
Pentru ce vă rășchirați?”*

*Și-a răspuns boul Zăroni
Ridicându-și pantalonii:
No, că nu ne-am rășchirat,
Numai că ne-am bălegat”.*

Notă: (1) Frontul Unității Muncitorești. (2) Hârtia igienică URS, produsă de Fabrica de Hârtie și Celuloză Bușteni, având ca marcă un urs. (3) Teohari Georgescu. (4) Gheorghe Vasilichi. (5) Preotul Constantin Burducea, ministrul Cultelor căruia Păstorel Teodoreanu îi dedicase epigrama: „Părintele Burducea/ Când cu steaua,/ Când cu crucea”.

Versurile sus menționate au fost selectate din volumul 46 al dosarului operativ al Securității nr. 58029, volum care face parte din cele 127 de volume existente la CNSAS, privind „Problema P.N.Ț. București”.

Menționăm că numele lui Păstorel Teodoreanu nu apare în dosar ca autor al acestor versuri. El nu le-a publicat niciodată și le făcea cunoscute doar prietenilor apropiați și ele au circulat doar oral. Este neîndoios că cele de mai sus îi aparțin, prin inteligența și inventivitatea lor elegantă, prin tehnica prozodică, savoarea, spiritul critic ascuțit, incisiv, sarcastic, biciuitor, prin umorul și satira subtilă, prin apostrofa comică, datorită cărora a distrat, a solidarizat, a fraternizat și a asociat opoziția anticomunistă a acelor ani dramatici. O dovadă suficientă o face comparația a patru versuri de mai sus cu epigrama din volumul *Păstorel – Politice și apulitice* – EVF, pagina 30: „Armistițiul ne-a impus/ Să dăm boii pentru rus!/ Ca să completăm noi doza,/ L-am trimis pe Petru Groza!”.

Dincolo de un remarcabil poet, valoros prozator umorist și polemist, gastronom

și oenolog, Păstorel Teodoreanu rămâne autorul celor mai reductabile și spirituale epigrame politice anticomuniste românești.

Din volumul „Păstorel (Al. O. Teodoreanu) – Politice și apolitice“, Antologie de George Zarafu. Editura Victor Frunză, București, 1996, preluăm câteva epigrame, puțin cunoscute și publicate pentru prima dată.

Domnului Groza

*Caligula imperator
A făcut din cal senator!
Domnul Groza, mai sinistru,
A făcut din bou – ministru!*

În apărarea lui Zăroni

*No, mă rog, de ce-i sinistru?
Că eu nu sunt prim-ministru!
Eu nu sunt decât ecoul ....
Domnul Groza este bou!*

Chitanță lui Sadoveanu

*De ți-ai face testamentul,
Tu să nu-mi lași mii de franci!
Nașule, să-mi lași obrazul,
Ca să-mi fac din el bocanci!*

Lui M. Sadoveanu

*„Venea o moară pe Siret”
Legănându-se pe-o coastă,
Și-n ea un autor șiret
Măcina făină proastă!*

Unui ministru trimis în Spania

*(Jean Th. Florescu)
Am trimis la mauri
Un ministru nou,
Printre-atâția tauri
Să fie și-un bou!*

Lui I.V. Stalin

*Iuda Tito și cu Iuda Kostov
Au vrut să-l omoare pe Dimitrov,
Dar tu, genialule și bunele părinte,
Ai fost vigilent și le-ai luat-o-nainte!*

Pe Bulevardul „Ilie Pintilie”, fost „Napoleon Bonaparte”

*Mai credeai tu, măi Ilie,
C-ai s-ajungi așa departe?
Tu, Ilie Pintilie,
Să-l lucrezi pe Bonaparte!
Mare-ai fost tu, măi Ilie,
Mare-a fost și Bonaparte!
(Nu aici, în altă parte!)
Da-n a noastră Românie,
Mare-ai fost tu, Pintilie!
Dar de-o fi cumva să fie
Strada alt nume să poarte,
Ea să fie, ea să fie...
Ori Napoleo-Pintilie
Ori Ilie Bonaparte!*

VARIANTĂ

*Măi Ilie Pintilie,
Spune cum să-ți zic eu ție:
Bonaparte Pintilie
Sau Napoleon Ilie?*

La Pelișor,

transformat în casă de creație

*Voi, creatori ai artei pure,
Ce stați acuma la pădure,
Să fiți atenți când vă plimbați,
Să nu călcați în... ce creați!*

La restaurantul Uniunii Scriitorilor

*Beau băieții, harnici,
De cu seară-n zori,
Unii sunt paharnici,
Alții... turnători!*

Zece membri de partid

*Zece membri de partid
Visau viață nouă.
Unul a vorbit în vis.
...Și-au rămas doar nouă!*

*Nouă membri de partid
De marxism s-au copt!
Unul s-a răscopt din ei.
...Și-au rămas doar opt!*

*Opt membri de partid
Au trecut la fapte...
Unul a trecut la Tito!
...Și-au rămas doar șapte!*

*Șapte membri de partid
Fac afaceri grase.
Unul a intrat la zdup.
...Și-au rămas doar șase!*

*Șase membri de partid
Au strigat lozinci.
Unul a strigat greșit.
...Și-au rămas doar cinci!*

*Cinci membri de partid,
Când au fost la teatru,
Unul a aplaudat.
...Și-au rămas doar patru!*

*Patru membri de partid
Și cam toți ovrei,
Unul a plecat în Eretz.
...Și-au rămas doar trei!*

*Trei membri de partid
Vorbeau de război!
Unul a vorbit cam mult.
...Și-au rămas doar doi!*

*Doi membri de partid,
Mândri ca păunul,
Unul a înnebunit.
...Și-a rămas doar unul!*

*Un membru de partid,
Cel mai lămurit,
A plecat cu O.N.T.-ul
Și n-a mai venit!*

*Zero membri de partid
Luptă pentru pace.
Că partidul nostru drag
Știe el ce face!*

Despre procesul lui C. Noica și al celorlalți intelectuali, printre care și Păstorel Teodoreanu, s-a relatat în principal în două lucrări de referință și anume: Stelian Tănase – *Anatomia mistificării. 1944-1989*, Editura Humanitas, 1997 și *Prigoana. Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat și ceilalți*, Editura Vremea, 1996. Din aceste lucrări prezentăm câteva anecdote despre Păstorel Teodoreanu și alți coinculpați.

Adrian Dimitriu, președintele completului de judecată, l-a întrebat pe Păstorel: „Bine, domnule Păstorel, uite unde te-a adus literatura asta de sertar, de ce nu

te-ai abținut?” Răspuns: „Domnule colonel, așa cum găina face un ou, eu fac epigrame. Dar astăzi nu mai e vorba de epigrame, astăzi toți avem datoria să facem ceva pentru țara noastră, să privim lucrurile cu seriozitate și, dacă nu putem face altceva, măcar să suferim pentru ea”.

Criticul Vladimir Streinu, deținut trei ani, la câțiva ani de la eliberare a primit o adresă de la Tribunalul Militar, prin care i se făcea cunoscut că nu a avut nici o vină și că nu s-a desfășurat nici un proces împotriva lui. Cele întâmplătoare nu au fost adevărate!

Acuzat de răspândirea de știri dușmănoase, transmise de B.B.C., Europa Liberă ș.a., Vladimir Streinu a declarat la proces: „Fac precizarea că atât eu cât și Cioculescu, Voiculescu și Pillat eram săraci și nu aveam aparat de radio, astfel că niciodată nu am ascultat știrile transmise de posturile de radio imperialiste”.

Întâlnindu-se cu fostul anchetator care îl anchetase cu sălbăticie, îl băgase într-un sac și îl bătuse cumplit, Dinu Pillat i s-a adresat: „Domnule, să știi că eu te-am iertat. Acum înțelege-te cu Dumnezeu, dacă El te poate ierta pentru tot ce ai făcut!”.

Acuzații lotului Noica au fost aduși la proces nu numai fără șireturi la pantofi, dar și fără elastic la chiloți. Au stat trei zile în picioare, de dimineață până seara, cu chiloții căzuți, într-o penibilă stare de indispoziție și umilință, spre deliciul paznicilor și al oamenilor justiției.

În rechizitoriul procesului, procurorul căpitan Stănescu Pompiliu a afirmat: „Noi nu am arestat toți vinovații din acest proces fiindcă dacă i-am fi arestat, lotul ar fi fost peste o sută de persoane. Am ales oameni!”. Fără comentarii!

Dorina Al. George relatează o întâmplare, povestită de I. D. Sârbu, coleg de suferință, în Baltă, cu Sergiu Al. George, coînculpat în procesul Noica: „La o adunare neprevăzută, într-un lagăr din Balta Brăilei, vreo 2 500 de deținuți l-au ascultat pe comandant, elogiind succesul primului zbor cosmic al lui Gagarin, din 12 aprilie 1961. Apoi acesta a întrebat dacă cineva dorește să comenteze evenimentul. Un biet țăran a ridicat mâna, a fost chemat la tribună și a întrebat: „Da noi ce facem cu tinetele astăzi, că nu le-am golit?”.

*

Petre Țuțea a fost întemnițat prima dată la 15 mai 1948 și eliberat la 31 august 1953. Rearestat în iulie 1957, a fost condamnat la 18 ani muncă silnică, acuzat de complot pentru „răsturnarea ordinii de stat”. Iată câteva reflecții spirituale de ale lui, în care se referă la caracterul represiv, terorist și criminal al sistemului comunist românesc și pe care le găsim în culegerea *321 de vorbe memorabile*

ale lui Petre Țuțea. Cu o prefață de Gabriel Liiceanu. Editura Humanitas – 1993.

Odată, în hol la Athénée Palace, m-a arestat Securitatea pe motiv că fac speculă. „Cu ce?” i-am întreat. Nu mi-au răspuns. Și atunci mi-am adus aminte de vorba unui prieten de la Cluj: „Cu idei, frate, cu idei!”

M-a întreat un anchetator: De ce ai vorbit împotriva noastră, dom'le. – N-am vorbit. – Cum n-ai vorbit? – Păi împotriva voastră vorbește tot poporul român. Ce să mai adaug eu? Și mi-au dat 20 de ani.

Unul dinăștia, colonel de Securitate, l-a chemat la 30 martie 1968 la U.M. 0224 București și l-a întreat de ce ponegrește regimul la Restaurantul Scriitorilor. l-a răspuns: „Domnule colonel, eu la Restaurantul Scriitorilor întâlnesc tot felul de lume: oameni deștepți, imbecili, scriitori, curve și popi. Eu nu știu cu care dinăștia stați dumneavoastră de vorbă”.

Ofițerul politic de la închisoarea Aiud l-a întreat pe un țăran, ce se înțelege din tot ce spune Petre Țuțea. Țăranul a răspuns: „Nu înțeleg nimic, dar e o grozăvie!”

Un tâmpit mai mare ca mine nu există. Să faci 13 ani de temniță pentru un popor de idioți! De asta numai eu am fost în stare... (După alegerile de la 20 mai 1990).

Am făcut o mărturisire într-o curte cu șase sute de inși, în închisoarea de la Aiud. Fraților, am zis, dacă murim toți aici, în haine vărgate și în lanțuri, nu noi facem cinste poporului român că murim pentru el, ci el ne face onoarea să murim pentru el!

„Toată suferința mea se datorește poftelor mele de a vorbi fără restricții”. În închisoare a vorbit încontinuu.

Spusele mele erau consemnate la ei (Securitate – *n.n.*), au avut grijă să mi le facă arhivă. Cine vrea să-mi studieze gândirea va trebui să bată la ușa acestei onorabile instituții.

La Ocnele Mari, ajuns la jumătate din greutatea avută, constituția fizică l-a ajutat pe Țuțea să reziste, dar era înfometat, încât de multe ori îi venea să mănânce luna, care, spunea el, semăna cu o mămligă mare, care l-ar putea sătura.

La comuniști, dacă nu ești cu ei – sau nu mai ești cu ei, înseamnă că ești legionar... Dar de fapt nici comuniștii nu știu de glumă; ăsta-i punctul lor comun cu legionarii.

Căpitanul Onea Mircea care îl bătuse pe Țuțea până la leșin, după doi ani, în vara lui 1959, pentru că nu-i reușea ancheta cu filosoful Constantin Noica, pe care îl bătea, i-a țipat: „Bă, cu mine nu-ți merge, eu l-am anchetat și pe Țuțea”.

Condamnat la 20 de ani muncă silnică, Țuțea a refuzat să facă recurs, motivând: „La cine să fac recurs, la Dumnezeu?”

Așa-zisul triumf al proletariatului, care a sfârșit ca triumf al lui Ceaușescu, a fost triumful lui Golănescu și o trecere în întuneric.

Comuniștii au vrut să ne facă fericiți cu forța: bă, să fiți fericiți, că vă ia mama dracului! Adică să mânânci bine, să bei bine, să dormi bine și la loc comanda!

Ca să constăți că e incapabil comunismul de guvernare nu trebuie să ai doctoratul în științe sociale. Orice bou vede că nu e bun. El vede că mă-sa rabdă, nevasta rabdă, copiii rabdă... vede tot și totul pute.

În perioada reeducării, cerându-i-se să publice la „Glasul Patriei”, Țuțea a refuzat. „Mi s-a părut ciudat să fii arestat și să scrii, să meditezi. Adică să spui: vă mulțumesc că m-ați arestat! Asta era o porcărie nemaipomenită, să obligi un deținut să scrie. El poate să-și scrie memoriile, dar nu pentru tine, ăla care-l persecuți...”

Nae Ionescu le zicea unora că ar trebui să facă așa ca ăla, arătând cu degetul către mine. Da, zice, ăla ne va conduce în viitor... Și într-adevăr, i-am condus pe toți... la pușcărie!

Treisprezece ani de închisoare... Aveam doar o hăinuță de pușcăriaș. Ne dădeau o zeamă chioară și mămăligă friptă. M-au bătut... M-au arestat acasă. Nici nu țin minte anul... Când m-au anchetat am leșinat din bătaie. Iacătă că n-am murit! Am stat la Interne trei ani. Am fost după aceea la Jilava, la Ocnele Mari și pe urmă la Aiud. Eu mă mir cum mai sunt aici. De multe ori îmi doream să mor. Am avut mereu lașitatea de-a nu avea curajul să mă sinucid. Din motive religioase... Treisprezece ani! Nu pot să povestesc tot ce-am suferit pentru că nu pot să ofensez poporul român spunându-i că în mijlocul lui s-au petrecut asemenea monstruoziități.

După grațierea din 24 iulie 1964 – Decretul 411, ieșit cu ultimul grup de 3 244 de condamnați, Petre Țuțea a refuzat să intre în câmpul muncii, nefiind dispus „să se bage slugă la dârloagă” (conform notei informative a lui „Voicu”, din 5 septembrie 1967).

În anii '80, anecdota celor șase paradoxuri ale socialismului, care reflecta perfect situația din România, a dus la deschiderea de dosare de urmărire informativă și chiar internări în spitale psihiatrice: „Nu există șomaj, dar nimeni nu lucrează; nimeni nu lucrează, dar planul se depășește; planul se depășește, dar magazinele sunt goale; magazinele sunt goale, dar toți au frigidererele pline; toți au frigidererele pline, dar toți sunt nemulțumiți; toți sunt nemulțumiți, dar, la alegeri guvernul obține 99,90%”.

Căpitanul Herțea supraveghea locuința Doinei Cornea. Medicul casei i-a spus că trebuie să între întrucât a jurat. „Cui, Doinei Cornea?” – „Nu, lui Hipocrat”. – „Cine-i ăla?” I-a interogată Herțea, notându-i numele.

Prin 1949, pe un perete al unei celule din subsolul Ministerului de Interne, la o percheziție, un plutonier a observat notația: „Cine știe să moară nu va pieri nicicând – Seneca”. A întrebat: „Care ești bă Seneca?” După mai multe amenințări, un deținut l-a informat că Seneca a fost dus de câteva zile la Jilava. „Îl găsesc eu pe bandit” a răspuns organul, adăugând înjurătura de mamă.

„Câți ani ai banditul?” m-a întrebat un sergent major. „30” i-am răspuns. – „De ce minți? Îți bați joc de mine?” – „Sunt născut în 1932, socotiți și dumneavoastră”. – „Te-am întrebat de condamnare, derbedeule!”

Ce pedeapsă ai?” întreabă un caraliu. – „Zece ani”, răspunde deținutul. – „Pentru ce?” – „N-am făcut nimic”. – „Minți, bă. Dacă n-ai fi făcut nimic primeai trei-patru ani!”.

„Tu cât ai fost condamnat?” – „Douăzeci de ani”. – „De ce?” – „Port ilegal de armă”. – „Și de ce n-ai cerut permis?” întreabă gardianul. – „Păi mi-ați fi dat permis pentru o pușcă mitralieră?” a răspuns fostul partizan.

Pentru primirea unui pașaport de plecare definitivă din țară, Serviciul de pașapoarte al Ministerului de Interne solicita, în 1973, 35 de certificate, dovezi și adeverințe. Toate acestea odată depuse, se solicita al 36-lea – o adeverință de la Institutul de Educație Fizică și Sport că titularul nu a împrumutat bascheți sau teniși, chiar dacă nu era sau nu a fost student la IEFS.

În subsolurile de la Ministerul de Interne, prin anii '50 se fredona despre fostul cizmar de la Buzău, ajuns ministru de Interne: „M.A.I., M.A.I./ Bine-ar fi de n-ai mai fi,/ De n-ai fi tu și Drăghici/ N-am mai fi nici noi pe-aici!”.

Am ales din caricaturile excepționale, cu tema Lăsata și Ridicată Secului, ale lui Ion Barbu, din expoziția de la „Memorialul victimelor comunismului și al rezistenței”, de la Sighet, câteva poante:

– Anchetatorul, adresându-se unui fost deținut politic: „Mai ții minte cu câtă ură te băteam, jos, în beciurile Securității? Ei, bine, îți dau o veste bună: te-am iertat!”

– Securistul, unui grup de actori: „Bă, n-aveți voi atâția regizori de câte scenarii suntem noi în stare!”

– Doi securiști bat la ușa apartamentului unui cetățean: „Cine-i?”. – „România de mâine!”

– La o papetărie: „Dosare Măgureanu aveți?”. – „Cu șină sau plic?”

– Două bătrânele, între ele: „Și dacă Miliția și Securitatea n-au dispărut? Dacă s-au retras în munți și fac pe partizanii?”...

– Informatorul îi raportează securistului: „Am strâns toamnă după toamnă/ Și-acum dorul mă îndeamnă,/ Să le dau toate pe goarnă!”.

– Trei, la o țuică: „Avea și Securitatea părțile ei bune... scotea, dom'le niște bancuri...”

– Afară, o dubiță. La ușa unui român bat doi securiști, fredonând: „Deschide ușa creștine!/ C-am venit și noi la tine...”

– Două cadre înalte și unul foarte scund bat la o ușă: Locatarul întreabă: „Cine-i?” I se răspunde: – „Doi și un sfert!”.

– Pe o bancă, un fost securist către altul: „Eu, cel mai bine îmi rezolv crizele morale cu Saprozan!”.

– Un securist, celor 7 pitici: „Măi, v-o spun, că vă văd oameni serioși: Voi aveți impresia că Albă ca Zăpada e chiar albă ca zăpada?”.

– La TV se transmite: „Sponsorii Revoluției Române sunt următorii: APACA, Hotel Intercontinental, Departamentul Emisiunilor Informativ – Redacția Actualității, Secția 1 Miliție, Fortul 13 Jilava, IMGB și KGB”.

– Șefului i se raportează: „Iar pe băieții de la Secția «Bancuri politice» i-am reprofilat pe producția de integrale...”

– Securistul la braț cu una din „surse”: „O rămâi, rămâi la mine/ Te iubesc atât de mult,/ Ale tale doruri multe/ Numai eu știu să le-ascult!”

– Un medic și un instalator, la un serviciu de informații: „Am auzit că aveți ceva-ceva scurgeri...”

MIRCEA CRĂCIUN

Relicve din perioada dictaturii comuniste în judeteul Argeş

Schimbarea numelui unor localităţi, staţii de cale ferată, denumirea unor străzi, distrugerea monumentelor aparţinând unor personalităţi neagreate de regimul comunist, arderea cărţilor din biblioteci publice şi particulare, demolarea bisericilor, oraşelor şi satelor, distrugerea unor instituţii de cultură, fabricarea de falşi eroi sunt doar câteva din măsurile luate de comunişti după acapărarea puterii politice în România, cu ajutorul armatei sovietice.

În cazul unor localităţi mai mari ca Braşovul, care a purtat câţiva ani numele de Oraşul Stalin, staţiunea Eforie Sud numită Vasile Roaită, oraşul Oneşti, numit oraşul Gheorghe Gheorghiu-Dej, oraşul Ştei numit oraşul Dr. Petru Groza, s-a revenit la vechile denumiri istorice.

Nu acelaşi lucru s-a întâmplat în judeţul Argeş, unde la 14 ani după revoluţia anticomunistă din decembrie 1989, întâlnim aceleaşi denumiri date unor localităţi, staţii de cale ferată, străzi, denumiri stabilite de activişţii comunişti în anii de teroare stalinistă: 1949-1950.

În municipiul Piteşti şi astăzi o stradă poartă numele de strada Mitrea Cocor, după personajul fictiv din romanul cu acelaşi nume de Mihail Sadoveanu.

Romanul *Mitrea Cocor*, scris şi publicat de Mihail Sadoveanu în anul 1949, este socotit a fi prima operă realist-socialistă din literatura noastră, după modelul literaturii sovietice.

În condiţiile în care în municipiul Piteşti au trăit mari personalităţi, ignorate astăzi pe nedrept, nu se justifică ca o stradă să mai poarte numele unui personaj fictiv din prima operă realist-socialistă de tristă amintire.

Prof. Mircea Crăciun

La 7 km de Pitești, de-a lungul Șoselei naționale Pitești – București (DN 7), se află satul Valea Boierească, ce aparține de comuna suburbană Ștefănești – Argeș.

În perioada antebelică și interbelică în satul Valea Boierească își aveau reședința unii descendenți din familii boierești, dar și intelectuali sau mici viticultori, care posedau conace, case de vacanță, crame și vii.

Cum numele satului Valea Boierească nu suna bine în urechile activiștilor P.M.R. (P.C.R.), la începutul anilor '50 numele satului a fost schimbat în „Viișoara“, nume bizar și artificial, pe care îl poartă și astăzi, dar care nu are nimic comun cu trecutul istoric al localității, legat de marile familii boierești din partea locului.

În timpul regimului comunist condus de N. Ceaușescu, cu ocazia elaborării planului criminal de demolare a mii de sate românești, satul Valea Boierească (Viișoara) figura printre primele sate din județul Argeș ce urmau să fie rase de pe fața pământului în primăvara anului 1990.

În locul caselor și curților urmau să se extindă plantațiile de vii ale S.C.P.V.V. Ștefănești, iar locuitorii satului urmau să fie strămutați cu forța în blocurile construite în anii '50 pentru refugiații comuniști greci în satul Ștefăneștii Noi, noua denumire a satului Florica, impusă de activiștii comuniști în anul 1949.

Satul Florica, aflat la 4 km de Pitești și aparținând administrativ de comuna suburbană Ștefănești, joacă un rol istoric aparte, fiind legat de domeniul familiei Brătianu aflat aici, cuprinzând: un conac, o fermă, o cramă, o capelă, o gară și chiar un observator astronomic.

La Florica s-au născut, au trăit și au murit cei mai reprezentativi dintre membrii familiei Brătianu, dintre care Ion C. Brătianu și fiul său Ion I. C. Brătianu au avut un rol covârșitor în realizarea României moderne.

Florica a fost locul vizitat în perioada antebelică și interbelică de cele mai mari personalități politice pe care le-a avut România.

La Florica s-au luat decizii importante pentru țară, s-au hotărât reforme majore, s-au făcut și s-au desfăcut guverne, s-au fixat strategii în timp de pace și de război.

„Mecca liberalilor“, cum a numit-o Constantin Argetoianu, satul Florica a intrat de mult în istorie.

Aici și-au stabilit reședința, după căsătoria lor, Pia cu Ion C. Brătianu, cunoscutul revoluționar pașoptist, devenit mai târziu prim-ministru al României pentru aproape 12 ani în perioada 1876-1888.

Florica, primul copil al soților Pia și Ion C. Brătianu, la o vârstă foarte fragedă, în iarna anului 1865, a fost răpită de o boală necruțătoare și în amintirea ei s-a dat numele întregului domeniu, denumire care s-a extins și asupra satului.

Mormântul Floricăi este situat pe un deal, care domină domeniul familiei Brătianu, unde va fi înmormântat și tatăl său Ion C. Brătianu la 7 mai 1891.

La 22 mai 1921 osemintele celor doi au fost mutate în capela familiei, construită la Florica după planurile arhitectului francez Emile André Lecomte de Nouy.

Ulterior aici au fost înmormântați și ceilalți membri ai familiei, printre care Ion I. C. Brătianu, decedat în anul 1927, dar și Dinu și istoricul Gheorghe I. Brătianu, decedați în închisoarea de la Sighet, unde au fost întemnițați de comuniști și de unde familia le-a adus osemintele.

Un loc important îl constituie Gara Florica, construită și dată în folosință în anul 1887, când s-a dat în exploatare calea ferată Golești – Câmpulung Muscel, construită la inițiativa lui Ion C. Brătianu în calitate de prim-ministru al României, fiind una din realizările din timpul guvernării sale.

Calea ferată Golești – Câmpulung Muscel a fost proiectată și construită numai de specialiști români și la construcția ei și-a făcut ucenicia și Ion I.C. Brătianu, care își desăvârșea studiile pentru a deveni inginer feroviar.

După instalarea regimului comunist în România, denumirea gării Florica a fost schimbată, după 62 ani de funcționare sub acest nume, în Gara Ștefănești, nume impus de activiștii comuniști în anii de teroare stalinistă, dar care se menține și în prezent.

O situație și mai tristă a avut-o conacul de la Florica și în special biblioteca adăpostită de acest conac.

Conacul familiei Brătianu de la Florica a fost mărit la dimensiunile de astăzi, când cuprinde circa patruzeci de încăperi, de Ion I. C. Brătianu, prin amenajări succesive făcute în perioada anilor 1889-1925.

După confiscarea întregului domeniu de către

Mircea Crăciun s-a născut la 7 septembrie 1942, la Golești, com. Ștefănești, jud. Argeș.

Studii primare:

Ștefănești (1949-1956), Lic. „Ion C. Brătianu”, Pitești (1956-1960), Fac. de Istorie-Geografie București (1963-1966).

A intrat în conflict cu autoritățile comuniste încă de pe băncile liceului, când a refuzat să se înscrie în U.T.M.

A predat la școlile din Richițele (1966-1970), Râncăciuv (1970-1978), jud. Argeș, în Pitești la Lic. „Armand Călinescu” (1978-1980), Școala nr. 17 (1980-1991), iar din 1991 la Școala nr. 1 „Nicolae Simonide”.

Contribuții la cunoașterea unor aspecte ale istoriei Argeșului:

Studii, articole:

Activitatea societății „Cultura” a ceferiștilor piteșteni în „Tribuna școlii argeșene”, Pitești, 1971; *100 ani de la construirea căii ferate București – Pitești*, în „SC”, 28.IX.1972, Fiii Argeșului. C. Teiuleanu, în „SC”, 3.II.1974; *Din tradițiile de luptă ale muncitorimii feroviare* –

Societatea „Cultura”, în „Al”, 1975; George Ionescu Gion, în „Școala Argeșului”, Pitești, 1975; Mărturii din anii împotrivirii, în „Ag”, 1979; Biserica Sf. Nicolae din Pitești, în „Argeșul”, 6.II.1990; Monumente distruse, în „MI”, iunie 1993; Moștenire urmașilor în „MI”, aprilie 1998; 165 ani de la înființarea primei școli de stat cu predare în limba română la Pitești, în „Argeșul”, 5 februarie 1998; Grupul școlar economico-administrativ Maria Teiuleanu din Pitești, 100 de ani de la fondare, în „Argeșul”, 26 februarie 1999.

Mircea Crăciun este vicepreședinte al Societății de Științe Istorice – Filiala Argeș și membru în Consiliul Național al Societății de Științe Istorice din România.

În decembrie 1989 a participat la revoluție, luând parte pe 21 decembrie la ridicarea bari-cadei de la Intercontinental, iar pe 22 decembrie organizează ocuparea Comitetului Județean P.C.R. Argeș din Pitești.

comuniști în anul 1948, conacul a intrat în proprietatea Gospodăriei de partid a P.M.R. (P.C.R.) și la mijlocul anilor '70 a devenit locuința tov. Ion Dincă (Teleagă), care s-a mutat cu familia, locuind aici în perioada când a îndeplinit funcția de prim-secretar al Comitetului Județean P.C.R. Argeș.

Conacul adăpostea o bibliotecă despre care Constantin Argetoianu scria că este „cea mai mare bibliotecă particulară din România”, cuprinzând zeci de mii de volume, reviste, incunabule, colecții de timbre, tablouri, o colecție numismatică etc.

I.G. Duca, un colaborator al lui Ion I. C. Brătianu, scria că biblioteca acestuia este „mai completă decât Biblioteca Academiei Române”.

După confiscarea domeniului familiei Brătianu, cu distrugerea bibliotecii s-a ocupat o echipă de activiști ai P.M.R. (P.C.R.) condusă de un analfabet din partea locului pe nume Oțelea Alexandru, poreclit Otel, deoarece chiar și după cursurile de alfabetizare nu reușise să învețe chiar toate literele și de abia reușea să semneze cu mâna stângă „Otel”.

Tovarășul Otel a organizat în mai multe etape arderea cărților în curtea conacului, care fiind multe au ars timp de mai multe săptămâni.

Doar o mică parte din cărți a fost recuperată de Biblioteca Academiei Române, cele uitate de tov. Otel și echipa sa prin rafturile bibliotecii.

Tov. Otel (Oțelea Alexandru) a îndeplinit mulți ani funcția de președinte al Sfatului Popular al comunei Ștefănești – Argeș, funcție care i-a permis să incendieze și alte biblioteci, inclusiv arhiva Primăriei Ștefănești, căreia i-a dat foc sub motiv că ar conține „documente reacționare din timpul burgheziei și moșierimii”.

În mod public tov. Otel imputa moșierimii și burgheziei faptul că a rămas analfabet, deși toată lumea știe că învățământul primar a devenit obligatoriu și gratuit în România din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866).

Tov. Otel a fost fondatorul G.A.C.-ului „7 Noiembrie” din comuna Ștefănești, înființată în anul 1950, fiind printre primele gospodării colective din fosta regiune Pitești (Argeș).

După ce a terorizat comuna Ștefănești vreo 15 ani, tov. Otel a fost destituit din funcția de președinte al Sfatului Popular în anul 1963 sub motivul implicării sale în fraudele comise cu fondurile destinate construirii Căminului Cultural din comună și vânzarea unor terenuri intravilane.

În condițiile noii perioade de relativă destindere din anul 1963, conducerea regională a P.M.R. (P.C.R.) a căutat să se descotorosească de acest activist odios, de care s-a folosit timp de aproape 15 ani pentru terorizarea populației, inclusiv încheierea colectivizării forțate a agriculturii din anul 1962.

În contextul în care Stalin lansase teoria „ascuțirii luptei de clasă”, tov. Otel emisese o interpretare proprie, afirmând în ședințe publice că: „moșierii, chiaburii și burghezii trebuie omorâți ca plojnița de perete”, fapt care se și întâmpla în temnițele comuniste cu deținuții politici.

Nici localitatea Brătieni, aflată în apropiere de orașul Curtea de Argeș, atestată documentar ca localitate de reședință a boierilor din familia Brătianu încă din secolul al XV-lea, nu a scăpat de schimbarea numelui.

După ce a figurat cu numele Brătieni vreo cinci secole, prin anul 1949, activiștii comuniști i-au dat numele „Brăduleț”, nume care se menține și în prezent.

Socotim un atentat la trecutul nostru istoric ca și astăzi să mai folosim denumirile artificiale date unor localități de către activiștii comuniști în anii de cruntă teroare stalinistă.

Este drept că s-au făcut și mici progrese pentru a se repara măsurile arbitrare din timpul dictaturii comuniste.

Liceul de băieți din Pitești, care în anul 1897 a primit numele marelui bărbat de stat Ion C. Brătianu și care în urma reformei învățământului impusă de comuniști în anul 1948, după modelul sovietic, a devenit Școala Medie nr. 1 Pitești, pentru ca în 1957 să devină Liceul „Nicolae

Biserica Sf. Nicolae, cunoscută și sub numele de Biserica cu Ceas, a fost construită în anul 1812.

A devenit catedrala orașului la 30 aprilie 1878.

Aici s-a oficiat primul Te-Deum după războiul de independență la care participă Domnul Țării Carol I și statul său major.

În amintirea acestui eveniment, regele Carol I dăruiește bisericii un candelabru aurit.

A fost demolată de comuniști în 1962.

Bălcescu", a revenit în 1997 la vechiul nume, astăzi numindu-se Colegiul Național „Ion C. Brătianu”, o școală de elită a învățământului românesc.

La fel s-a întâmplat și cu fosta stradă 1 Mai din Pitești, care a redevenit strada Ion C. Brătianu.

Școala generală din satul Florica (Ștefăneștii-Noi) a primit numele lui Vintilă Brătianu.

Considerăm că mai este mult de făcut, dacă ținem seamă de faptul că încă nu avem la Pitești și nici la Florica un monument dedicat marilor bărbați de stat din familia Brătianu.

Bustul lui Ion C. Brătianu, amplasat în curtea Bisericii Sf. Nicolae din Pitești, a fost distrus, iar biserica a fost demolată de comuniști în anul 1962, în baza H.C.M. nr. 387/ 1962 semnată de Ion Gheorghe Maurer.

Bronzul bustului marelui bărbat de stat Ion C. Brătianu s-a folosit ca materie primă la tumarea statuii lui V. I. Lenin, amplasată de comuniști în București.

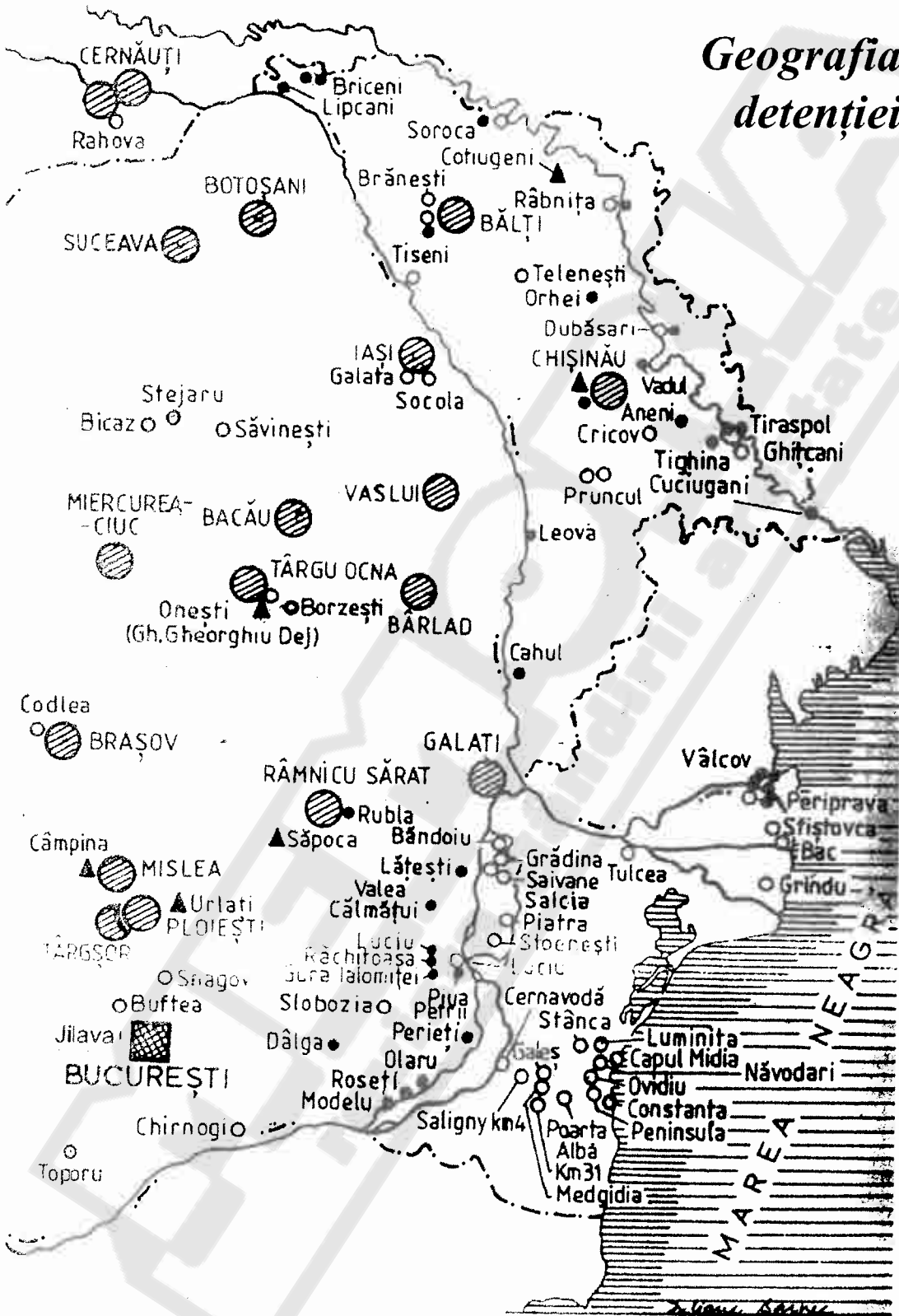
În anul 1952, autoritățile comuniste au amplasat în satul Florica un monument închinat teroristului comunist Nikos Beloianis, monument reamplasat fără a avea autorizație de construcție pe domeniul public, la 20 mai 1996, în str. Sfânta Vineri din Pitești.

Cetățenii Piteștiului nu au un monument al marilor bărbați de stat Ion C. Brătianu sau Ion I. C. Brătianu, născuți pe plaiuri argeșene și care au avut un rol important în făurirea României moderne, dar au monumentul lui Nikos Beloianis, un agent al Moscovei, terorist comunist grec, dușman al aderării Greciei la NATO și care nu are nici o legătură cu municipiul Pitești.

Considerăm că autoritățile locale au datoria morală să repare această situație bizară și, în semn de respect față de trecutul nostru, să facă demersurile necesare ca să se revină la vechile denumiri istorice în cazul localităților menționate, iar ridicarea unui monument dedicat marilor bărbați de stat din familia Brătianu ar constitui o reparație morală datorată de poporul român celor care au contribuit la făurirea României.

Geografia detenției

NICU IONIȚĂ

Tragedia generației '48

Facem parte din generația '48, generație care a plătit cel mai scump tribut din istoria modernă a României. **Noi am fost generația de sacrificiu a veacului.** Generația noastră, prinsă în vârtoarea istoriei chiar la cumpăna vieții, a fost, pur și simplu, strivită de impactul ideologiilor extremiste, cele care au generat regimurile totalitare.

O retrospectivă a perioadei de început a generației noastre, făcută cu bună credință, cu acuratețe și cu detașarea impusă de scurgerea timpului, ne poate introduce în atmosfera acelor vremuri. Veniți pe lume o dată cu sfârșitul primei conflagrații mondiale, am crescut împreună cu toate zbaterile inerente unui nou început și am fost supuși la tot felul de experiențe, care mai de care mai inadecvate și contradictorii. Am fost martorii acelor vremuri și, luați de val, am fost implicați într-un fel sau altul în frământările social-politice ale vremii. Cel de al doilea război mondial ne-a pus în fața atrocităților și grozăviilor comise cu intenție și cu bună știință de către om, ceea ce ne-a îndemnat la reflecții amare.

Războiul luase sfârșit, dar bucuria fusese umbrită de farsa ce ne-o jucase istoria, situându-ne în ingrata postură de învingători și de învinși și pe deasupra și cu țara ocupată de sovietici. O mare tristețe lumina chipul ciopârțit și însângerat al țării și lacrimi fierbinți vărsau ochii oamenilor și nu știam dacă sunt lacrimi de bucurie că se terminase războiul sau lacrimi de durere provocate de cizma rusească ce apăsa pe grumazul țării. Incertitudinea plutea obsesiv printre oameni și o amenințare cumplită tulbura cugetele. Noi eram tineri și eram împinși de istorie în vârtoarea vremurilor, dar oare de noi depindea înclinarea balanței? Așa credeam atunci, eram naivi pentru că eram puri, eram optimiști pentru că ne iubeam țara, eram încrezători în puterile noastre pentru că nu știam, încă nu știam atunci, că fuseserăm trădați și vânduți. O ! Doamne ! candorile tinereții înălțătoare mai sunt și ce izvor nesecat de energii creatoare mai poartă!

Pentru noi, generația '48, sosise ora opțiunilor: încotro și cum? În acea atmosferă de suspiciune și de teamă generală, s-au conturat câteva linii directoare dictate de împrejurările deosebite pe care le traversam și drumul ales de fiecare a depins, în ultimă instanță, de conștiința fiecăruia, de structura sa psihologică, de profilul moral și de influența cercurilor în jurul cărora gravitau tinerii. Majoritatea

studentilor au adoptat o atitudine net anticomunistă, desfășurându-și activitățile, fie la vedere, fie în semiclandestinitate.

După instalarea guvernului Groza și, mai ales, după deturnarea alegerilor din '46, dialogul social nu a mai fost posibil și singura cale de urmat a fost rezistența pasivă sau lupta activă împotriva dictaturii opresoare.

Lipsa de experiență era suplinită de entuziasmul și spiritul de dăruire ale tinerilor, iar lipsa unei viziuni clare asupra viitorului lumii postbelice era înlocuită cu dorința supremă de menținere a țării noastre în sfera lumii libere. Totul era pur ca și sufletul tinerilor antrenați în acea luptă spontană de anvergură națională împotriva unui mod de viață care ne era străin, impus cu forța de o putere străină și dușmană. Lupta a fost însă inegală. Înarmați numai cu entuziasm și bună credință în lupta cu un dușman copleșitor de numeros, perfid și fără scrupule, clonat ideologic și perfect organizat, cu o bogată experiență și dispus să recurgă la toate mijloacele de represiune, inclusiv la ucidere în masă – lupta lor nu ajuta la nimic.

Gândeam, și ce frumos mai gândeam noi atunci, la viitorul patriei noastre, la contribuția noastră la redresarea și propășirea ei. Cât ne-am înșelat. Lipsa de cultură politică, ignorarea din necunoaștere a configurației lumii din acea vreme și, mai ales, subestimarea dușmanului, ne-au fost fatale. Nici noi și nici cei responsabili de destinele țării nu aveam cunoștințe exacte despre modul de operare al comuniștilor. **Sunt mai mulți factori care au contribuit la dezastrul din acei ani.** În primul rând **diletantismul oamenilor noștri politici** care nu cunoșteau nici ideologia și nici metodele folosite de comuniști pentru punerea în practică a acestei ideologii. Cu o temeinică informare a lor și a populației – poate că altfel ar fi fost reacția și într-alt mod ar fi fost organizată rezistența. În al doilea rând, **oamenii politici nu au reușit să afle la timp târgul făcut cu sovieticii de Puterile aliate** care, pur și simplu, ne-au abandonat în mâna dușmanului nostru de veacuri, occidentalii asigurându-și liniștea și fericirea lor cu prețul nefericirii noastre. **Lipsa de informații, de documentare, de orientare și prevedere a oamenilor noștri politici i-a costat libertatea și viața lor, dar și a multor, a foarte multor oameni de bună credință care i-au urmat.** Cât despre Puterile aliate, interesele directe și imediate primează și doar din ceea ce prisosește se pot bucura și alții, în schimb sovieticii au știut și ce vor și cum să se impună, și au reușit.

O dată cu instaurarea comunismului la noi, represiunea a fost instituționalizată, teroarea a devenit politică de stat, delațiunea a fost considerată virtute națională, ignoranța și incompetența au înlocuit valorile tradiționale, minciuna, ticăloșia și abjecția au constituit criterii de apreciere și promovare. Cum de a fost posibil ? Bine ar fi ca cei care au trăit acele vremuri să-și pună această întrebare și să-și răspundă sincer lor înșile. Trecerea timpului, experiența acumulată și, mai ales, prezentul, care nu este decât un travesti al timpurilor acelora, ne oferă câteva răspunsuri. Vor fi mult mai multe, adesea tănuite cu grijă în adâncurile insondabile ale ființei umane.

Încerc să dau câteva răspunsuri desprinse din descifrarea mecanismelor de impunere cu forța a unui mod de gândire și de viață antiuman.

Orice gând netrebnic, orice idee aberantă, orice ideologie utopică și criminală nu are și nu poate avea nici o relevanță practică, atâta vreme cât nu beneficiază de un mediu favorabil în care să prindă rădăcini. Toate aceste producții utopice rămân neproductive, înregistrate doar cu titlu de inventar în mintea rătăcită a unor inși, victime ale patologiei psihice. Nici o idee nu se poate răspândi și afirma într-un câmp social, dacă nu corespunde așteptărilor și aspirațiilor celor mulți.

Ideologia comunistă, cu totul străină de mentalitatea și modul nostru de gândire, de concepția noastră de viață, de tradiția și specificul spiritualității românești, nu putea avea sorți de izbândă, cu atât mai mult cu cât „vecinătatea apropiată” ne furnizase între timp unele date despre „raiul de dincolo de Prut”, așa că țara noastră nu reprezenta un teren fertil pentru o astfel de ideologie.

Tragedia, marea tragedie a României, a fost târgul încheiat de cei trei mari bolnavi care monitorizau istoria la acea vreme. Rușii, având mână liberă, au început să facă ceea ce știau ei mai bine.

Prima grijă a ocupantului sovietic a fost să pregătească terenul pentru ca ideologia să prindă rădăcini și să dea roade, astfel :

1. Mai întâi a trebuit să defrișeze terenul și să îndepărteze elementele dăunătoare care constituiau o piedică în cultivarea noii ideologii și, cu brutalitate, a purces la eliminarea și suprimarea elitelor militare, politice și intelectuale. Vânatoarea de oameni începuse chiar din anul 1944. Întreaga elită românească decapitată a fost înlocuită cu o nouă „elită”, obedientă, ignorantă și incompetentă, dispusă să execute orice.

2. S-a trecut apoi la racolarea de prozeliți, în primul rând dintre elementele de la periferia societății, dezmoșteniții soartei prin ei înșiși, dispuși la orice în schimbul unei sinecure. Profitându-se de ruina economiei pe timp de război și a secetei prelungite, comuniștii au reușit să antreneze o parte din populație ajunsă la limita sărăciei și să o manipuleze în interesul lor.

3. Au organizat un aparat de supraveghere și urmărire a întregii populații, cu deosebire a elementelor dușmănoase regimului și de anihilare din fașă a oricăror încercări de nesupunere și revoltă. Suspiciunea, frica și demonstrația de forță, afișată intensiv și ostentativ prin arestări masive, procese, condamnări grele și prin numărul mare de închisori și lagăre de muncă forțată răspândite în toată țara, au reușit să înăbușe orice gând și orice acțiune de împotrivire.

4. Prin presiuni și promisiuni exercitate în mod direct și fără complexe asupra intelectualilor, au obținut rezultate peste așteptări. Mulți au cedat cu ușurință și au acceptat colaborarea cu noua stăpânire. Din păcate mult prea mulți au căzut în plasa ademenitoare a noii ideologii în deplină cunoștință de cauză și de bună voie au executat tot ceea ce li s-a cerut și chiar mai mult decât atât (de fapt, aceasta este o caracteristică a noastră prin care ne exprimăm atât obediența, cât și istețimea). Participarea intelectualilor români la instaurarea comunismului

la noi în țară și aportul adus de ei la distrugerea valorilor spiritualității românești, la prăbușirea morală și răvășirea socială, constituie un capitol extrem de dureros și neexplorat încă, ceea ce pune în discuție fragilitatea structurilor interioare și aplecarea către compromis, în schimbul supraviețuirii cu orice preț. Nimic nu s-a făcut la întâmplare, totul a fost minuțios programat și bine condus de către profesioniști experimentați și buni cunoscători ai psihologiei individuale și psihologiei maselor. Terenul fiind astfel pregătit, se putea începe, fără probleme, punerea în practică a programului stabilit cu mult înainte.

O dată cu îndepărtarea obstacolelor ce le stăteau în cale și având certitudinea că nici o reacție negativă din partea populației, deja înspăimântată, nu mai era posibilă, comuniștii români, ajutați de consilierii sovietici, au purces la realizarea marilor reforme social-politice, schimbând din temelii ordinea statală, forma de guvernământ, legea fundamentală care stabilea raporturile dintre stat și supușii săi, precum și relațiile internaționale, fixând pentru multă vreme locul țării noastre în lagărul socialist. Ignoranța și incompetența conducătorilor din acea vreme, obediența și versatilitatea multora dintre vechii politicieni au impus un nou model de societate, după modelul oferit cu mărinimie de vecina noastră de la Răsărit căci, nu-i așa, „lumina vine de la răsărit”.

Ce a urmat se știe, noi am trăit din plin tragedia acelor vremuri, dar greul abia va începe, atât pentru noi cât și pentru întreg poporul român.

Forța brutală, violența în toate ipostazele ei – verbală, fizică, psihică – reușiseră să amuțească orice formă de exprimare potrivnică, dar forul interior al oamenilor rămăsese neatins, mentalul oamenilor nealterat, sufletul își păstrase puritatea și, mai ales, credința că și acest rău va trece așa cum au trecut atâtea peste noi, și speranța în dreptate și adevăr le dădea tăria să suporte cu stoicism vremelnica ocârmuire.

Tot ceea ce se realizase în prima etapă, crearea mediului propice pentru implementarea noii ideologii, era doar începutul unui lung și anevoios drum plin de capcane, mustind de ură de clasă și de teroare cruntă, stropit cu lacrimi și sânge și așternut de suferințe cumplite și chinuri groaznice și morți fără de număr. Pe acest drum însângerat au năvălit „îngerii negri”, școliți în subteranele „imperului răului”, în sufletele românilor, căci sufletul trebuia schimbat pentru că acolo sălășluia împotrivirea, gândul ascuns, germenul rezistenței.

Îmi amintesc și acum cu groază ceea ce ne spunea tortionarul șef din „camera unu subsol de la Pitești”: **„de sufletul tău am nevoie, banditule, avându-l, voi putea face cu tine ceea ce vreau eu!”**. Psihicul omului trebuie schimbat, această „cutie a Pandorei” trebuie deschisă și golită de toate darurile pe care le conține și reumplută apoi cu idei noi despre lume și viață. Pentru transformarea psihicului uman sovieticii au imaginat o tehnică de inginerie psihologică simplă dar eficace, verificată și îmbunătățită pe parcurs, cu care au obținut rezultate remarcabile în cei peste 30 de ani de comunism pe vastele întinderi rusești. Teroarea este arma psihologică invincibilă, teroarea în toate variantele ei, teroarea continuă și

condiționată încetează doar în clipa când cedezi total și te supui în mod conștient și pentru totdeauna stăpânului. Care a fost rațiunea adoptării acestei tehnici psihologice ?

Existența umană prin însăși alcătuirea și evoluția sa se află sub zodia paradoxului din care nu poate ieși și nici schimba parametrii existențiali. Paradoxal, omul a creat societatea și ea, societatea, îl modelează pe om în permanență și în mod decisiv. Paradoxal, oamenii au făcut și fac istoria și istoria le hărăzește destinul. Paradoxal, oamenii, în cadrul social în care își duc existența, au creat cultura, arta, științele, filosofia și toată această operă formativă se resfrânge în mod pozitiv sau negativ asupra tuturor, modelându-i pe unii sau otrăvindu-le altora viața, gândirea, comportamentul. Mai mult, trăim într-un mediu biologic dinamic și hipercomplex, dirijat de legi oarbe, constrângătoare, și totuși reușim să ne adaptăm aloplastic, schimbând condițiile de mediu la nevoile noastre. Așadar, noi oamenii avem capacitatea de a monitoriza istoria, societatea și în parte natura în folosul nostru, pentru că dispunem de o forță de creație nelimitată, demiurgică, capabilă să realizeze binele suprem dar, în același timp, dispunem, în aceeași măsură, de o forță de distrugere capabilă să anuleze tot ceea ce am creat. În ce constă această forță înspăimântătoare a omului, unde își are locația, cum e structurată și cine o dinamizează? Poate fi ea dirijată, modelată și utilizată în folosul sau în detrimentul oamenilor? Sunt întrebări pe care, în general, oamenii nu și le pun și căroră nici nu încearcă să le găsească răspunsuri, pentru că oamenii sunt mânați din urmă de viață, fiind astfel nevoiți să o trăiască și nu să o gândească.

Da, există această forță misterioasă și are un nume și o locație precisă – este structura psihologică generată de creierul uman. Nici un act psihic nu are loc în afara creierului. Este psihicul fiecărui om, o structură hipercomplexă și multifuncțională care scapă de rigorile impuse de biologic, având o activitate autonomă, dominată cu autoritate de funcția cognitivă, cu toate componentele ei.

Sistemul cognitiv este structura de generare a tot ceea ce există în materie de creație umană, întreg universul cultural, artă, știință, filosofie, tehnică, mituri, tradiție și chiar modul nostru de viață, este modelat și dirijat. Sistemul cognitiv cu toate componentele și mecanismele sale de funcționare s-a constituit în timp, din confruntarea cu mediul și fenomenele naturale, favorabile sau adverse, cu oamenii și realizările lor și chiar cu sine însuși, structurându-se și restructurându-se în permanență, în vederea adaptării și, totodată, creării de condiții optime pentru continuarea speciei, căci specia este cea care contează. Noi, cu existența noastră efemeră, suntem doar instrumentele prin care specia își clamează dreptul la eternitate.

Tot ceea ce există în societatea omenească, de la începuturi și până în prezent, opere de artă, sisteme filosofice, descoperiri științifice și realizări tehnologice, explorarea cosmosului și a microcosmosului, toate au fost mai întâi în mintea omului, au luat naștere în spațiul nostru mental. Totul și toate au fost generate de

sistemul cognitiv al omului. O șansă în plus pe care o are omul este aceea de a-și explora și universul său interior, de a-și ordona și programa acțiunile, de a alege și decide ce și cum să-și folosească capacitățile de care dispune și, mai ales, de a-și hotărî singur soarta, și aceasta datorită aceluiași sistem cognitiv. Aceasta presupune un psihic echilibrat și integru susținut de un sistem nervos normal structurat, judicios antrenat și în permanență modelat și remodelat.

Orice intervenție brutală, o agresiune fizică și psihică neîntreruptă și cu intensitate sporită, conjugate cu un mediu impropriu, traumatizant, pot slăbi sau chiar distruge baza de susținere a psihicului, prin dereglările neurochimice de la nivelul creierului sau leziunile cerebrale produse de tortură, cu repercusiuni directe în planul organizării psihocomportamentale și al tulburărilor în sfera activității psihice. Sistemul cognitiv solicitat la maximum de un aflux în exces de informații negative nu reușește să realizeze o procesare optimă a stimulilor și nici să elaboreze răspunsuri adecvate. Ca atare se instalează o diminuare a capacității de comandă și control a creierului, o scădere a performanțelor și o dezorganizare comportamentală evidentă. Este exact ceea ce au urmărit organele de represiune. În acest scop, au recurs la teroare ca metodă simplă, dar eficace de influențare și transformare a psihicului uman.

Teroarea este o armă psihologică imbatabilă. Teroarea este o armă inteligentă, penetrantă, cu difuzie în masă, ea acționează discret și selectiv asupra structurilor psihice, reușind ca într-un timp relativ scurt să producă un dezechilibru al funcțiilor fundamentale ale psihicului. În funcție de durata și de intensitatea terorii, se pot produce mutații psihologice de substanță, cu schimbarea radicală a naturii umane și transformarea omului în contrariul său. Teroarea a reprezentat, de altfel, pentru comuniști, singura pedagogie la care au apelat și pe care au practicat-o și aplicat-o atât deținuților politici, cât și întregii populații a țării.

Dintre deținuții politici, de o atenție deosebită s-au bucurat studenții. De ce studenții ? Studenții reprezentau veriga principală între generații, ei asigurau continuitatea și viitorul națiunii. Or, distrugerea legăturilor între generații, a mecanismelor de transmisie socială a experiențelor de viață moștenite de la înaintași pun în pericol existența unei națiuni.

Să nu uităm că noi, studenții, eram la vârsta când fiecare dintre noi aveam o istorie de viață bine conturată, un trecut pe care ni-l asumam și căruia îi eram datori, iar acumulările de cunoștințe din școli, din cărți, din viață, constituiau un tezaur de preț la care noi, oricând aflați în situații critice, puteam face apel și pe care îl puteam utiliza în mod eficient în apărarea noastră, cu atât mai mult, cu cât știam de rolul esențial al bazei de cunoștințe în procesele de adaptare.

Studiile superioare ne erau ghid în scrutarea și anticiparea viitorului, cheazășie sigură în susținerea dimensiunilor anticipative și prospective și în armonizarea mijloacelor cu scopurile urmărite.

Fiecare dintre noi eram în posesia unor clasificări și sistematizări ale lumii în care trăiam. Ne însușisem scara de valori a societății și eram, așadar, bine ancorați

În realitatea timpului nostru. Știam că suntem la început de drum și că mai aveam multe de asimilat, dar baza era formată, solidă, iar căutările, iscodirile și reflecțiile noastre urmăreau să consolideze statutul nostru de fii ai cetății. Eram conștienți de neîmplinirile noastre, dar și de posibilitățile noastre și de șansele optimizării structurilor noastre intelectuale.

Eforturile noastre se înscriau organic în cadrul procesului evolutiv și selectiv al existenței umane, de asimilare și prelucrare a tot ce natura și mintea omenească ne pun la dispoziție, în vederea adaptării și integrării în noi și în lume. Eram mai mult sau mai puțin formați și apți pentru viața socială care ne aștepta și care aștepta de la noi să o îmbogățim și să o onorăm cu participarea noastră și, totodată, eram deschiși la tot ce ea ne putea oferi. Și mai știam că orice achiziție nouă contribuia la consolidarea structurilor neuropsihice deja formate, integrarea făcându-se fără zguduri, dimpotrivă, datele noi fiind asimilate și integrate în structurile vechi care, astfel, se restructurează mereu, rezultând o nouă structură superioară cu capacități de adaptabilitate mai eficiente.

Societatea în întregul ei, cu toate instituțiile ei care ne-au format și căreia îi aparținem și care ne aparține, această societate trebuia respectată și apărută și era un act de conștiință participarea noastră la ocrotirea valorilor care ne definesc ca oameni și ca popor. Pentru noi a fost o obligație morală și o onoare – atitudinea de împotrivire față de o ideologie străină de sufletul neamului nostru și față de un dușman care urmărea cu asiduitate, pur și simplu, dispariția noastră din acest colț de lume.

Noi, studenții, constituiam un real pericol pentru noua orânduire, atât pentru prezentul imediat, cât, mai ales, pentru viitor. Anihilarea studenților prezenta un dublu avantaj pentru regim. În primul rând, scoaterea din cursă a celui mai dinamic și periculos dușman și, în al doilea rând, o dată ce o parte dintre studenți, prelucrați corespunzător, vor putea fi dezmoșteniți de trecutul lor, vor renunța la identitatea lor proprie și vor fi clonați ideologic, ei vor deveni unelte docile și obediente pe care regimul le va folosi după plac.

În acest scop, regimul a elaborat un plan minuțios și a creat condițiile necesare pentru desfășurarea unui experiment psihologic unic în lagărul comunist și nu numai. Studenții – deținuți politici au fost întemnițați în penitenciarul Pitești care, căzut sub blestemul unei Circe roșii, a devenit, pentru o vreme, o scenă macabră pe care s-a jucat o tragedie cumplită, tragedia generației '48, și dacă în tragedia antică eroii erau rodul unei imaginații prodigioase, izvorâtă din miturile și fantezmele elene, eroii de la Pitești au fost oameni adevărați, din sânge și carne românească, fii ai acestui neam care, printr-o alchimie de ev mediu cu iz sovietic, s-au înstrăinat unii de alții, s-au schingiuit unii pe alții, s-au omorât între ei.

Închisoarea Pitești, prin grija regimului, a devenit un laborator experimental de psihologie umană în care, printr-un climat de groază și violență extremă, conjugat cu o izolare perfectă și lipsă totală de informații, în

absența completă a celor mai elementare condiții de trai și pe fondul unei degradări fiziologice accentuate, s-a acționat cu sălbăticie asupra studenților deținuți, prin torturi fizice și psihice de o duritate extremă.

Ceea ce a contribuit și mai mult la monstruoșitatea acestui experiment a fost faptul că schingiuirile au fost exercitate de către deținuții politici, chiar de prietenii și colegii noștri de suferință și ideal.

Cum a fost posibil ? Explicații sunt multe și argumente științifice suficiente care să justifice **transformarea omului în contrariul său**. Există o limită în toate, o limită peste care nu se poate trece decât cu riscul destrămării formei de rezistență asupra căreia se exercită o forță distructivă. Dacă rezistența materialelor poate fi stabilită cu exactitate și, o dată cu aceasta, se poate indica cu precizie atât modul de exploatare, cât și timpul de folosință, în cazul omului nu există nici instrumente și nici alte teste de măsurare a rezistenței. Până unde se întind limitele de suportabilitate ale omului? A îndrăznit până acum cineva să supună la probă rezistența structurii psihologice a omului? Ei bine, da. Comuniștii au îndrăznit și au reușit în demersul lor, au reușit în cazul deținuților politici, dar și cu întreg poporul român. Modul de operare a fost precis conturat, tehnica de exercitare a terorii bine pusă la punct, urmărind cu obstinție destrămarea structurii psihologice, structură dinamică, capabilă să se modeleze și remodeleze continuu și, prin urmare, aptă oricând, în condiții de teroare continuă, fizică și psihică, să sufere un proces de inversiune psihologică. În spațiul concentraționar comunist, în închisori și lagăre de muncă forțată, a fost instaurat un regim de exterminare. **Exterminarea fizică a fost luată în calcul încă de la început și constituia o practică curentă în lumea comunistă. Cu timpul, moartea fizică a devenit pentru ei o banalitate, un fapt divers și, atunci, au pus la cale o altfel de moarte, mai sofisticată, și anume – moartea psihică, mutilarea sufletului, pervertirea conștiinței, lichidarea morală a individului, moarte mult mai spectaculoasă și, desigur, mult mai profitabilă pentru putere.** Asta a urmărit regimul comunist la Pitești și, din păcate, o parte dintre deținuții supuși experimentului au cedat, s-au alăturat puterii și incitați de către aceasta au exercitat asupra colegilor și prietenilor lor, care nu acceptaseră compromisul, o teroare de o violență extremă, continuă, zi și noapte, zile, săptămâni și luni de zile. Cum erau inteligenți și cu o imaginație bogată și, pe deasupra, ne și cunoșteau destul de bine, au recurs la cele mai cumplite schingiuri, hotărâți să ne aducă pe toți la același numitor.

De ce studenții? Comuniștii fiind buni cunoscători ai psihologiei individuale și colective, alegerea a fost făcută pe criterii științifice. Psihologia individului evoluează paralel cu dezvoltarea și definitivarea structurilor morfo-funcționale ale sistemului nervos, iar vârsta de 20-25 ani este vârsta la care se poate interveni cu succes și se pot obține rezultate durabile.

Elevii nu prezentau garanția unei reușite depline. Se știe că revoluția biologică, urmată îndeaproape de cea psihologică, are loc în perioada adolescenței, ceea ce

corespunde unei mari labilități psihice, cu răsturnări dintre cele mai neașteptate, încât rezultatele pot fi ușor influențate și total modificate, de aceea incerte.

Studentii prezentau un mare avantaj, erau la vârsta la care se putea interveni cu succes din mai multe motive:

1. Aveau vârsta la care se terminase definitivarea structurilor neuronale și capacitatea funcțională ajunsese la apogeu. În jurul vârstei de 20, 25 ani se termină procesul de mielinizare al fibrelor nervoase și maturizarea funcțională cerebrală. Intervenția în această perioadă, printr-un proces de psihoinducție negativă, duce la rezultate stabile, de lungă durată, și dacă studenții, odată clonați ideologic, sunt ținuti sub control permanent și după eliberare, așa cum de altfel s-a și procedat, ei pot rămâne în slujba Securității tot restul vieții.

2. Studenții erau tineri, nu aveau încă o inserție socio-profesională bine definită și nici un echipament ideo-afectiv maturizat pe deplin pentru a asigura procesualitatea optimă de asimilare și acomodare adaptativă psihologică și socială, încât intervenția venea la un timp propice pentru a imprima un nou curs evoluției acestor tineri.

3. *Weltanschauung*-ul acestor tineri era mai mult sau mai puțin restrâns datorită lipsei de experiență de viață și, mai ales, era făurit oarecum artificial, din lecturi, din vise, dintr-o imaginație prodigioasă la această vârstă și nu din realitatea vieții. Tinerii, influențați de modele, își clădeau, pe baza acestora, o lume a lor, aspirațiile lor îi transformau în copii fidele ale acestora. Or, tocmai în acest punct nevralgic au intervenit brutal experimenterii. Modelele au fost puse la stâlpul infamiei, despuiate de aura conferită de poziția lor socială, dar și de atributele lor umane, și s-a reușit astfel ca din modele să devină antimodele. *Weltanschauung*-ul colegilor și al multor prieteni s-a întors pe dos, căpătând alt contur trasaț cu grijă de manipulatorii din umbră.

4. Sistemul de motivații încă fragil, în curs de încheiere la această vârstă, poate fi ușor decodat și dereglat, tinerii neavând nici experiența și nici timpul necesar de verificare a validității lor. Dacă trebuințele vitale îi însoțesc toată viața și dacă în perioada copilăriei sunt esențiale pentru dezvoltare și singurele, de altfel, dominante, cu timpul, o dată cu dezvoltarea sistemului nervos, cu experiența de viață și cu dezvoltarea inteligenței, apar și alte trebuințe, cele de integrare socială, nevoia de comunicare, de colaborare și într-ajutorare, nevoia de afirmare, de a fi competent, de a ști cât mai mult și, tot la această vârstă, se impun nevoile cu tematică normativă, de integrare în societate, de respectare a normelor și regulilor sociale, respectul semenilor: toate aceste nevoi sunt în curs de formare și de consolidare. Ansamblul de motive determină modul de reacție al omului, declanșează, orientează și modifică conduita. Motivele sunt cauza principală a comportamentului social, or intervenția brutală asupra mediului de viață, asupra relațiilor între oameni și asupra sistemului cognitiv al individului poate schimba sensul și rolul lor.

Orice intervenție în această perioadă critică – când esențială pentru tineri era apărarea vieții și când nici inserția socio-profesională, nici *Weltanschauung*-ul lor nu erau bine conturate și nici motivele nu le puteau asigura supraviețuirea – constituia un balast de care se puteau ușor debarasa. Mentalul tinerilor, în general, se pliază perfect pe realitatea trăită și de aceea ei țin cont de opiniile celor din jur cu atât mai mult, cu cât viața lor depinde de bunul plac al grupului în care sunt obligați să trăiască.

Molima din Pitești s-a răspândit și în afara închisorilor și întreaga generație '48 a fost contaminată de acest morb înspăimântător, cu numele de cod: **transformarea omului în contrariul său**. Mulți dintre colegii noștri rămași în libertate au acceptat compromisul și, tăcuți, docili și indiferenți la marasmul din jurul lor, au fost luați de val și purtați în neștire și înregimentați în tot felul de activități colaterale, contribuind la îngroșarea masei amorfe de inși fără opinii, devenind tovarăși de drum, mergând alături de putere, mândri că nu-i aparțin, dar mulțumindu-i că-i ocrotește, împotriva cui oare?

Generația '48 a fost sacrificată. Păstrez cu sfințenie mărturia unui coleg care, rămas în libertate, cu o seninătate dezarmantă, mi-a mărturisit într-o clipă de răvășire pe care o traversa atunci, următoarele: „Dragul meu, de tine a fost bine, te-au arestat, te-au închis și ținut departe de toate frământările ce au urmat și de care noi, cei rămași în libertate, am avut parte. Noi am fost chinuiți, umiliți, batjocoriți și ocupați tot timpul cu ședințe peste ședințe, la orice oră din zi și din noapte, antrenati în tot felul de munci ce nu țineau de profesia noastră și, totodată, îndemnați să ne luăm tot felul de angajamente, și câte ne-am mai luat! Eram obligați să ne facem autocritica și să criticăm pe cei din jurul nostru și, cu cât acestea erau mai denigratoare și acuzatoare, cu atât erai mai apreciat. Ajunseserăm să nu mai avem încredere în nimeni și nici chiar în noi înșine. Ne suspectam unii pe alții, ne turnam unii pe alții și eram în stare să ne sfâșiem între noi dacă ni s-ar fi cerut. Am fost obligați să ne prosternăm în fața unor neisprăviți, incuți și răi pe măsura prostiei lor și, pe deasupra, a trebuit să-i vrednicim cu omagiile noastre. Să le mulțumim pentru îndrumările date și să-i aplaudăm ori de câte ori deschideau gura și spuneau numai prostii. Ce știi tu cât a trebuit să ne prostituăm și cât am suferit noi! I-am adulat, i-am sărutat peste tot, i-am lins și în fund, de toate am făcut pentru că am fost nevoiți să facem de toate. Mergeam în patru labe behăind lozinci în care nu credeam, dar la capătul drumului era osul pe care toți îl râvneam și, cu cât ne apropiam de el, cu atât era ridicat mai sus, iar noi eram obligați să ne adâncim și mai mult în mocirlă. Da, am făcut de toate, și cu ce ne-am ales, că doar tot medic sunt și eu ca și tine care, vorba ceea, ai fost dușman al regimului, adică și al meu, și să știi că și eu și noi toți am aplaudat atunci când te-au ridicat din mijlocul nostru...”. Mărturie zguduitoare care mă oprește de la orice comentariu.

Îți mulțumesc, bunul meu coleg, pentru încredere. Și tu și voi toți ați fost

În aceeași închisoare ca și mine, doar fără de zăbrele și sârmă ghimpată și ați fost supuși aceluiași proces de destructurare psihică și remodelare conform unui plan alcătuit în mod științific, dar rău intenționat, ce a urmărit anihilarea a tot ce este cuget românesc. Va trebui să treacă cel puțin tot pe atâta timp cât am trăit sub o sclavie ideologică pentru a reveni la normalitate.

Nicu Ioniță

Nicu Ioniță s-a născut la 1 martie 1923, în comuna Sivița din județul Galați;
– după școala primară pe care a urmat-o în comuna natală și-a făcut studiile liceale în Galați;

– în 1941 s-a înscris la Facultatea de Medicină din Iași unde, încă din anul 3, a fost preparator la Catedra de Anatomie, și de asemenea, extern și intern în clinicile facultății;

– este arestat în mai 1948 și încarcerat la închisoarea din Suceava; este judecat în decembrie 1949 și condamnat la 5 ani muncă silnică în baza vestitului articol 209 cp... Transferat în februarie 1950 la Jilava și de aici, după două luni, la închisoarea Pitești. Din iunie 1950 până în iunie 1951 a stat în Camera 1 subsol, unde la 6 decembrie 1950 a început „experimentul psihologic” numit „demascare – reeducare”, care, prin teroare și tortură continuă, zi și noapte, teroare totală – fizică și psihică, a urmărit „Transformarea omului în contrariul său”. *A fost martor și victimă al acestui abominabil experiment timp de 6 luni, 6 decembrie 1950 – 15 iunie 1951.*

– din iunie 1951 până în iunie 1954, a fost transferat la Canal și Colonia Peninsula;

– este eliberat în iunie 1954 (pedeapsa îi expirase în iunie 1953).;

– după eliberare, pentru a-și asigura existența cotidiană, a fost obligat timp de 12 ani să presteze „munca de jos”, de la muncitor la infirmier, soră medicală, tehnician etc.;

– în 1966 i s-a acordat dreptul să profeseze ca medic, mai întâi ca medic de medicină generală, apoi ca medic specialist în specialitatea boli infecțioase în orașul Pașcani, județul Iași.

GHEORGHE BOLDUR-LĂȚESCU FILIP-LUCIAN IORGA

Procesele reeducării * *Note pentru instanțele penale românești și străine*

Istoria „reeducării” prin tortură din închisorile românești ale anilor 1948-1952 este în prezent bine cunoscută de opinia publică românească, prin intermediul numeroaselor cărți, articole, comunicări științifice și emisiuni TV consacrate, după 1990, acestui fenomen tragic. Relatările privind faptele înspăimântătoare, petrecute atunci, au ajuns chiar și în cărțile de istorie: iată, de pildă, ce putem citi în manualul de istorie pentru clasa a XII-a, elaborat în anul 2000, la editura Sigma, de Sorin Mitu (coordonator), Lucia Copoeru, Ovidiu Pecican, Virgiliu Țârău și Liviu Țârău (pagina 128):

«Reeducarea reprezintă un proiect ideologic al regimului comunist. Ea constă în construcția „omului nou” și reprezintă transformarea dușmanilor politici (reali sau presupuși) ai partidului în aderenți... Originile acestei experiențe sunt sovietice, cel care a inventat metoda reeducării în colectiv fiind pedagogul sovietic Anton Semionovici Makarenko (1888-1939)... Noul tip de reeducare (în România – *n.a.*) a început, după o minuțioasă pregătire..., pe scară largă, începând din data de 24 decembrie 1949, la camera „4 Spital” (penitenciarul Pitești – *n.a.*). Reeducatorul șef era un deținut, Eugen Țurcanu...

Țurcanu nu era însă decât un executant, artizanii reeducării fiind ofițeri superiori din Ministerul de Interne și Securitate, supravegheați îndeaproape de Biroul Politic al Partidului. Teohari Georgescu (ministrul de Interne), Marin Jianu (ministru-adjunct de Interne) și Alexandru Nicolski (loctiitorul șefului Securității), Iosif Nemeș, Teodor Sepeanu și Ludovic Cseller (inspectori în Direcția Penitenciarelor) sunt cadrele superioare... care au proiectat și pus în aplicare reeducarea. Reeducarea începea cu o bătaie teribilă... care era aplicată de reeducatorul șef, împreună cu un grup de circa 30 de deținuți, selectați în prealabil... După ce deținuții erau „șocați” prin bătaie, li se aplicau torturi dintre cele mai înspăimântătoare. Scopul „reeducatorilor” era ca, în prima fază, deținuții să declare toate informațiile despre inamicii regimului... Apoi treceau în faza a doua în care trebuiau să probeze că s-au rupt în mod radical de trecut... În cea de-a treia

---

* *Lucrarea face parte din volumul Genocidul comunist în România, vol. IV - Reeducarea prin tortură, în curs de apariție.*

fază, după ce își renegaseră trecutul, deținuții erau supuși îndoctrinarilor (comuniste – n.a.)... În tot acest proces de schimbare a convingerilor, de o violență nemaiîntâlnită chiar în regimurile comuniste, s-au petrecut schimbări de comportament care i-au dus pe reeducați nu doar până la a-și tortura prietenii, ci până la crimă. Astfel, în închisorile Pitești și Gherla au fost uciși circa 30 de deținuți, iar în toate închisorile unde s-a desfășurat reeducarea au fost torturați peste 1 000. Din acest fenomen a rezultat un număr neprecizat de deținuți care au rămas pentru totdeauna mutilați sufletește.»

Admirabilă competența profesională, curajul și patriotismul autorilor acestei cărți de istorie!

În cele ce urmează vom prezenta și analiza elemente privind trei procese penale desfășurate în anii '50, prin care „justiția” comunistă a încercat să falsifice adevărul privind vinovații genocidului „reeducării” prin tortură. Pentru crimele săvârșite atunci, vor rezulta responsabilitățile reale, care se constituie în tot atâtea elemente în atenția instanțelor penale românești și internaționale.

Procesul lotului Țurcanu

În luna septembrie a anului 1954, la Tribunalul Militar București începe judecarea unui lot de 22 de deținuți politici acuzați de săvârșirea unor „acte de teroare în grup”, „acte de pregătire la crima de uneltire contra securității interne a RPR”, iar unii dintre ei și de „înaltă trădare”.

Dosarul procesului, având mii de pagini, cuprinde declarațiile acuzaților și martorilor, rechizitoriul și hotărârea Tribunalului. O parte dintre aceste acte au fost publicate în volumul *Memorialul ororii – documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești și Gherla* (Editura Vremea, 1995).

Primele cercetări efectuate de Securitatea comunistă privind atrocitățile „reeducării” din penitenciare au loc în perioada aprilie 1952 – iulie 1953. Sunt anchetați, la început, deținuți care nu au fost studenți și care au fost terorizați la penitenciarul Gherla de grupul studenților „reeducați”. Cei anchetați în această primă perioadă sunt următorii: Gabor Chirică, Teja Constantin, Circulescu Gheorghe, Matei Alexandru, Obreja Aurel, Pangrate Ioan, Maxim Virgil, Stoica Aureliu, Văraru Sabin, Paraschiv Gheorghe și Pillat Constantin. În declarațiile lor, toți arată că au fost torturați de „reeducați”, iar administrația penitenciarului știa de existența torturilor. Este de remarcat declarația lui Stoica Aureliu, care reprezintă un veritabil rechizitoriu împotriva mijloacelor de „reeducare” prin tortură declanșate în închisori de către deținuți aflați în serviciul Securității și Partidului Comunist.

Anchetarea celor 22 de acuzați se desfășoară în perioada martie 1953 – iulie 1954, toți cei învinuiți recunoscând (cu o singură excepție) că au săvârșit atrocități înspăimântătoare, torturând sute de camarazi de detenție, dintre care unii au decedat în urma torturilor.

Caracteristica cvasi-generală a declarațiilor este aspectul lor incoerent, contradictoriu, lectura lor lăsând impresia că multe dintre ele au fost date de indivizi reduși ca inteligență sau cu tulburări mintale. Mobilul crimelor săvârșite, așa cum declară cei mai mulți dintre ei, este aberant: fiind legionari, au executat ordinele comandamentului legionar din emigrație de a-și tortura sau ucide camarazii, pentru a întări (?!) organizația legionară, a o pregăti pentru viitoare acțiuni de teroare și sabotaj și pentru a face spionaj. Absurditatea acestui mobil precum și faptul că el este asumat de marea majoritate a acuzaților ne conduce la ideea că declarațiile le-au fost pur și simplu dictate, iar semnăturile luate sub tortură.

Unul dintre primii anchetați, din lotul celor 22, a fost Livinski Mihai, prima declarație a acestuia fiind dată la 17 martie 1953, iar ultima la 30 octombrie 1953. Pe parcursul a șapte luni, Livinski a dat cinci declarații și nu e greu de observat că, în primele declarații, el descria torturile inimaginabile de la Pitești și Gherla, unde aproximativ 700 de deținuți au fost victimele grupului de „reeducați” conduși de Eugen Țurcanu și Țanu Popa, cu știința și sprijinul directorilor și ofițerilor politici ai penitenciarelor Pitești și Gherla. Scopul întregii acțiuni era „reeducarea” deținuților în spirit comunist și obținerea de informații pentru Securitate. În ultimele sale declarații, Livinski le contrazice pe primele, afirmând că cele petrecute la Pitești și Gherla au reprezentat o acțiune legionară de spionaj (?!) cu scopul de a transmite informații lui Horia Sima și serviciului secret american. Uluitoare este afirmația lui Livinski privind faptul că Alexandru Dumitrescu, directorul penitenciarului Pitești, cel care a organizat atrocitățile pe care le-a comis grupul Țurcanu, era legionar și transmitea informații către comandamentul legionar din țară și din străinătate. Ultimele declarații ale lui Livinski sunt și cele care au stat, după cum vom arăta, la baza actului de acuzare al procesului. Din haosul declarațiilor lui Livinski se desprinde o întrebare-cheie. Ce spionaj puteau face niște deținuți păziți cu strășnicie și fără nici o libertate de mișcare? Este evident că ultimele sale declarații i-au fost dictate de anchetatori, iar absurditatea acestora este întrecută doar de cinismul lor. Ca în toate procesele de tip stalinist...

Să examinăm declarația lui Șerbănescu Cristian, anchetat aproximativ în aceeași perioadă cu Livinski. Șerbănescu recunoaște că a participat la torturarea deținuților de la penitenciarul Gherla în scopul obținerii de informații pe care le preda ofițerului politic Sucigan din administrația închisorii. În declarație, nu pomenește nimic despre vreun „sistem de informații” subordonat comandamentului legionar sau spionajului american. Din ce declară, rezultă că ne aflăm în fața unui torționar fără scrupule, în slujba administrației penitenciarului iar, după eliberare, în slujba Securității, ca informator. Se observă însă că declarația sa este mai puțin aberantă ca aceea a lui Livinski, deoarece el nu susține că-i tortura pe legionari pentru... a întări mișcarea legionară.

Declarațiile lui Nutti Pătrășcanu, scrise în perioada august-septembrie 1953 reprezintă o mostră a dezechilibrului intelectual și moral la care poate fi adus un

tânăr supus „reeducării” prin tortură. Iar acest tânăr, pe care l-am cunoscut, fusese cândva un student la Medicină inteligent și cultivat.

Cele aproape 70 de pagini ale declarațiilor lui Nutti Pătrășcanu abundă în repetarea unor lungi pasaje, în contradicții flagrante, în afirmații aberante precum și în semnele unei tendințe mitoman-paranoide. Încă de la primele rânduri ale primei declarații N.P. afirmă că „reeducarea” de la Pitești e de sorginte legionară. Această idee, pe care o reia pe larg și cu lux de amănunte, este însă rapid contrazisă în pasajele în care arată că Eugen Țurcanu i-a informat pe directorul penitenciarului Pitești și pe inspectorul Nemeș asupra acțiunilor sale din închisoare iar, drept urmare, oamenii administrației participau la torturarea deținuților. Apoi, Nutti P. face afirmația uluitoare că torturarea camarazilor legionari reprezintă o continuare a activității legionare. Scopul acțiunii de „reeducare” întreprinse de Țurcanu cuprinde, după N.P., trei elemente principale: 1. Salvarea (?) elementelor legionare; 2. Continuarea activității printr-o „școală legionară”; 3. Întărirea organizației legionare. Absurditatea acestor afirmații este atât de evidentă că nu e nici o dificultate a o sesiza. Ce fel de „salvare” a elementelor legionare? Prin distrugerea lor fizică și psihică sau prin uciderea lor? O continuare a activității legionare prin afirmațiile violent critice privind ideologia legionară, pe care le făceau cu vădită satisfacție Țurcanu și ceilalți membri ai ODCC¹, proslăvind totodată doctrina comunistă? Și ce fel de „întărire” a mișcării legionare când, în cursul „reeducării”, sute de tineri, majoritatea legionari, au fost obligați, în urma unor înspăimântătoare torturi, să-și chinuie propriii camarazi până la a-i face să se sinucidă sau să înnebunească?

Într-un alt pasaj, N. Pătrășcanu arată că Țurcanu a fost ajutat, în acțiunile lui, de Ion Steier. Acest „legionar” a emigrat după puțin timp în Israel. Fără comentarii. Apoi, N.P. declară că reprezentanții regimului comunist nu au fost străini de „reeducările” prin tortură. Cum vine asta? Comuniștii încurajau activitatea legionară? Este de prisos să mai insistăm asupra caracterului aberant și contradictoriu al declarațiilor lui Nutti Pătrășcanu, dar trebuie subliniate tendințele paranoide ale acestuia: el se consideră un personaj foarte important, este chemat mereu la Securitate unde i se fac diverse propuneri printre care și aceea de a... evada pentru a forma o nouă organizație legionară.

Voinea Octavian începe prima declarație printr-o afirmație uimitoare prin curajul ei: acțiunea de „reeducare” prin tortură comisă de studenții legionari în penitenciarele Pitești și Gherla a fost condusă de ofițerii de Securitate Dulgheru și Marina. Foarte curând însă, el contrazice această afirmație și arată că acțiunea condusă de Țurcanu avea un caracter legionar, cu scopul... realizării unității acestei mișcări.

După cum a declarat într-o scrisoare adresată în anul 1993 Editurii Vremea – cea care a publicat documentele „reeducării” – Octavian Voinea respinge ferm

¹Organizația deținuților cu convingeri comuniste

că ar fi dat declarații prin care să fi afirmat că torturile de la Pitești, Gherla etc. erau inspirate de conducerea legionară. El arată că toate declarațiile erau scrise de anchetatori după care, fără a le citi, sub tortură, era obligat să le semneze. Importanța acestei scrisori este excepțională; prin extrapolare, ea ne arată că întreg dosarul declarațiilor procesului Țurcanu a fost o nemernică măsluire a adevărului.

Avem, astfel, explicația aberațiilor și contradicțiilor pe care le-am semnalat mai sus, precum și a celor care sunt prezente în celelalte declarații date de grupul celor 22 de acuzați. Am putea opri aici analiza acestora, vom mai consemna, totuși, câteva elemente esențiale din declarațiile principalilor acuzați.

Pușcașu Vasile a fost, atât la Pitești cât și la Gherla, unul dintre cei mai sadici tortionari. El a fost în februarie 1950 unul dintre cei mai feroci călăi ai tânărului erou Niță Cornel, pe care Bogdanovici l-a ucis cu mâna lui, la fel ca și pe alți opt deținuți la Gherla. Subordonarea lui totală față de Țurcanu, cruzimea lui, se explică prin încercarea de a obține avantaje în penitenciar, precum și prin speranța că va fi eliberat, cum a și fost, de altfel, în anul 1952. Mizerabil, crud, mincinos, cinic și laș, Pușcașu era ultimul om în stare de gesturi curajoase. Și iată că, în ultima lui declarație, Pușcașu devine – brusc – erou: el își sfidează anchetatorii – afirmând că refuză să răspundă fiindcă este legionar. Trebuia, probabil, la dosar, și o astfel de declarație de „legionar fanatic“, numai că anchetatorul, în stupiditatea lui, îi atribuie următoarea afirmație contradictorie: „Nu vreau să părăsesc poziția banditească, deoarece sunt legionar și refuz să răspund la întrebări“. Caracterul antinomic al acestui răspuns este evident: dacă Pușcașu ar fi devenit, printr-o minune, eroul-legionar, nu s-ar fi auto-incriminat ca bandit, iar dacă ar fi fost pe linia „reeducării“ s-ar fi autodemascât, nerefuzând să răspundă. Contradicția, evidentă, se datorează lipsei elementare de cultură și logică a anchetatorului care a scris el declarația cum l-a tăiat capul, iar Pușcașu, complet dezumanizat și terorizat, a semnat-o probabil fără să clipească, în speranța că va fi iertat. Dar n-a fost.

Declarațiile lui Popa Alexandru (Țanu) se caracterizează prin slugarnica strădanie a acestuia (numărul 2 în ierarhia ODCC) de a fi pe placul anchetatorilor și de a declara, cu lux de amănunte, activitatea „legionară“ și de „spionaj“ de la Gherla. Așa se explică, probabil, faptul că, deși bestialitatea lui Țanu nu era cu nimic mai prejos decât cea a lui Țurcanu, drept răsplată pentru „colaborarea“ lui cu anchetatorii pedeapsa capitală i-a fost comutată și a fost eliberat în anul 1962.

Declarațiile lui Popa Alexandru reprezintă o mostră tipică de confuzie, care l-ar putea caracteriza drept un imbecil. Lucrurile nu stăteau însă așa. Popa era inteligent, dar lipsa lui totală de coerență din declarații sugerează fie faptul că i s-a dictat cuvânt cu cuvânt ce să scrie, fie că a dorit el ca textul să nu aibă nici o logică pentru ca, eventual, să poată reveni ulterior.

Ancheta lui Eugen Țurcanu s-a desfășurat conform tradiției proceselor staliniste. De o parte – anchetatul, un fost slujitor al Partidului Comunist, de cealaltă

parte – anchetatorii, executanți slugarnici ai ordinelor Partidului. Nici unul, nici ceilalți nu sunt sinceri și mint cu cinism în tot sau aproape tot ce spun; Țurcanu încearcă să-și arate „nevinovăția” pentru crimele comise în timpul „reeducării”, susținând că le-a făcut din dorința sinceră de a „rupe cu trecutul legionar”. El recunoaște că a torturat direct, sau prin interpuși, sute de deținuți, dintre care aproximativ 30 au murit în timpul torturilor, dar monstruoșitatea acestor fapte nu-l tulbură, el fiind preocupat exclusiv să-și convingă anchetatorii că le-a făcut în scop de „reeducare”. La rândul lor, anchetatorii se prefac a nu ști că în penitenciarele comuniste nu se făcea nici o mișcare fără știrea administrației și a Securității și îi învinuiesc pe Țurcanu și pe ceilalți membri ai ODCC că ei au declanșat o acțiune ilegală în închisoare, întrucât în urma condamnării își pierduseră drepturile civile, deci și pe acelea de a alcătui organizații. Torturarea sutelor de deținuți și uciderea multora dintre ei sunt percepute de anchetatori drept fapte fără prea multă importanță, ceea ce îi preocupă obsesiv este să smulgă de la anchetat mărturisirea că „reeducarea” era de fapt „comandată” de conducerea legionară și că reprezenta o nouă formă de activitate legionară.

Anchetatori și anchetați se mișcă într-un univers suprarrealist, toți eludează esențialul tragediei „reeducării”: torturile monstruoase, crimele comise, precum și faptul că ele au fost concepute și organizate de Securitate și conducerea Partidului. Cu toate eforturile anchetatorilor de a ocoli această problemă esențială, Țurcanu declară totuși că ofițerii – unii cu rang înalt – din Securitate și Direcția Penitenciarelor au condus de fapt „reeducarea” prin tortură. În declarațiile lui Țurcanu sunt menționați: colonelul Sepeanu, directorul penitenciarului Pitești – Dumitrescu, Nemeș și Răileanu Ion – inspectorii generali ai penitenciarelor, ofițerii Marici și Ioanovici de la Suceava, precum și Marina, împreună cu Mircea, de la Pitești.

Dintre cei 22 de acuzați ai lotului Țurcanu, există unul singur care nu a fost practic implicat în genocidul „reeducării” prin tortură: Nicolae Cobilaș. El nu a fost la Pitești, nici la Gherla, nici la Canal, și nu a torturat pe nimeni. Fiind cel mai în vârstă dintre acuzați (născut în anul 1917) și cu cea mai mare vechime în mișcarea legionară, anchetatorii încearcă să obțină de la el recunoașterea că a fost unul dintre liderii care au declanșat „reeducarea”. Cu toate torturile la care a fost supus, Cobilaș nu recunoaște acest lucru, ci doar că a fost de acord ca tinerii legionari condamnați să redacteze memoriile de punere în libertate în care să declare că au renunțat la convingerile legionare. Din declarațiile sale nu rezultă defel că ar fi știut și cu atât mai puțin că ar fi ordonat lui Țurcanu să înceapă „reeducarea” prin tortură. Și, totuși, Cobilaș a fost condamnat la moarte și executat, deși era nevinovat.

Rechizitoriul, expus la data de 20 septembrie 1954 de procurorul militar Alexandru Gheorghe, reia aproape cuvânt cu cuvânt acele părți din declarațiile acuzaților care ar putea constitui temeuri pentru condamnarea acestora. Cu cinism, în rechizitoriu sunt eludate acele părți din declarații din care s-ar putea

deduce că „reeducarea” prin tortură, cu înspăimântătoarele sale crime, a fost concepută, organizată și pusă în practică de conducerea Securității. Nici un cuvânt despre „contribuția” generalilor de Securitate Alexandru Nicolski, Marin Jianu, Gheorghe Pintilie (Pantiușa), a ofițerilor superiori Sepeanu, Cseller, Dulgheru și Albon, a directorului de la Pitești, Alexandru Dumitrescu, care au organizat și supervizat torturile „reeducării”.

În schimb, sunt preluate autoacuzările care apar în declarațiile luate sub tortură, trecându-se peste caracterul lor contradictoriu și aberant, rechizitoriul având ca temă centrală ideea că, din ordinul conducerii mișcării legionare, legionarii din închisori s-au torturat și ucis între ei, pentru... a întări mișcarea legionară (!?) și pentru a compromite regimul comunist. Nici una din acuzații nu este susținută cu probe, ceea ce transformă întreg rechizitoriul într-o monstruoasă minciună. Disprețul pentru logică și adevăr, din rechizitoriu, poate fi ilustrat, între altele, prin acuzația adusă unora dintre inculpați că au cerut administrației penitenciarului Pitești cărți progresiste. Oare pentru a întări mișcarea legionară?

În finalul rechizitoriului, procurorul reține următoarele delikte:

În sarcina acuzaților Țurcanu Eugen, Popa Alexandru, Pușcașu Vasile, Păvăloaie Vasile, Livinski Mihai, Stoian Ion, Romanescu Grigore, Voinea Octavian, Popescu Aristotel, Pătrășcanu Nutti, Pop Cornel, Sobolevschi Maximilian, Dumitrașcu Dan, Zbranca Octavian, Juberian Constantin, Popovici Cornel, Voin Ion, Cerbu Ion, Șerbănescu Cristian și Ionescu P. Constantin, se rețin:

– Acte de teroare în grup, fapt prevăzut și pedepsit de art. 1 lit. d din Decretul 199/950;

– Acte de pregătire la crima de uneltire contra securității interne (art. 6 al. II, combinat cu art. 1 lit. c din Decretul 100/950);

Pentru acuzatul Cobilaș Nicolae, se rețin:

– Acte de pregătire la crima de uneltire contra securității interne;

Pentru acuzatul Zbranca Octavian, se mai reține:

– Crimă de înaltă trădare (articol 186 C.P.).

La data de 10 noiembrie 1954, Tribunalul Militar București compus din: generalul maior de Justiție Petrescu Alexandru, președinte, lt. colonel Eftimie Gheorghe și maior Vasile Teodor, asesori populari, căpitan de Justiție Alexandru Gheorghe, procuror militar, greșier șef T. Petrescu, Joițeanu greșier de ședință, condamnă pe toți cei 22 de inculpați la moarte.

Sentiința este însoțită de o lungă motivație care reia acuzațiile din rechizitoriu și autoacuzările din declarațiile inculpaților, cu toate aberațiile și contrazicerile pe care le conțin acestea.

Lectura atentă a motivației pune însă în evidență elemente de mare interes pentru înțelegerea adevărului ce se urmărea a fi ascuns în cadrul procesului. Astfel, se arată că „acțiunile criminale duse în penitenciare de către acuzați în timp ce erau deținuți au putut fi posibile numai datorită lipsei de vigilență și a neglijenței criminale din partea unor organe administrative ale penitenciarelor

respective, dat fiind că maltratările și schingiuirile erau cunoscute și tolerate de unele organe administrative ale penitenciarelor și chiar de unele organe ale Securității statului“ ... Este o recunoaștere a faptului că exact aceste organe au adevărata responsabilitate pentru toate ororile „reeducării” prin tortură.

Lipsă de vigilență și neglijență în închisorile politice românești ale anilor 1948-1952? Să fim serioși! Cine a trecut prin iadul acelor închisori știe foarte bine că vigilența Securității și organelor de pază era draconică, numai că scopul urmărit era oprimarea, torturarea și, în unele cazuri, asasinarea deținuților politici și nicidecum protejarea lor, așa cum ar lăsa să se înțeleagă textul sentinței. Acest text ar dori să sugereze că milițienii și securiștii sunt vinovați că i-au lăsat pe legionari să se tortureze între ei, să se ucidă și să dea, sub tortură, mii de pagini de declarații destinate Securității, toate aceste fapte fiind comise de legionari din proprie inițiativă. Monstruozitatea acestor minciuni, asumate de Tribunal, este de neînchipuit. Nu exista, în anii '50, cetățean al României care să nu știe că în închisori nu mișcă nimic care să nu fie cunoscut și organizat la cel mai înalt nivel al Securității și conducerii de Partid. Numai Tribunalul care a judecat acest proces nu știa ...

Pasajul citat mai sus, din hotărârea Tribunalului, arată că, în cazul „reeducării” prin tortură, cele mai înalte organe ale Securității și Partidului, nu numai că știau despre „experimentul” Pitești, ci erau cele care l-au conceput și organizat.

Cum se explică faptul că, menționând în sentință „neglijența criminală” a organelor sus amintite, care au cunoscut și au „tolerat” tot ce se întâmpla la Pitești, Gherla, Canal, Târgu Ocna etc., deci erau complice la acuzațiile aduse celor 22 de învinuiți, Tribunalul nu le include și pe ele în lista acestora? E adevărat că, aproximativ după un an de la procesul Țurcanu, pentru a salva aparențele, se organizează un alt proces, în care sunt judecați și condamnați câțiva ofițeri de Securitate și funcționari ai Direcției Penitenciarelor. Aceștia au fost condamnați la pedepse neînsemnate, pe care nu le-au executat, în timp ce toți cei 22 de acuzați din lotul Țurcanu au fost condamnați la moarte, iar 17 au fost executați.

În altă ordine de idei, de ce în lotul Țurcanu au fost incluși numai legionari, în timp ce tortionari cumpliti ca Steier, Fuchs, Gherman Coriolan, Bogdănescu, Burculeț, Griga, Enăchescu, Dincă și mulți alții, nelegionari, n-au fost anchetați, nici judecați, și au fost eliberați la termen, devenind medici (Enăchescu), regizori (Gherman), sau emigrând liniștiți în Israel (Steier și Fuchs)? Dacă s-ar fi urmărit pedepsirea adevăraților vinovați, acuzații nu trebuiau selectați după culoarea politică, ci după faptele săvârșite.

În realitate, cei ce au orchestrat „reeducarea” prin tortură și, apoi, simulacrele de procese care au urmat, vizau trei obiective principale, care se conjugau perfect între ele: 1. distrugerea mișcării legionare prin exterminarea fizică și lichidarea psihologică a membrilor ei; 2. disculparea adevăraților vinovați ai genocidului care a avut loc la Pitești, Gherla, Canal și alte locuri de detenție; 3. obținerea unei credibilități internaționale prin demonstrarea voinței de a stopa atrocitățile din

închisorile politice românești, vinovăția fiind aruncată pe seama mișcării legionare, care și așa era văzută în Occident ca o mișcare de tip fascist, având în vedere violențele și asasinatele din perioada 1925-1940, de care a fost efectiv responsabilă. Numai că în cazul „reeducării” din anii 1948-1952, mișcarea legionară nu numai că nu a avut nici o vină, ci a dat cel mai mare număr de victime, precum și adevărați martiri.

În ansamblul ei, sentința procesului Țurcanu nu face decât să amestece acuzații reale, acelea privind actele de teroare și tortură săvârșite de acuzați (omțând pe adevărații organizatori), cu învinuirea absurdă, totalmente nefondată, privind organizarea acestui genocid de către mișcarea legionară.

Acuzații, intoxicați cu dubla gândire orwelliană încă din perioada când fuseseră determinați să-și tortureze camarazii de detenție, recunosc în luările de cuvânt la proces toate învinuirile, inclusiv pe acelea inventate de anchetatorii Securității, că ar fi acționat din ordinul comandamentului legionar din emigrație și al spionajului american. În speranța unei condamnări mai ușoare, 21 dintre acuzați îl acuză la proces pe cel de-al 22-lea, Nicolae Cobilaș, care nu a trecut pe la Pitești, Gherla etc., nu a torturat pe nimeni și nu a știut de intențiile criminale ale lui Țurcanu și ale celorlalți membri ai ODCC. Singur împotriva tuturor, în timpul anchetei și în timpul procesului, Nicolae Cobilaș neagă minciunile ticăloase inventate de securiști și proclamă adevărul. Acest lucru nu împiedică tribunalul să-l condamne la moarte, la fel ca pe ceilalți 21 de acuzați.

Prin Ordinul Ministerului Justiției numărul 04701 din 17 decembrie 1954, cererile de grațiere făcute de: 1. Țurcanu Eugen, 2. Stoian Ion, 3. Cobilaș Nicolae, 4. Șerbănescu Cristian, 5. Romanescu Grigore, 6. Pop Cornel, 7. Popovici Cornel, 8. Zbranca Octavian, 9. Voin Ion, 10. Cerbu Ion, 11. Popescu C. Gheorghe, 12. Ionescu P. Constantin, 13. Juberian Constantin, 14. Livinschi Mihai, 15. Păvăloaie Vasile și 16. Sobolevschi Maximilian sunt respinse, iar cei 16 condamnați sunt executați la Jilava în aceeași zi. Printr-un ordin similar, din 20 iunie 1955, a fost respinsă cererea de grațiere a lui Pușcașu Vasile, care este executat tot la Jilava la data de 22 iunie 1955.

În ceea ce îi privește pe ceilalți 5 acuzați (Popa Alexandru, Voinea Octavian, Pătrășcanu Nutti, Dumitrescu Ion și Popescu Aristotel), în anul 1957 li s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață.

Care este explicația faptului că 17 dintre condamnații la moarte au fost executați imediat după proces, în timp ce ceilalți 5 au fost cruțați timp de aproape 3 ani, după care li s-a comutat pedeapsa? Un mister, care va rămâne, probabil, nedezlegat pentru totdeauna.

Acesta a fost sfârșitul celor 21 de deținuți torționari, unelte ale Securității, care au terorizat și ucis sperând că vor obține indulgență din partea regimului comunist sau, pur și simplu, ca urmare a propriilor lor dereglări comportamentale datorate torturilor fizice și psihologice la care au fost supuși. Au fost niște jalnice instrumente ale complotului urzit la nivelul cel mai înalt al Securității și conducerii de Partid,

„reeducarea“ prin tortură.

Cel de-al 22-lea condamnat, Cobilaș Nicolae, care a fost nevinovat, a fost executat și el.

În marea lui bunătate, Dumnezeu să-i ierte pe toți!

Simulacrul de proces al securiștilor complici

La începutul anului 1957 a avut loc procesul unui lot de 5 ofițeri de Securitate și membri ai administrațiilor penitenciarelor Pitești și Gherla. Nu am reușit să aflăm care au fost declarațiile lor, nici cum a decurs procesul, ci doar un extras din sentința nr. 101 din 16 aprilie 1957 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare (redat în cartea *Memorialul ororii* – citată mai sus). Conform sentinței, sunt condamnați:

1. Sepeanu Tudor, colonel MAI, fost inspector general, pentru „crima de favorizare a crimelor de acte de teroare și acte de pregătire la acte de uneltire contra securității interne“, la 8 ani muncă silnică;

2. Dumitrescu Alexandru, fost director al penitenciarului Pitești, pentru aceeași învinuire ca Sepeanu, la 7 ani muncă silnică;

3. Sucigan Gheorghe, fost locotenent MAI, pentru aceeași învinuire, la 7 ani muncă silnică;

4. Avădanei Constantin, fost sublocotenent MAI, pentru aceeași învinuire, la 6 ani muncă silnică;

5. Barbosu Viorel, fost medic al penitenciarului Gherla, aceeași învinuire – 5 ani temniță grea.

Cum S.R.I. n-a oferit întregul conținut al dosarului, tot procesul rămâne o mare necunoscută.

După cum am arătat însă în analiza procesului Țurcanu, numele celor 5 acuzați din lotul Sepeanu apar în zeci, poate chiar sute de pasaje ale declarațiilor inculpaților lotului Țurcanu. În ele se arată nu numai că cei 5, precum și numeroși alți ofițeri și funcționari superiori ai Direcției Penitenciarelor, au știut și au tolerat genocidul de la Pitești, Gherla, Canal etc., ci că au fost printre organizatorii acestuia. Având în vedere atmosfera de disciplină foarte dură din aparatul MAI și al Direcției penitenciarelor, nu încape nici o îndoială că cei învinuiți în procesul Sepeanu n-au acționat din proprie inițiativă, ci cu știința și din ordinul superiorilor lor. Or, aceștia nu apar în proces. Numele lui Marin Jianu, Gheorghe Pintilie (Pantiușa) și Alexandru Nicolski, generali în MAI, cele ale lui Dulgheru, Cseller, Nemeș, Albon, toți ofițeri superiori în sistemul penitenciarelor comuniste, nu apar în proces, deși ele sunt de nenumărate ori menționate de acuzații procesului Țurcanu. Este evident că cei 5, condamnați în 1957, reprezentau țapii ispășitori care trebuiau sacrificați, pentru a da cât de cât o notă de credibilitate întregii acțiuni. De altfel, ei au fost rapid eliberați din detenție, fiind grațiați. Marii vinovați ai genocidului „reeducării“ prin tortură, cum ar fi Teohari Georgescu, ministru de

Interne în acea perioadă, Ana Pauker, Vasile Luca și Gheorghe Gheorghiu-Dej, membri ai Biroului Politic al Partidului Comunist, sunt trecuți sub tăcere, la fel ca și consilierii sovietici prezenți și atotputernici în România anilor '50.

Pentru acuzații similare cu cele aduse lotului Sepeanu, în anii 1956-57, au mai fost judecați și condamnați câțiva ofițeri și subofițeri de Securitate, precum și din paza penitenciarelor, dar toți au fost grațiați.

Procesele securiștilor complici – jalnice simulacre ale „justiției” comuniste – au fost, în realitate, diversiuni pentru a înșela opinia publică internă și, în special, internațională.

Procesul Vică Negulescu – o înscenare ratată

Cu intenția de a duce până la capăt diversiunea, „Justiția” comunistă a organizat, tot în anul 1957, un al doilea proces (după procesul Țurcanu), în legătură cu „reeducarea” din penitenciare. Inculpații erau, de data aceasta, cei considerați a fi „șefi legionari”, care, în viziunea Securității, erau răspunzători de conceperea „reeducării” prin tortură și, în paralel cu aceasta, de reorganizarea legionarilor din închisori.

Lotul a cuprins 8 acuzați: Valeriu Negulescu, Constantin Opreșan, Aurel Popa, Iosif V. Iosif, Virgil Bordeianu, Gheorghe Caziuc, Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Dragoș Hoinic. Cu excepția lui V. Negulescu, toți ceilalți trecuseră prin „reeducarea” de la Pitești.

Spre deosebire de procesul Țurcanu, în procesul Vică Negulescu, Securității nu i-a mai reușit înscenarea, majoritatea inculpaților și martorilor negând acuzațiile aduse. Unii dintre acuzați s-au transformat, în cursul procesului, în adevărați acuzatori ai Securității. Astfel, cu un curaj extraordinar și o abilitate de jurist experimentat, medicinistul Gheorghe Calciu-Dumitreasa, viitorul preot de mare har, a demontat toate acuzațiile aduse de procuror și a arătat cine sunt adevărații vinovați ai „fenomenului” Pitești: căpeteniile Securității și șefii acestora din aparatul de partid.

Și alți acuzați, printre care Valeriu Negulescu și Costache Opreșan, au respins acuzațiile, arătând că toate atrocitățile din penitenciarele Pitești, Gherla, Târgu Ocna, Valea Neagră au fost organizate de ofițeri de Securitate cu rang înalt împreună cu funcționari din administrațiile penitenciarelor, care, exercitând presiuni fizice și psihologice majore asupra unor deținuți slabi de înger, i-au transformat pe aceștia în unelte oarbe ce au semănat teroarea și moartea printre deținuți. Gheorghe Calciu n-a negat vina primului grup de deținuți, în frunte cu Eugen Țurcanu, care au declanșat „reeducarea” prin tortură la Pitești, dar a arătat că marii responsabili sunt în altă parte, și anume în conducerea Securității.

Securitatea, în timpul anchetei, a încercat să-i determine pe acuzați să recunoască existența unor mesaje transmise de Horia Sima lui Valeriu Negulescu și apoi, mai departe, lui Țurcanu, precum și invers, iar „suportul” mesajelor –

niște chiloți pe care erau cusute, cu ață albă, texte cifrate; curat cusută cu ață albă această teorie ! Infantilismul acuzației a făcut ca, până la urmă, la proces, să se renunțe la ea.

Cu toate că acuzații n-au recunoscut la proces nici una dintre învinuirile aduse, Negulescu a fost condamnat la moarte, iar toți ceilalți la muncă silnică pe viață. După câțva timp, condamnarea lui V. Negulescu a fost și ea comutată în muncă silnică pe viață.

După proces, toți condamnații, împreună cu martorii la proces Popescu Aristotel, Dan Dumitrescu, Nutti Pătrășcanu și Voinea Octavian, precum și cu alți trei lideri ai mișcării legionare, Nicolae Pătrașcu, Pavel Grimalschi și Marcel Petrișor, sunt încarcerați la Jilava în celule special construite, ermetic închise, fără aer și lumină. Practic, au fost izolați de vii, procedeu fără precedent chiar în sumbra istorie a închisorilor comuniste. Acolo au murit Valeriu Negulescu, Costache Oprișan, Pavel Grimalschi, Popescu Aristotel, Dan Dumitrescu și Nutti Pătrășcanu, după o detenție halucinantă, descrisă de unul dintre supraviețuitori, Marcel Petrișor, în cartea sa *Fortul 13 – convorbiri din detenție* (Editura Meridiane, 1991).

Acesta a fost finalul tragic al celui de-al treilea proces al „reeducării”, înscenat de „Justiția” comunistă.

Strigătoare la cer a fost minciuna celor trei înscenări de procese pe care le-am descris mai sus.

A venit timpul ca instanțele românești și cele internaționale să inițieze un proces adevărat pentru ceea ce a constituit genocidul „reeducării” prin tortură. Există încă destui supraviețuitori care trebuie să răspundă pentru crimele lor și să arate care au fost marii vinovați. Un proces corect, care să stabilească adevărul și să figureze în toate cărțile de istorie. La fel ca procesul de la Nürnberg!

Despre Gheorghe Boldur-Lățescu, vezi „Memoria” nr. 36-37, pag. 50

MIHAI BURACU

Pitești după Pitești

Tragedia de la Pitești m-a însoțit de-a lungul întregii existențe și nu puține și din cale afară de dureroase au fost însemnele suferințelor îndurate în acel sinistru laborator al ororii fără seamăn. Miasmele descompunerilor morale îmi stăruie încă în nări. Chiar dacă unele întâmplări au avut asupra-mi urmări dureroase, ele au fost totuși mai blânde decât ale multor altora, cățărători și după aceea, vreme îndelungată, pe culmile deznădăjduirii. A fost și este un Pitești după Pitești. Sămânța răului a fost aruncată pretutindeni și maladia urii proliferază, face victime și în afara zidurilor și gardurilor de sârmă ghimpată, nu numai în interiorul lor. Prezența ei declanșează stări oribile, insuportabile și puțini îi știu numele și o pot diagnostica. Fără să ne dăm seama, maladia a fost transmisă semenilor și reperate ce-i evidențiază prezența și dincolo de adâncurile infernului sunt pretutindeni. Voi începe prin a face referiri la propria-mi existență: Prelungirea condamnării la doi ani cu alte două pedepse însumând încă trei ani de detenție! Muncile de la Bicaz!! Cei patru ani de anchetă (1972-1976) din partea Securității în condiții de așa-zisă libertate!!! Sentimentul proliferării răului în realitatea cotidianului malefic de după cacealmaua din decembrie 1989!!!! Și ca generalizare a stării de vomă politică: denunțul de toate zilele, înarmarea hoardelor de mineri conduși de torționari de profesie, alterarea spiritului religios, adularea puterii (cu cât mai mârșavă, cu atât mai adulată), manipularea mulțimilor prin foame, frig și frică. Regula de trei suplicii, simplă în esența ei, a fost deosebit de eficientă în toate locurile de detenție, dar și în regimul de pretinsă libertate și a constat atunci, dar și acum, în instituirea celor 3 „F”: foamea, frigul și frica. Foamea și frigul sunt astăzi mai cumplite pentru largi categorii sociale. Pe aproape își arată colții și teama zilei de mâine, a desființării locurilor de muncă, a bolilor ce nu mai pot fi tratate, pierderea identității de neam și de conștiință, exodul elitei intelectuale, viața planetară amenințată de deciziile unui consorțiu diabolic, stăpân absolut pe toate pârgھیile puterii: economie, finanțe, mass media, forță militară etc.. Terorismul de stat. În fiecare zi crește indicele abjecției umane de la violuri și tâlhării, la crime și jafuri la drumul mare comise de indivizi, dar și de partide și instituții pretins democratice. Voma născută din ură și frică, din foamea agonică, din crepusculul ființei morale continuă să ne însoțească. De câte ori iau în mână o bucată de săpun de rufe văd pe ea inscripționată

suferința omenească ajunsă la apogeu. Dacă Pontiu Pillat s-ar fi spălat pe mâini cu săpun de Pitești, apa folosită atunci s-ar fi prefăcut în sânge sau puroi.

Aidoma lui Iona, care a ieșit din burta chitului pentru a intra în burta unui chit mai mare, și eu, ieșind din Penitenciarul Pitești, am intrat în lagărele de la Bicz, Onești și Borzești și de acolo, la 21 mai 1954, în Mărețul „Lagăr” al Țărilor Săocialiste. Mi s-au deschis porțile infernului penitenciar către o lume viețuită de cei așa-zis liberi. Îmi doresc nespus în juru-mi o oază de tăcere, după cei cinci ani de anchetă la Securitate sau Camera 4 Spital și până la obsesivul „ia pe cinci și ține aproape” care ne însoțea marșurile epuizante către albia Canalului Morții sau cotele însângerate ale Biczului. Ultimele patru decenii de existență mi-au fost guvernate de legea tăcerii, impusă și acceptată de starea de insomnie. Am o hipersensibilitate la logosul rostit și cuvintele scrise capătă sonoritate în adâncurile ființei, unde mă rătăcesc adeseori în căutarea adevărului dorit cu fervoare pentru a fi liber într-o lume aflată de mult în lanțurile minciunilor ideologice sau ale unei satanități mereu active.

Pietroiul reeducării mi-a fost legat de gât și m-a tras de multe ori în adâncuri, în temniță, dar și în afara ei. Am încercat să rup leucoplastul de pe gură, de pe degete și de pe suflet. Scriu pentru a-mi exprima vrerea de a mă desprinde din brațele diavolului ce sălășluiește în mine. Lupta cu sinele este o componentă definitorie a luptei ce o purtăm fiecare dintre noi în planul desăvârșirii spirituale. Mântuitoare va fi în cele din urmă credința în Cel de Sus și încrederea în forțele iubirii, dacă ele mai există totuși undeva, în unități perceptibile de ultrasofisticatele instrumente de investigație a eului.

Bicz – după doi ani

Amintirea Piteștiului m-a însoțit în următorii trei ani de captivitate. Biczul a fost următorul loc al detenției mele, o altă bolgie a infernului, unde aveam să trăiesc câteva întâmplări la care mă voi referi în continuare. Lagărul de la Bicz era bine cunoscut pentru condițiile grele de muncă și de viață. Pentru mine însă, care veneam de la Pitești, unitățile de măsură ale suferinței erau cu totul altele. Într-o astfel de lume și în aceste condiții, privațiunea de libertate era totuși suportabilă. Lucram pe un șantier unde, pe lângă munca deosebit de grea și comportamentul brutal al gardienilor, puteam să mă las mângâiat de razele de soare și să simt adierea vântului. Mâncarea, bună-rea, așa cum era, puteam să o mănânc omenește. La Bicz am regăsit oameni, în sensul bun al cuvântului, unii dintre ei personalități de o aleasă cultură: poetul Lucian Valea, istoricul Dumitru Berciu, istoricul și criticul de artă Raul Șorban, pianistul Dan Mizrachi, Cornel Regman, Laurențiu Cerneț, ulterior devenit un remarcabil prozator, și mulți, mulți alții.

Îl pomenesc aici și pe Hary Harvey, evreu de origine, actor, dacă-mi amintesc bine, la Teatrul de Revistă “Constantin Tănase”. Fusese închis la Auschwitz,

unde se pare că îndeplinise funcția de „kapo”. După terminarea războiului a fost găsit culpabil de a fi colaborat cu naștii și, arestat de Securitate, a ajuns la Bicz. Într-o discuție purtată într-un cerc destul de larg, Hary Harvey a făcut o declarație mai mult decât stupefiantă. A spus că la Bicz regimul de detenție este mult mai aspru decât cel practicat de germani la Auschwitz. Pentru mine, venit din infernul de la Pitești, Biczul era un mic „rai”(?) prin faptul că puteam munci în aer liber, fără a mai fi expus riscului de a fi torturat zilnic prin pedepse de o severitate extremă, prin foame și frig. Auschwitz-ul, mai blând decât Biczul? Biczul cu condiții de existență de o mie de ori mai blânde decât cele de la Pitești și Canal? Afirmația lui H. Harvey dezvăluie cu prisosință ce-a însemnat tortura în secolul al XX-lea, în această atât de greu încercată Europă care a cunoscut două experimente cumplite: cel nazist și cel comunist.

Chiar de la începutul detenției de la Bicz am avut o întâlnire stranie cu Piteștiul. Am întâlnit aici un comandant de lagăr cu totul aparte. Cred că se numea Ștefan Iliescu și știu că era evreu de origine. S-a remarcat prin câteva lucruri ieșite din comun, incompatibile cu funcția avută. În fiecare seară la sosirea în lagăr a brigăzilor de muncă, șefii de escortă îi scoteau la raport în fața comandantului pe cei considerați indisciplinați, pe motiv că nu-și făcuseră norma sau răspunseseră obraznic milițienilor din escortă. În mod normal, comandantul trebuia să aplice celor vinovați pedepse severe: 2-3 nopți de carceră, suspendarea sau diminuarea porției de mâncare, trimiterea la locuri mai grele de muncă, privarea de dreptul la pachet etc. Ștefan Iliescu adoptase un procedeu cel puțin ciudat. Înainte de a aplica pedepsele îi întreba pe cei scoși la raport pentru ce sunt condamnați. Când cel întrebat spunea că e condamnat ca legionar, comandantul începea să se răstească: “Aaa...! legionar, ai? Păi voi ați făcut și ați dres... Marș în colonie!” Nu i se aplica nici un fel de pedeapsă. Ceilalți, deși erau învinovați de fapte mai puțin grave, erau pedepsiți exemplar. Curând, toți și-au dat seama de comportamentul neobișnuit al comandantului, încât, la un moment dat, cei scoși la raport spuneau că sunt legionari și scăpau de pedeapsă, alegându-se doar cu câteva imprecății verbale.

Punctul culminant al comportamentului său a fost însă altul, cu totul și cu totul ieșit din comun. O duminică pe lună aveam dreptul la o zi de regim administrativ: puteam să ne coasem zdrențele, să ne scuturăm saltelele, să ne facem curățenie în baracă. Într-o duminică însorită de primăvară, în timpul executării programului amintit, aproape toți deținuții eram în curtea lagărului. Dincolo de gardul de sârmă ghimpată se găsea biroul comandantului. La un moment dat se deschide ușa barăcii-birou și-l auzim strigând: “Ticăloșilor! Marș afară! Să nu vă mai prind că veniți la mine cu fel de fel de minciuni!” Din baracă au ieșit cu capul în pământ vreo 20-30 de deținuți, defilând până la poartă prin fața ochilor noștri. Am asistat la o veritabilă paradă a turnătorilor și la intrarea lor în lagăr i-am huiduit copios.

În fiecare sâmbătă seara Ștefan Iliescu se urca într-un mirador și ne ținea câte o scurtă cuvântare. Într-una din asemenea seri, cu sinceră uimire, l-am

auzit spunând: „Domnilor, aseară postul de radio Londra m-a numit călăul din Bicz. Domnilor, pe cine am omorât eu? De ce mi se acordă calificativul de călău, când eu nu am făcut rău nici unuia dintre dumneavoastră?” La o altă cuvântare, ultima de fapt, la picioarele miradorului l-am revăzut pe Marina, ofițerul politic de la Pitești, cel ce a condus reeducarea împreună cu Țurcanu. La revederea lui mi s-au tăiat picioarele de emoție. Am crezut că va începe și aici regimul de reeducare, de teroare permanentă și timp de câteva zile am trăit momente de mare tensiune, de extraordinară teamă și încordare. La foarte scurt timp după sosirea lui, comandantul a fost înlocuit. Marina nu a mai aplicat însă metodele de la Pitești. Probabil n-a mai avut voie să o facă. L-am revăzut după aceea în libertate fiind, la București, pe terasa unei berării de pe malul Dâmboviței. Nu mai știu ce s-a întâmplat cu el, dar se pare că s-a sinucis sau a fost... sinucis.

Prietena mea, Marga, a venit la vorbitor și la Bicz. În cei cinci ani de detenție am avut trei vorbitoare: unul cu fratele meu Tavi, la Timișoara, și două cu actuala soție, și în toți acești ani nu am primit mai mult de cinci pachete. Nu am primit nici o corespondență, deși eu am mai trimis destul de rar câte o carte poștală. Au fost oameni care au stat și câte 10-15 ani la închisoare, fără ca cei de acasă să știe ceva despre ei, sau aceștia despre familiile lor.

În vara anului 1953 în lagărul de la Bicz două evenimente au avut pentru mine o semnificație deosebită: vizita pe șantier a unei delegații de specialiști din cadrul C.A.E.R., veniți să evalueze stadiul lucrărilor barajului viitoare hidrocentrale și inspecția făcută de un grup de colonei de Securitate. Cu acest prilej tuturor deținuților li s-au dat haine de zeghe noi, iar mâncarea s-a îmbunătățit simțitor. Or, eu tocmai atunci eram inapt pentru munca fizică. Aveam hemoroizi și pierdeam mult sânge. Mă duceam la consult la cabinetul medical unde doctorii, deținuți și ei, ridicau neputincioși din umeri și îmi dădeau câteva supozitoare, altceva neavând ce să-mi facă.

La venirea specialiștilor din C.A.E.R. pe șantier, șeful de escortă a ținut neapărat să apărem foarte bine în ochii străinilor. El s-a postat lângă betonieră iar noi, deținuții, formam un lung convoi de perechi puse să care țargi încărcate cu beton. Purtam pe umeri un jug făcut ca să ne ușureze munca. Câțiva zeci de metri urcam o pantă abruptă și goleam țargile în fundațiile picioarelor viitoarelor benzi rulante. Șeful de escortă a dat ordin încărcătorilor de la betonieră să pună pe țargi cât mai mult. Eu am încercat să-i explic că nu pot să duc mai mult, dar a început să mă amenințe. Străinii se aflau în acel moment mai departe de betonieră. Abia am reușit să duc targa până la locul de descărcare, respectând rândul în cadrul convoiului de robi ai socialismului. Când să iau din nou targa, întâmplarea a făcut ca grupul de experți străini să ajungă în dreptul betonierei și să fie martorii următorului incident: i-am spus din nou șefului de escortă că nu mai pot căra o asemenea povară, rugându-l chiar să mă înțeleagă, dar el a urlat ca un bezmetic „Banditule, pune mâna și ridică targa!”. Mi-am dat jos hamul de la gât și l-am pus pe țargă, spunându-i că nu pot să o car. Auzind discuția aprinsă și tonul ridicat al

milițianului, din curiozitate, străinii s-au apropiat să vadă ce se întâmplă. Datorită prezenței lor șeful de escortă și-a stăpânit cu greu furia, a dat ordin să vină altul să-mi ia locul, iar fluxul muncii a continuat să se desfășoare fără alte incidente. Cred că ar fi fost în stare să mă calce în picioare, dacă nu ar fi fost privirile curioase ale străinilor.

Seara târziu, la terminarea programului, am ajuns în colonie, am fost oprit la poartă și dus în biroul comandantului de către șeful de escortă, ca să spun eu, ca bandit, cum de mi-am permis să-l înfrunt în fața delegației străine. În birou se aflau și cei 3-4 ofițeri superiori de la București, veniți de câteva zile în inspecție. Comandantul Dogaru, furios și el, m-a întrebat: „Cum te cheamă, banditul?” M-a mai întrebat câți ani am și pentru ce sunt condamnat. Apoi a continuat: „Ce ai mâncat azi, banditul?” Am spus că mâncarea a fost într-adevăr bună față de condițiile de până atunci. „Și mâncarea bună cine ți-a dat-o, banditul?”. „Am primit-o de la colonie”. „E a poporului deci. Ai mâncat mâncarea pe care ți-a dat-o poporul”. „Da”. „De unde ai zeghea nouă pe tine și bocancii noi?”. „De la colonie”. „Deci de la popor. Păi dacă poporul te îmbracă și-ți dă să mănânci, de ce nu muncești, măi banditul?”

Se pregătea probabil să dea un ordin să execut o pedeapsă cât mai aspră. Am făcut efortul să explic și să fiu cât mai convingător. Eram slab. Cadaveric. „Domnule comandant, sunt bolnav. N-am putut, nu că n-am vrut să muncesc!” A refuzat să-mi asculte argumentele. În acel moment din cale afară de critic a avut loc intervenția mai mult decât salutară a unui colonel din delegația de la București. M-a întrebat: „De ce boală suferi, tinere?” I-am spus că am hemoroizi și pierd sânge. „Și știe cineva de boala asta pe care o ai?” Am spus: „Da, mă duc la dispensar la 2-3 zile, iar cei de acolo îmi dau supozitoare, dar pierd în continuare sânge”. Într-adevăr, la fiecare scaun sângele curgea aproape șuvoi. Colonelul i-a cerut comandantului să-l cheme pe medicul de la dispensar. Acesta a venit tremurând – era deținut și el – și a fost întrebat de colonel: „Îl știi pe deținutul ăsta?” „Da.” „Știi că este bolnav?” „Da, are hemoroizi”. „E o boală gravă?” „Dacă pierde mult sânge, la vârsta lui, prezintă un anumit grad de gravitate”. „Bine”.

Aici a luat sfârșit discuția. Am fost trimis la baracă, unde am așteptat cu teamă pedeapsa ce urma să o primesc. După câteva zile a venit surpriza cea mare. Mi s-a spus să-mi pregătesc hainele și să-mi strâng lucrurile în vederea trimiterii mele la spitalul din Piatra Neamț pentru a fi operat de hemoroizi. Nu este exclus însă ca, la finalul fericit al acestui episod dramatic din viața penitenciară, să nu se fi adăugat încă o piesă la dosarul meu de bandit politic.

În intervalul cât am fost deosebit de bolnav, șeful brigăzii unde lucram a găsit de cuviință să-mi dea o muncă mai ușoară. În coasta celor două maluri ale Biczului se făceau în piatră perforări cu pichamerul. Se puneau explozibilul cu fitil și se detonau cantități uriașe de rocă, transportată apoi cu vagonetii. Astfel se săpa viitorul loc de ancorare a celor două brațe ale barajului. Unde erau fâșii de pământ, găurile se făceau cu o rangă pe care o țineam eu, sprijinită pe umăr, iar

cel care lovea cu barosul era un munte de om. Am lucrat câteva zile bune cu badea Ion, țăran de prin Ardeal, un om simplu, dar cu mult bun simț. Lucrând împreună ne-am povestit reciproc întâmplări bune și rele din propria viață, el reținând că aveam liceul terminat.

Nu mult timp după aceea, la nivelul conducerii șantierului s-a luat hotărârea împărțirii deținuților din lagăr după randamentul muncii efectuate în brigăzi fruntașe, mijlocașe și codașe. Ni s-a dat ordin să ieșim din dormitoare cu saltele, cu tot ce aveam și să așteptăm noua distribuție în cadrul brigăzilor alcătuite după criteriile amintite. Știam că voi face parte dintr-o brigadă codașă, ceea ce însemna un sfert de pâine pe zi în loc de trei, jumătate din porția obișnuită de mâncare, fără vorbitor și pachet și riscul de a ajunge pe mâna unui șef de brigadă mult mai dur și repartiția la unul dintre cele mai grele locuri de muncă. Cei din brigăzile fruntașe beneficiau de trei sferturi de pâine, porții de mâncare duble, vorbitor, scrisori, pachet, toate avantajele legate de calitatea de frunțași în producție.

În prezența comandantului și a celorlalți ofițeri, la biroul tehnic, unde tot deținuții aveau funcții de conducere (ingineri, normatori), a avut loc o ședință de organizare și de numire a șefilor de brigadă. Numirea se făcea după criterii bine stabilite, iar noi, cei peste trei mii de deținuți, pândeam cu sufletul la gură să vedem cine vor fi acești șefi. La ieșirea din biroul tehnic l-am recunoscut printre noii șefi pe badea Ion, evidențiat prin uriașa lui putere de muncă. L-am întrebat cu emoție justificată: „Bade Ioane, fi bun și spune-mi cine este șef la brigada cutare?” A răspuns: „Eu mi-s”. Nu pot să spun ce bucurie m-a cuprins. „Dar de ce întreb?” zice Ion. „Pentru că și eu sunt în brigada asta”. Bucuria lui cred că a fost mai mare, pentru că i se ceruse ca în acea noapte să facă un tabel cu membrii brigăzii și cu datele lor personale. Mi-a cerut mie să fac tabelul și l-am făcut cât mai conștiincios, mai ordonat, caligrafic chiar, deși cu caligrafia n-am făcut casă bună niciodată. În zorii zilei i-am dat tabelul să-l ducă la biroul tehnic. În următoarele zile i s-a cerut să prezinte și să facă alte tabele și situații și la rugămintea lui le-am făcut tot eu, fiind la fel de apreciate. Cum șeful trebuia să-și aleagă un normator din propria brigadă, datorită activității scriptice Ion m-a ales pe mine. În acele condiții foarte dure de muncă am avut șansa nesperată de a nu face muncă fizică. Normator fiind, aveam datoria să evaluez ce lucrau ceilalți. Devenisem un privilegiat, dar am încercat să îndeplinesc cât mai conștiincios sarcinile ce-mi reveneau. Ceilalți membri ai brigăzii erau, ca și mine, bolnavi și nevolnici, unii chiar bătrâni și de aceea m-am străduit să fiu cât mai echitabil în distribuirea volumului de muncă efectuată. Îmi permit să amintesc, în acest context, că mi-am atribuit și mie, ca normă efectuată, cantitatea medie stabilită pe brigadă, aceasta în condițiile în care se practica sistemul ca șefii de brigadă și normatorii să-și atribuie cantități cu mult peste norma făcută, pentru a beneficia de niște bonuri valorice suplimentare. În incinta coloniei era un magazin de unde, pe aceste bonuri valorice, se putea procura pâine, marmeladă, țigări, obiecte de strictă necesitate. Bonurile valorice erau echivalentul depășirii de normă.

Normatorul șef era Heinz Stănescu, un profesor universitar de germanistică din București. La întoarcerea de pe șantier îi duceam situația cu evaluarea muncii din ziua respectivă și după o lună sau două mi-a pus întrebarea: „Ascultă, Buracule, de ce te treci numai cu cantitatea de muncă efectuată de către întreaga brigadă, de regulă, sub norma obligatorie?” I-am răspuns că eu, ca unul care nu munceam, nu puteam să-mi trec o cantitate mai mare decât a celor ce munceau efectiv, cum puteau și cât puteau. M-a surprins reacția lui: „Aa, păi tu ești legionar, că numai legionarii fac așa!” Așadar lui i s-a părut o aberație faptul că, nici în condițiile de supraviețuire la limită, nu încercam să obțin favorul unanim acceptat și uzitat de mai toți, de a mă pontă cu cantități mai mari decât mi se cuveneau.

Și tocmai în situația privilegiată de normator am avut neșansa de a mă lovi de realitatea mai mult decât dureroasă a reeducării de la Pitești. Timp de câteva săptămâni, brigada mea a lucrat în vecinătatea unei brigăzi condusă de un tânăr medic, arestat pe timpul lui Antonescu ca legionar. În cei 2-3 ani de închisoare s-a atașat de câțiva comuniști aflați atunci în detenție. La eliberarea acestora după 23 August a fost și el pus în libertate ca făcând parte din comunitatea lor. Întrucât în momentul arestării era student la Medicină, i s-a oferit șansa să-și termine studiile cât mai repede. A fost numit, la scurt timp, un fel de șef al corpului medical din sistemul penitenciar, deoarece primise și grade militare. La un moment dat s-a descoperit că nu fusese închis ca membru al partidului comunist, ci ca fost legionar. Totul s-a întors împotriva lui și a fost aruncat în închisoare pentru că își ascunsese trecutul și nu dezvăluise motivul arestării din vremea lui Antonescu.

A ajuns la Bicză și a obținut statutul privilegiat de șef de brigadă. Era un tânăr simpatic, ne înțelegeam bine, el fiind șef și eu tot un fel de șef, aveam timp suficient să stăm de vorbă, evocând mai ales vremurile de altădată. Nu-i mai țin minte numele, intrat și el în conul de umbră al uitării. Am făcut imprudența să-i povestesc despre Pitești, să-i spun că am trecut prin reeducare, că am fost bătut, torturat fără milă. A fost prima mărturie, despre cele îndurate, făcută cuiva în timpul detenției. După ce mi-am făcut dureroasa mărturisire, interlocutorul meu a încheiat discuția spunând pe un ton distant: „Păi, asta înseamnă că va trebui să-i spun ofițerului politic tot ce mi-ai spus tu”. Și eu care mă așteptasem la o sinceră compasiune pentru suferințele îndurate în iadul invocat cu lacrimi în ochi. Am sentimentul că a fost convins că îi întinsesem o cursă. Fiind normator, eram probabil și eu turnător și, dacă nu se ducea el la ofițerul politic să-l informeze despre cele discutate, m-aș fi dus eu. A făcut-o în mod sigur, fiindcă după două zile am fost trimis la „munca de jos”, la lopată.

În toamna anului 1953 am plecat de la Bicză și, după o scurtă ședere la Onești, am ajuns la Borzești, unde mi-am încheiat periplul penitenciar. Aici am trecut din nou printr-un regim de exterminare datorită mâncării insuficiente și lipsei de foc. Primeam la prânz și seara câte un polonic de apă caldă cu câteva frunze de varză plutind deasupra. Era o perioadă grea a războiului rece, când a avut loc în

insulele Bermude o conferință la nivel înalt și regimul sever aplicat nouă era un indiciu că lucrurile nu evoluau după cum ar fi vrut sovieticii. În interiorul lagărului s-a instituit un regim de izolare pentru câteva sute de deținuți considerați periculoși. Printre ei am fost inclus și eu. Izolarea era totală. Nu mai ieșeam la muncă, iar așa-zisa mâncare era mai mult decât insuficientă. Cu toate că a fost o iarnă foarte grea, cu geruri și zăpezi mari, nu ni se făcea nici foc în barăci.

După câteva luni de izolare și regim de exterminare, s-a produs pe neașteptate o schimbare în modul în care eram tratați. Într-o dimineață, gardianul ne ordonă „Drepti!” și în baracă intră comandantul însoțit de doi ofițeri și de fostul șef de brigadă de la Bicaz, ajuns acum la Borzești șef al spitalului aflat în incinta lagărului. Ne-am aliniat conform ordinului dat și comandantul cu însoțitorii lui au trecut prin fața rândurilor noastre. Deținutul medic se uita la noi cu atenție, arăta cu degetul, iar cel vizat ieșea afară din rând și i se spunea să-și facă bagajul. Degetul arătător s-a oprit și asupra mea. După ieșirea din baracă, am fost dus și internat în spital și aici, spre marea mea surpriză, am fost supus unui regim cu totul neobișnuit de supraalimentare. Dimineța, după gamela cu terci primeam o ceașcă de lapte cald și o lingură cu miere. La prânz, tot ca supliment, primeam câte o bucată de carne prăjită în sânge. La scurt timp am înțeles că cei slăbiți, cu înfățișare cadaverică după anii de detenție, urma să ne refacem măcar sub aspectul înfățișării, în vederea unei apropiate eliberări. La jumătatea lunii aprilie au început plecările din lagăr, la câte 2-3 zile, în loturi de aproximativ o sută de deținuți. Imediat după internarea în spital, mă cheamă medicul șef, fostul șef de brigadă de la Bicaz și îmi zice: „Măi, Buracule, ești T.B.C.-ist într-o fază avansată! Dacă spui cuiva altceva, ne-a luat dracul pe amândoi”. Omul a simțit că a greșit atunci față de mine și a încercat să repare greșeala comisă la Bicaz.

Am ieșit și eu pe poarta lagărului în ziua de 21 mai 1954, de Sfinții Împărați Constantin și Elena. În această zi m-am născut pentru a doua oară. Seara târziu, după ora 22, înainte de a fi duși la gară, comandantul lagărului ne-a ținut un scurt discurs. Lotul respectiv, printre ultimele eliberate în primăvara aceluia an, era format din peste o sută de deținuți și, în esență, ni s-a spus că am fost pedepsiți suficient pentru sentimentele dușmănoase nutrite față de regimul popular și că societatea ne oferă șansa de a ne reabilita prin muncă cinstită în regim de libertate. Singura condiție exprimată pe un ton imperativ în discursul comandantului a fost aceea de a nu spune nimănui unde am fost și prin ce am trecut.

Am întipărit în conștiință cele spuse de comandantul lagărului de la Borzești și ani de zile după aceea grija mea de căpătâi a fost să păstrez această taină pentru mine și pentru cei foarte apropiați mie. Soarta m-a favorizat, pentru că ceea ce am realizat în viața mea s-a datorat acestei impuse prudențe. Am reușit să termin facultatea la Iași, depășind condiția de bandit. Voi continua prin a arăta ceea ce a reprezentat pentru mine cea de a doua închisoare, petrecută în așa zisă lume liberă.

Turnu Severin – după 20 de ani

După douăzeci de ani, la Turnu Severin, am avut prima reîntâlnire, în forme din cele mai dure, cu ororile reeducării de la Pitești. Până la episodul dramatic, început în 1972 și continuat timp de aproape două decenii, este necesar să revin, pentru o mai bună înțelegere, la situația din anii imediat următori ieșirii mele din detenție.

Deși solicitasem domiciliul în București, unde se aflau sora și câțiva frați, care puteau să mă ajute, oferindu-mi adăpost și hrană, la eliberare Securitatea mi-a stabilit D.O. la Caransebeș. Decizia m-a întristat profund, dar acum îmi dau seama că ea s-a dovedit a fi în timp mai mult decât benefică. În momentul arestării terminasem liceul, dar nu dădusem examenul de bacalaureat. Interesându-mă la liceu despre situația mea școlară, l-am întâlnit pe domnul Pisc, fost secretar al Liceului „Traian Doda” în 1949 și director acum în 1954. Pe un ton foarte hotărât mi-a spus că trebuie să dau bacalaureatul, insistând, obligându-mă chiar să fac pasul decisiv pentru viitorul meu. A fost foarte ferm în decizia sa, reușind să mă determine să-l susțin în ciuda faptului că cei cinci ani amputaseră grav cunoștințele mele școlare și, în plus, în locul limbii franceze examenul se dădea acum la limba rusă și în locul limbii latine, ca unul ce urmașeam secția umanistă, trebuia să susțin examenul la matematică. În luarea examenului providențial mi-a fost ajutorul acordat de doamna profesoară de limba rusă, Nedelcu (?), și de strălucitul și foarte severul profesor de matematică Ilie Loziciu. La rusă mi s-a fixat, indiferent de biletul tras, tratarea prin citire în limba rusă și traducerea în limba română a unei lecții despre Maxim Gorki. Proba la acest obiect am luat-o învățând cele două texte pe dinafară. La matematică am primit fițuica și am copiat-o fără să-i înțeleg conținutul. Profesorul Ilie Loziciu era considerat un profesor dur. La el concesiile sau intervențiile de orice fel se loveau de un refuz categoric. Ajutorarea mea a fost singura excepție de la principiile respectate de-a lungul unei lungi cariere de profesor de liceu și profesor universitar. M-a ajutat, fără a fi și profesorul examinator la această disciplină, la respectivul examen.

După această mare reușită, m-am hotărât să urmez cursurile unei facultăți de profil umanist. Nu neapărat anii de închisoare mi-au dat primul imbold de a absolvi o facultate. Motivul a fost cu totul și cu totul de ordin sentimental. Prietena din anii de liceu, la ieșirea mea din închisoare era studentă în anul III la Electrotehnică la Iași. La luarea unei asemenea decizii mă obliga statutul meu de fost bandit, logodnic și apoi soț al unei studente, viitor inginer. Numai și numai de dragul ei am luat hotărârea de a urma cursurile unei facultăți, ceea ce presupunea și un efort susținut în însușirea materiei pentru examenul de admitere și asigurarea unor surse de existență. Primul îndemn a fost așadar unul de ordin sentimental. Voiam, trebuia să fiu, la înălțimea soției în curând absolventă a facultății. A fost alături de mine tot timpul și acest lucru m-a ajutat foarte mult.

Am reușit să ajung la Iași și m-am înscris la Facultatea de Filologie,

specialitatea română-istorie, secția fără frecvență. Am reușit să iau extrem de dificilul examen în toamna anului 1955. În sinea mea mă consideram deja absolvent al unei facultăți de înalte studii politice, frecventată timp de cinci ani, zi și noapte, la Timișoara, Jilava, Târgșor, Canal, Pitești, Bicz, Onești și Borzești. Odată luat examenul de admitere la Filologie, pragurile ce le aveam de trecut se arătau din ce în ce mai înalte și mai dificile. Gândul la cei cinci ani de studenție penitenciară m-au întărit în hotărârea de a izbândi și în această luptă cu destinul. Or, eu am mai avut o altă mare șansă. La înscrierea în facultate mi s-a cerut să completez un formular de fișă autobiografică. Printre altele am scris că am început liceul în 1941 la Făgăraș și în anul 1947, în urma decesului mamei mele, m-am transferat la Caransebeș și am luat bacalaureatul în 1954. Nimeni de la serviciul de cadre nu a numărat ca să-și dea seama că eu, de fapt, în loc de opt ani, făcusem treisprezece ani de liceu. La completarea fișei nu am făcut decât să urmez indicația primită la ieșirea din detenție, la 21 mai 1954, la Borzești, când comandantul lagărului a spus că nu avem voie să declarăm nimănui unde am fost și prin ce am trecut. În 1956-1958, după revoluția din Ungaria au fost eliminați din facultăți toți studenții cu dosare negre: foștii deținuți, fii de preoți, de chiaburi, de elemente dușmănoase regimului popular. Am scăpat atunci datorită dosarului meu curat ca lacrima, precum și datorită faptului că printr-un concurs de împrejurări Securitatea îmi pierduse urma. În timpul arestărilor din 1958 am fost căutat la adresa declarată la venirea la Iași, dar de acolo plecasem de trei ani. Lucrul acesta l-am aflat de la doamna care-mi oferise găzduire pentru câteva luni de zile. Am absolvit în 1960 Facultatea de Filologie, Secția română-istorie, la examenul de stat obținând și calitatea de șef de promoție cu media 9,25, cu 25 de sutimi mai mult decât șeful promoției studenților de la zi. A fost primul an când absolvenții celor două secții, zi și fără frecvență, au dat împreună examenul de stat. În ultimul an de facultate eram profesor suplinitor de limba și literatura română în comuna Prăjeni, raionul Hârlău. Învățam în disperare, pentru că mi se părea că nu știu mare lucru, iar absolvenții la cursurile de zi sunt ași în materie. O profesoară universitară de istorie, evreică, pare-mi-se că o chema Benditer, m-a felicitat pentru tratarea subiectului și răspunsurile date la întrebările celor din comisia ce-l avea ca președinte pe Al. Dima. Ea nu știa ce trecut port în spate și ce greu mi-a fost și că am albit la Pitești la 21 de ani, dânsa crezând că albirea părului s-a datorat nopților de nesomn consacrate studiului. Făceam impresia unui veritabil insomniac intelectual.

La absolvirea Facultății de Electrotehnică, în 1957, soția a solicitat la repartitie postul de inginer la Fabrica de Cement din Gura Văi, la 9 km de Turnu Severin. A fost repartitia în cea mai apropiată localitate de Caransebeș, unde își trăia ultimii ani de viață mama ei, care o înfiase când avea doi ani, o crescuse cu dragoste și acum se confrunța cu anii grei ai bătrâneții aducători de boli și tot mai multe și mai mari nevoi legate de viața de zi cu zi.

Ne-am stabilit așadar la Turnu Severin. La facultate, la fiecare început de an

școlar mi se cerea să aduc o dovadă că sunt în câmpul muncii, într-un domeniu apropiat de specificul facultății. Printr-un concurs de împrejurări am obținut postul de bibliotecar în comuna Hinova, la 18 km de Turnu Severin, desfășurându-mi activitatea de slujitor al cărții timp de un an și jumătate, până când o nefericită și plină de tâlc măsură de ordin politic a permis conducerii raionale să afle că am statutul de fost deținut politic. În 1958 s-a luat hotărârea, nu știu dacă a fost pe plan național sau doar local, să fie date afară din serviciu soțiile foștilor deținuți politici. Dureeroasa soartă a avut-o de îndurat și secretara Fabricii de Ciment Gura Văi, care a reacționat în felul ei, spunând că soțul tovarășei inginer Buracu a făcut pușcărie politică. Știa acest lucru, deoarece lucrasem la Biczăz în aceeași brigadă cu soțul dumneaei. Urmare a neobișnuitei intervenții a fost darea mea afară din postul de bibliotecar, invocându-se și un text de lege potrivit căreia nici un fost deținut politic sau de drept comun nu avea voie să lucreze ca gestionar. Funcția de bibliotecar prevedea și asumarea gestiunii cărților aflate în patrimoniul instituției.

Pentru a obține adeverința necesară la facultate, timp de câteva luni am practicat diferite munci manuale: zilier pe șantierul arheologic din zona castrului roman Drobeta, încărcător și descărcător de lemne la un depozit din gara Vârciorova, zilier pe un șantier de amenajări hidrotehnice din comuna Hinova, de unde am obținut adeverința necesară la facultate. Pentru continuarea studiilor a trebuit să stau doi ani de zile departe de familia abia întemeiată, activând ca profesor de română în raionul Hârlău, la școlile din Prăjeni, Coarnele Caprei, Ceplenița, Buhalnița și Hodora. La solicitarea unui post de suplinitor în raionul respectiv, bineînțeles că nu am făcut nici o referire la trecutul meu. Mulțumite de activitatea mea de dascăl, organele de acolo voiau nici una, nici două să mă promoveze la Secția de Învățământ a raionului. Tot așa, mai târziu, la Strehaia, s-a intenționat înscrierea mea în partid și la Turnu Severin primirea în redacția ziarului „Viitorul”, organul județean de presă al partidului. Cu multe emoții, dar și cu tact am reușit să mă eschivez în fața acestor oferte, pentru a nu mă afla din nou în conflict cu aceleași organe, care, în necunoștință de cauză, voiau să mă promoveze.

În 1960 am absolvit facultatea și am solicitat Inspectoratului Școlar al raionului Turnu Severin să mă încadreze ca profesor de limba și literatura română la o catedră vacantă de pe raza raionului, indiferent unde. Catedre se găseau destule, dar organele de partid ale raionului nu au putut să-mi accepte primirea în învățământ din moment ce nu am putut fi compatibil cu munca de simplu bibliotecar. Am fost nevoit să mă întorc în raionul Hârlău și abia în 1962, tot printr-un concurs favorabil de împrejurări, am primit o încadrare la școala generală și liceul din Strehaia, făcând zilnic naveta Turnu Severin – Strehaia, între anii 1962-1966. Se creaseră între timp regiunile și la Regiunea Craiova fusese numit proaspăt șef la inspectoratul de învățământ profesorul Dumitru Voicu. El îmi cunoștea dosarul cu probleme grele încă de la Turnu Severin și, poate tocmai de aceea, mi-a și dat

titularizarea la Strehaia.

În încercarea de a evada din județul unde eram bine cunoscut pentru trecutul meu politic, ne-am transferat la Timișoara, soția la I.R.E. Banat, iar eu la liceul din comuna Peciu Nou. Urma să ne facem și buletin de Timișoara, dar nu am reușit în această tentativă, Timișoara fiind declarat oraș închis. Am revenit la Turnu Severin și de abia în 1967 am obținut o catedră la o școală generală și după un an am fost titularizat la Liceul economic. De astă dată îngerul meu cel bun, că am avut parte și de astfel de îngeri, a fost Ion Ungureanu, coleg de clasă la Liceul „Traian Doda”. Era acum inspector șef la municipiu și m-a titularizat, prefăcându-se că nu mă cunoaște. După câțiva ani organele de partid i-au reproșat această numire, dar a scăpat luându-l pe „nu știu” în brațe. M-am achitat mai mult decât conștiincios de îndatoririle ce-mi reveneau ca dascăl de limba și literatura română. Au fost apreciate spectacolele și montajele literar-artistice organizate la Strehaia și Turnu Severin cu texte din opera marilor clasici: M. Eminescu, G. Coșbuc, V. Alecsandri, T. Arghezi etc. Timp de cinci ani m-am bucurat de o pace și o liniște ușor umbrite de unele discordii de la Cenaclul Literar al Casei de Cultură, unde fusesem numit președinte fără voia mea. Am avut și liniștea să scriu și posibilitatea să public în presa locală colaborând, cu poezii îndeosebi, la diferite reviste: „Tribuna”, „Orizont”, „Familia”, „Convorbiri Literare” etc.

În tot ce am publicat în acești ani nu am făcut concesii de ordin ideologic și nu am înălțat imnuri de slavă partidului și regimului. Erau versuri care conțineau și note de un optimism sincer datorat și semnelor promițătoare de schimbare politică. Eram după anul 1964, anul ieșirii tuturor deținuților politici din închisoare; 1965, anul declarației de independență față de Moscova; anul 1968, de protest vehement împotriva acțiunii de reprimare a Primăverii de la Praga.

În acest climat de prosperitate intelectuală a intervenit necunoscutul îmbrăcat în haina odiosului Pitești. Cei cinci ani ai păcii cu mine însumi și cu semenii mei au luat sfârșit în mod neașteptat și cât se poate de brutal, fiind readus la statutul de „bandit” trecut prin diabolicul Pitești, școală a urii de clasă, a urii de Dumnezeu și de neam. În după amiaza zilei de 28.XI.1972, domiciliul mi-a fost percheziționat de doi ofițeri de Securitate și trei cadre ale Miliției. Obiectivul urmărit a fost găsirea de arme, manifeste legionare și aur sau valută. Organele trimise să execute percheziția s-au comportat civilizată, dar s-au simțit vădit jenate că nu au găsit nimic din ceea ce căutau. Mi s-a cerut la un moment dat să cobor în beci și să însoțesc un milițian cu grad inferior, însărcinat să cotrobăie într-un loc unde aș fi putut ascunde obiecte compromițătoare. A fost o diversiune pentru ca, în absența mea, să o întrebe pe soție unde păstrez ascunse pistolul și manifestele legionare. Răspunsul dat a fost cât se poate de clar. Ele nu există, iar la categoria pistoale le-a arătat panoplia de la intrare. Pe ea erau expuse două pistoale din secolele XVIII- XIX cu mânerul de argint, adevărate bijuterii, moștenite de la tata, dar absolut inofensive. Ca să nu plece cu mâna goală, au luat totuși cele două pistoale, cinci săbii expuse pe aceeași panoplie, o carte și o revistă găsite între cele șase-

șapte mii de cărți ce-mi burdușeau dulapurile lipite de pereții unei camere transformată în bibliotecă. Cartea și revista confiscate erau volumul IV din *Oameni care au fost* de N. Iorga și un număr din 1927 al Revistei „Viața Românească”.

După plecarea celor ce făcuseră percheziția, în aceeași seară, am redactat două memorii adresate conducerii Securității Statului din județul Mehedinți. Protestam în scris împotriva confiscării obiectelor amintite. Pistoalele nu mai puteau fi folosite ca arme de foc și, ca și săbiile, erau păstrate pentru caracterul lor ornamental, fiind mult mai puțin periculoase decât un topor oarecare. Îmi exprimam și revolta pentru confiscarea celor două cărți într-un an declarat *An Internațional al Cărții*. Ele purtau semnătura a două personalități foarte apreciate de culturicii regimului. E drept că în „Viața Românească” erau publicate impresiile lui M. Sadoveanu cu ocazia unei vizite în Basarabia, iar cartea lui N. Iorga conținea medalionul scris la moartea celor doi martiri legionari, Moța și Marin. Prin tot ce au scris, N. Iorga și M. Sadoveanu se situau mult deasupra oricăror bănuieli că ar fi avut simpatii pentru o ideologie reacționară.

A doua zi am fost să depun cele două memorii. Cât timp am așteptat înregistrarea lor, probabil a fost declanșat un sistem de atenționare și a apărut în biroul de la secretariat un ofițer în civil. Mi-a cerut să-l însoțesc la comandant, colonelul Toma Popescu, unde timp de două ore, numindu-mă de câteva ori “bandit”, am fost ținut la un veritabil stâlp al infamiei. Mi-a reproșat lucruri știute în mod sigur din declarațiile autoincrimatoare de la Pitești. M-a acuzat de participarea la exercițiile nocturne de instruire militară, de pregătirea făcută de a deveni un fel de șef de cuib, cu șanse de a accede la poziții mai înalte în ierarhia legionară. Nu mi-a dat voie să mă apăr în nici un fel și în finalul rechizitoriului colonelul a exclamat: „Ești un legionar din categoria aceloră din care poți să tai și o bucată de carne și tot nu curge sânge!” Timorat în fața atâtor acuzații, simțeam cum intru în panică. Singurul act de curaj comis atunci a fost la finalul discuției. Mi-am dat seama că aceste convingeri nu pot fi zdruncinate și am declarat că mă consider o victimă, făcând și distincția între un călău și victima sa. Am spus că, din punctul meu de vedere, între a fi călău sau victimă e preferabilă condiția de victimă. În ziua următoare au fost trimiși să-mi controleze biblioteca Nicolae Chipurici, directorul Arhivelor Statului, și Mite Măneanu, funcționar al aceleiași instituții. Zile la rând mi-au puricat toate cărțile și câteva zeci de exemplare au fost puse deoparte pentru a fi ridicate ulterior. Percheziția a avut și alte două urmări, s-a hotărât confiscarea unui valoros document istoric: *Manifestul* lui Eftimie Murgu, tipărit la Lugoj în 1848. Am făcut și în acest caz contestație la Consiliul Superior al Arhivelor Statului. La o ședință pe țară a șefilor organizațiilor județene de arhivistică a fost luată în discuție contestația făcută. Pentru susținerea contestației a fost la București soția și, probabil, în fața lacrimilor ei, documentul a fost lăsat în păstrarea familiei.

De o cu totul altă natură, dar într-un fel tot percheziție, a fost și inventarierea obiectelor din colecția de artă populară, adunate din diferite colțuri de țară. Au

fost fișate și inventariate peste o sută de obiecte și dintre acestea patrusprezece urmau să fie declarate obiecte de patrimoniu și să intre în dotarea unui Muzeu Național ce urma a fi înființat în baza Legii asupra patrimoniului. Muzeul nu a mai fost constituit și bunurile inventariate mi-au rămas în proprietate, dar mi s-a pus în vedere că nu am voie să le vând s-au să le înstrăinez.

După această paranteză, revin pe larg la urmările percheziției și la ancheta declanșată în noiembrie 1972 și desfășurată până în martie 1976. Vreme de patru ani am fost chemat de două-trei ori pe săptămână la Securitate și aceasta chiar în timpul orelor de curs. Mi s-a cerut în termeni imperativi să semnez în condică și prezența la orele când eram convocat la sinistra instituție. Am fost anchetat de locotenent-coloneii Popa și Vișan. Convocarea se făcea telefonic sau prin venirea la școală a maiorului Dumitru Dumitru. El răspundea de problemele de învățământ și era și locțiitorul politic al inspectoratului județean. Nu de puține ori mă acosta pe stradă pentru a-mi comunica ziua și ora următoarei ședințe. Pe parcursul câtorva ore aveau loc discuții aprinse, urmate întotdeauna de declarații date „de bună voie și nesilit de nimeni“ (?). S-au reluat acuzațiile referitoare la activitatea de Frate de Cruce la Liceul „Radu Negru“ din Făgăraș, la marșurile nocturne și exercițiile militare, pregătirea mea pentru viitoarea funcție de șef. Pentru a-mi demonstra că știu totul despre ceea ce fac zi de zi, porneau de la o situație reală și îmi cereau să relatez despre natura convorbirilor colegiale sau amicale și despre persoanele cu care am stat de vorbă. La librăria frecventată aproape zilnic apăruse o carte a lui N. Iorga și doi tineri m-au abordat într-o discuție asupra cărții și a autorului ei. A doua zi am fost chemat la ordin, reproșându-mi-se pe un ton de profundă indignare că mi-am permis să fac aprecieri nu întrutotul favorabile asupra unei personalități atât de importante, devenită și victima unui odios asasinat comis de legionari.

Fiul unei bune cunoștințe, avocatul și scriitorul Romulus Cojocaru, urma să dea examenul de admitere în liceu. La rugămintea tatălui l-am meditat la limba și literatura română până la susținerea examenului, fără a pretinde o recompensă bănească. Ca să se revanșeze, domnul Cojocaru m-a chemat de câteva ori la masă, când îl avea oaspete de onoare pe Dumitru Radu Popescu. În comuna Dănceu, nu departe de Turnu Severin, își trăia bătrânețea învățătorul Popescu, tatăl scriitorului. D.R. Popescu era pe atunci președintele Uniunii Scriitorilor, iar avocatul era membru al aceleiași uniuni. De câte ori venea să-și vadă tatăl, poposea la Severin, în casa domnului Cojocaru. Totul culmina cu o masă dată în cinstea înaltului oaspete. Nu eram singurul invitat la aceste ospete, iar la Securitate mi s-a cerut să fac referire la cei aflați în jurul mesei și la discuțiile purtate, cele mai multe cu caracter literar. Cum era și firesc, mi-am exprimat nedumerirea că eram anchetat despre o personalitate de prim rang, investită și cu înalte funcții politice. Pe lângă calitatea de președinte al Uniunii Scriitorilor, D.R. Popescu era și membru în Comitetul Central al P.C.R. și deputat în Marea Adunare Națională. La nedumerirea exprimată mi s-a răspuns fără nici un echivoc: „Lasă că știm noi

cine este D.R. Popescu, fiu al unui element dușmănos, un reacționar rămas credincios convingerilor politice dintr-un trecut aruncat la lada de gunoi a istoriei”.

Discuțiile purtate de-a lungul celor patru ani de anchetă au atins nu de puține ori un ton vehement și conțineau afirmații incriminatorie. Totul a luat sfârșit printr-o ședință la care a fost invitată să participe și soția. În biroul ajutorului de comandant se aflau mai multe persoane îmbrăcate în civil, pe unele dintre ele văzându-le pentru prima dată. Cel dintâi a luat cuvântul comandantul adjunct și a început prin a se adresa direct soției: „V-am chemat și pe dumneavoastră pentru a vă arăta adevărata față a unui bandit cu care ați conviețuit în aceeași casă timp de 21 de ani”. Tonul folosit era el însuși incriminator și avea menirea să ne intimideze. Cu bandiții nici nu se putea vorbi altfel. Reacția soției a fost neașteptată și a avut efectul unei adevărate bombe. Și-a scos liniștită din geantă o agendă și a spus: „Eu sunt inginer la Uzina de Vagoane și șef al Serviciului de Investiții. Datorită acestei funcții iau parte la multe ședințe și întotdeauna îmi notez data, locul ședinței, problemele discutate și numele celor care se află în prezidiu. Vă rog așadar să vă spuneți numele și, dacă e posibil, gradul pe care îl aveți”. Stupoare. Vorbitorul a rămas cu gura căscată. Buimăcit parcă, luat prin surprindere, a dat curs solicitării, și-a spus numele și gradul, la fel procedând și ceilalți. Discuția s-a desfășurat după aceea pe un cu totul alt ton. Acuzațiile au fost făcute într-un limbaj urban, în ciuda faptului că erau dintre cele mai grave: eram un individ marcat de trecutul meu, situându-mă și în noile condiții de viață pe o poziție reacționară, evidentă în tot ceea ce fac. Erau învinuiri gratuite și trădau o rea intenție crasă, așa că am replicat: „Dar dumneavoastră în felul acesta puteți să interpretați și de ce merg pe stradă pe un trotuar anume și nu pe celălalt”. Răspunsul a fost pentru mine neașteptat. Dar și izbăvitor: „Da! și aceasta se poate interpreta”. Nu mai era vorba despre ceea ce fac și spun, ci despre interpretarea cuiva împluternicit cu harul justiției divine. Stăteam sub semnul aleatorului, la bunul plac al unei instituții atotputernice și nu trebuia decât să mă supun deciziilor acestei puteri discreționare, chiar dacă ele frizau absurdul. Sub efectul acestor cuvinte, m-am limpezit sufletește. M-am simțit eliberat de frica de frică, știind că într-o astfel de lume nu eu sunt cel care îmi pot hotărî destinul. Din acel moment m-am schimbat radical în forul meu interior și în contactul cu semenii. Până atunci respectasem cu strictețe interdicția de a spune cuiva unde am fost chemat și pentru ce. Eliberat de frică, am început să spun în cancelarie, cu voce tare, că am fost adeseori convocat la Securitate și că mi s-a cerut în repetate rânduri să dau diferite declarații. Câteva zile după aceea am fost chemat la tovarășul Ilie Matei, secretar II cu propaganda pe județ. (Tov. I. Matei a fost ulterior promovat în funcția de prim-secretar în județul Caraș Severin și și-a încheiat cariera politică în decembrie 1989 în funcția de prim-secretar P.C.R. al județului Timiș.)

La școală mi s-au cerut două note explicative și am fost discutat, în absența mea, de colectivul de conducere, la 28 ianuarie 1976. În dimineața zilei imediat

următoare, venind să-mi fac orele, directorul liceului, vizibil marcat de o emoție puternică, îmi spune că trebuie să mă prezint imediat la Inspectoratul școlar. I-am spus că voi merge după ce îmi voi termina orele, dar a insistat asupra termenului imediat, deoarece eram așteptat în regim de urgență de către inspectorul șef. M-am dus. Inspectorul șef, Mihai Burci, mă aștepta și el cuprins de o puternică stare emotivă. Mi-a spus să-l urmez. Clădirea nouă a organelor de conducere județene era împărțită în două, jumătate era a Consiliului Popular Județean și cealaltă jumătate a Comitetului Județean de Partid. Am urcat scările și pe urmă am coborât pentru a ajunge la biroul tovarășului Matei. La intrarea în birou am fost măsurat cu ochii chiar de la ușă de omul cu al doilea rang în ierarhia de partid. După întrebările de rigoare (cum mă numesc, ce vârstă am și de câți ani lucrez în învățământ) a trecut la tratarea problemelor ce pentru mine erau de un interes capital. Avea în mână două foi de hârtie dactilografiate pe ambele pagini ce conțineau un raport redactat de conducerea Securității și cuprindea șapte puncte. Mi se reproșa, printre altele, că la excursia făcută în 1975 la Semenic, cu clasa la care eram diriginte, la banchetul dat în cinstea absolvirii liceului am permis să fie aprinse lumânări la masa festivă. „Pe cine am pomenit și pentru ce ne-am rugat?” Era o referire clară la efectuarea unui ritual religios. A urmat apoi acuza că am acasă un perete întreg acoperit cu icoane. Am replicat că sunt fiu de preot și le am de la tatăl meu. Tot cu caracter religios era acuza că merg aproape în fiecare duminică la biserică și, ca dovadă că ei știu tot ceea ce fac și ce gândesc, mi s-a spus că dețin până și informația despre câte lumânări am aprins și la ce icoane m-am închinat în ziua de 21 mai. Ce să-i fi spus? Că îi mulțumesc Domnului că la asemenea sfânt praznic, cu mulți ani în urmă, am ieșit din închisoare? Altă acuză: postul de radio Europa Liberă a comentat favorabil un articol publicat de mine în săptămânalul „Tribuna” de la Cluj, la rubrica „Condiția literaturii române în școală”. „Pe cine cunosc și cu cine am relații la acest post de radio?”

La sfârșitul discuției de câteva ore, mi-a spus că am comis fapte incompatibile cu calitatea de activist de partid (?), orice cadru didactic responsabil cu educația tinerei generații fiind investit cu această calitate. Biroul executiv al județenei de partid urma să analizeze într-o ședință viitoare faptele săvârșite și să ia o hotărâre definitivă. Până atunci îmi este interzis de a mai merge la biserică. Discuția a luat sfârșit. Am fost puternic marcat de ea și de amenințările abia voalate exprimate de tovarășul secretar. În sinea mea luasem deja hotărârea de a nu respecta interdicția impusă. Mi-am spus că, dacă tot e să mă dea afară din învățământ, măcar să o facă pe motivul că merg la biserică și mă închin lui Dumnezeu. Îmi acceptam soarta fără a intra în conflict cu mine însumi. Știam că de acum, în ceea ce mă privește, zarurile au fost aruncate.

Și așa a și fost. În martie sau aprilie s-a ținut ședința biroului executiv, printre altele fiind discutat și cazul meu. Securitatea cerea luarea hotărârii de a fi demis din învățământ. Zarurile au fost aruncate, dar nu au ieșit pe voia celor care le-au aruncat. Salvatoare a fost intervenția făcută de Țuțuianu, un vechi ilegalist, care,

după ce s-a dumirit că e vorba de un cadru didactic, a spus că nu este cazul să se ia o hotărâre cu caracter politic, deoarece mi se poate încena mult mai ușor comiterea unui delict de drept comun, o luare de mită sau o tentativă de viol. În consecință, s-a luat hotărârea ca organele competente să acționeze în sensul celor sugerate.

La scurt timp după ședință am aflat de la o mai veche cunoștință despre cele discutate și hotărâte. Fiind într-o stare de bună dispoziție bahică și animat de cele mai bune intenții, după mai multe ezitări, mi-a dat această informație ca fiind din sursă sigură. M-am văzut nevoit să-mi schimb comportamentul în relațiile cu elevii, părinții acestora și colegii de breaslă. Dacă până atunci îi primeam în casă când veneau să-mi ceară o carte, un sfat, un ajutor moral, am trecut la măsura de a-i ține la poartă, considerând că intrarea în casă, în antreu, făcea posibilă introducerea sub o piesă de mobilier a unui plic cu bani sau a unui obiect de valoare. Ele ar fi putut fi folosite în înscenarea unei luări de mită. Refuzam până și cunoștințe mai apropiate în tentativa de a face o intervenție de orice fel. Treptat am dobândit și un statut de imunitate morală.

După 1989 am aflat că la nivelul întregii țări au fost supuse aceluiași gen de anchete persoanele considerate că reprezintă un potențial pericol politic. Cortegiul învinuirilor și abuzurilor comise împotriva mea a fost însă mult mai lung și voi încerca să fiu cât mai succint în prezentarea lor.

Încă din 1972 s-a decis interdicția de a mai publica. Redacția organului de presă locală a primit ordin ca asupra mea și asupra activității mele să se aștearnă o tăcere totală.

În 1977, cu prilejul Centenarului Războiului de Independență, am organizat pentru toți elevii școlii o excursie de o zi în Bulgaria, la Vidin. În ajunul excursiei a venit tabelul vizat de Securitate, singurul șters de pe listă am fost eu, organizatorul.

Ca să nu fie confiscate a trebuit să trecem pe numele soției arma de tir, cumpărată pentru fiica noastră, și mașina de scris. Arma o cumpărasem pentru ca Mihaela-Maria să nu se simtă frustrată de interdicția de a face sport, datorită unei boli de inimă. Permisul de portarmă l-am luat pe numele meu și mașina de scris am trecut-o tot pe numele meu. Atunci când prin lege înscrierea lor la miliție a devenit obligatorie, datorită cazierului, ele nu mai puteau fi în dotarea mea și le-am trecut pe numele soției. De tot hazul a fost întâmplarea prilejuită de obligația obținerii permisului de portarmă și pentru armele cu aer comprimat. Soția mea a devenit singura femeie-vânător din județul Mehedinți, membră a Asociației Vânătorilor și Pescarilor Sportivi. După trei ani arma a trebuit totuși să fie predată și nu am putut să o recuperăm nici după 1989.

Destul de des, pentru a stârni nedumerirea și apoi bănuielile vecinilor, venea să-mi bată în poartă un milițian în uniformă. Misiunea lui era să verifice starea mașinii de scris și, în mod deosebit, dacă o păstrăm acasă. Conform unor prevederi legale, apărute peste noapte, nu aveam voie să o împrumutăm nimănui și nici o altă persoană nu avea dreptul să o folosească chiar la mine acasă.

Nesocotirea acestor interdicții putea avea drept consecință confiscarea ei. Am fost rugat de vreo două-trei ori de persoane cunoscute să le împrumut mașina doar pentru câteva zile. I-am refuzat politicos și pot avea astăzi bănuiala că au fost trimise anume, în ideea că voi da curs rugămintilor și se va ivi motivul de a o confisca.

Printr-un elev de la seral, contabil la partid, după mai multe tentative ratate, am reușit prin 1982 să obțin pentru fiica mea un loc la o excursie organizată în Anglia de către B.T.T. Cu două zile înaintea plecării, pe tabelul trimis spre avizare la Securitate numele fiicei mele apărea tăiat. Revoltate, soția și fiica s-au dus în audiență la același vechi și statornic prieten, colonelul Toma Popescu. La protestele lor li s-a răspuns cu zâmbetul pe buze că nu are ce să caute într-o excursie în Anglia capitalistă o fiică de „bandit”. I s-a spus că solicitanta este membră de partid și răspunsul a fost: „A greșit cine a primit-o în partid”. Aici este necesară o paranteză. La examenul de admitere la Facultatea de Construcții din Timișoara, Mihaela-Maria a ocupat locul al doilea și s-a remarcat prin silință și comportare pe tot parcursul anului I. Secretarul P.C.R. pe facultate i-a cerut să depună dosarul de înscriere în partid. A încercat să se eschiveze sub motivul că are mult de învățat și că are probleme cu sănătatea. Solicitățile depunerii dosarului au devenit tot mai insistente, aproape ultimative. Disperată, m-a întrebat: „Tată, ce să fac?” Nu eram în situația de a-i da o soluție acceptabilă pentru un răspuns la o astfel de solicitare și, în ultimă instanță, i-am sugerat să le spună că tatăl a fost deținut politic. „La câți ani a fost condamnat?” „La doi ani”. „Și ce este acum tatăl tău?” „Profesor”. „Atunci înseamnă că a fost reabilitat pentru a obține dreptul de a lucra în învățământ și, în fond, nu pe tatăl dumitale îl facem membru de partid, ci pe dumneata”. Și cu asta basta. Dosarul a fost depus și a fost primită în partid cu unanimitate, fără să se mai facă vreo referire la trecutul tatălui.

La plecarea din biroul comandantului, cu lacrimi în ochi, soția i-a spus: „Nu-i nimic. Va merge altădată”. „Niciodată! a venit replica. Sunt copiii de muncitori care au dreptul de a călători în străinătate. Un asemenea drept nu-l va căpăta niciodată odrasla unui „bandit”.

Profesor am fost 30 de ani și am simțit permanent deasupra capului brațul cel lung al regimului, ținând amenințătoare sabia lui Damocles. Au fost situații când lucrurile au luat înfățișarea unui absurd greu de imaginat. O elevă din clasa a-XI-a, în pauza mare a unei zile de școală, mă roagă să ies din cancelarie pentru că are să-mi spună ceva important. Era într-o stare de emoție puțin obișnuită. Îngăima cuvinte cărora eu nu reușeam să le descifrez înțelesul. Își frământa mâinile și privea neliniștită la cei de pe coridor. Voia să-mi spună ceva, dar îi era teamă să o facă. Mă ruga să nu spun nimănui ce voi afla de la ea și minute întregi am privit la un recital al unei frici greu de înțeles. Abia la sfârșitul celor douăzeci de minute ale pauzei mari, când i-am spus că trebuie să mergem la clasă, s-a decis să-mi spună ce avea pe suflet, dar numai după ce s-a asigurat, sub formă de jurământ din parte-mi, că nimeni nu va afla ceea ce urma să-mi comunice. I-am jurat că voi

păstra secretul numai pentru mine și, dacă va fi nevoie, îl voi duce în mormânt. Dezvăluirea ei a întrecut, la vremea aceea, imaginația mea de om trecut prin toate relele. Mi-a spus că a fost chemată la Securitate și i s-a cerut să mă supravegheze cu multă atenție la clasă și în școală și să dea săptămânal note informative asupra comportamentului meu și asupra modului de a preda materia la un obiect cu un pronunțat caracter ideologic. A plecat împăcată că mi-a spus tot ce avea de spus și că nimeni nu va afla nimic despre cele destăinuite. Spusele ei m-au convins că se căutau piese din ce în ce mai grele pentru dosarul meu de „bandit”. În marea ei vigilență, Securitatea avea în vedere să îl completeze cu noi și noi piese acuzatoare.

După 1989, profesorul de marxism-leninism Antonie Vișan, lector la cabinetul municipal de partid, mi-a spus și el că a fost chemat de comandantul Securității, același Toma Popescu, și i s-au înmânat teancuri de maculatoare de limba română ale unor elevi din diferite clase. În foarte scurt timp trebuia să le citească, să verifice conținutul ideologic al celor predate de mine și să redacteze în scris o notă informativă.

Eram așadar o minusculă vietate menită să se zbată în plasa de păianjen țesută cu multă măiestrie. Scenariul era făcut și materializarea lui era urmărită metodic în toate detaliile și cu maximum de acuratețe. Lespedea tombală era de mult pregătită și aștepta la marginea gropii. După trista experiență de la Bicaz, am mai făcut destăinuiri asupra tragediei de la Pitești doar câtorva colegi de cancelarie și numai în discuții purtate între patru ochi. Sunt convins că în structurile actualei puteri sunt foarte multe elemente ale fostului regim și de aceea evit să dau numele unor persoane amintite în rândurile de față. Aceeași convingere m-a determinat să nu-mi cer dosarul de la Securitate. Cum mi l-ar da în întregime spre consultare, când mulți dintre anchetatorii și informatorii de atunci sunt și astăzi în activitate? Cu ani în urmă primeam informația potrivit căreia maiorul (fostul maior) Dumitru Dumitru își desfășoară activitatea de ofițer S.R.I. într-unul din județele Moldovei.

Am făcut toate aceste ample referiri la drama suferită pe parcursul unei jumătăți de secol pentru o mai bună înțelegere a „fenomenului Pitești după Pitești”. Generalizarea răului și a monstruosului la nivelul întregii țări face perfect îndreptățită folosirea de astă dată a termenului de „fenomen”.

România capital-comunistă de azi după 50 de ani

Am fost și sunt în continuare „bandit”. Dovada – rândurile de față. Am urmărit în anii de după eliberarea din detenție, cu uimire, dar și cu spaimă cum întreaga țară a început să cunoască, sub forme mai mult sau mai puțin vizibile, dar aceleași în esența lor, germeii și formele embrionare ale răului experimentat cu metode ultraștiințifice la Pitești și în celelalte centre de reeducare. Sămânța satanică aruncată acolo a prins, s-a înmulțit și, astăzi chiar, la cei 13 ani de după acel

decembrie al ieșirii noastre din raiul (?) comunist, constat că trăim încă într-un Pitești după Pitești, făcând aproape imposibilă smulgerea din satanismul ce a pus stăpânire pe noi, timp de o jumătate de secol, în această misterioasă trecere dintre milenii. Căci ce altceva a fost numărul imens de informatori ai securității, trăitori chiar în sânul familiilor, punându-se preț și pe vânzarea de frate, de părinte și de fiu? Ce este apoi regimul de înfometare la care a fost și este supusă întreaga țară de ani și ani de-a rândul? Dar frigul și întunericul care sporește cu noi monștri chinurile nopților unor ierni din care ieșim înjumătățiți sufletește și cu trupurile sfărtecate de mușcăturile gerului?

Nu același lucru îl constituie obligația de a aduce laude celor ce ne supun unui regim de tortură morală, făcându-ne robi ai minciunii? Nu din subteranele Piteștiului au ieșit haitele de ucigași cu bâte și topoare care au invadat în plină zi și-n plină vară centrul capitalei în 1990 și 1991?

Repet deci: în multele ceasuri de sumbră deznădejde am sentimentul că mă aflu iarăși și iarăși într-un Pitești după Pitești. Îmi vine nespus de greu să constat că sunt prea puțini cei ce deslușesc azi, acum și aici, însemnele puterii satanice. Ele ne guvernează viața de zi cu zi, murdărindu-ne și înjosindu-ne și pregătind, cu îndelungă răbdare și stăruință, aruncarea noastră în adâncurile cele mai fără de sfârșit.

Criza morală ce a cuprins România este atât de profundă încât revenirea la normalitate nu s-a putut face nici prin jertfele celor peste o mie din decembrie 1989. Cu lecțiile temeinic învățate rublocrației deveniți peste noapte dolarocrați și-au dovedit abilitatea de a păstra frâiele puterii. Mai nefastă și mai dureroasă decât practica ingineriilor financiare este practica ingineriilor morale. Torționarii, călăii sau transformat în mod miraculos în revoluționari, stâlpi ai puterii, făuritori ai unei Români capital-comuniste. Într-un asemenea capital-comunism asistăm neputincioși la înroșirea hârtiei de turnesol, la o a doua internaționalizare (globalizare, mondializare etc.), soră geamănă cu internaționalizarea roșie, comunistă. Lagărul (?) țărilor libere în care trăim este guvernat în numele fericirii și democrației de minciună, impostură, teroarea foamei, a frigului și a griii pentru ziua de azi și de mâine.

Doamne Isuse Hristoase, fiul lui Dumnezeu Celui Viu, miluiește-ne pe noi păcătoșii și dă-le orbilor lumina celor nevăzute, mușilor cuvântul pentru a rosti adevărul din veac, surzilor puterea să audă cântecul de jale al robilor în căutare de hrană și de speranță și dă-le celor nevolnici și înfricoșați brațe pentru a lua cu vrednicie sabia dreptății și a adevărului spre a sluji de-a pururi slavei Tale, acum și-n veci vecilor. Amin!

Despre Mihai Buracu, a se vedea „Memoria” nr. 39, pg. 31

MARIANA SIPOȘ

Cei care nu vor să uite: Brașov, 15 noiembrie 1987

Simpozionul „Mișcări și acțiuni disidente în perioada comunismului târziu” (organizat la Brașov între 14 și 16 noiembrie 2003 de către Institutul Român de Istorie Recentă și Asociația „15 Noiembrie 1987”) a fost gândit ca o încercare de a face o analiză dintr-o perspectivă comparativă a disidenței din anii '70 –'80. În plus, ca în fiecare an, se marchează astfel omagierea revoltei anticomuniste a muncitorilor brașoveni din 15 noiembrie 1987.

În prima zi, aula Universității “Transilvania” a fost arhiplină. Participanților din Brașov sau celor veniți din București, Cluj, Iași, Olanda, Germania, Anglia, li s-au adăugat personalitățile orașului care au ținut în cuvântul lor să omagieze curajul muncitorilor brașoveni. Cel mai “inspirat” a fost reprezentantul organizației PSD Brașov, care a ținut să precizeze că se face mesagerul președintelui Ion Iliescu și al premierului și că domnul președinte i-a sugerat să insiste pe faptul că Revolta din Brașov a pregătit Revoluția din Decembrie '89. Afirmatia a stârnit protestul doamnei Doina Cornea, invitată la simpozion, care, atunci când i s-a dat cuvântul (după ce notabilitățile orașului, odată îndeplinită misiunea protocolară, plecaseră din sală), a spus că nu vede de ce domnul Iliescu vrea să facă legătura între cele două evenimente, din moment ce nu a existat nici un fel de solidarizare cu muncitorii de la Brașov, arestați și pedepsiți crunt pentru protestul lor. Pe de altă parte, amintirea numelui premierului în acest context a fost pur și simplu o gafă – dacă nu chiar o sfidare, din moment ce muncitorii de la Brașov care l-au recunoscut pe consilierul domniei sale, Ristea Priboi, ca fiind ofițerul de Securitate care i-a anchetat și bătut în urma revoltei, a devenit din călău acuzator și-l târâște prin sălile tribunalelor pe unul dintre cei mai curajoși muncitori de atunci, prezent de altfel în sală, și care a spus în cuvântul său că nu se va lăsa intimidat de puterea actuală. Cu aceeași demnitate și fermitate în fața pericolelor care pândesc din nou democrația în România, au vorbit și Constantin Ticu Dumitrescu sau fostul disident Vasile Paraschiv, care referindu-se la lipsa de solidarizare cu muncitorii brașoveni a spus: „Am înțeles teama lor intelectuală de atunci. Astăzi nu pot să mai înțeleg de ce nu pot să-și ridice vocea”.

Simpozionul a adus la Brașov cercetători români și străini precum Dennis Deletant, specialist în istoria Securității, Georg Herbstritt, expert al Autorității

Gauk de la Berlin, specialist în istoria STASI, Ioana Boca, Ruxandra Cesereanu, Marius Oprea, Stejărel Olaru, Armand Goșu, Ionuț Dogaru, Dragoș Petrescu, Adrian Niculescu, Dorin Dobrințu și Mariana Sipoș, precum și personalități care s-au remarcat în lupta împotriva comunismului, printre care marele disident rus Vladimir Bukovski sau Coen Stork – diplomat olandez, ambasador al Regatului Olandei în România în perioada 1988-1993, unul dintre cei mai înfocați susținători ai celor care protestau față de regimul comunist.

Punctul culminant al simpozionului l-a constituit fără îndoială prezența, în a doua zi a simpozionului, a lui Vladimir Bukovski. Din păcate, conferința sa excepțională nu a fost înregistrată de nici o cameră de televiziune, deși toate televiziunile centrale au corespondenți la Brașov. Lipsă de profesionalism? Lipsă de cultură? Deranjează prezența lui Vladimir Bukovski în România, așa cum deranjează și în Rusia unde i se interzice intrarea, după ce în primii ani de după destrămarea Uniunii Sovietice s-a putut întoarce și a avut chiar acces în arhivele secrete unde a putut fotocopia mii de documente, publicate apoi în volumul *Judecată la Moscova*¹ ?

Judecând după reacțiile oficialităților la comentariile lui Bukovski la Brașov, potrivit cărora Moscova ar fi avut un amestec în Revoluția din 1989, se pare că da, Bukovski nu e binevenit în România! (De altfel, nici anul trecut, la lansarea cărții *Bukovski la Sighet*, în afara echipei mele de televiziune, nici o altă cameră nu a fost prezentă la Târgul de Carte Gaudeamus, înnobilit astfel de prezența lui Vladimir Bukovski. La fel, directorul Radioului public, care organizează Târgul de Carte, dl. Dragoș Șeuleanu, nu a avut nici măcar minimul respect, ca gazdă, de a-l saluta pe Bukovski, deși a trecut pe lângă marele disident cu câteva minute înainte de a începe lansarea cărții sale.)

Nici la Brașov nu a venit vreo personalitate a orașului să-l salute. Am văzut teleshows în țări din Occident în care vizita lui Bukovski era prima știre a zilei. La noi, președintele țării spune că ideile lui Vladimir Bukovski despre KGB și Securitate i-au fost «injectate» și că e victima «mentalității staliniste». Este greu de explicat o asemenea atitudine față de un model de demnitate și curaj în anii comunismului sovietic, arestat de nenumărate ori, internat în lagăre psihiatrice pentru că era considerat foarte periculos pentru regim chiar și într-o închisoare obișnuită².

Mai mult, când în noiembrie 1987 muncitorii brașoveni s-au revoltat, Bukovski – povestește Dorin Tudoran – a participat la manifestația de solidaritate organizată de exilul românesc în fața Ambasadei României de la Paris.

Câteva ore după conferința lui Bukovski, cine trecea din întâmplare prin centrul Brașovului putea vedea câteva zeci de oameni adunați în jurul unui monument, așteptând începerea unui ceremonial. Opt preoți (unul era episcop) își puneau

¹ Publicat și în românește la Editura Albatros în 1998.

² Vezi volumul autobiografic *Și se întoarce vântul*, publicat de Academia Civică, 2003.

odăjdiile, iar câteva femei împărțeau lumânări asistenței și aranjau tăvile cu colivă, pâinile, sticlele de vin pe bordura de granit.

Pe cruce se putea citi inscripția:

A fost ridicat acest sfânt monument în cinstea brașovenilor care, în acest loc, la 15 noiembrie 1987, învingându-și teama și disprețuind moartea, au cântat «Deșteaptă-te, române» și au cerut căderea dictaturii comuniste. 15 Noiembrie 1997.

De data aceasta, camerele de televiziune erau prezente. După o așteptare prelungită, notabilitățile orașului au sosit și a început o slujbă religioasă de pomenire a lui: Ioan, Cornel, Viorel, Roza, Nicolae. Puteai presupune că numai rudele și prietenii celor amintiți știau în ce condiții au murit. Oricum, numele lor nu se afla înscris pe cruce.

A urmat depunerea unor coroane de flori; dacă erai în față puteai desluși cu greu ce scria pe panglicile coroanelor: din partea Sindicatului 15 Noiembrie, Prefecturii, Consiliului Județean, Primăriei, câtorva partide politice (PSD, PRM, PNL, PNȚCD), Poliției Române, Jandarmeriei, Sindicatului Roman, Asociației Decembrie 1989, Sindicatului «Dreptate și frăție». Ceilalți, mai din spate, nu aveau de unde să știe, nimeni nu îi anunța pe purtătorii coroanelor, totul se petrecea pe mutește, până când corul celor opt preoți a crezut de cuviință să cânte «Deșteaptă-te, române»,

Puteai presupune că se aducea astfel un omagiu celor care au murit în timpul revoltei din 15 noiembrie 1987. Nu era așa. În timpul manifestației, nu au murit oameni. Întrebând în dreapta și în stânga, puteai afla că cei pomeniți au murit în timp, după aceea, că într-adevăr participaseră la revoltă, fuseseră arestați, bătuți, torturați în anchetele Securității. Dacă numele lor ar fi fost trecut pe cruce, ar fi trebuit ca toate acestea să fie înscrise în piatră. Am vrut să aflăm amănunte de la rudele lor. Nu se aflau acolo. Nu fuseseră chemate? Cine le-ar fi putut interzice să vină?

O privire de jur-împrejurul zonei îți ridica destule semne de întrebare: la fiecare colț, polițiști dotați cu bastoane de cauciuc vegheau ca totul să se desfășoare fără incidente. Desigur, nu te puteai întreba ce incidente puteau apărea? Poate sosirea unui grup masiv de muncitori de la „Roman” care să ceară, ca și în urmă cu 16 ani, condiții decente de trai, așa cum prevede Constituția? Sau sosirea unui grup de studenți care fuseseră în grevă zile în șir și care, mai știi, s-ar putea solidariza cu muncitorii?

Când, după mai bine de o oră de slujbă și depunere de coroane, au urmat discursurile, au vorbit mai mulți. Nu s-au prezentat. Probabil erau prefectul, primarul, președintele Asociației 15 Noiembrie; oricum, nu se auzea nimic. Nu era nici o instalație de sonorizare, zgomotele firești ale orașului erau mai puternice, la trei-patru metri treceau mașini, troleibuze. La sfârșit a vorbit și unul dintre preoți care a promis că e ultimul an când nu există o stație de amplificare la ceremonial. De ce era așa greu să se aducă una încă de anul acesta, nu se știe. Fonduri

pentru organizarea simpozionului au existat suficiente, dacă luăm în considerație condițiile excelente de cazare a participanților (în Poiana Brașov).

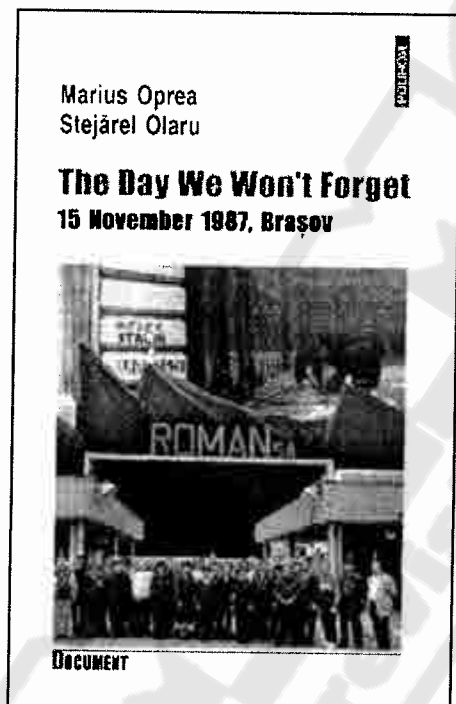
Pe obrazul unui singur om am văzut o lacrimă. L-am întrebat cine este. Un muncitor șomer. Își amintea ce fusese în noiembrie 1987. Participase la revoltă. Fusese prieten cu cei care nu mai erau în viață.

Vântul a putut să stingă în acest răstimp de zeci de ori lumânările aprinse și reaprinse. Una se afla în mâna fostului ambador al Olandei, Coen Stork. Domnia sa nu a fost invitat să vorbească aici. Bineînțeles, nici Vladimir Bukovski.

Pe stradă treceau femei, bărbați, copii. Unii așteptau în stație sosirea troleibuzului.

Fapt important însă: la Brașov a fost lansată ediția în limba engleză a cărții *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987*, a istoricilor Marius Oprea și Stejărel Olaru.

Pentru cei care nu vor să uite!

Ziua care nu se uită – 15 noiembrie 1987, Brașov, acum și în ediție engleză (*The Day We Won't Forget – 15 November 1987, Brașov*) este titlul cărții semnate de Marius Oprea și Stejărel Olaru de la Institutul Român de Istorie Recentă din București, carte apărută în 2002 la Editura Polirom din Iași.

O semnalăm cititorilor din nou în această săptămână, cu prilejul aniversării a 16 ani de la revolta brașovenilor începută de muncitorii din secția 440 a Întreprinderii de Autocamioane Brașov.

Această revoltă, știm acum, a semnalizat începutul sfârșitului epocii Ceaușescu. Cartea reconstituie evenimentele pe baza interviurilor cu participanții înșiși, în mărturii concrete și detaliate.

Cartea include și unele documente din arhiva Securității, comentarii ale postului de radio „Europa Liberă” din timpul revoltei, precum și câteva discuții și opinii ale unor persoane apropiate de evenimente.

Lidia Bradley, SUA

Memoria în prezent

„90 la sută...“

„Evenimentul Zilei“ nr. 3428 din 10 iulie 2003 publică un interviu cu Dumitru Iuga luat de Andreea Pora, intitulat cu litere de-o șoapă: „90 la sută dintre deținuții politici erau informatori“. (Dumitru Iuga, electronist în Televiziunea Română, ca și alți șase colaboratori, au fost implicați într-un proces în 1984 pentru faptul de a fi organizat mișcarea pentru libertate și dreptate socială. Dumitru Iuga a fost condamnat la 12 ani, iar ceilalți la câte 5 ani închisoare.)

Meritul Andreei Pora e că a „selecționat“ – din spusele lui Dumitru Iuga – cea mai abjectă declarație din toate câte pot să fie, ca mai apoi să ne-o ofere nouă, tuturor, ca pe-o ofrandă ce ne-o binemerităm. Titlu năpraznic pe pagina „1“, dar și pe pagina „5“. Nouă, foștilor deținuți politici, nu numai că ni s-a adus ofensa că nu ne-am fi „purificat“ în închisorile comuniste (e sigur că nu ne-am „purificat“), sau că am devenit iremediabil alterați, dar iată, am fost cică și 90% informatori!

Asta le întrece pe toate. Întrebare de 25 de puncte: se știe, ori e lesne să deduci că un fost deținut politic a fost dus acolo unde a fost dus, în urma unei „demascări“, recte a unei informări făcute de către cineva. Acel „cineva“ se presupune că viețuia în libertate. Logic. Informatorul aflat în libertatea comunistă și-a turnat semenul care a intrat în pușcărie. Curat murdar, deși-i și „logic“. În fapt, unde erau cei mai mulți turnători? În libertate sau în pușcărie? Întrebăm asta întrucât interviul lui Dumitru Iuga e confuz. S-ar subînțelege că acești turnători s-ar fi aflat – culmea! – în pușcării! Și – ca o culme a culmilor – 90% dintre cei închiși! Cu alte cuvinte, Securitatea și-a băgat în pușcării propriii săi informatori (gata formați și instruiți) sau că tocmai acolo (dintr-o vocație venită din senin) se turnau unii pe alții într-o veselie de nedescris. Și tot de-acolo Securitatea și-ar fi „recrutat“ alți și alți informatori. Pentru ce? Ca să se toarne unii pe alții la infinit, deja printre cei ce erau închiși? Și unde, mă rog Dvs.? Dincolo de niște uși cu zăvorul tras. În închisori! Și dacă da, cui i-ar fi folosit aceste turnătorii? Ce puteau să tot spună deținutul „x“ despre deținutul „y“? Sau, și mai caraghios: ce puteau să tot toarne 90% dintre deținuți contra celor 10 procente de deținuți – vezi Doamne, rămași imaculați? Și până la urma urmelor, de la 90 de procente până la 100%, câte procente mai erau ca să se realizeze eventual cel mai năstrușnic plan de pe întregul Mapamond? Poporul român era format sută la sută din informatori!

Iar dacă am ajuns a ne prăvăli pe-un tobogan al rușinii într-un asemenea hal și iureș degradant ce ne întunecă definitiv privirea, dați-mi voie să vă relatez ceva

ce întrece un alt imaginar. De data asta e vorba despre ceva real. S-a întâmplat la Braşov cu prilejul sărbătoririi celui de-al X-lea Congres al foştilor deţinuţi politici din România, desfăşurat la sfârşit de iunie anul curent.

Iată şi „evenimentul”. Domnul Otilian Neagoe, prefect PSD al judeţului Braşov, aflat în prezidiul lucrărilor, a rostit aceste memorabile cuvinte pentru care cei 356 de delegaţi ai AFDPR l-au aplaudat îndelung:

„Asociaţia AFDPR (a spus prefectul PSD de Braşov) reprezintă în acest prezent CEA MAI ÎNALTĂ INSTITUŢIE MORALĂ A ŢĂRII”.

Nu ştim cât de sincere au fost cuvintele prefectului de Braşov, dacă nu au fost rostite din complezenţă, dar oricum ele se opun categoric infamului interviu publicat, credem noi, ostentativ, de către „Evenimentul Zilei”. Probabil şi din dorinţa de-a epata înspre senzaţional. Fie, dar nu oricum. Nu ne putem transforma, iacă așa, dintr-o Instituţie morală a ţării – cum a spus prefectul de Braşov – într-o Asociaţie de mocirloşi, unde foştii deţinuţi politici şi-au depăşit calitatea de persecutaţi ai unui regim, turnându-se unii pe alţii cu o furie de saltimbanci. Mulţi dintre foştii deţinuţi politici sunt azi buni. Anatema aruncată de „Evenimentul Zilei” o pot citi şi nepoţii. Şi nu-i scuzabil sub nici o formă. Am spus „ostentativ”, întrucât şi subsemnatul a lucrat cu un alt redactor al ziarului „Evenimentul Zilei” – e vorba de dl. Cristian Levant – un articol cu titlul „Securişti câtă frunză, câtă iarbă”. Acel articol n-a fost publicat, pentru că, nu-i așa?, ar fi fost „neinteresant”. Vechile grade de securiști au căpătat un fel de imunitate providențială pentru a putea intra și ele în capitalism. Au și intrat. Azi nu ne mai bat, dar ne dirijează și ne maltratează în plan economic. Ne conduc fabrici și uzine, sunt puternici, își iau salarii de zeci de milioane de lei, unii sunt aleși și-n Parlament, au ajuns chiar și-n CNSAS! – ei au slujit Instituția socialistă, azi o servesc pe cea capitalistă. În schimb, interviul cu Dumitru Iuga – confuz în absolut toate punctele de vedere, dar care acuză pe foştii deţinuţi politici de cel mai greu păcat, cel al delaţiunii (de turnători) – a văzut lumina tiparului.

Anatolie Paniş

*

În perioada 21-28 iunie 2003 a avut loc la Universitatea din Piteşti al V-lea Congres Mondial al Matematicienilor Români. La sugestia și susținerea financiară a domnului profesor dr. Cornel Constantinescu de la Universitatea din Zürich, am editat un album cu prezentarea celor mai reprezentative scene de tortură aplicate tinerilor studenți și elevi din România care s-au opus bolșevizării țării noastre în așa-numitul „Experiment Pitești - reeducarea prin tortură” în perioada 1949-1952. la fiecare album am anexat și Directivele NKVD pentru țările din orbita sovietică, K-AA/CC 113, indicația NK/003/47, prin care se poate explica tot ce s-a întâmplat în România în anii '50-'60. Toate textele din album cu prezentarea „experimentului Pitești” și descrierea scenelor de tortură, precum și directivele menționate mai sus au fost editate în limbile română și engleză. Aceste documente au fost înmânate participanților din 23 de țări (S.U.A., Franța, Anglia, Australia,

Germania, China, Rusia și altele), atât de naționalitate română cât și de alte naționalități, și s-au bucurat de un foarte mare succes.

Prof. univ. dr. Ilie Popa

*

Simpozionul Internațional Pitești 2003

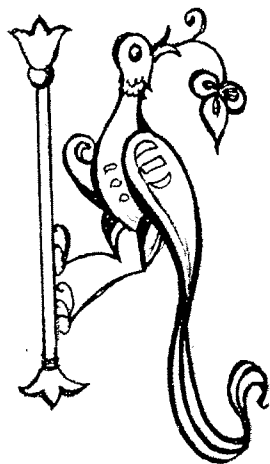
În perioada 26-28 septembrie 2003 a avut loc la Pitești cel de-al III-lea Simpozion Internațional „Experimentul Pitești – reeducarea prin tortură”. Simpozionul a fost organizat de Primăria Pitești, filiala Argeș a Fundației Culturale Memoria, filiala Argeș a A.F.D.P.R., Muzeul Județean Argeș și Institutul de Istorie Recentă din București. De asemenea trebuie menționat că această ediție, ca și primele două, s-a bucurat de sprijinul unor buni români și patrioți atât din țară, cât mai ales din diaspora, dintre care evidențiem

în mod deosebit pe domnul profesor dr. Cornel Constantinescu de la Universitatea din Zürich.

La festivitatea de deschidere, care a avut loc în sala mare a Primăriei municipiului Pitești, au luat parte peste 200 de participanți din România, Republica Moldova și Franța.

Lucrările au fost deschise de domnul profesor univ. dr. Ilie Popa, *chairman* al simpozionului, cu un moment de reculegere în memoria tuturor victimelor comunismului. A urat „Bun venit” participanților și mult succes lucrărilor simpozionului. S-a dat citire mesajelor primite de la Comunitatea Românilor din Statele Unite ale Americii, prin profesor dr. Mircea Sabău de la Universitatea din Chicago, din partea Casei Regale Mihai I, din partea Episcopiei Argeșului și Muscelului, prin preot profesor Nicolae Brânzea, din Franța de la domnul Cicerone Ionițoiu, din partea PNȚ-CD.

Au luat cuvântul: primarul municipiului Pitești, domnul Tudor Pendiuc, care a subliniat printre altele: „Este o bucurie să constatăm că acest simpozion a intrat în tradiție și că aduce noi teme și noi abordări. E un beneficiu adus tuturor, cei de azi și cei de mâine. Cred că politicul e forțat, ușor-ușor, să recunoască faptele trecute”; părintele vicar al Episcopiei Argeșului și Muscelului Nicolae Brânzea, arătând că Biserica sprijină acest eveniment, a precizat: „Chiar noi ne-am plătit tributul, mulți preoți ortodocși cunoscând închisorile comuniste. Și în aceste locuri, închisori cu restricțiile știute, reușeau să țină slujbe de Crăciun și Paști, dovadă că sufletul uman nu poate fi încătușat.” Au mai luat cuvântul domnul Ticu Dumitrescu, președintele AFDPR, istoricul Adrian Cioroianu, doamna Ioana Raluca Arnăuțoiu, fiica conducătorului grupului înarmat „Haiducii Muscelului”, domnul Sergiu Rizescu, președintele AFDPR Argeș, doamna Lucia Hossu-Longin

de la Televiziunea Română, reprezentanți ai CNSAS, Institutului Român de Istorie Recentă – București, Institutului de Istorie Orală Cluj-Napoca. Lucrările în plen s-au încheiat cu proiecția filmului *Un iad numit KAPANKA – uciderea lui Gheorghe Ursu*, realizat de doamna Lucia Hossu Longin.

A urmat o scurtă vizită la Complexul Monumental „Experimentul Pitești”, care a fost inaugurat cu această ocazie, după care s-a vizitat expoziția special amenajată cu acest prilej în holul Muzeului Județean Argeș, clădirea nouă. Expoziția conține, pe lângă scene tipice de tortură practicate în „reeducări”, nume și portrete ale marilor personalități martiri ai comunismului, portrete ale membrilor principalelor grupări înarmate de luptă împotriva bolșevizării României. Complexul Monumental „Experimentul Pitești” se află în fața fostei închisori de deținuți politici din Pitești, care a fost cedată unor firme de construcții în anul 1991. Clădirile au fost complet modernizate, iar camerele de tortură folosite la „reeducări”, prin care au trecut circa 5 000 de tineri, în majoritate studenți și elevi, au dispărut.

În după-amiaza zilei de 26 septembrie și pe 27 septembrie, s-a desfășurat simpozionul propriu-zis în vechea clădire a Muzeului Județean Argeș, în două secțiuni: *Experimentul Pitești, reeducare prin tortură și Lupta grupurilor înarmate împotriva bolșevizării României*. Au fost prezentate de către foști deținuți politici sau tineri cercetători 68 de lucrări, din care menționăm: *Aspecte privind începutul acțiunii de „reeducare” la Penitenciarul Suceava, Exponenții reeducării de la Pitești și regimul de represiune, Extinderea acțiunii de „reeducare”. Cazul Gherla (1950-1951), Abuzul psihiatric. Cazul Vasile Paraschiv, Grupuri de rezistență anticomunistă din Munții Făgăraș reflectate în dosarele Securității, Participarea cadrelor militare în grupările armate anticomuniste din zona Argeș-Muscel, Haiducii Muscelului – grupul de rezistență Nucșoara, Grupul de rezistență Șerban Voican, Grupul de rezistență din Munții Arnota, Grupul Frații Paragină ș.a.* În după-amiaza zilei de 27 septembrie au avut loc mese rotunde, corespunzătoare celor două secțiuni, cu dezbateri aprinse, în care s-au formulat întrebări, s-au dat unele răspunsuri.

În ultima zi, pe 28 septembrie, s-a făcut o vizită la Biserica Domnească și la Mănăstirea din Curtea de Argeș.

Lucrările primelor două ediții au fost editate în două volume și prezentate la această ediție.

Majoritatea lucrărilor prezentate la primele două ediții au fost publicate și în revista „Origini” din New York, iar o parte din ele în almanahul „Origini” din 2002.

Atât această ediție, cât și primele două, s-au bucurat de o bună mediatizare în presă, la mai multe posturi de televiziune locale, naționale și din străinătate.

Prof. univ. dr. Ilie Popa

Unde sunt cei care nu mai sunt

B

În urma apariției (Memoria nr. 40-41, pag. 140-151 și Memoria nr. 43, pag. 114-120) a unor materiale și liste cu numele unor etnici germani, victime ale comunismului, domnul Cicerone Ionițoiu, neobosit cercetător, ne-a trimis o completare la aceste liste, pe care le publicăm în numărul de față.

BACH Anna – n. 1923 la Jimbolia – Timiș, a fost deportată de NKVD pe 15.01.1945 și a murit în URSS la muncă forțată.

BACH Nicolaus – originar din Jimbolia – Timiș, a avut aceeași soartă ca Bach Anna (vezi mai sus).

BACH Martin – n. 7.06.1886, a fost trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan în 1951 și a murit la Dropia pe 21.07.1957.

BACHMANN Katherina – n. 1920 la Sânnicolaul Mare – Timiș, a fost ridicată de NKVD pe 15.01.1945 și deportată în URSS unde a murit, la Donbass, în 1947.

BACHMANN Peter – n. 1906 la Sânnicolaul Mare – Timiș. A avut aceeași soartă în 1947.

BAHR Elisabeth – originară din Lugoj, a murit după 1945 la muncă forțată, la Ambiskaia.

BAIER Michael – n. 23.03.1926 în com. Slimnic, jud. Sibiu, a fost ridicat de NKVD pe 15.01.1945 și a murit în Donbass (URSS) în 1947.

BAIER Elisabeta – n. în com. Slimnic, jud. Sibiu, a fost deportată în Donbass (URSS), unde a murit.

BAIER Simion – n. 11.04.1902 în com. Slimnic, jud. Sibiu, a fost deportat de NKVD pe 15.01.1945 în URSS, unde a murit la Donbass în 1946.

B

BAIER Thomas – n. 28.09.1927 în com. Slimnic, jud. Sibiu, ridicat și deportat de NKVD, a murit în Donbass în 1946.

BAJER Josef – n. 1900 la Iecea Mare – Timiș, a fost deportat de NKVD pe 15.01.1945 și a murit la muncă forțată în bazinul Doneț.

BALTHASAR Anna – n. 1889 la Cenadul Mare – Timiș, a fost trimisă cu domiciliu forțat în Bărăgan, unde a murit.

BALTHASAR Anna – n. 1892 la Cenadul Mare – Timiș, a avut aceeași soartă.

BALTHASAR Elisabeta – n. 1911 la Cenadul Mare – Timiș, a fost omorâtă de comuniști pe 5.10.1944, la intrarea sovieticilor în comună.

BALTHASAR Elisabeta – din Cenadul Mare – Timiș, deportată în Bărăgan cu domiciliu obligatoriu, unde a murit pe 20.11.1955.

BALTHASAR Nicolaus – n. 1901, din Cenadul Mare – Timiș, deportat în Bărăgan cu domiciliu obligatoriu, unde a murit pe 20.05.1953.

BALTHASAR Nicolaus – n. 1905 la Cenadul Mare – Timiș, a fost împușcat de comuniști pe 8.10.1944 la intrarea sovieticilor în sat.

BALTHASAR Nicolaus – n. 1927 la Cenadul Mare – Timiș, a fost deportat de NKVD în URSS pe 15.01.1945, și a murit la Stalino (Ucraina), la muncă forțată.

BALTHASAR Nicolaus – n. 1905 la Cenadul Mare – Timiș, a fost deportat de NKVD în URSS pe 15.01.1945, și a murit la muncă forțată în Ucraina.

BALTHASAR Peter – n. 1902 la Cenadul Mare – Timiș, a fost deportat de NKVD în URSS pe 15.01.1945 și a murit la Stalino (Ucraina) pe 23.03.1947.

BALTHASAR Peter – n. 1928 la Cenadul Mare – Timiș, a fost deportat cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, unde a murit.

BALSER (n. KUHN) Maria – n. 1929 la Ghilod – Timiș, a fost deportată de NKVD pe 15.01.1945 și a murit în 1946 în lagărul de la Ceasoviar (URSS).

BANDENDURG Margareta – n. 1879 la Jimbolia – Timiș, a fost deportată cu domiciliu obligatoriu în 1951 și a murit în Bărăgan, la Bumbăcari, în 1962.

B

BAUER Nicolaus – n. 1908 la Teremia Mică, a fost deportat de NKVD la muncă forțată în URSS pe 15.01.1945 și a murit în 1946.

BAYER Anton – n. 1893 la Cheglevici – Timiș, a fost deportat în Bărăgan cu domiciliu obligatoriu pe 18.06.1951 și a murit acolo pe 15.03.1952.

BAYER Elisabeth – n. 1880 la Cheglevici – Timiș, a avut aceeași soartă.

BAYER Katarina – n. 1896 la Cheglevici – Timiș, a avut aceeași soartă.

BERDER Peter – n. 1925 la Sânnicolaul Mare – Timiș, deportat de NKVD în URSS pe 15.01.1945, a murit la Stalino (Ucraina).

BENDER Katarina – n. 1887 la Sânnicolaul Mare – Timiș, a fost împușcată de sovietici pe 7.10.1944, la intrarea acestora în sat.

BERNHARDT Anton – n. 1900 la Cenadul Mare – Timiș, a fost deportat de NKVD și a murit în 1946 în Siberia, la muncă forțată.

BERNHARDT Hans – n. 1885 la Sânnicolaul Mare – Timiș, a fost omorât de sovietici în iarna anului 1945, cu prilejul deportărilor în URSS.

BERNHARDT Franz – n. 1900 la lecea Mare, deportat de NKVD în URSS, a murit la muncă forțată în bazinul carbonifer Doneț.

BETTENDORF Barbara – n. 1922 la lecea Mare, a murit în URSS la muncă forțată.

BERINGER Franz – n. 1899 la lecea Mare, a avut aceeași soartă.

BICKLING Iacob – n. 1900 la Sânnicolaul Mare – Timiș, a murit la Canal, la Poarta Albă, în 1953.

BIRINGER Peter – n. 1887 la Cenadul Mare – Timiș, deportat de NKVD la muncă forțată în Siberia pe 15.01.1945, unde a murit în același an.

BLAU Peter-Johann – n. 1901 la Cenadul Mare – Timiș, condamnat în 1948, a murit în închisoare pe 21.03.1948.

BLAU Dominic – n. 1907 la Saravale – Timiș, deportat de NKVD pe 15.01.1945, a murit în 1947 în lagărul Mocirka (URSS).

BLAUDENSCHHECK Johann – n. 1904 la Cărpiniș, a fost ucis de partizanii sârbi în octombrie 1944, la

B

Becicherecul Mare, pe când încerca să ajungă în Occident, în libertate.

BLICKLING Johann – n. 1906 la Saravale – Timiș, deportat pe 15.01.1945 de NKVD, a murit în 1947 la Stalino (Ucraina) la muncă forțată.

BOSCH Franz – n. 1901 la Iecea Mare – Timiș, deportat de NKVD în 1945, a murit în Donbass la muncă forțată pe 4.09.1946.

BOSCH Suzana – n. 1923 la Iecea Mare – Timiș, a murit la Donbass în 1948.

BOGEL Peter – n. 1901 la Cenadul Mare – Timiș, deportat de NKVD în 1945, a murit pe 23.03.1947 la Stalino (Ucraina) la minele de cărbuni.

BOGEL Peter – n. 1930, a murit în Bărăgan pe 22.10.1953.

BÖHM Jacob – n. 1901 la Sânnicolaul Mare – Timiș, a murit în 1946 în bazinul carbonifer Donbass, la muncă forțată.

BORSZ Georg – originar din Comloșul Mare – Timiș, a fost deportat în 1945 în URSS unde a și murit.

BRACHTHEISER Peter – n. 1904 la Sânnicolaul Mare – Timiș, deportat în 1945 de NKVD, a murit în 1946 în bazinul carbonifer Donbass, la muncă forțată.

BUCHER Josef – n. 1903 la Teremia Mică, a murit în deportare la Krivoirog (Ucraina) în 1946.

BUCHOLZ Michael – n. 1907 la Igrîș – Timiș, deportat de NKVD în 1945, a murit în bazinul Donețului la muncă forțată.

BUCHOLZ Peter – n. 1917 la Sânnicolaul Mare – Timiș, a fost deportat de NKVD în 1945 și a murit în același an în bazinul carbonifer Doneț.

BÖSS Roland – n. 1904 la Jimbolia, medic, a fost omorât de partizanii sârbi în octombrie 1944.

„Catalogul“ celor uciși în temnițele comuniste

B

BENU Stelian – n. 1898 la Pucioasa, funcționar la Sângiorz, a fost condamnat în 1950 și a murit la Aiud pe 10.07.1953.

BERAR Vicente – gardian din Arad, a fost omorât de sovietici la Vinga, jud. Arad, pe 11.03.1945.

BERARU T. Gheorghe – fost polițist; a fost arestat în iulie 1948 și a murit în închisoarea Văcărești pe 23.11.1953.

BERAȚCO Șt. Ștefan – țăran, născut pe 3.09.1898 la Nădlac, jud. Arad, a fost condamnat în anul 1950 și a murit la Poarta Albă pe 18.02.1953

BERBECARU Gh. Stelian – n. 1926 în jud. Buzău, a fost executat pe 7.07.1951.

BERBESCU Aurel – n. 1911 la Rusănești, a fost arestat în 1958 și a murit la Gherla în 1961.

BERCEA Ion – n. 6.02.1907 la Cotoroaia, jud. Galați, a fost arestat pe 15.08.1952 și a murit la Poarta Albă pe 26.02.1953.

BERCEA I. Lazăr – n. 1914 la Valea Neagră, a murit la penitenciarul din Gherla pe 10.06.1959.

BERCEANU V. Constantin – țăran, n. 17.03.1898 la Negrilești, jud. Galați, a murit la Poarta Albă pe 23.02.1953.

BERCEANU N. Dumitru – țăran, n. 17.03.1899 la Bengești, jud. Gorj, a fost condamnat în 1951 și a murit la Poarta Albă pe 18.01.1953.

BERCEANU Matei – n. 1899, a fost arestat pe 13.07.1952 și a murit în închisoare.

BERCHE M. Ludovic – țăran, n. 3.10.1925 la Carei. A

*Pe vremea când
lucram la primele
numere ale revistei și
ajunseserăm cu
„catalogul“ celor uciși în
temnițele comuniste pe
la mijlocul alfabetului, ne
întrebam dacă vom
ajunge la capătul
acestuia. Și în nr. 33 al
revistei l-am încheiat cu
litera Z.*

*Iată însă că accesul
la noi surse de informare
și documentare,
datorate în mare parte
neobositului cercetător
al arhivelor și destinelor
omenești Cicerone
Ionițoiu, ne dezvăluie
că, de fapt, aceste
„liste“ nu se mai*

B

termină, că numărul celor exterminați în anchete, în închisorile și în lagărele comuniste este din ce în ce mai mare, și astfel am fost nevoiți să reluăm rubrica „Unde sunt cei care nu mai sunt”, îndreptând erorile sesizate și completând cu noi și noi nume nesfârșita listă a celor morți în închisori.
Ne cerem scuze cititorilor noștri dacă mai apar în text unele omisiuni sau date eronate; ele se datorează de cele mai multe ori surselor greu de controlat.

fost condamnat în 1950 și a murit la Cernavodă pe 30.06.1952.

BERCOVICI A. Liciu – n. 1924, a fost arestat în 1957 și a murit în același an la Spitalul nr. 9 „Gh. Marinescu”, unde fusese internat de Securitate.

BERCOVICI F. Mihai – muncitor, n. 6.01.1900 în jud. Constanța, a murit în Colonia Galeș pe 20.10.1952.

BERCUCI I. Alexandru – n. 2.01.1902 în com. Colacu, jud. Vrancea, a fost arestat pe 22.12.1950, condamnat la 15 ani muncă silnică și a murit la Gherla pe 17.01.1959.

BERDEI I. Mircea – pădurar, n. 1921 în Bucovina, a murit în închisoare pe 19.02.1953.

BERE Gheorghe – țăran din Hodiș, jud. Bihor, n. 1919, a murit la Aiud, prin înfometare, în 1947.

BERESCU P. Nicolae – n. 12.02.1881 la Costișa, jud. Neamț, a murit la Gherla pe 24.05.1953.

BEREȘ Nicolae – n. 10.03.1893, în localitatea Ip, jud. Sălaj, a fost arestat pe 20.02.1946, condamnat la 5 ani închisoare, și a murit în temnița de la Aiud în 1947.

BEREȘ Sigismund – n. 1899, țăran, a murit în penitenciarul Aiud la 1.09.1947.

BEREȘ Vasile – n. 1893, țăran din jud. Sălaj, a murit în închisoarea din Aiud pe 25.04.1947.

BEREȚCHI D. Victor – n. 9.09.1903 la Roteni, jud. Mureș, țăran, a fost arestat în 1952 și a murit la Poarta Albă pe 6.02.1953.

BERGHEA I. Dumitru – n. 1929, a murit la Aiud în temniță.

BERGHEA Dumitru – n. 1907 la Avrig, a murit la Aiud în temniță.

BERGHIAN Gh. Ioan – n. 1897, profesor, a murit la penitenciarul Aiud pe 15.05.1958.

BERGIU E. – originar din jud. Dâmbovița, a murit în temniță.

BERILĂ V. Ion – n. 1932, a fost arestat în 1952 și a murit în temniță pe 4.02.1954.

BERILĂ V. Vasile – țăran, n. 9.03.1915 în jud. Bacău, a fost arestat în 1952 și a murit la Poarta Albă pe 3.02.1953.

BERKER Adolf – a fost împușcat de sovietici în

localitatea Adjudu Vechi pe 15.01.1945.

BERLEANU Ion – funcționar, n. 1885, a fost arestat în 1951 și a murit în închisoare pe 18.11. 1953.

BERUCI I. Alexandru – țăran din jud. Vrancea, a fost arestat în 1950 și a murit la Gherla pe 19.01.1959.

BERZESCU Ion – țăran din com. Teregova, jud. Caraș-Severin, membru al mișcării de rezistență anticomunistă condusă de Spiru Blănaru și Ion Uță; a participat la salvarea partizanilor arestați la primăria din Teregova; a fost împușcat mortal în lupta de lângă satul Feneș, pe 11-13 martie 1949, unde partizanii au fost încercuți de trupe de Securitate conduse de căp. Gh. Mihăileanu.

BESNEA Maria – a fost împușcată de sovietici la Tg. Mureș, la 38 de ani, pe 24.07.1945.

BESNEA Nicolae – n. 1899, originar din Constanța, a fost arestat în 1951 și a murit la Midia pe 13.01.1953.

BEȘLIU Teodor – n. 1910, muncitor, a fost condamnat în 1949 și a murit în temniță la Aiud pe 19.04.1954.

BEȘLIU Vasile – pădurar din Râmnicu Sărat, a fost împușcat de sovietici la Băbeni, pe 27.11.1945.

BETHLENDI Francisc – originar din Huedin, a fost arestat în 1950 și a murit în închisoare.

BEU Titus – avocat din Tg. Mureș, n. 1908, a fost arestat de Securitate pe 4.08.1950 și a murit la Aiud pe 31.12.1952.

BEZA I. Maria – n. 1912 la Gurbediu, jud. Bihor, a fost condamnată la închisoare și a murit în temniță.

BEZDECHI Cristea – originar din Călărași, a fost arestat în 1958 și a murit în penitenciarul de la Gherla.

BEZGONETE S. Dumitru – n. 1904, originar din com. Spulber, jud. Vrancea, a murit în închisoarea Aiud pe 25.12.1952, în ziua de Crăciun.

BIBAN Constantin – a murit în detenție la Nazarcea, lângă Poarta Albă, în 1953.

BIBICU M. Dumitru – țăran, n. 20.01.1917 la Însurăței, jud. Brăila, a fost arestat pe 3.07.1951 pentru propagandă anticomunistă și a murit în detenție pe 28.03.1953.

BIBICU D. Nicolae – n. 29.05.1900 la Răchițele de Jos, jud. Argeș, a fost condamnat și a murit în închisoare.

BIBOREANU Virgil – țăran, a fost omorât la Securitatea din Tg. Mureș pe 4.08.1950.

B

Editura **Fundația Culturală MEMORIA** a publicat următoarele titluri ce pot fi achiziționate de la sediul redacției:

Adriana Georgescu, **La început a fost sfârșitul**, prefată de Monica Lovinescu, ediție îngrijită de Micaela Ghițescu, 1999, 240 p., preț 40.000 lei

Annie Samuelli, **Gratiile despărțitoare**, traducere Adina Arsenescu, ediție îngrijită de Micaela Ghițescu, 2001, 280 p., preț 75.000 lei

Nicolae Țimiraș, **Rapsodii de vacanță. Călătorie în America de Sud**, 2002, 288 p., preț 60.000 lei

Nicolae Țimiraș, **Rapsodii de vacanță. Călătorie în Italia**, 2003, 192 p., preț 60.000 lei

Ion Șugariu, **George Bacovia. Studiu critic**, cu un cuvânt înainte de Titu Popescu, 2002, 96 p., preț 49.000 lei

De asemenea, de la sediul redacției, mai pot fi achiziționate titlurile:

Cicerone Ionițoiu, **Nicole Valéry-Grossu. O lumină în bezna exilului românesc**, 1997, 344 p., preț 35.000 lei

Nicole Valéry-Grossu, **Hegemonia violenței – Comunism Totalitarism Ateism**, traducere din franceză de Ileana Cantunari, Editura Duh și Adevăr, 2000, 280 p., preț 50.000 lei

Cicerone Ionițoiu, **Victimele terorii comuniste**. Dicționar literele F-G, Editura Mașina de scris, 2002, preț 150.000 lei

Cicerone Ionițoiu, **Victimele terorii comuniste**. Dicționar literele H, I, J, K, L, Editura Mașina de Scris, 2003, preț 180.000 lei.

Vladimir Bukovski, **Și se întoarce vântul**, roman autobiografic, traducere din limba rusă de Dumitru Bălan, Editura Fundația Academia Civică, 2002, preț 120.000 lei

Constantin Fântână, **Sentința**, roman, Editura Fundația Academia Civică, 2002, preț 40.000 lei

Nicolae Vlad, **Zâmbete în iad**, Editura Transilvania Expres, Brașov, 2002, preț 50.000 lei.

La sediul redacției noastre mai puteți găsi întreaga colecție a revistei **Memoria**, cea mai cunoscută publicație de cultură istorică din România.

Elevii, studenții și foștii deținuți politici, care își procură revista de la sediul redacției noastre, pe baza legitimației, beneficiază de o reducere de 30%.

Revista Memoria

Nr. 1-29.....	12.000 lei
Nr. 30-32.....	15.000 lei
Nr. 33.....	20.000 lei
Nr. 34-35.....	25.000 lei
Nr. 36/37.....	50.000 lei
Nr. 38-39.....	30.000 lei
Nr. 40/41.....	60.000 lei
Nr. 42-43.....	35.000 lei
Nr. 44/45.....	70.000 lei

TALON DE COMANDĂ (decupați)

Nume .....

Adresa.....

.....

.....

Cod..... tel.....

Doresc să primesc .....

.....

Data: .....

Semnătura.....

Pentru comenzi folosiți adresa redacției **Revistei Memoria – Calea Victoriei 133, sector 1, București, tel./ fax 021/212.97.72** sau expediati talonul de comandă pe aceeași adresă și veți primi coletul prin poștă, cu plata contra ramburs.

MEMORIA

revista gândirii arestate

REDACȚIA REVISTEI MEMORIA

MICAELA GHIȚESCU - redactor-șef
GHEORGHE DEREVENCU
- redactor coordonator
ION DRESCAN
- secretar general de redacție

MIRCIA DUMITRESCU - viziune grafică
RH Tehnoredactare copertă - ANCA IONESCU
Pre Press - RH PRINTING (tel. 313.97.03)
Tehnoredactare computerizată - OANA MATEI

Consiliu consultativ

ANA BLANDIANA, MIRCEA CARP, SERGIU GROSSU,
ALEXANDRU PALEOLOGU, ROMULUS RUSAN,
DANA ȚĂRANU, ION ȚURCANU

FUNDAȚIA CULTURALĂ „MEMORIA“

Calea Victoriei 133, sector 1, cod 010071, București. Telefon/ fax: 021. 212.97.72
CONT în lei: BCR sucursala sector 1, 2511.1-1625.1/ROL.
CONT în valută: BCR sucursala sector 1, București, Cal. Victoriei 155, 2511.1-1625.7/USD și
2511.1-1625.8/EURO.

<http://revista.memoria.ro>; <http://bicromlit.ro/memoria.htm>
e-mail: memoria@k.ro

Revista Memoria este editată de Fundația Culturală Memoria sub egida Uniunii Scriitorilor din România și cu sprijinul parțial al Ministerului Culturii și Cultelor din România

Abonamente: – abonament curent (4 numere consecutive): 180 000 lei; – abonament de susținere: începând cu 500 000 lei. Pentru abonații din străinătate: – abonament curent (4 numere consecutive): 40 de dolari SUA (sau echivalentul în altă valută); – abonament de susținere: de la 100 de dolari SUA. În sumă sunt incluse toate taxele poștale și de expediere. De asemenea se mai pot face abonamente și prin S.C. Rodipet S.A. – P.O. BOX 33-57, FAX 0040-21-222.64.07 sau 222.64.39; telex 11995, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1 București.

Eventualii sponsori (de care avem atâta nevoie) sau cei care doresc să susțină material revista sau Fundația o pot face prin donații. Donațiile se pot face prin mandat poștal sau cec emis pentru Fundația Culturală Memoria, precum și prin conturile Fundației Culturale Memoria deschise la Banca Comercială (BCR), Sucursala sector 1 București.

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
Str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București, tel./fax 210.51.90

apariție trimestrială
Nr. 3-4/2003

Lei 70.000

ISSN – 1220-6396